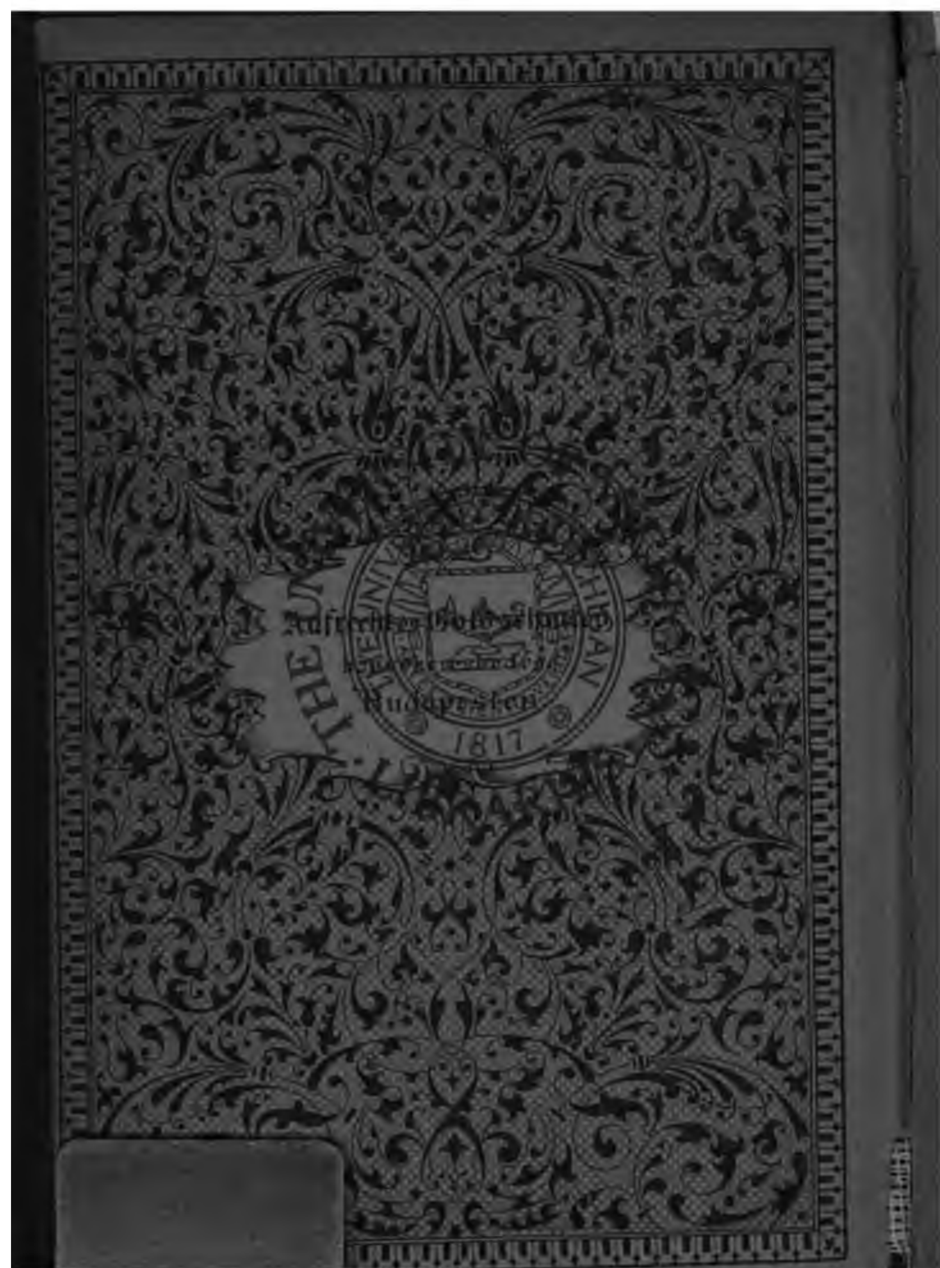
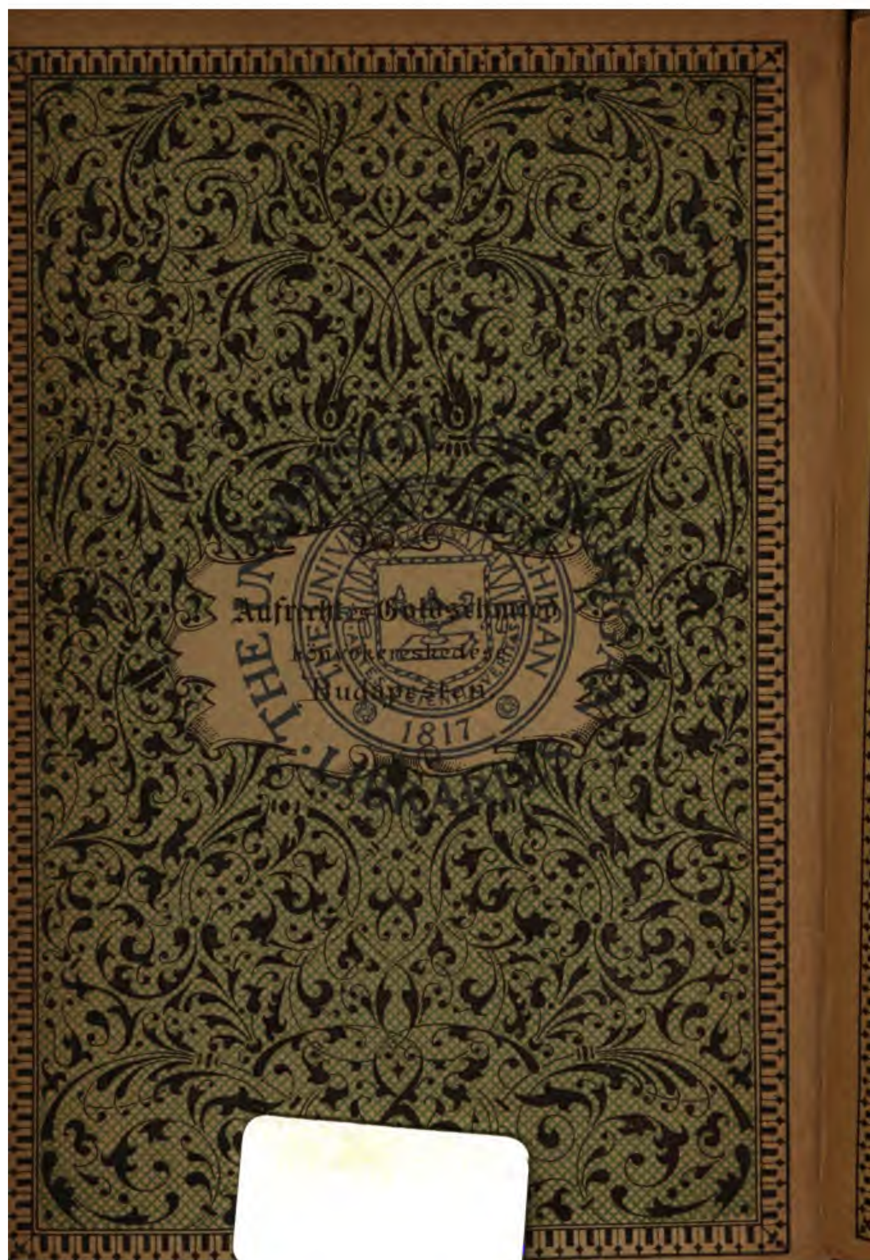

Budapesten
1817

Magyar Remekirók

Arany János ..... 7 kötet
Br. Eötvös József .18 kötet
Petőfi Sándor .... 2 kötet
Tompa Mihály .... 4 kötet
Tóth Kálmán ..... 2 kötet
Kölcsey Ferencz ... 7 kötet

1817

Magyar Remekírók

Arany János . . . . . 7 kötet
Br. Eötvös József . 13 kötet
Petőfi Sándor . . . . 2 kötet
Tompa Mihály . . . . 4 kötet
Tóth Kálmán . . . . . 2 kötet
Kölcsey Ferencz . . . 7 kötet

KISFALUDI

KISFALUDY KÁROLY

MINDEN MUNKÁI.

HETEDIK BŐVÍTETT KIADÁS.

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE

BÁNÓCZI JÓZSEF.

ELSŐ KÖTET.

BUDAPEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT
MAGYAR IRODALMI INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.
1893.

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA

KISFALUDY KÁROLY ÉLETE.

Kisfaludy Károly 1788 február 5-én Téten, Győrmegyében született. Atyja, Mihály, ekkor 45, anyja, Sándorfi Anna, 37 éves volt. Tizenhat évvel előbb született első gyermekök, Sándor, a később nagyhirű költő; Károly nyolczadik és utolsó gyermekök volt. Az anya a szülés következtében meghalt s a heves, daczos fiú tíz évvel idősebb testvérnénje, Teréz, gondozó keze alá került, kihez állandó szeretettel és hálával viseltetett s kiről meglett férfi korában is mindig rajongással szólott. 1799-ben Győrre, gymnasiumba megy a benczésekhez, hol eleinte nagy szorgalommal tanult, de csakhamar elhanyagolja magát s mint bátyja, Sándor írja: «tüze az oskolai egyházi tanítók által még szorosabbra vont korlátot nehezen tűrte». Így esett meg egy ízben rajta, hogy indulatosságában az őt dorgáló tanára felé a téntatartót dobta, a miért aztán büntetésből megbuktatták. A szigorú apa ekkor Károlyt, kinek már három testvére hadi pályára lépett, kivette az iskolából s a Győrött épen megnyilt katonai nevelő intézetbe adta. Innen ment a 16 éves ifjú Pestre, hol katonának állott. 1805-ben már mint zászlótartó küzdött a Napoleon elleni csatákban s a Caldieronál kivívott győzelemben nagy része volt a budapesti 32. Mária Terézia-gyalogezrednek, melyben Kisfaludy is szolgált. 1806-ban a Szerémségben határőrzésre volt kirendelve, hol 1809 elejéig maradt, midőn hadnagyi ranggal Münchenben várja a közeledő ellenséget. A megvert osztrák sereg védekezve vonul vissza s Kisfaludy

Leoben mellett franczia fogságba esett, honnan szökéssel menekül s miután ezredével Zalába rendeltetett, 1809 végén, a háború befejezte után, mint főhadnagy Pestre került.

Itt csakhamar nevezetes fordulat állt be életében. A 22 éves ifjú egy szolgálati utazása alkalmával beleszeretett Heppler Katalinba, egy valamikor dúsgazdag, de most elszegényedett budapesti özvegyasszony leányába, s hogy elvehesse, ki akar lépni a hadseregből s haza menni gazdálkodni. Az apa azonban nem hajlandó a szegény leányt menyűl fogadni s mint Károly később maga írja: «Én megbántottnak éreztem magamat és akaratomnak erőszakkal iparkodtam nyomatékot szerezni, de szenvedélyes szerelmem és állhatatosságom megtörtek szívtelenségén s nekem nem maradt egyéb választásom, mint vagy kegyelmet koldulni és a már eligért kezet másnak ajánlani, vagy pedig atyámmal végkép szakítani. A szolgai nevelés, mely már korán elfojtotta bennem a szeretetnek minden csiráját s minden kényszer ellen hasonló fegyverrel unszolt élnem, arra bírt, hogy az utóbbit válaszszam, s fölmondtam atyámnak az engedelmességet.»

Az éles és szenvedélyes hang, melylyel e soraiban atyja ellen fordul, szomorúan világítja meg a sajátszerű viszonyt apa és fiú között. Az atya Károlyt születése perczétől idegenkedéssel nézte s ezt később maga azzal magyarázta, hogy «haragja az anyaölésből támoda». Mindazáltal többi gyermekeivel szemben is zsarnoki és kíméletlen volt. «Atyámnak kemény s szoros fenyíték alatt való nevelésében — írja Sándor is — se szívem, se elmém ki nem nyilhatott; korhely, gazember, semmirevaló voltak a szokott nevezetek, melyekkel illete többnyire. Szegény jó anyám halála után atyám még csudálatosabb, keményebb kezde irántam lenni.» Hozzájárult, hogy elhatározásaiban Károly ép oly makacs és hajthatatlan mint apja; de míg ez zárkozott és rideg, fösvény, sőt zsugori, amazt, mint őszintén maga vallja: «lárma, dobzódás, játék kecsegtették», könnyelmű és tékozló — így tette őket ellenfelekké a miben egyeztek s az is, a miben egymástól különböztek. Levélbeli ritka érintkezéseik

pedig rendszerint arra szorítkoztak, hogy a fiú pénzt kér, a mit az apa megtagad, vagy csak hosszú zaklatásra s lealázó módon adott meg; így aztán egymás ellen mind jobban elkeseredtek. Ez áldatlan viszony döntő befolyással volt Kisfaludy fejlődésére. Nem maradhatott otthon, s az idegen környezetben Trézsi szerelmén és levelein kívül nem volt a mi mérsékelte vagy irányította volna. Sok zivatar és hányatás, nyomorgás és küzdelem várt reá, de ő jellemében megerősödve és erkölcsében megtisztulva került ki a megpróbáltatásokból.

Ez azonban csak évek múlva történt. Most, hogy Katalin nem lehet az övé, atyja határozott tilalma ellenére 1811 augusztus havában kilép a katonaságból s haza megy Tétre. De a felbőszült apa nem is eresztéé maga elé, hanem az engedetlen, veszni indult fiút a cselédekkel kidobatja.

A kétségbe esett ifjú ekkor Trézsijéhez ment, ki férjével, Farkas Gábor nyugalmazott kapitánynyal, Vönöczkön lakott. Itt töltött pár nyugalmas hónapot, gyakorolta magát a rajzban, a mit rég megszeretett és a költészetben, melyben már szintén évek óta tesz elvétve egy-egy kisérletet. Midőn katonának állott, magával vitte a Himfyt, mely nagy hatással volt reá. «Fogékonysággal bírván a szép iránt, leginkább bátyám — Himfy — lelkesített először: ha ő nem ír, nehezen gondoltam volna rá valaha», írja később Gaal Györgynek. S már 1805-ből való *Hadi éneke Olaszországban*, melyet Caldiero mellett a csata előtt írt, dallammal ellátott és társaival együtt énekelt. Egyéb ifjúkori költeményein kívül fenmaradtak drámai töredékei is. 1808-ból való *A gyilkos*, 1809-ből *A tatárok*, melyet most Vönöczkön átdolgozott: a darab czímlapja tanusága szerint «1811-ben írta». S ugyanitt és ekkor kezdte a töredékül maradt *Vallomások*-at is, melyben a saját boldogtalan szerelme történetét írja meg. E szellemi szórakozás és nénje szerető gondjai lassan-lassan kiragadták búskomorságából s a kigyógyult ifjú új jövő után nézhetett.

1812 február havában hagyja el Kisfaludy Vönöczköt: Bécsbe készül, hogy festő legyen. Immár nagykorú fiának apja szabad rendelkezésére bocsátja Zalamegyében fekvő

anyai jószágrészét s Károly ezt Sümegen lakó Boldizsár bátyjának zálogba adván előbb Budapestre siet, hol Hepplernétől megtudja, hogy Katalin férjhez ment. S midőn Bécsbe ér, fájdalmát könnyelmű dobzódásba öli. «Csupán hat aranyat menthettem meg a förgetegből, mely egy korcsmából a másikba s tivornyából újabb tivornyába vetett. Mily megbocsáthatatlan könnyelműség, nemde? Pedig így volt.» Tanulmányai nyugodt és eredményes folytatását a művészeti akadémián ekkép anyagi zavarai is nehezítették, de «hátrálnom már nem lehetett, nehogy közönséges korhelynek tartassam. Azért négy havi ott tartózkodás után körülnéztem, hogyan mehetnék jó szerével Oroszországba, hol nagyon is gyönge művészetem után több hasznot remélhettem, mint Bécsben». De csak Pozsonyba ment s két hó mulva megint vissza Bécsbe. Szorgalmasan dolgozott s hogy megélhessen, különösen arczképfestésre adja magát, de mert fejletlen tudása mellett nem akadt elég dolga, műkereskedőnek elefántcsontra vagy porczellánra fest apró képeket s szerelmi jeleneteket a római császárok idejéből. Egyébként olajfestéshez Kisfaludy csak író-korában fogott; most csupán feketében és vízszinekkel fest. Majd a rézmetszést is megtanulja s maradt is fönn két metszete a saját képei után; festménye is maradt annyi, hogy biztos itéletet formálhatunk művészetéről: tehetséges dilettans volt, de nem igazi festőművész, nem is válhatott azzá oly aránylag kevés tanulás és oly állhatatlan munkásság mellett. Mert Kisfaludy jobbadán csak ha szükség nyomja, akkor lát komolyan a munkához. És bizonyos, hogy ilyenkor sem szerez eleget s állandóan Trézsi mindig kész segítségére van utalva. Végre azonban a magával való elégedetlenség s hihetőleg még inkább fölszaporodott adósságai Bécsben való további maradását lehetetlenné teszik.

Negyedfél évi ott tartózkodás után Kisfaludy csakugyan elhagyja Bécset. Olaszországba ment, hogy magát művészetében kiképezze. Gyalog utazott és ecsete után élt meg. S mert teljesen magára volt utalva, szorgalmasan dolgozott és takarékosan élt, úgy hogy szerzeményéből képvásárlásra is telt. Merre ment, hol fordult meg, nem tudjuk. Hogy Németországot, Svájczot, Franczia- és

Olaszországot járta volna be, mesebeszéd; az sem áll, hogy több évig volt oda. Nem volt sehol, csak Olaszországban s bizonyos az is, hogy legfölebb 11—12 hónapig maradt el: 1816 nyarán már ismét Bécsben volt, miután, hazajövet, hihetőleg előbb Vönöczkön is látogatást tett.

Azonban ezuttal sem bírt Bécsben művészete után megélni, valamint ecsetével Pozsonyban is hiába próbált szerencsét s innen végre is Ballus Pál barátja segítette tovább — Pestre. Ide Kisfaludy 1817 elején jött. A festőnek itt csakhamar állandó állásra nyilik kilátása: a Nemzeti Múzeum képtár-őrévé akarták tenni, de midőn a felterjesztés a nádor elé került, ez ellenezte: «Nem nevezhetem ki — mondá — ismerem, szép tehetségű ember, de állhatatlan s a mikor legjobban rászorulnánk, akkor hagyna cserben». Kisfaludyt a fordulat teljesen lesujtotta. «Már most nem tudok mit csinálni — írja Trézsinek — hanem a vásár után Erdélybe menni, vagy egy bátor lépéssel egyszerre mindennek véget vetni.» Azonban csakhamar fölemelkedik csüggedéséből s mert a szükség szorítja, szorgalmasan dolgozik. «Egy becsületes vargánál fogadott szállást a Magyar-utczában, ott tájképeket festett aquarellben, melyet szegény gazdája, úgy a hogy eladogatott, s mert Kisfaludy bámulandó sebességgel dolgozott, néha jó vásárt ütött, másszor, ha kevésbbé keltek, vagy neki egyébhez volt kedve, vagy barátjainak dolgozott kedveskedésül, a zsellér gazdástul titkon nyomorgott.» (Toldy.)

E barátok Stettner Máté ügyvéd és Hunkár Antal későbbi főispán voltak, kik pénzbeli segélylyel kínálták, s midőn Kisfaludy azt el nem fogadta, kölcsönöztek neki s készpénzen vették meg képeit. Stettner Feszler Magyarok történetét adja kezébe s történeti festésre buzdítja; dr. Stáhly barátjánál anatomiát tanul — csak most, miután hetedik éve hogy festő. Tényleg a harmincz éves Kisfaludynak nem volt állása, sem biztos keresete, s a mi még nagyobb baj, nem volt egyikhez sem semmiféle elegendő tudása. Érthető, hogy végre ráun a tengődésre, hogy szabadulni óhajt bizonytalan állapota nyügétől. Világosan látja, hogy erre csak egy mód van, a kibékülés apjával. Ez azonban rég elfordult tőle. «Emlékezöl, írja Sándor fiának 1812

január 18-án, Károly öcsédnek szép talentomáról, de veszi-e ennek valaha hasznát? Ő tollával s tudományával már soha semmire se mehet. Az egy katonaságban tehetett volna előmenetelt, de errül is iffju idejiben lemondott és minden remélhető szerencséjéből kivetkőzött, egyedül a hivalkodó életre vágyódván. Attyának hire nélkül el hadta statusát s elhadta böcsületes kenyerét a tekergő kenyérért. Hirem nélkül quietált, nálam nélkül éllen.» Hogy Károly festőnek tartja magát, az öreg Kisfaludy tudomásul se veszi: fia pályaválasztása mélyen sértette nemesi büszkeségét, s a bécsi hírek csak megerősíthették előítéletében. S midőn 1818-ban a hetvenötéves férfiú megírja végrendeletét, fiát kitagadja. Károly pedig épen most keresi fel Győrött, őszinte lélekkel kérve bocsánatát és szeretetét. Eljött Farkas Gábor, eljött Trézsi, egyik ángya is, valamint régi házi tanítója, kit az öreg úr nagyon kedvelt; ezek mind közbeléptek okokkal, könyörgéssel — hiába. Az öreg pénzt küldött fiának, de maga elé nem bocsátotta. «Ha uram atyám, írja kedvetlenűl ez útjáról Kisfaludy Trézsinek, egészen megváltozott volna, tehát vagy félre vetvén méltatlan haragját, eleibe bocsátott vagy többet segített volna. Én az úton alig ettem, hogy csak pénzt vihessek Pestre, és annyi meg is maradt, hogy magamnak ruhát csináltathassak — de bezzeg, élelemre alig tart 14 napig.»

Kisfaludyt a válságból nem is segíté ki testvéri szeretet, baráti közbelépés, vagy magán viszonyainak szerencsésebb alakulása, hanem a saját, föl nem ismert tehetségének mintegy akaratlan, ösztönszerű megnyilatkozása. Már katonakorában megismerkedik Vitkovics házában Szemerével és Horvát Istvánnal, verseket és drámát ír s szerelmi csalódását novellában örökíti meg. Bécsben szorgalmasabban jár el a burgszinházba, mint a műakadémiába; megismerkedik Körnerrel, érintkezik színészekkel és megírja 1812-ben *Zách Klára* drámáját és ugyanez évben fordítja le német átdolgozásból Voltaire *Brutus*-át. Gaal Györgynek írt egyik levelében hivatkozik arra, hogy a dráma technikáját illetőleg egy kevés tapasztalást gyűjtött német és olasz földön — Münchenben tehát nemcsak katona, Olaszország városaiban

nemcsak festő volt, mindenütt az öntudatlan költői tehetség megfigyelésével tanult, mint ő mondja: «tapasztalt». S mily jellemző, hogy midőn kedvese váratlan haláláról értesül, ő, a festő, nem képben örökíti meg vonásait, hanem két verset szentel emlékének; meg hogy festő létére most Pesten sürűn megfordul Kulcsár házában s ismerősei közé tartoznak Virág és Fejér, Fáy és Helmeczy, Gombos és Sebestyén.

De általában Kisfaludy itt Budapesten is inkább költő, mint festő. Ecsethez jobbára csak akkor nyul, ha kénytelen vele. Fessler történetéből bizonyára több drámai, mint képirói impulsust nyert, 1817-ben, festői nyomorgásai közben megírja nagyjában *Szécsi Máriát*, 1818-ban *Stibor vajdát*. 1820 elején azt közli Gaallal, hogy 16 kész darabja van «mind eredeti és többnyire a magyar történetből» — *Salamon király, Dobozy, Vak Béla, A Záchok.* Vígjátékot is már négyet említ ekkor készet, a már 1817-ben készült *Kérőket*, továbbá *A pártütők, Y. és J.*, *A magyar honjában* czímüeket. E darabok legnagyobb részének conceptiója s legalább nagyjában való megírása azon időre esik, midőn nem is gondol másra, mint hogy ő festő s az fog maradni mindig.

Kisfaludy e kiterjedt s bár mellékesen, de állhatatosan üzött írói munkássága kétségtelenné teszi, hogy már is kész drámaíró, s hogy bármely véletlen alkalom elegendő lesz arra, hogy ezt nyilvánvalóvá tegye saját maga és az ország előtt.

Ez az alkalom csakhamar beállott. Éder György Fehérvárott játszó kitünő szintársulatának híre elhatott Budapestre s Szemere neki adta át előadásra *Zrinyi*-jét s ugyancsak Kisfaludy is *A tatárok*-at. Az eredményről nincs több adatunk annál, hogy a darab 1819 április 18-án ott szinre került. Néhány nappal később a derék Kulcsár István arról értesítette lapjában olvasóit, hogy «A nemzet óhajtásának s a Haza ditsőségének kívánván kedvezni, gróf Brunszvik Ferencz a pesti és budai theatrom árendása a jövő Május hónap 3. napjától fogva a Medárdi vásár végeig minden Kedden és Pénteken Pesten a nagy Theatromban Magyar Játékokat fog adatni. E végre meghívta azt a derék társaságot, melyet a sz.-

fehérvári Nemesség tulajdon költségén tart». Minthogy öt év óta nem játszott a fővárosban magyar társaság s a mostani meg épen a díszes városi szinházban fog fellépni, hol még magyar szó nem hangzott, közérdeklődés fogadta a vendégszereplést. Május 3-án volt az első előadás; magyar-német nyelvű szinlap hívta meg rá a közönséget, mely elmondotta, hogy a játék előtt «azon esméretes Népének» : Gott erhalte fog énekeltetni. Szinre kerűlt pedig Kisfaludy darabja: *A tatárok Magyarországban.* A hatás óriási volt. Az előadás és a darab, a szinészek és a költő egyaránt meglepték a közönséget. «E vitézi Játéknak — írja Kulcsár lapja — szerzője Kisfaludy Károly úr, a ditsőségesen ismeretes T. T. Kisfaludy Sándor Urnak leg iffiabb Testvére, a ki valamint a Képirásban, úgy a Költő Mesterségben is jeles Tulajdonságokkal díszeskedik és tsak ezen Játékkal is megmutatta, hogy tőle Hazánk szép Munkákat várhat . . . Nemzetünk már nem ok nélkül remélheti, hogy valahára a Magyar Nemzeti Theatrom is lábra kaphat.»

A hatás magát Kisfaludyt is meglepte és önmagára eszméltette. A festő, ki kelletlenűl dolgozik, mert nem bízik tehetségében, egyszerre váratlanul sikert ér, közfigyelem és ünneplés tárgya. Midőn a társaság június 16-án bucsúzni akar, tőle kér darabot s ő, új jövője s mintegy fölfedezett tehetsége boldog érzetében négy nap alatt ír új drámát: *Ilka, vagy Nándorfehérvár bevétele.* «Ezen jeles eredeti játéknak is Kisfaludy Károly úr a szerzője, a ki valóban oly szerentsésen intézte el a történetet, hogy a jelenésen a nagy characterek és a szép mondások minden figyelmetes Nézőket az ő ditséretére fakasztának. A jövedelem 2500 frtra ment rá.» Ez Kulcsár kritikája. A német Pannonia pedig azt írja: «Kisfaludy ez újabb drámáját kimondhatatlan elragadtatással fogadták». S midőn a társaság váratlan sikerei után pár heti újabb vendégszereplésre szeptemberben visszatér a fővárosba, megint Kisfaludy egy új darabjával kezdik meg az előadásokat: a *Stibor*-ral, majd a magyar vígjáték alapvető és úttörő művét mutatják be, *A kérők*-et, melynek első előadásáról ezt olvassuk a német lapban: «Szerző nevét tetszéssel hangoztatták a teremben s minden kar-

zatról s minden páholyból visszhangzott: Vivat Kisfaludy!»

Ily eddigelé páratlan szinpadi sikerek avatták Kisfaludyt drámaíróvá. Így lett a jövőtlen festőből népszerű költő.

Előadott drámáit Kisfaludy nyomban ki is adta s egy példányuk Bécsben Gaal György kezébe kerűlt, ki Eszterházy herczegnek könyvtárosa s ügyes német író volt. Gaal lefordította az oly nagy sikerek közt feltünt költőnek első három megjelent darabját: A Tatárokat, Ilkát és Stibort. Midőn Kisfaludy erről Trattner könyvkiadó révén értesül, fölkeresi soraival derék fordítóját. «Én nem vagyok író — írja neki nemes szerénységgel 1820 febr. 8-án kelt legelső levelében — s eszembe sem jut, hogy e nevet érdemetlenűl magamra ruházzam. Azért hálás szívvel fogadok minden tanítást és birálatot, mely javítást czéloz.» Gaal válaszával megindul köztük az állandó levelezés s ebből szövődött az a baráti viszony, melynek Kisfaludy egész írói pályáján legtöbbet köszön. Gaal hozzáértése sokra, ízlése még többre, figyelme és őszinte jóakarata mindenre kiterjedt. Korholja gyors és fölszines dolgozása módját, megmondja neki, hol engedett túlságosan Schiller hatásának s Gœthét ajánlja neki tanulmányúl. Helyesen veszi észre, hogy Kisfaludy legnagyobb gyöngéje a compositió, a darabok «terve», s szívére köti, sajátítson el tárgyhoz simuló drámai dictiót és ügyeljen különösen a verselés tisztaságára. Kisfaludynak, ki mindenben autodidacta volt, most adatott először a nagyobb műveltség és rendszeres tudás állandó hatását éreznie s ő hálás szívvel fordította azt hasznára. «Ön becses levelei által — írja neki — meglehetősen átidomított; azt hiszem, sokat világosabban sejtek most már a művészet és költészet birodalmában.»

Kisfaludy azonban nem tanulhatott meg Gaaltól mindent. Mi a verselés tisztasága, miből alakul a magyar drámai dictio, arra a német író nem adhatott neki útbaigazítást. Ekkor megismerkedik Helmeczyvel s az ő révén a nyelvújítással. Majd Bártfay a Kazinczy műveit adja kezébe s Kisfaludy fogékony elméjének minden energiájával s egy álló félév szenvedélyes buzgóságával olvassa

és tanulja végig a Kazinczy kilencz kötetét s innen fogva egyike lett a széphalmi mester leghívebb és mint drámai nyelvünk megújítója, legbefolyásosabb követőinek.

S mint eddigelé e kor minden írója, most Kisfaludy is siet hódolatát az irodalom fejének bemutatni. «Azon tiszteletttül ösztönözve — írja neki legelső levelében 1820 május 15-én — melyet a Tek. Úr megismért érdemei s lelkes munkái bennem gerjesztettek, bátorkodok ismeretlen csekély dramatikai szerzeményeimmel kedveskedni... Nincs hazámban, kit nyugodtabb szívvel mernék magam felett bírónak meghívni . . . Mi a nyelvet illeti, megvallom: most kezdem tanulni; nyolcz esztendeig lévén a külföldön, magyar könyveket csak alig láthaték; most kezdek választást tenni s a nyelvnek rövidebb és nyájasabb fordulatit megismerni.» Két héttel később kelt válaszában neki írja Kazinczy a híressé lett tételt: «Tisztelni kell a szokást és a grammatikát, s jaj annak, a ki törvényt nem ismer: de az ízlés nem kevésbbé szükséges és biztos vezér.» «Élj szerencsésen, tisztelt férfi — fejezi be levelét Kazinczy — s barátságodban, melylyel önkényt jövél ellenembe és a melyet én hálás szívvel fogadok, tarts meg. Te ifjú vagy; az út terhes: de egy kedvező isten segélyével megfuthatod. Menj teljes elszánással neki, s a nehézség el ne lankaszszon, a haszontalan taps el ne szédítsen.»

A Gaal æsthetikai és a Kazinczy nyelvi hatása együtt avatták igazában Kisfaludyt költővé. Innen fogva tekintette ő a költészetet az öntudatos művészet egyik ágának. Ezentúl írt művei szinte mintha más toll alól kerültek volna ki. *Kemény Simon* mutatja az átmenetet, a *Barátság és nagylelküség* Kisfaludy fejlődése új korának kezdetét. Tanulmányainak és műgondjának első teljesen érett gyümölcse a Gaalnak ajánlott *Irene*, komoly drámai művei között különben is az egyetlen, mely, már a magyar dráma történetében elfoglalt előkelő állásánál fogva, ma is komoly figyelmet érdemel.

E művei 1820-ból valók. A következő évből nem maradt kész nagyobb dolgozata. Egy nagy terv megvalósítása foglalta el, mely nem hagyott mozgékony elméjének időt megérlelésükre.

Kisfaludy már 1820-ban indítványozta a Kulcsár írói körében egy zsebkönyv kiadását; az írók mind helyeselték a tervet, de kivitelére, a költség híján, gondolni sem lehetett. A következő év elején Horvát István indítványára gyűjtés folyik az Almanach alapjára; az adakozók közt vannak írók, birtokosok, orvosok, szolgabírók, hivatalnokok, egy mérnök és két nő. Aláírtak összesen 3580, tényleg befizettek 2490 váltó forintot, mai pénz szerint 996 frtot. Az adakozók Horvát indítványára évi 700 — mai érték szerint 280 — forint jutalom fejében Kisfaludyt választották szerkesztőnek «már csak azért is — írja Horvát — mivel őt szépművészeti tehetségein kívül is egyfelől szeretve szerettük, másfelől pedig nem épen kedvező helyheztetésén édes örömest ez által is könnyebbíteni akartunk.» A zsebkönyv tényleg az alapítóké maradt 1824-ig, a midőn azt Kisfaludy, hogy a szerkesztésben független legyen, magához váltotta.

Így indult meg az *Aurora*, az a vállalat, melyhez fogható sem befolyásra, sem fontosságra irodalmunkban sem eddig, sem azóta nem volt.

Az első kötet 1821 november 22-én jelent meg s azontúl is rendesen az év végén a következő esztendőre. Kis 16-rét kötet volt, préselt színes papiros-táblába kötve, aranymetszéssel, tokban. Mindenik kötetben a tartalomhoz szabott több metszet volt, melyekhez a rajzokat eleinte Kisfaludy mind maga akarta készíteni; tényleg az első három kötetben nincs rajz tőle, az 1825. kötetben egy van, az 1826,-ban mind a négy, a czímlap díszítésével együtt, az 1828.-ban egy, az 1831.-ben kettő s az 1832.-ben is egy. Ezek közt kettő — Eszsébet 1826 és Rom 1831 — az Aurora legjobb rajzaihoz tartoznak, s a középszerűek és gyöngék is olyanok, hogy találni az Aurora hivatásos művészeitől is ép oly középszerűeket és ép oly gyengéket.

Az Aurora nagy hatását és jelentőségét magyarázza, hogy Kisfaludy azt egy új iránynak, egy új iskolának: a *romanticismusnak* tette központjává, organumává. Kisfaludy a Kazinczy classicismusával szemben öntudatos ellentétben honosította meg nálunk az akkori legtöbb európai irodalomban divatos romanticismust —

nemzeti alapon, nemzeti irányban. Ezért terjedt el oly gyorsan és oly általánosan; ezért termékenyítette meg irodalmunknak annyi ágát és alakította át egész szellemét.

Kisfaludyt a romanticismus meghonosítására különösen alkalmassá tették egyénisége: a végletek közt mozgó, szenvedélyes temperamentuma s kalandos hajlamai, de fejlődése is: nem volt classicus tanultsága s nem magyar, hanem német irodalmi hatások alatt nőtt nagyra. És mindvégig vezére is maradt az új iránynak s ezt rendkívüli szorgalma s eladdig irodalmunkban páratlan sokoldalúsága magyarázzák. Ő maga az Aurora általa szerkesztett tíz kötetébe százhúsz verses és huszonkét prózai munkát írt, ezek közt lyrai költeményt, népdalt, epigrammot, balladát, drámát, vígjátékot, novellát, paródiát, allegoriát, szóval mindenfélét.

S nemcsak maga dolgozott; tudta az írói tehetségeket fölismerni, maga köré gyűjteni, vezetni és lelkesíteni. Világlátottsága, műveltsége és egyéni szeretetreméltósága is meghódította az ifjú írókat és Vörösmarty, Bajza, Toldy, Helmeczy és Stettner (később Zádor) és «a két német»: az oláh Paziazi és Tretter (később Járy) minden nap élvezték nála művelő társalgását, gerjesztő és buzdító hatását. A vezér és ifjú törzskara ez együttélése emlékét őrzi az *Aurora-kör* elnevezés. Midőn a kör egyik külső tagja, Bártfay, megházasodik, a kör oda telepszik. Itt olvassák fel ezentúl egymásnak műveiket, itt birálják az irodalom újabb jelenségeit s vitatkoznak Shakspereről és a romanticismusról. Ide jönnek a kör nem-író tagjai is: dr. Forgó, a kör orvosa és báró Rudics, a kör bankárja. Bugát és Szontagh gyakori vendégek s a vidéki írók itt keresik föl a fővárosiakat: Szemere és Wesselényi, Kazinczy és Kölcsey, a ki szintén Bártfayéknál ismerkedik meg Kisfaludyval.

Így lett Kisfaludy az új irodalom feje és vezére és az irodalmi mozgalmak központja is nem többé Széphalom, hanem Budapest.

Mióta a szinészek elhagyták a fővárost és Kisfaludyt az Aurora foglalja el, a dráma helyett költőnk inkább a prózát műveli s 1822—1825-ig jobbára novellákat ír. A komoly nemben írottak közül kiválik a romanticus

Tihamér, s a jobban sikerült víg novellái között a pompás *Tollagi*. 1826—1829-ig inkább a vígjáték felé fordul. Ha szinészetünk a fővárosban el nem némúl, akkor a *Kérők* és *Pártütők* zajos szinpadi sikere bizonyára korábban eszméltették volna már arra, hogy az ő sokoldalú tehetségének lényege a vígjáték művelésére utalja. Hihetetlen könnyűséggel produkálja e műveit s ha belefárad egyéb munkájába s a festés és a társaság sem szórakoztatja már, akkor vígjátékait írja. 1826-tól 1828-ig minden évben három-három készül, köztük a *Csalódások*, melyek drámai működésének és tehetségének magaslatát jelzik és mind maig vígjátékirodalmunk egyik kimagasló alkotása. Kisebb darabjai közül a *Hűség próbája* a legmagyarosabb, az 1829-ben írt *Három egyszerre* a legjobb s a legkedvesebb.

1826-ban Kisfaludy Löffler orvosnál lakott, s a 38 éves költő utolsó szenvedélyes szerelme az orvos leánya, Löffler Nina volt. De a zsidó lány nem akart kitérni s a szeretők nem lettek egymáséi. Atyja is ez évben halt meg ; nem békült meg ugyan Károlylyal soha, de örömmel tapasztalta, hogy a Kisfaludy név dicsősége elveszettnek vélt fia által is öregbedett s egy új végrendeletben visszahelyezte fiúi jogaiba Ez év csapásai és izgalmai mélyen megrendítették s melancholiába sülyesztették ; e lelki állapotát örökíté meg az 1826-ban szerzett *A betegek* cz. vigjátékában.

Ugyanez év végére esik Kisfaludynak egy fontos tervezete : kritikai lapot akar kiadni, a megszaporodott írók, a számosabb lap és a nagyobb olvasóközönség egyaránt szükséges tájékoztatására és okulására. Meg is írja a «Kritikai Jegyzetek»-et, majd xéniáit s Toldyval íratja meg a tervezett lap alaprajzát, de a vállalat csak Kisfaludy halála után jön létre s akkor is az Aurora-kör egyetlen igazi kritikai tehetsége : Bajza szerkeszti. Majd részt vett Kisfaludy a Conversationslexiconi pörben is fiatal barátjaival együtt Döbrentei s társai ellen. Rokonérzésével Kazinczy is az Aurora-kör pártján volt, de nyilvánosan nem támadt ki mellette.

Kisfaludy már 1828-ban közelebb megismerkedik Széchenyivel s a nagy államférfi eszméi, törekvései mély hatással voltak a nagy íróra, kinek működése ezentúl

mind inkább a közügyek felé fordul. Midőn Kulcsár 1828-ban meghal, Kisfaludy Széchenyivel együtt egy új politikai lapot tervez : a *Jelenkor*-t s a következő év végén az engedély kiadásáért a helytartó tanácshoz fordul. 1830-ban alakítja meg Széchenyi a Magyar gazdasági egyesületet s titkárai Döbrentey és Kisfaludy ; ez utóbbi képzőművészeti akadémiát is tervez. Az Aurorát Bajzának szándékozik átadni ; ő előkészíti politikai lapját és folytatja két év óta mintegy szünetelő nagyobb szabású költői alkotásait. Már akkor — 1828-ban — tervezett egy trilogiát, melyben a III. Endrétől Róbert Károlyig terjedő kort készült feldolgozni s most nagy kedvvel és lendülettel fogott hozzá a *Csák Máté*-hoz.

De már nem egészséges. 1829 végén betegeskedni kezd, a következő év tavaszán javulóban van, de ekkor váratlanul tüdőbaj lép fel. Midőn látszólag lábbadoz, augusztusban Győrre viteti magát, kedves Trézsijéhez: hátha az ő ápoló szeretete mint ifjú korában lelkileg, most testileg is visszaadná magának, az irodalomnak, a közügynek ? De egy-két hét múlva, mert Trézsi maga is nagy beteg volt, megint Pestre viteté magát — mint Guzmics írja Kazinczynak — «oly nyomorult állapotban, hogy félős, ne talán még az útban elhaljon». Itthon baja halad, s mi alatt dolgozik a Csák Mátén s szervezi a Jelenkor szerkesztőségét, már körülfogják a halál sejtelmei. Mindazáltal — írja Toldy — «barátai egyéb panaszt nem hallának ajkairól, mint a mely be nem teljesendő plánumait s a várt dicső jövendő meg nem élhetését tárgyazá». Ekkor vette Trézsi halála hírét s ez végkép megtörte. Könnyek közt diktált levelet, melyben néhány apróságon kívül azon kendőt is kérte, melyet az elköltözött élte végén használt. A haldokló költő leszámolt az élettel s nagy szenvedések közt meghalt 1830 november 21-én, vasárnap délután harmadfél órakor. November 23-án 3 órakor volt a temetés. «A veszteséget — írja Toldy — érezni látszott egész Pest! Ily népes temetést, ily gyászt városunk még nem látott.»

ELŐSZÓ A JELEN KIADÁSHOZ.

Mielőtt e kiadásban követett eljárásomról részletesen számot adnék, hadd állítsam könyvészetileg össze, a mit Kisfaludy Károly munkáinak megjelenéséről s kiadásairól följegyezhetni. Évrendben haladok, mint Toldy, ki ily összeállítást Kisfaludy összes műveinek legelső kiadása utolsó kötetéhez csatolt függelékében először kisérlett meg.

1819.

1. *A Tatárok Magyar országban.* Egy eredeti hazai költemény öt felvonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly 1811. esztendőben. — Pesten, Trattner János Tamás betűivel s költségével. 1819.

2. *Ilka vagy Nándor-Fehérvár be-vétele.* Eredeti hazai dráma négy fel-vonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly. 1819. — Budán, nyomtattatott a kir. univerzitás betűjivel.

1820.

1. *Stibor vajda.* Eredeti hazai dráma négy fel-vonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly. — Pesten, Trattner János Tamás betűivel. 1820.

2. *Szécsi Mária vagy Murányvár ostromlása.* Eredeti hazai dráma négy fel-vonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly. — Pesten, Trattner János Tamás betűivel. 1820,

Hozzáfűzve folytatólagos lapszámozással, de külön czímlappal: *A kérők.* Eredeti vígjáték három felvonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly.

3. *Kemény Simon.* Eredeti hazai dráma két felvonásban. Írta Kisfaludi Kisfaludy Károly. — Pesten, Trattner János Tamás betűivel. 1820.

Hozzáfűzve folytatólagos lapszámozással, de külön czímlappal: *Barátság és nagy-lelkűség.* Eredeti dráma.

4. *A Párt-ütők.* Eredeti víg játék három felvonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly. — Pesten, Trattner János Tamás betűivel 's költségével. 1820.

Hozzáfűzve folytatólagos lapszámozással, de külön czímlappal: *Mikor pattant nem hittem volna.* Eredeti víg játék egy felvonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly. 1820.

5. *Irene.* Szomorú játék öt felvonásban. Irta Kisfaludi Kisfaludy Károly. — Pesten, Müller Józsefnél. 1820.

1821.

Czímnélküli jelige («A kezdő mindent stb.» l. e kiadás I. 124. l.). — Szépliteraturai ajándék a Tud. gyűjt.-hez; a czímlap belső oldalán.

A legszebb gyöngy. — Ugyanitt 26—27. l.

Tiszta szerelem. (L. e kiadás I. 42. l.: A szerelem cz. költ. 9—16. versszaka). A név így van aláírva: *Kisfaludy* (Károly). — U. i. 34. l.

Rikkancs. A Záh nemzetség történetekor, Budán, 1330. — U. i. 72. l.

A hazafi. — Hasznos Mulatságok, I. 238.

1822.

Nelzor és Amida. — Aurora, 39—66. l.

Az élet korai. — Ugyanitt, 72—76. l.

Dalforrás. — U. i. 146. l.

Élet és halál. — U. i. 155—163. l.

Élet és phantasia. — U. i. 217—221. l.

A nyugtató. — U. i. 255—257. l.

1823.

Honvágy. — Aurora. 35—38. l.

A lantos szerelme. — Ugyanitt 71—73. l.

A szem hatalma (Triolet). M. F. — U. i. 74. l.
Az élet. Zordy. — U. i. 74. l.
Barátság és szerelem. — U. i. 97—134. l.
Irói tanács. Zordy. — U. i. 160. l.
Izóra (Monolog a Várnai ütközet szomorújátékból). — U. i. 163—164. l.
Életöröm. Zordy. — U. i. 166. l.
A szegény útas (Majláth János neve alatt közölve). — U. i. 169—170. l.
A vérpohár. B. K. — U. i. 171—190. l.
Gnómák. Zordy. — U. i. 236—239. l.
Tollagi Jónás viszontagságai. Szalay Benjámin. — U. i. 245—288. l.
Pálma és cziprusz. — U. i. 301—307.
Szilágyi Mihály szabadulása. — U. i. 319—338. l.
Epigrammák (1—28. sz. és pedig: e kiadás I. 69—70. l. 1—6. sz. = Aurora 3, 16, 12, 13, 24, 28.; és I. 133—137. l. 1—22. sz. = Aurora 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27.) — U. i. 343—348. l.

1824.

Szellőhez. — Auróra, 47—48. l.
Mit csinál a gólya. Szalay Benjamin. — Ugyanitt, 108—116. l.
A magányos sír. — U. i. 117—120. l.
Viszonlátás. — U. i. 135—152. l.
Vigasztaló dal. Szalay Benjamin. — U. i. 183—185. l.
Végpart. — U. i. 186. l.
Különféle. Szalay Benjamin. — U. i. 204—215. l.
Tünő életkorom. — U. i. 252. l.
Sulyosdi Simon. Szalay Benjamin. — U. i. 297—316. l.

1825.

Sok baj semmiért. Szalay Benjamin. — Aurora, 25—52. l.
A jövevény. — U. i. 55—57. l.
Mohács. — U. i. 81—84. l.
Tihamér. — U. i. 107—211. l.

1826.

Titoktartás. Zordy. Aurora 20. l.
Dal (Volna szárnyam). — Ugyanitt, 39—41. l.
A fejér köpenyeg. Szalay Benjamin. — Ugyanitt 65 86 l.
Vád és tett. Zordy. - - U. i. 103. l.
Mátyás deák. - U. i. 173 186. l.
Erzsébet. U. i. 221 224. l.

1827.

A vígjáték. Aurora, 37 68. l.
Élte. Ugyanitt, 115 128. l.
A betegek. U. i. 141- -174. l.
Tollagi Jónás mint házas. Szalay Benjámin. — U. i. 215 250. l.
A leányőrző. Élet és Literatura. II. k. 9. r. 141 202. l.

1828.

Pipadal. Szalay Benjámin. Aurora, 80—82. l.
Alkonyi dal (Im kedvesem). Ugyanitt. 86—87. l.
Kénytelen jószívűség. U. i. 97 138. l.
Kedves tájamhoz. U. i. 239 240. l.
Hűség próbája. U. i. 247 - 285. l.
Szeget szeggel — Koszorú, Szépliteraturai Ajándék. 3 20. l.
Hűség (e kiadás 81. l. Triolettek. 2. sz. alatt). — Toldy, Handbuch der ungr. Poesie. II. 204. l.
A két hajós. Ugyanitt. 214—220. l.
Csalódások. U. i. 231 260. l.
Zách nemzetség, szomorújáték 1. felv.-ből. — U. i. 261 266. l.

1829.

Áltudósok. - Aurora, 5—51. l.
Eprész-leány. - Ugyanitt, 65 - 72. l.
Budai harczjáték. - U. i. 101— 107. l.
Nem mehet ki a szobából. — U. i. 113 -152 l.

Leány-bú. — U. i. 161—163. l.
Népdalok (1—24.; e kiadás szerint 1—24. sz.) Szalay Benjámin. — U. i. 210—234. l.
Régi szokás megmarad (Gaal György neve alatt közölve). — U. i. 237—265.
Csalódás. — U. i. 273—274 l.
Pontyi szerelme. Szalay Benjámin. — U. i. 321—323. l.
Hős Fercsi. Szalay Benjámin. — Muzárion, IV. k. (Élet és Lit. XX—XXIX r.) 1—9. l.
A szerelem (1810). (L. e kiad. I. 42., e költemény első 7 versszaka). — Urania, 315—316. l.

1830.

Az álmatlan király. — Aurora, 32—35. l.
Népregék. (1. Bandi. 2. A választás. 3. Karácson-éj. — Ugyanitt, 99—111. l.
Népdalok. (1—5.; e kiadás szerint 26—30. sz.) S. B. — U. i. 124—130. l.
Egy szó. — U. i. 196—197. l.
Három egyszerre. — U. i. 209—251. l.
Népdalok (e kiadás szerint a 31. és 32. sz.). Szalay Benjamin. — F. M. O. Minerva. II. 159—160. l.

A költő halála után kiadott, eddig ismert dolgozatai a következő helyeken jelentek meg először:

Versek: *Aurora 1831.*: Bajnokdíj (57. lap), A szeretők sírja (91.), A sastoll (181.), A bánkódó férj (229.), Dal (Rejtsd előlem. 258.), A lantos. Balláda (306.). — *Kritikai Lapok, 1831.*: I. f.: Xéniák 1. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 20, 21. sz. (155—161. l. sorban a következő számok: 1, 2, 7, 22, 6, 18, 8, 16, 17, 21, 23, 4, 5.) — *Toldy kiadása, 1831.*: Visegrád (I. k. 95. l.), Szerelem (I. 213.), A szerelem (X. 191.), Hadi ének (X. 195.), A reményhez (X. 198.), Themistokles (X. 202.), Elválás (X. 203.), A vándor (X. 207.), Eltökélet (X. 213.), A kedves sirjánál (X. 215.), Rejtett szó (X. 218.), Éjjeli menyekző (X. 219.), A barátsághoz (X. 231.). — *Kritikai Lapok, 1834.* IV. f.: Xéniák 17, 22, 24, 25. (158—164. l. sorban a következő

számok: 28, 46, 27, 49.) és Pótlék a versekhez I. 391. l. 4. és 6. sz. (u. o. 165. l. 50. és 51. sz.) — *Toldy kiadása 1843.*: A kisértet (19. l.), A fűzfa poéta gratulál (24.), Dobozi. Első ének (1020.), Életöröm (1051.), Zuárd (1051.), Az álom (1052.), Tabán (1053.), Néhány verstöredék (az elsőt, «Dobozi» kivéve, mely 1020. lapon külön czím alatt jelent meg, a 2-iknak — itt. I. — hiányzik a czíme: «Szirmay Klára») (1040.)

Drámák: *Toldy kiadása, 1831.*: *Első Ulászló* románnos tragödiához Előjáték (X. k. 81—98. l.). *Csák Máté.* Historiai tragödia. Első és második felvonás (X. 99—173. Demeter beszédével végződik; Kisfaludy befejezése: a Dávid másfél sora csak a Toldy 1843 iki kiadásában van először benne). — *Toldy kiadása, 1843.*: *A gyilkos.* Szomorújáték három felvonásban. 1808. (907—918. l.). *Zách Klára.* Dráma öt felvonásban. 1812. (919—954.). *Brutus.* Szomorújáték öt felvonásban. Voltaire után. 181?. (955—1000.). *A korcsházi vásár.* Vígjáték három felvonásban. 1820. (1001—1006.). *Konstantinápoly veszedelme.* Históriai dráma öt felvonásban, 1820. (1007—1012.) Megjegyzendő, hogy a czímeket itt híven Toldy szerint adom.

Prózai művek: *Toldy kiadása, 1831.*: Keleti közmondások. Oguz könyve (VIII. k. 229—238. l.). — *Toldy kiadása, 1843.*: Vallomások. 1809. (1013—1020.).Vándor és sphinx (1024—1026.). Szarka és fülmile (1027.). Prolog (1027.). Ordai ház. Első töredék. Második töredék. (1028—1033.), Criticai töredékek. 1827. (1034—1037.). Tollagi Jónás viszontagságai. Harmadik rész (1037—1040.), Jegyzőkönyv (1042—1050.).

Kisfaludy *egyes művei* külön számos kiadásban jelentek meg; így a versei háromszor 1858, 1863, 1880; jelesebb vígjátékai 1843, Irene 1878, Csalódások 1879, A kérők 1881, A pártütők 1883; prózai művei közől a Tihamér 1854 és 1878. Víg elbeszélései négyszer 1856, 1864, 1879, 1882. — **Iskolai használatra** jegyzetekkel megjelent a Szeget Szeggel 1852 *Glatz Gyulától* és a Csalódások 1886 dr. *Szigetváry Ivántól.*

Kisfaludy Válogatott munkái 2 kötetben jelentek meg kétszer: 1866. és 1883-ban.

Összes munkáinak eddig hat kiadása jelent meg, valamennyit Toldy Ferencz rendezte sajtó alá. Az *első* 1831-ből való, költői fajok szerint van felosztva, tiz kötet. A *második* 1843-ban jelent meg, időrendi, egy kötet; az elsőhöz képest teljesebb s ezentul állandóan ennek a szövege, bővítés nélkül, teszi a Kisfaludy összes műveit; ugyancsak e 2. kiadás czímlapján először van rajt, hogy «a Kisfaludy-Társaság megbizásából» van szerkesztve s az rajt maradt a Toldy valamennyi kiadásain. A *harmadik* szintén 1843-ból, egy kötetes, az előbbinek csak czímlap-kiadása. A *negyedik* Kisfaludy valamennyi kiadásai között a legdíszesebb; 1843—44-ben jelent meg 6 kötetben, időrendi felosztással, Bécsben nyomatott. Az *ötödik* 1859—60-ból való, nyolcz kötet. Végül a *hatodik* 1872-ről, négy kötet, mely majd mindenben híven követi az 5. kiadás rendszerét, miszerint a versek és a vegyesek nemek szerint vannak közölve, a többi pedig nem mindig pontos időrendben.

Természetes, hogy midőn én a kiadás munkájára vállalkoztam, azt hivém, hogy majd az utolsóra támaszkodhatom; pontosabban: arra fogok szorítkozhatni, hogy ezt, a kiadatlan s ismeretlen dolgozatokkal s levelekkel bővítve, csekély módosítással, ujra lenyomathatom. E módosítások pedig mindössze az időrendi egymásután következetes keresztülvitelét czélozták. Minthogy a szöveg, midőn a munkát átvettem, a 17. ívig már ki volt nyomva, a költeményeket az olvasó az utolsó kiadás szerint veszi, a hol egyébként a különböző csoportokba való osztás nem minden versre nézve egyformán sikerült s itt-ott Toldyt erőszakosságra is kényszerítette. Ám a többi mind időrendi egymásutánban jelenik meg s a mely dolgozatait — mint néhány kisebb vígjátékát — azonegy évben írta, azokra nézve az Aurorában való megjelenésök sorrendjét tekintettem irányadónak. Időrend szerint adom a *Vegyes iratok*-at is, melyekről nem tudni, miért vonták ki magukat eddigelé állandóan ez elv alól. Magát a «Vegyes iratok» összefoglaló kifejezését Toldytól vettem, ki második kiadásában az alá sorozza Kisfaludynak minden prózáit, melyek nem drámák vagy elbeszélések. Ugyancsak Toldynak a 6. és 7. kiadásban alkalmazott elvét követtem abban is, mely sze-

rint a töredékek időrendi egymásutánban a maguk költői neme teljes művei után következnek, tehát p. o. a drámai töredékek mind együtt a drámai művek után. Kisfaludy két fordítását végűl külön felírás alatt az utolsó kötetben egymás mellé tettem, nemcsak mert a költőnek -- egy rövid verses átdolgozását leszámítva — egyetlen e nembeli munkálatai, hanem azért is, mert így jobban kidomborítják a fáradhatatlan író sokoldaluságát.

A kiadás munkájában azonban csakhamar egy körülmény állt elő, mely nyilvánvalóvá tette, hogy az új kiadásnak nemcsak időrend dolgában kell az előbbitől különböznie. Összehasonlítván ugyanis a *Tatárok*-nak még ki nem nyomtatott szövegét az utolsó — tehát a készülő — és az első — azaz a Kisfaludy intézte — kiadásban sorról sorra, annyi eltérésre akadtam, hogy előbb a hatodik, majd valamennyi eddigi összes kiadás pontosságába vetett bizalmam teljesen megingott.

Már magok a czímek sem mind pontosak. A Tatárok «szomorújáték»-nak van mondva, holott Kisfaludy «Egy eredeti hazai költemény»-nek nevezi; első előadásának dátuma sem 1818, hanem 1819, április 18. Zách Klára nem «dráma», hanem «eredeti hazai dráma», ugyanígy nevezi Kisfaludy az Ilkát, Stibort, Szécsi Máriát, Kemény Simont. A Kérők, Pártütők, A gyilkos nem «vígjáték», hanem «eredeti vígjáték»; Szilágyi szabadulása «hazai dráma»; a Barátság és nagylelkűség nem «drámai költemény», hanem «eredeti dráma».

Fontosabbak a sűrűn előkerülő szövegváltozások; ugyanis alig van Kisfaludynak műve, melynek szövege az összes kiadásokban változást ne szenvedett volna; mindenik többet, mint a mennyit a kiadások hűségéről való legelnézőbb felfogás is helyeselhet. S hiányzanak is a szövegből nemcsak szók, hanem egész sorok: az Ilkában 3, a Stiborban 1, Konstantinápoly veszedelmében 1, Első Ulászlóban 2, Csákban 5.

Hiányzanak továbbá drámai műveiben egész közbeszólások, melyeket a jelen kiadás végre visszahelyezett a szövegbe. Ime: *Stibor* II. 197. hol a 7. jelenés nem a vajda beszédével kezdődik, hanem R a j n á l d e fölkiáltásával: «Atyám! Atyám!» — A *Pártütők* különösen az utolsó

kiadásban két helyen csonkultak meg: II. 302. az 5. jelenés elején nem Mili mondja: De rosszkor jött ez a kérdés stb.; ezt Elek mondja, Mili ellenben még előbb ezt: «(félre) Szépen vagyunk.» Ugyancsak elmaradt itt a 10. jelenés vége II. 307.: «Öregbíró. Ne beszéljen. Nótárius. Ad animam, szerelmes». Az I. 13. jel. (313. l.) az Öregbíró magyarázata után, hogy mi a szótár, hiányzik a Kántor e közbeszólása: «Szótár, mindjárt felkeresem.» — *Kénytelen jószivűség.* III. 392. Vilmos: Minő bosszúság! stb. ez után következett az eddigi kiadások szerint: Kelendy. Aha! szerelmi rendelés stb.; pedig az első kiadásban Vilmos után s Kelendy előtt ez áll: «Ágnes. Értem». — *Hűség próbája.* III. 432. A jelenet a 6. kiad.-ban a király beszédjével végződik, pedig utána még ez következik: «Upor. Minő zsibongás!» — *Szeget szeggel.* IV. 20. A jelenetben, mely ezzel kezdődik: Domokos jő, Lajos után nem Egyed szól, hanem előbb ez áll az 1. kiadásban: «Domokos. Mondtam hogy jók». — *Csalódások.* IV. 42. Lombay Mokányt bemutatja a grófnak, ki Lidivel elfoglalva, nem figyel erre, hanem a leányt dicséri; erre Lombai újra mondja: «Alázatos szolgája. Im Mokány úr!» — ez után következik Toldy első kiadását kivéve valamennyiben: Mokány: Engem úgyse! már a derekam is fáj a sok hajladozástól — a minek így nincs igen értelme; miért fakadna ki Mokány már a másodszori meghajlásnál? ennyit, nemes létére, alig sajnál grófi szomszédjától a legelső bemutatáskor. De igenis van, még pedig Mokányt igen jellemző értelme, ha visszaállítjuk a következő két közbeszólást:

Elemir. A jövendő bizonyosan megjutalmazza szorgalmát, én ismerem az asszonyi szívet s mondhatom, szép virágot nevelt.

Lombai. Alázatos szolgája. Mokány úr!

Mokány tehát, mert a gróf már kétszer nem veszi észre, joggal türelmetlenkedik. — *Nem mehet ki a szobából.* IV. 160. A Fürgencz fölléptével kezdődő jelenetben e beszéde: Én Hontai úr stb. után, a 6. kiadásban Bajszövő szól: Más az egészen stb., pedig a kettő között ez áll: «Judit. Mit hallok! hát az úr házasodik?» — Viszont *Csák Máté* IV. 355. Kendi hetedfélsort mond egymásután a kézirat-

ban és a mostani kiadásban; a többiben — már az elsőben is! — a szöveg így van tagozva: Kendi: 1—3. sor: Még akkor — Martelt nem ismeré; János mondja a 4. sort: Egy megvetett pártnak volt ő csak feje; a többi harmadfél sort ismét Kendi.

Ám látszólag kisebb hiányok és elterések is akárhányszor más értelmet adnak a szövegnek. *Stibor*-ban II. 170. Beczkó a 6. kiad. szerint ezt mondja:

Szabad a gyenge vagy szolgál
Vérzik a bátor de megáll.

a minek nincs értelme. De ha tudjuk, hogy itt sajtóhiba van az első szóban, mely helyesen így hangzik: Sza*l*ad, azonnal kidomborodik az ellentét is gyenge és bátor, valamint szalad és megáll között. Tanulságos példa *Tihamér* szövege V. 177. is, hol Róza «remegve átfutja húrjait s fellengző nézetekkel magyar nyelven ezen dalt énekié» — hogy lehetnek «fellengző» nézetek? s ha lehetnek, hogyan lehet ilyenekkel énekelni? Kisfaludy ezt irta: fellengző néztekkel, bizonyosan ez a német kitétel lebeget előtte: mit verzückten Blicken. «Néztek» ez értelemben: tekintetek, elég sűrűn fordul elő Kisfaludynál; a maga alkotta új szavak egyike, mely azonban nem tudott közkeletre kapni.

E példákat csekély figyelem is megtízszerezheti. Hadd állítsak itt egymás mellé még csak néhányat a legfeltűnőbbek közül:

Volt:	*Kell:*	*Volt:*	*Kell:*
egy	így	élet	lélek
csak	sok	lányszív	lángszív
hogy	vagy	harangozó	harangszó
és	én	butrok	bugyrok
égi	égő	szive	szinte
hív	hév	szövetséges	szövevényes
kar	kard	borultan	barnultan
tölgy	hölgy	szerelemmel	sérelemmel
leány	lény	idővel	erővel
világ	virág	varázslatod	varázsalakod
félve	félre	nagyságod	nagyságold
köti	költi	fájdalom	fájlalom

Végül: sikere lesz e helyett: sikere nem lesz; túl nem hat e helyett: túl hat; eleget tettem: eleget nem tettem; téged hagylak: téged nem hagylak; engem is úton lel: engem se leljen itt; mennyire viszi: mennyire nem viszi.

Ugyancsak a szöveget módosítja meg némely jelzések elmaradása vagy pótlása. A *Kérők*-ben II. 292. az utolsóelőtti jelenésben Hősváry ezredes így köszönti az öreg nénit: Jó napot anyám! la! mint fel van virágozva. Mire: Margit (félre). Anyám! minő megbántás, ily öreg fiam még sem lehetne. E «félre» Toldy adaléka, melyről Kisfaludy nem tud semmit — s nyilvánvaló, hogy ezzel megfosztjuk az öreg nőt az egyetlen elégtételtől, melyet Hősváryn ennek durva enyelgése miatt vesz. — A *Hűség próbájá*-ban is III. 429. Vidor kérdésére: tudod-e, mi a csók? az eleven Márta nem «félre» válaszol, mint Toldy akarja, hanem egyenesen s ez épen Márta jelleméhez való így. — A *Csalódások*-ban meg (IV. 33.) elmaradt, hogy Lombai «titkosan» szól Lidinek: Mondd a mit én akarok, pedig Kisfaludy nem nézte el e magától értetődő dolgot. Ellenben — s ez a legtanulságosabb példa — Mokány nem «félre» mondja (58.), midőn Linát meglátja: Ej be helyes! minő gömbölyű, eszem a szívét! szája olyan mint a csutoraszopóka.» És ugyancsak nem «félre» a mostani kiadások szerint: «Ej ej! az a bohó inspector be eltalálta, ez már ugyancsak helyre üti.» E változtatással mindkét esetben Mokány jelleméhez nyulunk. Mokány meglepve látja a szép nőt, Vilmának tartja, ki, hogy neje legyen, csak ő rajta áll; feléje megy; miért ne ölelné meg előbb? most mindjárt? Lina persze «félre» mondja: Ennyi szépségre büszke lehetnék, Mokány azonban szemtől szembe folytatja: «Jer tézzük egymást» — a mit csak azért mondhat Linának, mert az előbbit is nem «félre», hanem neki mondta. A ki, mint a kiadó, szinpadon látta e jelenetet, hol Mokány «félre», tehát a nézőhöz intézett dicsőítés s hátra való nézés mellett előre megy Lina felé kiterjesztett karokkal, lehetetlen rá nem jönnie, hogy Kisfaludy ily psychikai s technikai ügyetlenséget bizonyára nem akart a szinpadra vinni. — A *Három egyszerre* cz. kis vigjátékban, IV.

198., szintén érthetetlen, miért mondja Márta a Toldy kiadásában «titkon» Orminak: Kend az én emberem, holott egy csöppöt sem restelli ezt a másik remete előtt.

Mennyire megmásítja az értelmet az írásjelek megváltoztatása is, arra is hadd idézzek néhány felötlő példát, *Irene* III. 82. Leo azt mondja a csatában ismeretlenül elesett császárról, Konstantinról: De nagy estében is mindenkor élni fog dicső neve: tehát K. császár esése volt nagy; Toldynál ebből ez lesz: «de nagy, estében is», a mi egészen más, mint a mit Kisfaludy akart. — *Csalódások* IV. 83. Lidi mentegetőzik Elekkel szemben: atyja őrizte őt s a grófot bizta rá, mire Elek: «Igen a grófot — Kinek a nevét vésegetted a fákba?» e helyett: kinek a nevét stb. persze kérdőjel nélkül; ma így mondanók: a kinek nevét — Kisfaludy ugyan nem így mondja, de azért szabad volt-e az egész mondás értelmét megváltoztatni? A következő két példa még feltünőbb. A *Pártütők*-ben II. 349. áll: «és a honi nyelvet már nem kedvelő főbbjeinknek foganatlansága miatt ily ember nem teremhet» — pedig így kell: és a honi ny. m. n. k. eldődeinknek foganatlansága; ily ember nem teremhet: a helyes írásjel hiányozván, Toldynak egy egész szót kellett kitalálnia, hogy a mondat értelmét stílszerűen megronthassa. Ép ilyen *Szécsi Mária* II. 402.: ennyi szerelmet valónak alig tarthatok — holott Wesselényi ezt mondja: «ennyi szerelmet! Valónak alig tarthatom.»

A mai társadalmi formákhoz való közelítés is idegen vonást visz bele a szövegbe. A *Tatárok*-ban egy szádvári katona ura nevelt fiát úrfinak szólítja, pedig igazában csak annyit mond: Mi nem eresztünk Elek. — A *Leányőrző*-ben Sziklási sem azt mondja Sándornak: én sok jót hallottam az úrról, hanem csak egyszerűen: magáról. Életem egészen a magoké, mondja Bajszövő prókátor a *Fösvény*-ben a feleknek, Toldy szerint: a kegyeteké. — A *Csalódások*-ban is Lombai Luczát kegyednek szólítja, holott Kisfaludynál «magát» mond stb.

Nem egyszer igaza van a javítónak. Csakugyan a lehetetlen «Ne tagadja meg tőlem hálaadatosságomat» (*A gyilkos*) helyett sokkal jobb: Ne igazítsa vissza háladatosságomat, s abban is igaza van Toldynak, ha *Irene*-

ben a vak Agenor e mondását: «Nem véltem hogy lássalak» erre javítja: hogy öleljelek. Az ily kifejezésbeli fogyatkozásoktól Kisfaludy soha sem tudta megőrizni stilusát. Irói hírneve és tudása delelő pontján mondatja az Áltudósokban az egyik udvarlóval, hogy az első kelletlen «jelenést» el kell törölnie – nyilván a Toldy javította: «benyomás» kell ide. *Sulyosdiban*, mely rajzát pedig annyi szeretettel írta, jóformán a kezdetén fordul elő e mondat: «biographiája ezer képet fest, ki bár több lármával, szinte annyit cselekszik» Toldy helyesen javítja: «ezer olyanok képét festi», de véletlenül a mondat többi részét az eredeti egyes számban felejti s így a stilisztikai botlás helyébe a grammatikai kerül. A javítás nem egyszer a fölötte tanulságos hiba helyébe teszi a helyest: A *Vallomások* németes felkiáltásából: «az egeknél!» lesz: az egekre! az *Irene* költői merészségéből: «Atkom rengesse ébren» a prózai, de nyelvtanilag helyes: átkom ébressze fel stb.

Minden jelentékeny írónak nyelvhasználata fontos nyelvünk történetére általában; különösen fontos az oly korban, midőn a nyelv körül éles harczok dúlnak s valamely szó, alak, fordulat szándékos alkalmazása vagy szándékos mellőzése az állásfoglalás jelentőségével bír; kiválókép fontos pedig, ha az író, mint Kisfaludynk, vezérszerepre kerül s így nyelvhasználatának pontos megállapítása nemcsak az ő egyéni fejlődése szempontjából lesz történetileg nyomó skérdéssé. Nyilvánvaló, hogy ily körűlmények közt a jogosultnak vagy igazoltnak látszó javítás is minden ténykedésével a nyelvtörténet egy-egy adatát semmisíti meg. Midőn Kisfaludy, írói pályája elején, még az «elmellékezni» (Zách Klára) s a «megszégyenültetni» (Szécsi M.) s a «fényes koszorúdat» (A gyilkos) szókat használja, a Toldy kiadásai már «mellőzni», «megszégyenítteni», «fénykoszurúdat» kifejezésekkel pótolják; így lép a «hadi nézés» helzébe a hadnézés (Szécsi M.) s a tájnyelvi «szorgalom» helyébe az irodalmi «aggodalom» (u. o.). «Mely szép a napest» olvassuk a Pártütők Kisfaludy-rendezte kiadásában, a Toldyéban áll: estvély, s ép így Első Ulászlóban «estvéli nyugalomra» helyett: «estvélyi». Viszont Kisfaludy így ír a Szécsi M.-ban: «igényző

tekintete» s lesz belőle: igéző; azt írja (Viszontlátás): «felejthetlenné» s lesz: felejthetetlenné, valamint a «kérlelhetlen»-ből: kérlelhetetlen, a «szívható»-ból: szívre ható, a mint Tihamérban is «szívmélyébe» helyett áll: szive mélyébe. Kisfaludy gyönge nyelvérzéke szándékosan íratja vele: «a lakomámba majd elhívom» (Csalódások), Toldy a túlságosan merész újítást mellőzi s ezt teszi a helyébe: a lakodalmamba majd elhívom. «A vőlegény egy vén rabulista, mellette rút, szányra való kép, minden ember utálattal említi» (Nem mehet ki a szobából), Toldy nyilván itt is mérséklő czélzatból ír a szánalomnak megfelelő «szány» helyett: szán-t, a mint más helyütt (Barátság és nagylelkűség) e mondása helyébe: «e nyers mulatság örvend», ezt: e nyers mulatság örvendeztet. Nem említjük, aránylag mily feltünő sok az eset Kisfaludynál a bennható igének átható használatára; csak arra utalunk, hogy a Toldy szövege, e tények tanusága szerint, Kisfaludyban sem az orthologusnak, sem a neologusnak igazságot nem szolgáltat. És épenséggel érthetetlen: miért írja Toldy: jussa, mikor kell: «igazsága» (Széчsi M.), írja: theatrumában, mikor kell: «szinházában» (Prologus), viszont: itélet (Brutus), noha «voks» a helyes. Kisfaludy számos helyen kihagyja a «hogy»-ot, a kiadó odatette; kihagyja az «egy»-et, a kiadó odatette; kiírja az «egy»-t, a kiadó elhagyta. A megváltoztatott vonzatok száma végül (p. o. kérkedni valamiben helyett a mai: kérkedni valamivel) magában egész lajstrom,

Utoljára hagytam a hibáknak egy legsajátosabb faját, melyet tán leghelyesebben az állandósult sajtóhibák fajának lehetne mondani. Kisfaludynak «A szerelem» czímű versében azt olvassuk Toldy kiadásaiban, nem boldog az olyan, ki nem sejti a szerelem bájos *kelyhét* — hogyan lehet kelyhet sejteni? Az első kiadásban ez áll: a szerelem *kényét*, s kény itt régiesen: élvezet; a szerelem élvezetét, kényét igenis lehet sejteni. Az «Éjjeli menyekző»-ben azt mondja a kisértet: «az *éjnek* rezgő harsogása a földet rengesse» — lehet-e az éjnek harsogása? Az első kiadásban áll: az *ének* harsogása, ugyanis a kisértetek következő énekére van czélzás. A «Mohács» hires elegiájában áll: « a mén *nyikogva* ka-

par, vág», lóról nemcsak a nyelvhasználat mondja, de tényleg Kisfaludy is úgy irja, hogy *nyihog*. Az «Eprészleány»-ban Toldy kiadásai szerint «több férfi *tün* a sürűn által» — ha sürű, hogy lehet rajt által tünni? Kisfaludynál a több férfi *tör* a sürűn által. «Bandi»-ban süvegét leli a hős szép aranyfövénynyel teli «*vésztül* mosva a parthoz», így már Toldy első kiadásában s e szerint valamennyiben. A vész partra hány, vet, dob, de nem mos. Kisfaludy így irta: «*viztül* mosva a parthoz» — egyszerre megszünik minden kérdés és minden képtelenség. — Drámáiban itt találkozunk ilyenekkel. *Kemény* III. 14. Nyugodtan követtem őseim nyomdokát, mert házámat szorgos kézben tudtam: hogy mondhatja Kemény ezt a nejének? Nem is mondja, hanem ezt: mert *há*zamat szorgos kézben tudtam. Ugyanitt 26. l. feltünő, miért jellemzi a hőslelkű Ida a hozzá való szerelemnél erősebb hazaszeretetet férjében így: hivtelen vágyak frigytörésre késztetnek — de érthető lesz, ha helyre állítjuk a szöveget, mely szerint a bucsúzó nő hi*r*telen vágyakról szól. — *Irene.* III. 84. Geront elmondja, mint akadt Sophia templomából kimenet Agenorra:

Hogy a pogányok
Lecsendesültek s a sok üldözésben
Elfáradtak, kimentem én is —

hogyan? a pogányok a görögöket a templom*ban* üldözték? ez lehetetlen. Ám az első kiadásban ez áll: a sok *ö*ldözésben elfáradtak. — Még érdekesebb a példa a *Hüség próbájá*-ból. III. 430. Vidor az ismeretes szöveg szerint azt mondja; nincs hűbb teremtmény az asszonynál, míg szükség van rá — ez alig lehet az udvari bolond nézete, mert ez hozzá általában s a jelenet hangulatához különösen sem illő dicsérete volna az asszonyoknak. Tényleg Vidor ezt mondja: mig szükség*e* van rá: a nő addig hű, míg hasznát látja. A *Csalódások*-ban IV. 53. Kényesi találkozik Elemir gróffal s azt mondja neki Lináról: Tudod-e, hogy boldogult kedvesem nekem feltámadt? de L. sohse volt K. kedvese, hanem igenis Elemiré s a K.

híre csakis ezért érdekli a grófot; világos is, hogy az első kiadásban ez áll: kedvese*d*.

Kétségtelen, hogy ez adatok közt van akárhány, mely nem fontos, nem lényeges. De mind együttvéve annyira megváltoztatják a szöveget, a hogy szöveget megváltoztatni nem szabad. Kisfaludy műveiben kiadásról kiadásra szaporodtak a sajtóhibák és a kihagyások; legnépszerűbb darabjai, legismertebb költeményei alig forognak köztünk folt és hiány nélkül. Nincs Petőfin kívül írónk, kinek összes és egyes művei annyi kiadást értek volna, mint a Kisfaludy Károlyéi, kit a kor, ízlés, irány változásai sem foszthattak meg népszerűségétől. És vajjon mi történt a hatvanhárom év óta, hogy meghalt, a népszerű költő szövegének pontossága érdekében?

A szöveg teljessége körűl Toldy Ferencz hálára érdemes buzgósággal fáradozott. Már első kiadása 1831-ben tizenhárom verset, két drámai töredéket és egy prózai művet először közöl a költő kézirataiból, melyekről (1831. X. 289—90.) a következő érdekes nyilatkozatot teszi: «Kisfaludy Károly irásait Sándor testvérétől halála után általvettem.* Azon nyomtatatlan dolgozásokon, melyek az I. VIII. és X. kötetben állanak elszórva s több versezeten kívül, melyek kiadhatlanok: minden hagyományai a korán elhunytnak töredékekből állanak. Ezek közűl említést érdemelnek *a)* «A gyilkos», szomorújáték 1. felv. s a 2. eleje; valamint egy későbbi átdolgozás kezdete, *b)* és *c)*, az átdolgozott Pártütők és Irene s *d)* «A korcsházi vásár» cz. vígjáték töredékeik». *e)* «Az elbeszélés» cz. vígjáték kezdete. *f)* «Az ordai ház» philosophicus román töredékei. *h)* Tollagi J. 3. részéből két levél. *i)* «Dobozi» epos első énekéből 45 vers stb. Az elhunytnak gondatlansága ily dolgok őrzésében oka, hogy több irásai, melyeket nála külön időkben láttam, elvesztek — —» A verseket később Toldy nem itélte «kiadhatlanok»-nak s a

* Érdekes ezzel szemben Toldy egy későbbi nyilatkozata, mely a kéziratok megszerzéséről ezt mondja: «Szinte ők (barátai), megvevén tömegéből írásait, azoknak öszves kiadását eszközlötték.» (M. költ. élete, II. 174.)

töredékekből is mint a 22. l. láttuk, többet közöl az 1843-iki kiadásban, mint a mennyit itt említ.

Ám többi kiadásai mind az 1843-ban kiszemelt s ez évben három külön kiadásban közölt anyagra szorítkoznak. Mire 1859-ben Kisfaludy műveinek újabb kiadására van szükség, Toldy már irodalomtörténetünknek vitatlan tekintélyű mindenese s a nagy munkakör követelményei még az ő sokoldalu érdeklődését is túlszárnyalták. Így esett meg, hogy a mit Toldy már 1831-ben ismert és említ, de ma már meg nem állapítható okból 1843-ban sem közölt: mind máig ismeretlen maradt. Toldy megőrizte Kisfaludy kéziratait, a kiadatlanokról egy fönmaradt meglehetősen pontatlan lajstromot készített magának: még nyilván remélte, hogy alkalmilag kiadja. De nem juthatott hozzá s mert irodalomtörténetünk mostoha fejlődése őt munkatársak szükséges voltához nem igen szoktatá, Kisfaludy még meg nem jelent dolgozatai továbbra is elzárva maradtak az irodalomtól és a közönségtől.

A jelen kiadás e félszázados mulasztást pótolja. A *versek* most mind együtt vannak, úgy a zsengék, mint a későbbiek, a névtelenül vagy más neve alatt megjelentek; többnél szerzésük évszáma a Toldy kiadásaival szemben pótoltatott. A *drámai* dolgozatok között most jelennek meg először (IV. k.) az Álom és valóság, az Elbeszélés és a Betyárdy cz. töred. Az *elbeszélések* között (V. k.) eddig ismeretlenek voltak: Az éjjeli menyekző, Dobozi, Sándor és Gunda, melyek befejezettek, és a két töredék: A hazatért és Egy pipának históriája. A *vegyes iratok* (VI. k.) ezúttal közlik először a Kritikai jegyzetek még fenmaradt részeit, a Jegyzőkönyv jelentékeny pótlásait s az Egy prænumeráns fohásza cz. töredéket. A «Régi szokás megmarad» cz. prózai fordítás is most lesz először közzé téve Kisfaludy műveként.

Levelei összegyűjtésére ezúttal történt az első kisérlet s az eredmény szinte meglepő. Elég nagy számban vannak, ha elgondoljuk, mily kelletlenül írta s elég teljes szövegűek, ha eszünkbe jut, mily rejtvényes az írása, melyről maga mondja egy ízben Gaal barátjának: «Nincs ember a világon, a ki az írásomat lemásolhatná». De azért e

levélgyűjtemény bizonyára nem teljes s a kiadó is még az utolsó pillanatban jutott *Angyal Dávid* és *Péterfy Jenő* urak szives figyelmeztetése útján költőnknek János bátyjához írt, eddig teljesen ismeretlen hét leveléhez — teljesen ismeretleneknek mondom, mert a N. Múzeumban elnézésből Kisfaludy Sándor leveleiként szerepeltek. A *Függelék*-ben végűl Kisfaludynak két töredékes német dolgozatát közlöm, melyek kiváló életrajzi becsűek.

Habár azonban kiadásunk az eddigiekkel szemben úgy az anyag teljessége, mint a szöveg pontossága dolgában igen lényeges haladást jelez, mindazáltal korántsem kritikai kiadás még. Mindenek előtt, a helyesírás a mai, nem a Kisfaludyé; azután az általa külön kiadott drámáinak töménytelen tájnyelvi használata (p. o. egyeránt, magos, késér, emlétesz, hejában, elpártul stb.) helyébe az irodalmi lépett, különösen azért, mert a versekkel együtt a *Tatárok* egy része is így volt már kinyomtatva, midőn e sorok írója a kiadáshoz fogott. A stilus némely kirívó gyarlóságainak megtörtént elsimítása vagy a Toldy alkalmazta néhány csekélyebb javítás meghagyása, sincs a jegyzetekben fölemlítve. Fontos továbbá, hogy a Kisfaludy által már nyomtatásban kiadott dolgozatokat az első kiadás szerint javítottam, de a mennyiben a megmaradt kézirattal szemben is mutatnak eltéréseket (p. o. A két hajós, Első Ulászló, Tihamér), azokat, noha több helyütt elég érdekesek, ki nem jegyeztem. Ugyancsak a fönmaradt kéziratok tanusága szerint a Toldy kiadásaiban nem mindig a Kisfaludy által utolsónak tekintett kidolgozás szerepel mint szöveg. A *Gyilkosnak* első, az *Első Ulászlónak* második, a *Zách nemzetség* harmadik feldolgozását vette a szövegbe; az *Ordai ház* öt különféle feldolgozása között meg épen az elsőt és a másodikat. Én mindenütt a Toldy szövegválasztását meghagytam s a többi átdolgozásokat a Jegyzésekben közlöm, kivéve a *Pártütőkét*, melynek megvan ötödfél ívrétre terjedő kézirata e felírással: «A pártütők, vígjáték két felvonásban 1819». A Kisfaludy kezétől eredő szép tisztázat, melynek vége nyilván elveszett, nem tér el oly lényegesen az eddig ismert szövegtől, hogy más, mint kritikai kiadás közölhetné. Az *Irene* átdolgozása, melyet Toldy még birt,

elveszett. Az *Ordai ház* öt töredékének összetartozását Toldy nem ismerte föl — erre, valamint ezúttal először közölt más töredéknek is Kisfaludy fejlődése történetében való helyére és egyéb dolgozataival való összefüggésére a jegyzésekben nem egy ráutalás van, melynek a szakember hasznát láthatja.

E jegyzések különben mindenütt a legszükségesebbre szorítkoznak, így a levelezésnél is. Mindazáltal úgy vélem, hogy itt nem egy vonatkozást földerítettek, nem egy összefüggést megállapítottak; s ezzel a maguk részéről is adalékul szolgálnak egy majdani kritikai kiadáshoz, melyhez különben a ki Kisfaludy első kritikai kiadását fogja eszközölhetni, hasznavehető anyagot találhat még az Irodalomtörténeti Közlemények 1893-ki kötetében tőlem közölt ily cz. czikkben: Kisfaludy Károly műveinek uj kiadása.

Még a Jegyzések egy szükséges pótlására kell e helyütt rátérnem. E kiadás I. 143—151. között Xéniákhoz a jegyzetek (I. 408—409.) érdekes változatokat közölnek a költő kézirataiból. Mint fent láttuk (21—22. l.), e xéniák jó része már megjelent a Bajza szerkesztette Kritikai Lapokban. A Bajza és a Toldy közölte szöveg a következő érdekes eltéréseket mutatja: 1. sz. 3. sor: méltán az *helyett:* az méltán. A 8. sz. czíme Bajzánál: Regék; a 9. számé: Hegedeu zooban zeep meseet ielentec, s ennek első sora ez: «Pusztáról jövök én ízlést terjesztni közöttünk»; a 12. sz. czíme: M. és N. Szegeden; a 13-iké: Sz....... sy; a 14-iké: Se........ k, holott a kéziratban: Sebők; a 15-iké: Dráma-enyvező; 17-iké nem: Kazinczyhoz, mint MS.-ben, hanem: «Sz.... nek»; a 20. sz.-é is nem: Himfy Sebőkhöz, hanem: «Az országgyűlési Pindaros»-nak, s itt a 6. sor ez: «De ha nem tudsz, mért küzködöl?». 21.-é: Náday Himfyhez s a vers nincs strófákra osztva, az utolsó nyolczsoros versszak pedig (Megállj Himfy — elnémula) mindenestül hiányzik. 22. sz. czíme: Egy jó rímelőnek; a 24.-é nem, mint Kisfaludy kéziratában: Himfy Hubához, hanem szinte feltünően: «Ko.... zynak», a mi nyilván sajtóhiba e helyett: *Ka* stb., a kiadó tehát Kazinczyhoz czímezteti a lenéző, kemény sorokat, a mi Kisfaludynak nem volt szándékában. A 25. sz. czíme végűl

nem a kéziratbeli: Himfy Szeleméhez, hanem: «Ajándékok Szemere Pálnak» összefoglaló felírás alatt 11 epigramm van közölve külön-külön czímmel s Kazinczy e jeligéjével: «Ütni, csigázni s agyonverni *nevetve* szabad»; a 25.-nek felirata itt: A sonettírónak, s utolsó sorában nem áll: ehez, hanem: «ahhoz». A Kritikai Lapok az I. füzetben közli e xéniákat «Kritikai Pályaágak» cz. alatt egyéb epigrammákkal együtt s az aláírás: F.—V. T.—K., nyilván: Fenyéry—Vörösmarty, Toldy—Kisfaludy; és folytatásukat a IV. füzetben e czímen: Pályalombok s az aláírás: T—K, B—V, hol a B = Bajza. Érdekes s tényeiben még csak ezután megállapítandó adalékkal találkozunk itt kritikánk fejlődése történetéhez, mely sokban emlékeztet a Goethe és Schiller közös kritikai hadjáratára, melyet ők is xéniáikkal folytattak; Nicolai helyét nálunk Szemere foglalja el, az Allgemeine Deutsche Bibliothek-ét az Élet és Literatúra.

Az utolsó revíziónál észrevett pár fontosabb hibát kell még helyre igazítanom. Az I. 147. l. alulról a 9. sor áll: hidegek e helyett: *r*idegek. — A IV. k. 248. l.: Törvénye fő már, értelemzavaró sajtóhiba e helyett: Törvényes fő már; u. i. 249. l.: nem volt tágabb helyett kell: nem volt még tágabb. — V. k. 141. l. ezer olyan képet fest helyett kell: ezer képet fest.

Bizonyára maradt több is. Ezek miatt az vessen a kiadóra, ki ilyen munkát sohasem végzett.

Budapest, január, 1893.

Bánóczi József.

KISFALUDY KÁROLY VERSEI.

NÉGY KÖNYVBEN.

ELSŐ KONYV.

LYRAI KÖLTEMÉNYEK.

A legszebb gyöngy.

Van egy gyöngye a világnak,
Létünk legfőbb értéke,
Minden földi boldogságnak
Kútfeje s legszebb éke;

Melynek remegő tükrében
A szív magát képzeli,
S adóvevő örömében
Fájdalmait öleli.

De a nagy világ zajában
Az csak ritkán láttatik,
A romlott szív birtokában
Soha nem találtatik.

Csak szelid s jó embereknél
Fakad égi forrása,
Érzékeny s meleg sziveknél
Tenyészik szent áldása.

Mely jó isten adománya
Ez a ritka drága kincs?
Mely szent érzet alkotmánya
Hogy e földön mássa nincs?

Egykor szívem nagy inségét
Barátomnak beszéltem,
S érettem hullatott könnyét
E szép gyöngynek itéltem.

Hadi ének Olaszországban.

1805.

Hadistennek vérrel festett
Zászlói már lobognak,
Öldöklésre szenteltetett
Mozsarai ropognak.

Ott áll — talpig beborítja
A dörgő por fellege —
Az ellenség ; s villogtatja
Kardját büszke serege.

Dühösködve már reánk üt,
Hullnak bajnok vitézink,
Halált terjesztnek mindenütt,
Ritkúlnak már rendeink.

A térségen elszéledve
Holttetemek fekszenek,
Kik magokat felszentelve,
A hazáért vesztenek.

Jöjenek vérszomjuhozó
Despotának zsoldosi,
Már annyi veszélyt okozó
Törvényes vad gyilkosi:

Itt állunk mi Hunniának
Rettentő bajvívói,
A dicső magyar hazának
Igaz, hű pártfogói.

Mi Árpád szabad népei
Mi bátran megütközünk,
S régi vérünknek hívei
Vagy elesünk vagy győzünk.

Egy az élet, egy a halál:
Azt kérdésre ki veti?
Vagy előbb vagy utóbb talál,
A bajnok azt neveti.

Rajta pajtás! ne félj tehát,
Itt a választó határ:
A mit a jó szerencse ád,
Élet, halál legyen bár.

Tekints dicső nemzetünkre,
Öld vágd az ellenséget,
S diadalmunk hoz nevünkre
Dicsőséget, életet.

A szerelem.

Minden földi öröm bajjal párosodik,
Kivánatink tárgya csalóka tünemény,
Víg kedvünk fájdalom tengerén hányódik,
Mely ritkán érik meg a legigazb remény!

A tudomány elűz annyi szép kényeket,
Édes öröm többször méregbe rejtőzik,
Hatalom elöli az érzeményeket,
Erkölcs meleg vérrel kínosan küszködik.

Míg a habzó szív ver az ember melyébe',
A hideg való azt soha be nem tölti.
Új kivánat jő az elégség helyébe,
S a lelket legédesb álmából felkölti.

Minden a mi itten a szivet gerjeszti,
Megnyerve elárul s vég mulásnak ered,
Új gondolat becsét, malasztját elveszti:
Csak az boldog a ki szerettetik s szeret.

Kinek a szerencse hatalmas karjával
Csillagkoszorút tesz imádott fejére:
Hányszor küszködik az mosolygó sorsával!
S dicsősége válik élete terhére.

Mit a halandók jót és édest vevének,
Belőle fakada e bőség szarvából;
Magok a jobb lelkek szerelmet értének
A nagy teremtőnek legelső szavából.

Ki e földön éleng, malasztját ismeri,
S örökön lángoló oltárához járúl,
Örömit, kényeit e tündértől kéri,
És hymnusokat zeng égi jutalmárul.

A lélek hatalmat s minden tehetséget
Egyedűl az igaz szerelemtől vészen,
S mágusi erővel minden lehetséget
Csak könnyen meghódít és valóvá tészen.

A tiszta szerelem bájoló körében
A mennyei láng a mellben fentebb lobog,
Megtisztúl a lélek, s békítő ölében
A megbántott szív a megbántóén dobog.

Az anya természet frigyes barátnéja
Meleg karjával a földet átöleli,
A mérget bal sorsunk kebléből kiszíja,
S a világot szelid kebelén neveli.

Szent egységben tartja mind a földieket,
Boldogító nyomát békesség követi;
Rózsaláncczal összeköti a szíveket,
És déltől éjszakig egymáshoz vezeti.

Oh ki nem érzette egyszer életében
Jótevő malasztját a hív szerelemnek?
Kinek nem fakada forró kebelében
Egy forrása e szent gerjedelemnek?

Ki nem melegedett mennyei lángjánál,
S el nem ragadtatott felhevűlt szivétől?
Ki nem fellengezett tündér határánál,
S váltig nem lelkesűlt gyönyörű kényétől?

Légy bár vitéz s laurus zöldelljen fejeden,
Birj bár hatalommal, Dárius kincsével,
Fényes érdemcsillag ragyogjon melleden,
Meghalsz s felejtetél más nap felköltével:

De a hív szerelem el nem feledkezik!
Buzgón oltárt emel hívének sírjából,
Ajtatos könnyekkel visszaemlékezik,
S égi vigasztalás tenyészik hamvából.

Ne hirdesd oly szegény ember boldogságát,
Ki nem sejtvén a szerelem bájos kelyhét,
Komor gyászban vonja szomorú világát,
Mert soha nem érzé élte javát, szépét.

Elválás.

Rózsaláncza szerelmünknek,
Sok örömmel telt frigyünknek,
Boldog életünknek
Hervadoz, és elválással
Fenyeget, nagy változással,
S búsitó mulással.

Hallod-e! az óra üt már!
Itt az elválasztó határ,
Mely szívedtől elzár:
Ha igaz mit szivem érez,
Meglátlak! Jőj hát mellemhez,
Szerető szívemhez!

Itt egy könny, mely sérelmemből
Reád hull s nedves szememből
Hű szivedre gördűl:
Kér hogy drága szerelmeddel
A távolt is emlékeddel
Íhlesd, s ne feledd el.

Eltökélet.

Végezd, Sors! a mit reám kimértél,
Öntsd le mérged életem kelyhébe,
Vedd vissza a mit egykor igértél
Az ifjuság aranyidejébe';
Végy vissza mindent a mit csak szeretek,
Vezess egy új tövises pályára,
A földi ínség legfőbb pontjára:
A nagy megtörtént: többet nem veszthetek.

Nem rettegek, az idő bármit ád!
Mert az erőszak erőmet neveli:
Lenyomja a gyönge szív fájdalmát,
És a lelket sorsán fölülemeli:
Habár méltatlan s nehéz üldözések
Irgalmatlan megfosztnak mindentől,
Ha mind addig, míg létem sírba dől
Körűlfognak vad s kínos szenvedések.

Egy tárgyért hevűlt vala kebelem,
Körűle forgának minden reményim;
Oh hányszor fölemelkedtek velem
Az egekig annyi tűzérzeményim!
Áldott lélek! egy szerencsés órában
Elfogadád ajánlott szívemet,
Rózsás útra vezetted éltemet,
És most ott fekszel a halál karjában.

Mit adhat, mit vehet a jövendő,
Mit ezután a szerencse játéka?
A megsértett szívből eredendő
Tökélet az ég legszebb ajándéka;
Vigasztalást csak enmagamtól várok,
Ha mindjárt elhagyva, számkivetve,
Nem ismerve s élve elfeledve
Magán s egyedűl a világban járok.

A kedves sírjánál.

Te is, drága! kifejtőztél
Az élet fogházábul,
És szebb országba költöztél
Ott a néma síron túl!
Hol az angyalok sorában,
Az örökség nyugalmában
Várod hű barátodat:
Ki elhagyva mindenektül
Némán kora sírodon ül,
S zokogja halálodat.

Míglen éltél, számkivetett,
Honom sehol nem vala:
Hű szerelmem átokká lett —
Remény imígy megcsala.
Meghaltál! és a végezet
Vissza sírhalmodhoz vezet!

Hol szívem fájdalmába'
Hozzád rakom örömimet,
Csalogató reményimet
A föld hideg gyomrába.

Itt állok, és borzadással
Szemlélem hűs boltodat,
S kivánkozó sóhajtással
Ölelem szent porodat,
Hogy még egyszer felolvadnál,
Csak egy gyenge reményt adnál
Hátra levő éltemnek.
Hasztalan! nem jő sirodból
Nem jő világos honodból
Vígasztalás szívemnek.

Nyugodj tehát szent békében
Az élet csendes partján,
A boldogok seregében
Annyi fergeteg után!
Míg én is elköltözhetem
És szabadon elvethetem
Az élet porruháját,
Míg a halálnak adózva
És a lélek színváltozva
Keresi vég hazáját.

A reményhez.

Ha idő az örökséggel
Irtózva ölelkezik.
Ha a halál az élettel
Végső harczot küszködik:

Minden az embert elhagyja
A sötét sír szélénél,
Sorsának prédául adja
Tűnő élte végénél:

Remény! te vagy biztatója
Fáradt, bágyadt szivének,
Te magad vagy fentartója
Már mulandó létének.

Benned bízik s kebelében
Enyhülést, javúlást vall,
Hív követője ölében
Elalszik — és békén hal.

Ha szilaj kinok szaggatják
Vérbe borult szívemet,
Minden örömtől megfosztják
Szerencsétlen éltemet;

Ha szerencse fut előlem,
Utamba' keresztüljár,
A sors mérget itat velem,
Boldog óra rám nem vár:

Akkor te, kegyes Reménység!
Sugárzol bús keblembe,
És az elvesztett békesség
Visszafordul szívembe.

Híve maradsz az embernek
Bármely nehéz sorsa lön,
Kísérője életének
S barátnéja e földön.

A szenvedő könnyèinek
Forrását elszárítod,
S a kétség vad seregének
Ostromát elfordítod.

Édes gondos szorgalommal
Ápolgatod az embert,
Kit a végzet vas karjával,
Bár méltatlan, alá vert;

Mert elhagyva a világtul
Azt a reményt találja,
Hogy könnyeit a siron túl
Egy jó angyal számlálja.

És az ember bölcsőjétől,
Míg a sír őt elzárja,
Tőled, első kedvesétől,
Legszebb örömét várja;

S karjaidban mosolyogja
A sors forgó játékát,
Édesdeden általfogja
Boldogsága árnyékát.

Te vagy a szív békessége,
Védje a megsértettnek,
S tartandó uti költsége
E zarándok életnek.

A vándor.

Fellengző szabad lélekkel
Elhagytam én honomat;
Égig ható reményekkel,
Tünemény álomképekkel
Kezdém vándorlásomat.

Az ifjúság kellemekkel,
A világ szép örömekkel
Énnekem kedveskedett;
Elmém, még szabad voltába',
A csillagok országába
Könnyen fölemelkedett.

Az igazság oltárához,
A bölcseség thronusához
Lépésim siettetém;
A szerencse változásit,
A világ hiú szokásit
Mosolyogva megvetém.

Gyülölvén a különbséget,
Széles e föld tyrannját:
Csak magát az egyességet
S a jótevő békességet,
Mint éltünk legszebb javát

Szívdobogva ohajtottam;
Nagy dolgokról gondolkodtam;
Tündér ábrándozásim
Az egek felé ragadtak,
És mellemben gyarapodtak
Kivánó sohajtásim.

De soha meg nem érhettek
Ajtatos reményeim;
Valóságot nem nyerhettek,
Gyümölcsöket nem szedhettek
Arany feltételeim.

Mert csak hasztalan törődtem,
Homályban maradt előttem
Az igazság sugára:
Csak a reménység követett,
S néha bágyadt napfényt vetett
Pályám sötét utjára.

Láttam laurust zöldelleni
A köz félénk homlokán;
Dicsőséget tündökleni,
Érdemcsillagot fényleni
Méltatlannak oldalán.

Láttam az embert voltában:
A hazafit országában
Egy Hetæra ölében
Elfajúlni, elpártulni,
Végre más idegent dúlni
Ősei törvényében.

Láttam a nagyobb világot,
Titkait kikémleltem,
És azon nagy igazságot
Hogy a tündér boldogságot,
Melyet egykor képzeltem,

Az ifjuság maga kéri,
S senki soha nem isméri,
Neki bármely sorsa lön;
S hogy az élet békesége,
Ember legszebb nyeresége
Egyedűl a szívből jön.

A mit a szív buzgón imád
Fenlángoló hevében;
A mit a tűzképzelet ád,
A mit a szem magasnak lát
Az ifjúság évében:

Ah be hamar meghódítja
S keskeny körébe szorítja
A valóság bilincse,
Hogy az embernek semmi más
Csak maga a tapasztalás
Marad legdrágább kincse.

Így a lélek visszatérvén
Csendesen önmagába;
De új élelmet keresvén,
Ártatlanúl bedőltem én
A szerelem karjába.

A szívnek várt nyugodalmát,
Az erkölcs égi jutalmát
Ott véltem hogy meglelem;
Oh de nyájas eredete
Új sebeknek lőn kezdete,
S üres maradt kebelem.

Végre tehát bucsút vettem
A nagy világ zajától;
Boldog én hogy menekedtem,
Még ép szívvel kijöhettem
Ízetlen pompájától.

Amott látom hajlékomat,
Csörgedező patakomat
A napnál tündökleni;
Szép honom erdős hegyeit,
Felhőkig meredt bérczeit
Előttem kékelleni. —

Itt hol sok szép reményekkel
Pályámat elkezdettem,
És kiterjesztett kezekkel
Számtalan örömkönnyekkel
E tájtól bucsút vettem :

Itt állok most aggott ember,
S szívem megint örömmel ver
Hogy újra megláthatom,
S hogy magányos csendességben
Munkálkodó békességben
Éltem itt folytathatom.

S míg létemnek vég adóját
Az örökség kivánja :
A jövendő akármit ád,
Itt éltemnek kis hajóját
A fergeteg nem hányja.

A természet anyamellén,
A barátság hű kebelén
Megnyugszik a jobb lélek :
Itt tiszta szép szabadságban
Csendes házi boldogságban
Megelégedve élek.

A barátsághoz.

Egek legszebb szüleménye,
Csak jobb lelkek érzeménye,
Oh drága hív barátság!
Nálad nélkül gyászos éltünk,
Soha nem teljes örömünk,
Nem édes a boldogság.

A szív nehéz gyötrelmének,
Búvának és sérelmének
Föllegét elszéleszted!
És az élet boldogságát,
Már hervadozó virágát
Gyámolítva éleszted.

Minden nemes, magas, jó, szép
Általad csak egészen ép,
Mert az érzést neveled,
És az élet fogházán túl
A sors nehéz vaskarjábul
A lelket fölemeled.

Az ember minden érdemét,
Neked köszöni kellemét;
S mint a hajnal harmatja
A száraz földet virítja,
A lelket is úgy indítja
A barátság malasztja.

Ha ifjúban a szerelem,
Ez ártatlan gerjedelem
Legelőször lángot vet,
Kétszer boldog, midőn látja:
Vele érez hű barátja,
S szerencséjén részt vehet.

Lenyomva a sors kezétől,
Megbántva az emberektől
A jobb ember sanyarog;
Átkozza bús születését,
Kínos számkivettetését,
Léte alatt csikorog;

Könnye kenyerét áztatja,
Villám éjjelét mutatja,
Már-már bedől sírjába:
De rá talál barátjára,
Felejtkezik fájdalmára,
Felvídúl hiv karjába'.

Boldog kiben uralkodik,
Kebelébe bezáródik
E szent s tiszta indulat!
Ballagjon ő a sors jobbján,
Vagy szerencse kínzó balján,
Végre talál nyugalmat.

Áz élet nagy örvényében,
Ezerféle veszélyében
A barátság maga áll,

Mint a habzó tengerekben,
Az ordító fergetegben
Egy erős magas kőszál.

Örömének virágai,
E szent frígynek szép napjai
Soha el nem hervadnak,
Rózsalánczа s kötelei,
Két szép szívnek bilincsei
Soha el nem szakadnak.

Sem az idő vasfogával,
Mindent dúló hatalmával
Változást benn' nem tehet;
Sem a hideg sír félelme,
Rettenetes ijedelme
Akadálya nem lehet.

Boldog a kit életében,
E világ nagy tengerében
Az örökös végezet —
Hogy életét szerethesse,
Rendült sorsát kedvelhesse —
Egy rokon szivhez vezet.

A nyugtató.

Leszállsz te is kecsegtető sugár!
Ki rég borúlt egemre feltünél,
S ujonnan a remény lágy karjain
Biztatva szép álmokba ringatál!
S habár csak messziről mosolygtanak
Felém búszenderítő bájaid,
Bátran megvívtam a jelen hiányait,
Magas bért sejtve kebleden.
Örömszínben, vezércsillag gyanánt
Lebegdelt képed napjaim körül,
S bájképzetim fellengve bolygtanak
Jövendőmnek derengő tájain.

«Elég, merész szív! vég határod a remény,
Ezen tul a szegénynek nincs java;
A szépség felhőtlen tetőre vágy,
Birtokhoz csak szerencsés juthat el.
Némulj meg, és tanulj lemondani.
Nyugasztalódj belső világodon:
Örökségűl tündéri álmokat,
Nem földi jót adának istenid.»
Így dörge rám küzdőre egy hideg,
Egy vak szokáson szentesült erő;

Érczkormányát vadon zajogtatá,
S habok közé sülyeszti partomat;
Mély örvényt vág frigyes pályánk között,
S kinézteim homályba oszlanak.

S te még egyszer ragyogsz felém kegyes!
Gyötrelmem titka lángol könnyeden:
«Áldozz! ez élet a földé; a rény
Pálmája vad tövis között virúl.
Győzz tűrve!» így vigasztalál, s azon
Kinos perczben viszonszerelmed
Vallása reszket bíbor ajkidon;
S mit a boldog nem nyerhete,
A szenvedő alélt szivén remeg. —
Elválsz; s utánad ah haszontalan
Nyilong karom; tompán zug el szavam
A puszta téreken; letűnt az égi kép,
Csak könnye reng keblem hullámain:
A múltnak bús, komoly emlékjele.
S míglen borúlva veszteségemen
A távolt méri lankadó szemem,
Szelíd fény leng körűl; lágy hangzatok,
Mint a lantnak homályos zengzeti,
Gyöngén íhletve szerteömlenek;
S egy bájalak világos szárnyakon
Csendes méltósággal lebeg felém.
Nem földi kényt lövel tekintete,
Szent béke ül felséges homlokán,
S a merre lép, az ég malasztja kél.

«Te hív valál, s vesztél; fel csüggedő!
Sorsod csak a mulót ragadta el;
Lángzók maradnak a rokon tüzek,
S a por felett buzogva érlelik
Tisztult lényök nemesb tökélyeit.
S ha a világ, ha vad korod szilaj
Dagálya éltedet zavarja, jer
Berkembe; myrtusim hüs árnyai
Ölelnek ott, s az ének szelletin
A hív körébe szállva, részvevő
Érzelmin enyhülsz.» Így a mennyei;
S míg dalra ébredt lantom húrjain
Bús hangok rezgenek, lelkem vidúl,
S a szív zajongó habja csendesűl.

Élet és phantasia.

Sötét homályban
Intézik és szövik
Komor hatalmak
A földi kétes
Pályák irányait;
S némán, szivetlenűl,
Tüskéket hintve
Rejtélyes útra,
Hideg karokkal
A puszta élet
Háborgó tengerére
Taszítanak.

És duzzadó habok,
Ellenkező szelek
Forgatják életünk
Keskeny hajóját;
Fel-felröpítve
Hullámtetőkön
A fellegig mereng,
S alá sodorva
Halálos örvény
Tátong alatta.

S kinos zavarban
Ott küzd az ember
A vészözönnek
Gátlan dühével,
S dagadt kebellel
Partnak törekszik,
Mely biztatón leng
A távol elnyuló
Reményköd árjain:
Ott szebb élet derűl,
S a csendes nyúgalom
Forrása csörgedez.
De nem talál nyomot
Esdett fokszirtjain;
Fáradtan visszadől
Zajló habok közé,
S a lankadt szomjuzó
Egy tiszta cseppet
Se' nyerhet.

Kigyók övedzik át
Baráti kéz helyett,
S fájló botlásait
Kaczagják ördögűl;
A váltó nap leszáll,
Kétségek ostroma
Körűldöbörgi,
S kiélve jobb hitét
A jó- s igazhoz,
Fagylalt melyére
Rohannak.

Meredve néz
A holt világra,
Sülyedte árnyai
Kísérve rezgetik.
Gyászszín borítja
Zordon vidékeit;
Csak egy villámsugár
Dereng le néha
Bús éjjelébe,
S reménye sírjait,
A véghetetlen ürt,
Mutatja könnyes
Szemének.

***

Ím a környék derűl,
S arany felhői közt
Terjengő szárnyakon

Egy istenné közelg!
Int, s fénye számtalan
Alakban úszik
Kies virányokon.
Varázs tündökletin
Az ég harmatja reng,
S szelíd fuvalma
Serkentő bájt lehell;
Édenné változik
A dísztelen vadon;
Lágy szellők nyájasan
Suttognak a mezőn,
S himes virágok
Nyílt kelyheikből
Édesded álmokat
Lihegzenek.
A természet virít,
És sírokon keresztűl
Örök tavasz mosolyg.

Az ember istenűlve
Az égre feltekint;
S éltét, a zsengedőt,
Az ífjut, a virágzót,
Mint hölgyét, olvadó
Melyére vonva,
A halhatatlanok
Sorsában osztozik.
Nem járatlan tovább

Ösvénye titkain,
S teremtő lángjait
Öröklét hirdeti.

A por nem lelkesűl,
Ha égi szellemek
Nem oldják lánczait,
Alant hever s letűn;
A Phantasia,
Az ész hív kedvese,
Bátran kivívja
Mély tömlöczéből,
S a látkörön túl
Fenten lebegteti
Világokat-
Körűlsugárzó
Bájos szövétnekét.

Honvágy.

Sötét olajfák illatos hüsében
Ül a bús vándor, köny ragyog szemében,
S mélyen sohajtva vissza-visszanéz!
Kedves hazája tűn fel képzetében,
Hajlékát véli a távol ködében,
S öröm-reszketve nyúl felé a kéz.

Az esti szellő honnyelvét sugalja,
Szeretti nyájas üdvezlésit hallja
A szép csalódás szellemajkain;

Ujulva kél a multnak égi kéje,
S vidám alakként lengedez feleje
A boldog sejtés fellegszárnyain.

Szülőföldeig terjed láthatára,
S békén mosolygva csendes alkonyára
Édes felejtés karján ringadoz:
S mint egykor ősi háza szük körében,
Első vágyási lobbadó hevében
Könnyült kebellel ifjan álmadoz.

De ah! sietve tündérképe illan,
Midőn a déli nap halmára villan,
S dicső felséggel a nagy térre száll;
Fennérzi most, mily messze szép hazája!
S bár itt szelídebb ég lehell reája,
A sínlő szív nyugpontra nem talál.

Örök tavasz bár zöldell itt körűle;
Ott a természet téli gyászra dűle,
S hegy-völgyet zord fagy, zúz, köd, hó tetéz;
De ott szabad! s a gazdaglét öléből,
A földi szépnek büszke lakhelyéből
Vadon berkére vissza-visszanéz!

Megy a bús vándor sorsa végzetében;
De él hazája bánatos melyében,
S andalgva meg-megáll minden fokon;
Keservit tördelt hangokon kiönti,
Keletről térő felhőket köszönti
S elszenderül moh-lepte sírokon.

Borongva járdal kérkedő vidékin,
A régi nagy kor roppant omladékin,
Hol minden honni hőst előidéz:
Kik tettikért bár nem nyertek magas bért,
Bér nélkül tudtak halni a hazáért:
Azon dicsőkre vissza-visszanéz,

Az élet telje bár gyönyörre inti,
S biztatva útját fris rózsákkal hinti,
Kényén röpítve ösztönárjait:
De túllebegve hont esdő reménye,
A külföld minden bájos tüneménye
Nem oltja lelke csendes vágyait.

Szakaszt is néha kellemes virágot:
Csak félig érez minden boldogságot,
Nyiltában hervad minden élemény;
Szelíd hüségért lángol indulatja:
Mi itt magát lágy készséggel mutatja,
Muló hab, színlett kegy, csalóka fény.

S tovább-tovább megy, míg a czélhoz ére,
Hol mind az, mit hajdan fellengve kére,
Édes valóra létesülni kész;
Bár a szerencse nyílt ölébe zárja,
S körültündökli a hír csillagárja,
Míg szíve ver, csak vissza-visszanéz.

Szem hatalma.

Midőn bájos szemed reám tekint,
Egész létem gyönyörben olvadoz;
S bár rettegek, ha más szerelmet int,
S tömjént hódolva kellemeidre hint:
Midőn bájos szemed reám tekint,
Szivem biztos reményre lobbadoz,
S ég föld ezer kéjben ringat megint:
Igy boldog én! nem érzek semmi kínt,
Midőn bájos szemed reám tekint,
S egész létem gyönyörben olvadoz.

Visegrád.

Bús döledék! mily csendesen állsz ködlepte tetődön,
Nézve komordan alá a Duna habja közé!
Lakja királyinknak, Visegrád! hajdanti virágod
Porba omolt, s élted nemzeti gyászba vegyült.
Barna falad roppant vázként mered a levegőnek,
Mintha kivágyna korunk mostoha terhe alól,
Hasztalan! elhúnytál; az enyészet vas keze rajtad
Vad diadalmi jelűl hamvadon edzi dühét.
Küzdél bár, de magas díszeidnek hullani kelle,
Míg pártoltfiaid oszlopa, sírja levél.
A múlt századokat látom feltűnni körűled,
S lengve vonúlni az est sűrü homálya felé:

S mint a hon-vesztett lángképzeti visszaröpűlnek,
Lelkem is úgy felleng a kegyes árnyak után.
Tornyaidat látom büszkén csillogni az éghez,
S játszi habok tűkrén képedet úszni alant;
Épületid sorait látom — — —

Epigrammák.

1.

Zúg, morog a zivatar, zajog a zord éjszaki szélvész
Néz a lyányka, remeg, s félve karomba omol.
Vívjatok égi tüzek! nem retteg tőletek a hív,
Sőt vadon árjaitok partra segítik utóbb!
Így szólék; azalatt kiderűl, a lyányka elillan:
Fény lepi a berket, szívemet éji vihar.

2.

Mily szép s tiszta öröm nyájas szemeidbe tekintnem,
Menny, föld, s enmagam is, bájgyürüjökbe vegyűl;
Kéjökön életerőm gyöngéd hullámban özönlik,
Bennök halnia kész, általok élni buzog.

3.

Csendes unalmat szül mindennek többszöri nézte:
Untalan, édes alak! téged imádni öröm.

4.

Többé nem szeretek; minek a sok néma vesződés?
Mit tegyek? a kegyes int: élni szeretni csak egy.

5.

Nem szólál: s bájos szemeidnek rabja levék már;
Szólál: hív rabod én s rab magad istenülénk.

6.

Tudni kivánod: mért epigrammám tárgya szerelmes?
Hát maga a szerelem mért epigrammi tünet?

Vigasztaló dal.

Impromtü.

«Mindent fontolva tégy,
Kevésből sokat végy»:
A bölcsek ezt hirdetik.
De ha mind e mellett
Szándékod füstté lett,
Még több, ügyed nevetik:
Mit tészsz boldogtalan?
Zokogni untalan
Az erőshöz nem illik.
Az ember egyszer él,
Ki tudja mit cserél,
Ha szűk hantja megnyilik?
Itt a pohár! itt a bor!
Vígasztal ez mindenkor,
Ez megvívja sorsodat:
Igyál s felejtsd gondodat.

«A szerelem vad tűz,
Súlyos igára fűz» :
Ősz tudósok így szólnak.
De ha mind e mellett
Szív s lélek rabbá lett,
S egy kedvesnek hódolnak:
Mit tészsz reménytelen?
Ha széped kegytelen
S szíved el nem fogadja?
Vagy ha szeret is bár,
De sors tőle elzár,
S messze földre ragadja?
Itt a pohár! itt a bor!
Vígasztal ez mindenkor,
Igyál s nyugtasd szívedet,
S éltesd buzgón hívedet.

«Tanúlj gazdálkodni,
És fogsz gyarapodni» :
Így kérkedik a gazdag.
De ha mind e mellett
Erszényed üres lett
S nem kél ki a vetett mag:
Mit tészsz boldogtalan?
Fáradni hasztalan
Kínnal teljes mulatság.
Pénz a kor istene,
Ki törhet ellene?
Így volt, így lesz a világ.

Itt a pohár! itt a bor!
Vígasztal ez mindenkor,
Igyál s tágul kebeled!
Ezt kincscsel föl nem leled.

«Légy bátor, győzni fogsz,
S dicsőségben ragyogsz» :
Író s vitéz így kiált.
De ha mind e mellett
Koszorúd másé lett,
S édes Musád tovább szállt;
Mit tészsz? bús panaszlás,
Köny, kérelem nem más!
Ezt jobb lélek megveti;
Mint félénk csatázót,
Gondolat-vadászót
Minden szél eltemeti.
Itt a pohár! itt a bor!
Vígasztal ez mindenkor,
Igyál míg tüze meghat,
S lesz bátorság s gondolat.

A szellőhöz.

Ott a kéklő hegy tövében
Egy ér csörgve folydogál,
S partja fűzes ernyejében
A hív csendes lakja áll.

Lengj e tájra, gyönge szellő!
Bús magányban ott küzdell ő:
Boldogabb te! fölleled;
Szállhatnék bár én veled!

Szállanék! de bájkörétűl
Tiltva, lép a sors elém,
Láthatárom elsötétűl,
Végső búcsut int felém.
Lengj te hozzá, gyönge szellő!
Őt helyettem üdvezellő!
Mondd: nem húnyt el érzetem,
Bár elválni kényttetem.

És ha keble mély titokban
Könynyel-áztan ömledez,
S visszavágyó lángzatokban
Múltja szépin tévedez;
Lengj körűle, boldog szellő!
S édes bún ha így éldell ő:
Gyengén súgva nevemet
Szentesítsd emlékemet.

S a midőn hüs alkonyában
Zeng az árva fülmile,
S lelke néma lágyultában
Ön szerelmit festi le;
Őt legyingesd, boldog szellő!
Rózsaillatot lehellő!
S lengve szívhullámain,
Tűntess fel szép álmain.

És, ha lassun e tüz árja
Elhervasztja létemet,
S egy hideg kéz majd bezárja
Érte lángzó szememet;
Lengj te hozzá, esti szellő!
Sírfüvek között nyögellő!
Fogd fel vég fohászomat,
S vidd melléje poromat.

Tünő életkor.

Hová tünél, éltem víg hajnala?
Derülted annyi szép- s dicsőt igére
Míg rózsafénynyel a boldog körére
Mosolygva egy édent hímzél vala.

De lassudan bájfényed elhala;
Pályám mindég sötétb magányra tére,
S a küzdő sokba telt, de könnyü bére
Emléked csak s e lant komoly dala.

Ha távozál, taníts felejteni!
Kidúlva e kebel hajdanti kéje;
Remény-sugalva mit ragyogsz feléje?

Az ífju kornak nyájas isteni
Bucsúzva néznek a sziv lángzatára,
Ha már a létnek alkonyúl határa.

Vég part.

A szenvedő néz messze part felé;
Néz: hol derűlne sülyedő világa?
Hol enyhül a seb, melyet sorsa vága?
Mi érező szivét kínnal telé.

Oh hányszor véli már hogy föllelé!
De a reményfok, melyre bízva hága,
Homokhant, szétomol, s várt boldogsága
El-eltüntén kétség szakad belé.

S mit fenn a fénytetőn nem nyerhete,
Alant megadja egy kis part homálya,
S vég csendre száll a vész-környezte pálya.

A fülmilének esti zengzete
Gyöngén reszket le a mély szúnyadóra,
De ő nem ébred semmi földi szóra.

Mohács.

Hősvértől pirosúlt gyásztér, sóhajtva köszöntlek,
  Nemzeti nagylétünk nagy temetője Mohács!
Hollószárnyaival lebegett a zordon Enyészet,
  S pusztító erejét rád viharozta dühe,
S vak diadalma jelét robogó villámival itten
  Honni vitéz seregink holttetemikre süté.

Tomori! büszke vezér! mért hagytad el érseki széked;
Nem halt volna hazánk dísze, virága veled.
Harcz tüze lángitá bizton viadalra kikelted',
S érted mennyi dicsők estenek áldozatúl!
Szűk vala egy ország! be kicsiny most néma lakásod?
Tárogatód megszűnt, rozsda eészti vasad.
Nyúgodj! rajtad üzé dölyfét a csalfa szerencse;
A békítő sír enyhe takarja porod.
Hány fiatal szívet, tele sok szép földi reménynyel
Sujta le kegytelen itt a riadó csatavész!
Élte kies tavaszán kora sírt hány ífju talála,
Kit nem rég az öröm lágy öle ringata még!
Disztelen itt fekszik, deli termete összerutítva,
Száguldó paripák vasszegü körmök alatt.
Szög haja fürteivel nem játszik kedvese többé,
Vér- s tapadó portól elmerevedtek azok.
Hasztalan áll az uton váró hive fris koszorúval,
Nem jön-e bajnoka még, félve reménylve vigyáz:
Hogyha levél zördűl, őt sejteti véle szerelme,
Néz, piheg, arcza tüzel s keble feszűlve haboz.
Ah! de hiába tekint a távol lenge ködébe;
Elmarad a kedvelt, s érzete búnak ered.
Végre megérti Mohács veszedelmét; gyönge virágként
Hervad el a szép szűz néma keserve között.
Sírja felett enyeleg suttogva az alkonyi szellő
S a hűség csendes angyala őrzi porát.
Mennyi nemes bajnok, méltó sok századot élni,
Fénytelen itt szúnyad s kő se' mutatja helyét!
Ősi szabadságért harczolt bár férfikarokkal,
Rendzavaró hévvel vérbe füresztve vasát,

Amde hol olyan erős, kit meg nem dönt sok ezer kar?
Testhalmok közepett küzd, noha élte szakad.
Sínli szokott terhét tűzménje, nyikogva kapar, vág,
Rugdal, rázza fejét, hosszu sörénye lobog;
Elszáguld, haza tér, s így hírli vitéz ura húnytát,
Kit repedő szívvel hölgye zokogva sirat;
Míg sürü könnye apad, s ő is hű férje után hal,
S a kiürűlt háznak csak döledéke marad.
A tölgy, mely zivatar közt annyiszor álla kevélyen,
Dőltében viruló ágait így temeti.
Hány bajnok hala így, de csak a boldog leli bérét:
A meggyőzöttnek csillaga véle tünik.
Így hamvadtak el ők alacsony moh-lepte gödörben,
S a feledékenység éje borítja nevök'.
Hantra dül a pásztor s fütyörészve legelteti nyáját;
És nem tudja kinek hőspora nyugszik alatt;
Titkon még is eped, szomorú dalt zengedez ajka:
A hősárnyékok csendesen íhletik őt.
A csatasíkon mély borulattal ballag az útas,
Elgondolva minő kétes az emberi sors;
Néz. és elkomorúl s lesütött szemmel halad ismét:
Felpattant sebeit belseje érzi maga.
Ott, hol az esti sugár gőzfátyolt úsztat az éren,
Mintha fedezgetné, hogy ne tekintse szemünk:
Ott vergőde Lajos, rettentő sorsu királyunk,
Sülyedező lova ércz hímzetü terhe alatt.
Hasztalanúl terjeszti kezét; nincs, nincs ki segítse!
Bajnoki elhulltak, nincs ki feloldja szegényt!
Tátogat a mélység, aranyos pánczélja fakó lesz,
S összezuzott testét hab fedi s barna iszap.

Ekként halni kinos! s kegyalak! neked életed így tűnt!
Veszteden a magyar ég napja sokára leszállt.
Ífju valál, örvényt nem sejtvén szörnyen adózál;
Szendergő porodat béke lebegje körül!
Hajh! s ezt visszavonás okozá mind s durva irígység,
Egységünk törten törve, hanyatla erőnk.
A sorvasztó láncz így készüle árva hazánkra;
Nem! nem az ellenség, ön fia vágta sebét.
Gyászemlékü vidék! mi sok ínség kútfeje lettél:
Párolgó mezeid bánatos oszlopa ez.
Nagygyá lett Szolimán gőgét Buda ormai nyögték,
S kénye vadon dúltán annyi viszályra jutánk.
Hány szűz fonnyada el zsarlónk buja karjain ekkor,
S a Duna szőke vizén hány rabok úsztak alá!
Birtok nem vala már, idegen lett a magyar otthon;
Félhold kérkede szét városi tornyairól —
El! ti komoly képek! ti sötétség rajzati, félre!
Új nap fényle reánk annyi veszélyek után,
Él magyar, áll Buda még! a múlt csak példa legyen [most,
S égve honért bizton nézzen előre szemünk.
És te virúlj, gyásztér! a béke malasztos ölében,
Nemzeti nagylétünk hajdani sírja Mohács!

Olaszországban.

Itt a langyos ég virányin
Édes illat tévedez,
S a múlt nagy kor omladékin
Hőskivánat ébredez.

A természet bájos képe
Andalító kéjivel,
Felmosolyg a déli naphoz
Mindig ífju zöldjivel.

Ah de bármi szép az élet,
A hazátlan árva szív
Kelyhiből a nyílt örömnek
Bút csak és keservet szív.

A napkölti ég alatt, hol
Fellegig nyúl a havas,
Hol sötét erdők hegyette
Száll s mereng a büszke sas;

Ott, hol harczfi a nemes mind,
Ég a szent szabadságért,
S létét kötve birtokához,
Megvet minden szolgabért:

Ott hazám, hol egykor Árpád
Ércz karral csatára kelt,
S élve halva nemzetének
Messze fénylő trónt emelt.

Ott hazám, hol a Tiszának
Lejtnek könnyü habjai:
Arra kelnek, arra szállnak
Lelkem néma vágyai.

Róza dala.

Hajnali kellemü fény
Hinti mosolygva sugarát,
Melyre az ifju remény
Rakja le fellegi várát:
S édes irányra feszülten
Nézi magas remekét;
Érzete istenesülten
Fölleli biztos eget.

Így örömáldozaton
Myrtusi lenge hüseben
Kel az erö szabadon
Tettre hevült kebeleben;
Képzete lángözönéböl
Egy alak ömlik elé,
S elrepes élte szükéböl
Álma világa felé.

A csapodár.

A tavasz bájkellemében
A szép rózsa mint virúl!
Harmat reszket nyilt ölében,
S attól édesb lángra gyúl;
S bármi sziven ringadoz,
Kej-lehelve illatoz.

Boldog a jelent kedvellő!
Én malasztit érezem;
S rám melegre a hüs szellő
Honnan jő? nem kérdezem;
Kétszer él a csapodár,
Míg a hív tövisen jár.

Hűség.

Bár a sors tőled messzezára,
Míg e sziv ver, csak érted ég.
Édes szerelmed bájsugára
Általhat éltem alkonyára.,
S bár a sors tőled messzezára,
Szent kéjre int emléke még;
S ha ébredsz lantom hangzatára,
Egy köny legyen hüségem ára,
Hogy bár a sors oly messzezára,
E sziv még is csak érted ég.

Óhajtás.

Volna szárnyam! elröpűlnék
Egy kies vidék felé,
S ott pihennék, hol madárhang
Éled s a víg csermelyé,
Míg a hívnek gyönge karja
Édes lángra költene,
És az álmak szép honából
Szebb valóra intene.

Ott a berki alkonyatban
Csak mi ketten kedvesen,
Tudva: senki el nem árúl
S nem lappang irígy lesen;
Andalogva hű szerelmünk
Szent malasztit érzenők,
S hosszu verseny áldozatban
Bájkelyhét üritenők.

Lepje bár fagy a vidéket,
Nem sóhajtom a tavaszt;
Egy varázslat, bár havaz künn,
Visszahímzi nékem azt:
A derült ég tiszta képe
Hívem kék szemében él,
S nyájas arczin olvadozva
Líliommal rózsa kél.

Zsenge szálit a pagonynak
Látom karcsu termetén,
S a virágok illatárját
Bészivom lehelletén.
Könnye harmat, mely vidítva
Titkos búmon ringadoz;
Lelke napfény, s tőle minden
Életkéjre lobbadoz.

Ott vidám kedv és szerencse
Tűn fel minden kényivel;
Ott az élet ífjan aggúl
S szép álomként lebben el.

Édes emlék! drága képek!
Bájitok ha átfutom
Mily örömmel elröpűlnék!
Merre? — azt csak én tudom.

Erzsébet.

Gyászravatal készül, a nép gyűl, tompa harangszó
Zúg, s keseregve hazánk bérczei visszanyögik.
Megholt Endre király! vele Árpád törzsöke dőlt ki,
Melynek négy század látta csodálta diszét;
Mely rab-utált szívvel hinté törvényi malaszti,
A szabados népnek nagyra emelve hirét;
És ellenhadakat tapodó fejedelmi erőben
Büszke hatalma jelét messze időkre füzé.
Elhúnyt a hősvér! de miként a bús döledék közt
Néha tenyész egy bájillatozású virág;
S nyitva szerény kelyhét az örömlét harmatit iszsza,
Míg a fergeteg őt kegytelen összetöri:
Így maradott egyedűl Erzsébet, puszta tetőjén,
Pártos lelkü felek durva csapatja között,
S atyjának vesztén siratá a nemzet ügyét is,
Mely önnön fiain edzi dühödve vasát.
Így leve tömlöczczé eldődei fénypalotája:
Ő maga árva, szegény: párthive nincsen azért.
Ótalmára hevűlt idegen bár; ah de magyar nem,
Nem kele, nem buzgott védeni szent igazát.
S elhidegűlve hagyá nagy hőse szelid unokáját
Válni örökjétől, mely nem örökje tovább.

«Hunnia, légy boldog! s bár nincs maradásom öled-
Míg piheg e szív, csak — csak teutánad eped. [ben,
Hív leszek én hozzád ha te bár elhagyva feledtél:
Csak te lehess boldog, szép haza! szenvedek én.»
Ezt rebegé a szűz, nemzője porára borúlva,
Nagy koronázottink hajdani békehelyén;
És ott hol komoran barnúltak az ősi koporsók,
Honjától ott vőn szív-szakadozva bucsút.
Érzi, miként hasad el bús élete minden örömtől
S könnyén népének lassu halála remeg.
Elvált! s kit nem rég ezerek tömjéne magasztalt,
Most távol rejtek néma homálya fedi.
A vigadók zajait s a kény szabad ömledezésit
Most halavány színnel váltja monostori csend.
Rettentő csere! mily türelem múlhatja fel e súlyt,
Mely a vétlen szűz lágy kebelére rohant!
Távol kedvesitől, részvétlenül, élve temetten:
Léte kies tavaszát zárja halotti magány,
Síkra kiszállani már nem látja vitézei rendét,
Harsány tárogatók nyers riadalmi között,
S bajnoki játékban diadalra hevűlve szemétől,
Csengni aczélon aczélt, vivni erővel erőt.
Nem, nem a délczeg inú paripák nyílröptü szökésit
Párduczos ifjaknak verseny iramtok alatt:
Nem, soha nem többé! mindennek vége szakadt már,
A gyönyörű létnek kelleme, szépe, oda!
A győztes seregek dalait most váltja karének,
Mely remegő ajkin hosszu fohászba vegyűl;
Vagy komor árnyékként lépdelve sötét teremében,
Gyúladozó vérrel küzdve emészti magát.

Nem mosolyog neki a viszonérzés égi sugára,
  Mely lágy vonzattal hű szerelemre hevít;
S hintve reánk a lét bájlóbb tartalmu világát,
  Minden földi öröm kéjözönébe merít.
A gyöngéd anyanév, deli férjnek tiszta szerelme,
  És rokonúlt lélek őt nem enyelgi körűl.
Sejti malasztit bár, de lemondás átka felette!
  S álma derűltében képe alélva letűn.
Így hervad szomorún örökös gyászkörbe szorúlva,
  Így a forró szív a hideg élet alatt.
Mindenek elhagyták: egyedűl fájdalma maradt hív,
  Nyújtva töviskoszorút bíbora éke helyett.
Vér gőzölg azalatt Magyarország térein: a vak
  Pártosság szabadon gyűjti halálra tüzét;
Míg Rozgony mezején Károlynak fegyvere győzvén
  Méreg-, tőr- s cseleken nyert urasága megállt:
S míglen az új fénynek hódolt s örvendeze a nép —
  Messze vidéken szép csillaga éjbe borúlt.
Mint a nyári lebel sivatag közt, húnyt el ez élet;
  Vég jele áldás volt, vég rebegése: haza!
Így hala Erzsébet, nagy szerzőnk hív unokája;
  És hidegűlt hamvát nem fedi honni virág.
Nyúgodj, áldott szív! emlékedet élteti a köny,
  Melyet drága hazánk egykori képe fakaszt.

Pipadal.

Gyűlöljön bár sok finnyás orr,
Édes pipám! tégedet,
Hű vitézed én mindenkor
Pártul fogom ügyedet.
Te vagy éltem kísérője,
Egészségem hévmérője,
S játszi bodor füstöddel
Búmat vígan űzöd el.

Ha látom a porlelkeket
Ezer kínnal mozogni,
S büszkén rázva bilincseket
Üres fényben ragyogni;
Reád gyújtok s azt gondolom:
Szánandó, kit ily átok nyom!
Lepje bár arany ezüst,
Léte még is hiu füst.

Hány bajlódik szerelmével,
Néz, szalad, int, áldozik,
Hevűl, fázik, nyugtot nem lel,
Hold felé sohajtozik.
Én rád gyújtok, s azt gondolom:
Szánandó kit ön szive nyom,
Mert a szép szó s leánykegy
Vajmi hamar füstbe megy.

Ha valaki tág tüdővel
Magát hírbe kürtöli,
Fényleni vágy nagy erővel,
S más érdemit elöli;
Én rád gyújtok, s azt gondolom:
Itt legtöbbet az idő nyom,
S koszorúdat neveddel
Füst gyanánt oszlatja el.

Ha egy úrfi, pézsmán hízott
Felfürtözött üres kép,
Szűk elméjű, de elbízott,
Nagy gőgösen hozzám lép;
Magát, javát fitogtatja,
Drága időm elragadja:
Fegyver leszen pipámból,
Kifüstölöm szobámból.

De ha jő egy lelkes magyar,
Szívcserére kész velem,
Szembe nem méz, hátul nem mar,
Nyíltan leli kebelem;
Sokat ugyan nem adhatok,
Legfelebb egy dalt mondhatok:
De felcsapván jobbjával,
Megkinálom pipával.

Némely szépek, idegenhez
Máskép nem idegenek,
Csak a szegény pipafüsthez
Oly igen kegyetlenek:

Pedig mennyi gazt táplálunk!
Én úgy vélem: dohány nálunk,
Bárki mit állítana,
A legjobb indigena.

Alkonyi dal.

Ím kedvesem édes! kék hegyen túl
A nap remegő sugára leszáll,
És tiszta gyepágyon lágy pihenésre
Oly biztosan int a berki homály.

Ott gyenge fuvalmak játszva susognak,
S hű párja körűl a fülmile zeng,
És illatözönben zöld koszorúkkal
A boldog aranykor képe dereng.

Ott messze irígylő vizsga szemektől
A földi szokás rabféke szakad:
Csak a szerelemnek égi hatalma
Vesz kényeket és új kénybe ragad.

S mint parti virággal víg ölelésben
A feldagadó habba vegyűl,
Úgy kéjledez éltünk egybe ömölve,
Míg a gyönyörűség mélyibe dűl.

S mint a füzes ingó lombjain által
A holdnak ezüst világa ragyog:
A teljesülés szép álma felettünk
Még bájos alakban lengeni fog.

Jer, kedvesem édes! a tavasz illan,
S a fülmile nyájas zengzete múl,
Majd éji lehelltén a komor ősznek
A csermelye fagy, a rózsa lehull.

Míg bátor erőben kérkedik a lét,
És a liget ernyős rejteket ad,
Most éljük az éltet, hervad is az bár,
A múltnak azért emléke marad.

Nézd a magas égnek csillagirását,
Mely érzeni és szeretni tanít!
Ó hadd szemeidben visszaragyogni,
Mit lelkem epedve s égve gyanít.

Kedves tájamhoz.

Édes titkom hű tanúja,
Hívem rejtő szép vidék!
Mint hajós a part felé vágy,
Lelkem úgy utánad ég.

Ah de messze messze tőled
Zajlik árva életem,
S ködbe szálló nézteimben
Búra fordul érzetem.

Bár a fák itt is virúlnak,
S tiszta forrás csörgedez,
A madár zeng és azon nap
Fénysugára őmledez:
De komor csak és szinetlen,
Hévre nem gerjeszthető;
Ott, hol ő van, kél napom csak,
Éj borong, hol nincsen ő.

Szép vidék! mi boldogabb vagy:
Őt te bátran nézheted,
S rózsa közt hüs berkeidben
Tagjait pihenteted;
Míg kivánat s hosszu küzdés
A forró s hű szívbe vág,
Ott egy néma és lelketlen
Szikla lenni boldogság.

Búsan kérdem a felhőket:
Áll-e még a drága hely,
Hol szerelme bájos ajkin
Legelőször lebbent el?
Ah de zúgva megy felettem
S összedűl a fellegvár,
S vad dörgéssel vallja sorsom:
Boldog többé nem lészsz már!

Csalódás.

Lakja zárva kedvesemnek,
Szómra nem jő felelet:
Tán szabadba csalta őtet
A virágos kikelet;
Szép pihenni, álmadozni
A liget hüs árnyain:
Arra szállok, ott lesem meg
Titkos andalgásain.

S ím zöldjébül a bokornak
Reszkető tüz ég elém;
Ő az, ő az! lángszeméből
Hű szerelme int felém!
Kéjlobogva szállok arra —
Ah de játszi fénye múl,
A midőn a nap sugára
Kék hegyek közé vonúl.

Ének ébred bús panaszszal,
Oly szelíd, oly szelleti!
Ő az, ő az! engem hívnak
Bájhatalmu zengzeti.
Szívdobogva szállok arra,
Ah de léptem zajlatán
Némul a dal, és felettem —
Elröpűl a csalogány.

Félig rejtve, illat-ajkkal
Rám mosolyg egy gyönge kép!
Ő az, ő az! nyájas arcza
Mint pirúl, mi égi szép!
Őt ölelni szállok arra,
Ah de vérzik hő kezem —
Rózsa volt, és képzetimnek
Csak tüskéit érezem.

Egy szó.

Lyányka édes! csak egy szóra
Nyisd meg illat-ajkidat,
S mint egy hang az üdvösségből,
Ífjuló szivemre hat.
Csak kis szó a m'ért esengek,
Még is oly nagy, oly dicső,
S szebb világba lobban által
Lelkem, a rég csüggedő.

Kérded mily szó? Nézd a rózsa
Hajnalcsókban mint pirúl;
Szűz vonzat- s örömnyiltában
Keble ily szent jelre gyúl.
Ibolyákon azt susogja
A nyáresti víg lebel,
Rengve fészkén bájcserében
A madár azt zengi el.

Csillagában a teremtő
Azt irá mint kegyjelét,
Hogy küzdési szép jutalmát
Sejtse ott az árva lét.
Lyányka édes! szép jutalmat
Adhatsz még te idelenn:
Mondd a hívség-lelte kis szót,
Érted égek, mondd: *igen!*

Késő bú.

Rejtsd elölem kéjre lobbant
Szép szemed sugárait!
Rejtsd elölem édes arczod
S lelked annyi bájait!
Ennyi kellem édenébe
Jobb nem is föllengeni,
Mint utána forró vágygyal
S csillapítlan érzeni.

Ah de késő! a mit láttam
Olthatatlan bennem ég:
Eget lelni s el nem érni
Hosszu kínra már elég.
Mit használ az édes álom
A forró szív lángival!
Szebb valóra ha nem ébred —
A szegény szív kétszer hal.

MÁSODIK KÖNYV.

NÉPDALOK.

1.

Rákosi szántó a török alatt.

Miről apám nagy busan szólt
Hogy itt hajdan szebb élet volt,
Érzi szívem s felsohajtok,
A mint Rákos térén szántok.

Hol Mátyás az igazságos?
Te láttad őt boldog Rákos!
Tán itt nyargalt hajdanában,
Hol én szántok mostanában.

Mondják, itten vitéz urak
Összegyűltek, tanakodtak;
S ha csatára trombitáltak,
Mint a sasok víni szállltak.

Eltüntek ők; Rákos, te állsz,
Meződön hány embert táplálsz,
Hej de magyart alig látok,
S nehéz szívvel tovább szántok.

Pest-Budárul sok nép kijár,
S alig érti nyelvünket már:
Hej! ma-holnap a magyar szó
Ritka, mint a fejér holló.

Hűs szél támad onnan felűl,
Zúgó szárnyán sötét köd ül;
Tán a por is e szép mezőn
Nemes szívek hamvábul jön.

Barna leány a falubul!
Hej ne igyál a Rákosbul!
Magyar csonton foly a vize,
Könyektül sós annak ize.

Rákos! Rákos! hová lettél?
Szép hiredbűl de kiestél!
Fáj szivem, fáj, ha ezt látom,
S hazám földét sírva szántom.

2.

Husvét után két hete már,
A szép leány a kertbe jár.
Jöszte, Rózsám, jöszte
Hamar ki!
A bokorban lelsz te
Odaki.

Zöld a levél, hűs az árnyék,
Játszanak ott hív gerliczék.
Jöszte, Rózsám, arra
Szaporán!
Jobban megy a munka
Csók után.

«Tüske van ott, csalfa legény,
A sürübe nem megyek én.
Van szeretőm nekem
Odabe',
Ki majd elvesz engem
Pünkösdre.»

3.

Hej violám, szép violám,
Te csak nem is tekintesz rám
Pedig ha rám tekintenél
Kék szememben szívet lelnél.

Barna hajad simítsd hátra,
Hadd nézzek én szép arczádra,
Hadd nézzek rá utóljára,
Búm eltemet nem sokára.

Bár csak piros rózsa volnék,
Kebled felett elhervadnék;
De szived nagy keménységén
Fejér rózsa lettem már én.

Hej ki ne menj a mezőre,
Sokat sírtam a zöld fűre,
Majd szememnek bús harmatja
Lábaidat megáztatja.

Isten hozzád édes kincsem!
Tovább immár nem türhetem,
A faluban muzsikálnak,
Elmegyek én katonának.

4.

Nézd a hegyek pipáznak,
A kaszások megáznak;
Ha szeretőm megázik,
Nálam azért nem fázik,
Van nekem jó tűzhelyem:
Meleg tűzhely kebelem.

5.

A Tiszának kies partján
Járok én szép rózsám után.
Tisza! Tisza! mondd meg nekem:
Szép rózsámat hol keressem?

Tisza! habod azért vidám,
Mert tebenned fürdött rózsám,
M'óta rózsám vizedbe szállt,
Barna színed fejérré vált.

Hol szép rózsám? mondd meg Tisza!
Válj mézzé ha vized iszsza;
Mondd meg hogyha értem sohajt,
Kebelemre visszaohajt. —

Irígy Tisza, te csak nem szólsz,
Szigetek közt némán lefolysz:
Én is puszta sziget lettem,
Búmnak árja foly körültem.

6.

Vedd sarlódat édes kincsem,
Aratni jer most énvelem,
Temelletted, édes rózsám,
Mindjárt jobban megy a munkám.

Danolj rózsám, a nótában
Mint szivünkben szerelem van.
Szép is a dal ha szerelmes,
Bús legyen bár, még is kedves.

Kösd be fejed a kendővel,
De szép orczád ne takard el,
Virágos kert az énnekem,
Örömimet onnan szedem.

Nagyon süt a nap dél felé,
Pihenj le a kereszt mellé,
Dűlj szűrömre édes rózsám!
Enni majd hoz édes anyám.

Én addig a kútra megyek,
Hogy fris vízzel enyhítselek,
Ha csókot adsz érte, rózsám,
Hárommal megköszöni szám.

Aratgassunk aztán megint,
Míg az este álomra int;
Ád az isten így kenyeret,
Így veszlek el én tégedet.

7.

Messze fénylik a Balaton,
És engemet partjához von;
Immár tudom miért fénylett,
Mert szép Rózsám bele nézett.

Hej szép Rózsám! tekints rám is!
Hadd derűljön bús szívem is:
Olyan az mint a Balaton,
Ha felette szélvész vagyon.

8.

Az én kincsem noha szegény,
Még is szívbül szeretem én;
Sok legény van a faluban,
De mint Palim egy sincs olyan.

Édes anyám neheztel rám
Ha durrogat az én Rózsám,
Mikor házunk előtt korán
Kiballag szép nyája után.

Ne durrogass jó galambom!
Félbe szakad édes álmom:
Jól esik bár ha nézhetlek,
De álmomban megölellek.

Fris bokrétát kötöttem én,
Neked adom, barna legény!
Tűzd a hűsön kalapodra,
S emlékezz meg galambodra.

Vedd elő kis furulyádat,
Fújd el rajta bús nótádat,
Tán a szellő erre kapja,
Hogy rám gondolsz, megsusogja.

S én a kertben ha gyomlálok,
Szép nótádra visszadallok,
Eldallom hogy te lészsz kincsem,
Míg utólsót ver a szívem.

9.

Legény. Hej csicsergő kis madár,
A szép leány csapodár.
Leány. Ha csapodár jól teszi,
A legény úgy keresi.

Leány. Hej a rózsa tövises,
A szép legény negédes.
Legény. Ha negédes jól teszi,
A leány úgy szereti.

Legény. Hej be csipős a csalány.
Kesereg a szép leány;
Ha kesereg jól teszi,
A mint főzte, úgy eszi.

Leány. Hej savanyú a kökény,
Házasodik a legény!
Ha azt teszi, jól teszi,
Majd utóbb megérezi.

10.

Szülőföldem szép határa!
Meglátlak-e valahára?
A hol állok, a hol megyek,
Mindenkor csak feléd nézek.

Ha madár jön, tőle kérdem,
Virulsz-e még szülőföldem!
Azt kérdezem a felhőktül,
Azt a suttogó szellőktül.

De azok nem vigasztalnak,
Bús szivemmel árván hagynak;
Árván élek bús szivemmel,
Mint a fű, mely a sziklán kel.

Kisded hajlék, hol születtem,
Hej tőled be távol estem!
Távol estem mint a levél,
Melyet elkap a forgószél.

11.

Szomszéd asszony udvarába
Két galamb szállt minapába';
Bár elmémet mint futtatom,
Melyik szebb? azt nem tudhatom.

Egyik fürge mint a kis hal,
Arcza piros mint a hajnal,
Nem is csoda, két nap süti,
Bogár szemét ha felüti.

Nappal is éj látszik haján,
Rózsa virít kerek száján,
Ha ez csókra tüzesednék,
A méreg is mézesednék.

Mint a hattyu szép a másik
Mikor rózsák között játszik.
S mintha búzavirág kelne
A fris havon, olyan szeme.

Líliomból szőtt arczáján,
Gyöngybe foglalt édes száján
Szelíd öröm múlatozik,
Onnan más szivébe szökik.

Hej csak ide röpülnének!
Be örülnék a szőkének;
De a barnát is szeretném,
Szint oly kedvvel ölelgetném.

12.

Mély a Duna közepén,
Át nem mehet a legény,
A parton áll hiában,
Sohajtozik bújában.

Mért jöttem át a Dunán
Csalfa szerencse után?
Túl a Dunán is szegény,
Innen is az vagyok én.

Hej pedig túl a Dunán!
Vár engem a szép leány,
Ott áll és int hiában,
Siránkozik bújában.

Volna hajóm a Dunán!
Érte mennék szaporán.
Volnék hab! be örömest
Átölelném a kedvest.

De sem most, sem azután
Révet nem lel a Dunán;
Egymásé nem lehetnek,
Hej! azért hogy szegények.

13.

Túl az erdőn lakik rózsám,
De az álnok nem jön hozzám,
Bucsu óta nem láthattam,
Azóta nem is alhattam.

Nem alhattam szerelmemben,
Úgy befészkelt az szivemben,
Kitépném, de mint a madár
Kedves helyre csak visszajár.

Daru megjön és a gólya,
De nem az én kedvem soha;
Bús leszek én míg az nem jön,
Ki ott lakik túl az erdőn.

Holnap reggel virradóra
Elmegyek én a halomra,
Onnan nézek a szép tájra,
Kincsem fehér hajlékára.

Hej! de ott csak füstöt látok,
S eltünik az, mint az álnok,
Mint az álnok, ki elhagyott,
S öröm helyett könnyet adott.

14.

Rózsa! rózsa! mit csinálsz
Egyedül a kertben?
Ha szebb örömre találsz
Ne élj ott ridegben.
Az élet ha nem páros,
Téli virág nem szagos.

Harmat csillog kelyheden
Ne sírj édes rózsám!
Ha bú fekszik élteden,
Átültetlek hozzám:
Kelyhed legyen ajkamé,
Gyökered a szívemé.

15.

Ha én tiszta patak volnék,
Galambom kertjében folynék,
Tán hattyuként nyári este,
Friss vizemben megfürödne.

Ha én zöldellő fa volnék,
Galambom kertjében állnék,
Föltartanám a nap hevét,
Hogy ne süsse szelíd képét.

Ha illatos virág volnék,
Galambom kertjében nyílnék,
Tán víg kedvvel leszakasztna,
S keble havával itatna.

Ha én gyönge szellő volnék,
Galambomra legyezgetnék,
S míg édesden álmadozna,
Ajkam ezer csókot lopna.

Ha én fülemile volnék,
Galambom kertjébe szállnék,
Búmat talán meghallgatná,
S szívért szívét odaadná.

16.

A ki szeretőjét
Igazán szereti,
Legyen bármi sötét,
Még is felkeresi.

Sötét van az erdőn
Ha bucsuzik a nap,
Kincsem még is eljön,
Ha édes csókot kap.

Nincs virág a mezőn
A nagy téli fagyban,
De ha kincsem eljön
Akkor melegem van.

A konyha füstölög:
Fergeteg lesz talán;
Galambom könyörög
Ne nézzek más után.

Nem nézek én másra,
Habár szeretne is,
Csak szép galambomra —
Elég baj az egy is.

17.

Hej ti fényes csillagok,
Volnék ott hol ti vagytok!
Nem néznék én a vízbe,
Hanem Rózsám szemébe.

Hej ti fényes csillagok,
Onnan ti messze láttok,
Hol van Rózsám, merre jár,
Karjaimba jön-e már?

Hej ti fényes csillagok!
Ha jön, csak ragyogjatok:
Ha máshoz megy, húnyjatok el,
A hamis hadd bóduljon el.

18.

A bimbóbul virág lesz,
Kincsem mondta, hogy elvesz,
Hogy piros kendő lován,
Értem jön szüret után.

De vége a szüretnek,
Leánytársim nevetnek;
Volt hegyke szép szeretőm,
Hej de még sincs fejkötőm.

Az ágon szarka csörög,
Az ablakhoz röpülök,
Kinézek az utczára,
Nem jön-e valahára?

De csak halad az idő,
Elmarad a szerető.
Ó leányok! higyjétek,
Hamisak a legények.

19.

Most jer hozzám
Édes Rózsám!
Nincsen itthon
Néném asszony,
Darálni van
A faluban;
Mert ha itt lel
Agyon perel,
Dörög, morog,
Ireg forog,
Nyelve pereg
Mint a kerek,
Pitteg pattog,
Csitteg csattog,
Szót nem enged,
Míg elreked.
Most jer kedves,
Senki nem les;

Adok csókot,
Akár hatot,
Aztán tágulj,
S el ne árulj;
De elvégy ám
Édes Rózsám!

20.

Én is voltam szegény legény
A míg nem szerettem,
De azóta gazdag vagyok,
M'óta rabbá lettem.

Ha pénzem nincs, rátekintek
S mindjárt kincset látok;
Ha megölel, bú, baj, gondok!
Nevetek reátok.

Szépen zeng a kis pacsirta
Ha tavasz kifejlett,
Szebben danol édes Rózsám
Pergő rokka mellett.

Arcza milyen, keble milyen —
De azt meg nem mondom,
Mert többen is megszeretnék,
Lenne akkor gondom!

21.

A Dunában sok a viz,
Jaj! ki a leánynak hisz!
Mint a víz a Dunábul,
Nem fogy az ki bujábul.

22.

Gyöngyvirág és líliomszál!
Szép szeretőm mellettem áll;
Mint a téjben uszó rózsa,
Olyan az ő nyájas arcza.

Hollószárnyak szemöldöki,
És alúlok tűz ragyog ki,
Tűz ragyog, mely noha éget,
Lángja után von engemet.

Gömbölyű kis piros sajka
Mézforráson az ő ajka,
Gyöngygyel rakva szagos öble,
S fülmile szól ki belőle.

Tajtékhalom az ő keble,
Rubintbimbó áll felette,
És alatta az a nagy kincs,
Milyen több e világon nincs.

Mint reggel a játszi lepke
Szép galambom olyan fürge,
Két ujjammal átfoghatom,
Ha víg tánczban megforgatom,

Szeretem is én a Rózsát,
S ha úgy rám néz és csókot ád,
Tudja Isten mit nem érzek,
Szívem ugrál s alig élek.

23.

Vígan foly a csermelye,
Hej Rózsám ne nézz bele!
Mert ha bele tekintesz,
Vidám kedve oda lesz:
Majd úgy jár mint én szegény,
Zokogva foly ligetén;
Zokogva foly éltem is,
Reggel, délben, este is.

A Bakonyban sok a fa,
Több könnyeket sírtam ma.
Azért olyan zöldek a fák,
Mert könnyeim áztatják:
De meghalok azért is,
Tudom akkor sírsz te is —
De Rózsám, ha szeretnél,
Csakugyan jobban tennél.

24.

Legény szökött kertembe,
Ott szívét elvesztette,
A szívét én megleltem
S kendő alá rejtettem.
Jaj be kínzott engemet,
Úgy furdalta keblemet!
Utóbb el is foglalta,
Saját szívem kitolta.

25.

Az én babám durczás leány,
A legénynek csak fittyet hány;
Be haragszik, ha azt mondom:
Addsza csókot szép galambom!

Igaz! sánta! de az hagyján!
Csak czipó ne volna hátán!
Még azt is eltűrném benne,
Csak fél szemre vak ne lenne.

Otthon ülő serény, dolgos,
Nappal nyugszik, este álmos,
Gombóczot főz mint az öklöm,
Ettem egyet, most is nyögöm.

Bárki mit mond, én elveszem,
Hív lesz hozzám, azt elhiszem;
Nem féltem a katonáktul,
Sem magátul a haláltul.

26.

Mohácsi dal.

Suhogva mint az esti szél
Mély gödréből a vitéz kél,
S mint halvány köd holdvilágnál
Mohács térén tétova száll.

Néz a pásztor s keresztet hány,
Kiált a hív kuvasz után,
A tűz mellé heveredik,
S múlt időrül töprenkedik.

«Hej itt egykor e gyep felett
Sötétpiros harmat esett;
Fű, virág búsan lehajlott,
S magyar szívbül fris vért ivott.

Sok legény jött nyalka lovon
Győzni a vad büszke taron,
Lova eldűlt, maga fejér,
Néma, hideg, mint őszi dér.

De a mátka honn könnyezett,
Víg dal között kört nem lejtett,
Várja, de csak halálmadár
Hozza hírét, hogy nem él már.

Csele patak! iszapodban
Királyi nagy temető van,
Azért is oly sárga vized,
Oszlopod gőz, átkos neved.

Csontba akad s hortyog a ló,
Meg-megcsorbul kasza, sarló,
A leány fél, s bármi begyes,
Oltalmára legényt keres. —

Ne félj Rózsám! szebb idő jár,
Dunánk rabot nem hord immár,
S újra díszlik Mohács táján
Magyar legény, magyar leány.»

27.

Az ér mellett áll egy fa,
Szép Rózsám eljár oda:
Én is ha zöld fa volnék,
A kedves helyen állnék.

Ágimat lehajtanám,
Hogy más ne lássa Rózsám
Ha lepihen s hűtözik,
Vagy az érben megfürdik.

Ne lássa szép alakját,
Aranyháló szög haját,
Villámló tűzszemeit,
Fejér galambtetemit.

Ne lássa! mert magamkint
Örömet nem lel megint:
Én is láttam s víg napom
Érte búban folytatom.

Kalapomon virága,
Melyre kis lába hága,
S a violát kebelén
Könnyekkel neveltem én.

28.

Fogy már a nap melege,
Kertünkben a czinege,
Csipős szél fúj a mezőn,
Farkas kullog az erdőn.

Hadd fújjon a csipős szél,
Galambom attól nem fél,
Reá veszi bundáját
S felkeresi Rózsáját.

S ha galambom betoppan,
Szívem oly nagyot dobban!
Pergő rokkám megakad,
S fonalam is elszakad.

S ha nyájasan mellém ül,
Mi nem néz ki szeméből!
Szép szemek, barna szemek,
Öröm nézni belétek.

És ha a mécs elalszik,
Ajkaimhoz lopódzik,
Megcsókol, én haragszom,
S a csókot — visszaadom.

29.

Messze tőled, édes kincsem,
Komor búban fogy életem;
Küldj messzirül vigasztalást
Hogy te még most sem szeretsz mást.

Ha megvirrad napkeletrül,
Emlékezem szép szemedrül,
Az is, napom míg boldog volt,
Oly szép tüzzel felém lángolt.

Bár itt is a nap melegít,
Mint szemed úgy még sem hevít,
Kivül égek, belül fázom,
Mert te messze vagy galambom!

Mit nem adnék, mit nem tennék?
A villámra is felülnék,
Hogy csak egyszer láthatnálak,
És szívemhez zárhatnálak.

De mit tegyek? nincsen mentség,
Tudja isten látlak-e még!
E gondolat csak könnyet ád,
Szép galambom, isten hozzád!

30.

Piros leány! barna leány!
Megkérlek én szüret után,
Van szekerem, két pej csikóm,
Azon viszlek szép galambom.

Van kis házam és kertecském,
Buzát termő jó földecském,
De mind ennél tán többet ér
Szívem, mely csak éretted vér.

Csapj fel Rózsám s foglalóra
Süss egy csókot ajakimra,
Meghálálom én ezerrel,
Csipkés szélü fejkötővel.

31.

Monddsza nekem, rózsám-adta,
Van-e kezed olyan,
A mely nem csak ölelni tud,
De jártas dologban?
«Van kezem, mely a ház körül
Tud munkát találni,
Jól tud varrni, sütni, főzni
S beteget táplálni.»

Monddsza nekem, kincsem-adta,
Van-e lábad olyan,
A mely nem csak sétálni tud,
De honn is talpon van?

«Van lábam, mely jó uton jár
S nem botlik oly könnyen,
A nappal kél, sürögve jár
A háznak körében.»

Monddsza nekem lelkem-adta,
Van-e szíved olyan,
Mely szeret? Ha van, elveszlek
Még ezen farsangban.
«Van szívem, mely híven szeret
S ezt tartom fő jómnak:
De másért ég, nyalka legény!
Tiéd kosaram csak.»

32.

Sárga levél, sárga levél,
Bús utamra miért estél?
«Azért estem, mert nincs ágam,
Nincs a mi tart, nincs világom.»

Hej nekem is az a sorsom,
Hideg a föld, fázva járom.
Van hazám, de nincsen benne
Egy kis hajlék, mely fölvenne.

Harmat, harmat, hol termettél?
Bús szememre miért estél?
«Azért estem a felhőbül,
Mert víg napom már nem derül.»

Rezgő harmat! te könynyé válsz,
Szememben jó forrást találsz.
Leszállt nekem is szép napom,
Szegény magyar! azt siratom.

Fülemile, te kis madár!
Szép dalod mért nem zenged már?
«Azért nem zengem dalomat,
Mert elvesztém hív páromat.»

Hej fülmile, te kis madár!
Elnémúlok én is immár.
Mért mondanám keservemet,
Ha nincs szív, mely ért engemet.

33.

Komám asszony leányának
A pártája elveszett,
S ezen bíró uraméknak
Szíve nagyon megesett.

«Mondd meg, babám, mi okozta
Néked ezt a szörnyü bajt?
Ha megkapom, kalodába
Záratom a gaz tolvajt.»

««Szőke Bandi az a tolvaj,
Ki e nagy kárt okozta:
Pártám hagyján! de nagyobb baj:
Szívemet is ellopta.

Ha kend okos, bíró uram,
Jobb kalodát tudok én:
Szőke Bandi legyen uram,
Majd fogságba' tartom én.»»

34.

Minap a kertben jártam
S egy szép rózsát találtam:
A szép rózsa könnyezett,
Kérdém: mi bút érezett?
Őt a hajnal rászedte,
Bimbóbul kifejtette;
Délben jöttek a lepkék,
De csak szagát keresték:
Végre az est ráakadt,
S attól csak könnye maradt.

Hej szép rózsa! szivedbe
Több csapodárt ne végy be!

HARMADIK KÖNYV.

TAN ÉS GÚNYOR.

Themistokles.

Vissza bús melyembe, ti vérsohajtások!
Egy lépés még — s marad hazámnak határa.
Hol eltörlettek a nemzeti szokások,
Nem füstölög már a szabadság oltára.

Oda minden erő a görög honába';
A kinek már nem forr szabadságért vére,
S önkényt bedőle a puhaság karjába:
Rabláncz lesz jutalma, szolgaság a bére.

Szerelem.

Félni, vágyni, leskelődni,
Múlton és jövőn tünődni
Míg a jelen elillant;
S ha szép álmod el is éred,
Hőn várt s vajmi könnyű béred
Nem más, csak egy kopott lant;
Egy kisértő ijesztő váz,
Szépen festett omladó ház:

Egy dörmögő agg tündér,
Ki bár csak ismertet áldoz
S kegyével is unalmat hoz,
Még is mind új adót kér.

A szerelem e csalfa szer,
Előbb czírogat, aztán ver ;
A midőn táplál, emészt,
Mosolyogva eget igér,
De ha meghűl egyszer a vér,
Késő bánatot tenyészt.

Remény.

Bájszíneket tetéz reád,
Mindent igér, semmit sem ád ;
Hálóból varrt köntös hidegben,
Szomjat gerjesztő nedv melegben ;
De enni nem kér :
Az mennyit ér !

Rejtett szó.

Hat betűből állok, házi eszköz vagyok,
S használtatva semmit egészen nem hagyok ;
Láthatsz kezében is sok mesterembernek,
Ámbár nem árthatok a keményebb szernek.
Első két betűmnek örül gazda és nyáj,
Általa vidám lesz a mező és táj ;

Nagy város utczáin élve nem nézheted,
De hervadtan annál drágábban fizeted.
Három első tagom hangos torku madár,
Rengő vetés közt a vadász utána jár;
Fogva sötét házban akasztja falára,
Halva jó izűen teszi asztalára.
Végső négy tagom nem tesz soha egészet,
De a végső három annál többre vezet:
Ez ura mindennek, jót, szépet, dicsőt szül,
Csillagot mér s bátran világokat kerül.

A fűzfa poeta gratulál

őtet mellőzött egykori Mæcénásának.

Köszöntő köszöntést kell ma késziteni,
Mert készet késő lesz a sajtostul venni,
Mely ez esztendőben görbén nyomtattatott,
S harmincz évek óta a ponyván hányatott:
Hogy születésnapod azzal ünnepeljem,
S vastag érdemedet oszlopra emeljem.
Abrincsra fogok ma egy koszorút fűzni,
S fonnyadt repkény közé borcsapokat tűzni.
Sánta Pegasusom hegyre akart vinni,
Vinne bár Neszmélyre, hol bort lehet inni,
Mert utálom Castal vizizű forrását,
Az hamar elcsapja az embernek h . . . t.
Bibas vinum, frater, in te nunc est ordó:
Csak legjobb forrás az óval teljes hordó.

Collégám Apolló ! tégy ma hamar csodát,
Hold szarvára akaszsz egy sivító dudát,
Hogy elfujjam rajta köszöntő nótámat,
S érdemed hirdetni feltátsam a számat :

Adjon isten áldást, egészséget, — jajjal,
Szerencsés napokat teli — gonddal, bajjal ;
Üres kamarádnak — még több ürességet,
Pinczédnek jó — vizet, de borban szükséget.
Kemenczédnek fűtőt, de sustorgó fát — nem,
Bundául szolgáljon — százszor lyukas selyem ;
Egyéb ruhát a sors oly bőséggel adjon,
Hogy, ha kimész, otthon — semmi se maradjon
Pénzed annyi légyen, mennyi — szőr talpadon,
Legmérgesebb ellened üljön az orrodon.
Ha nem lesz kenyered, a szükségtől ne félj,
Dínom dánom között mindenkor — sírva élj . . .
De már több verseket nem tudok csinálni,
Engem úgyse ! ezt is sok baj volt firkálni ;
Ez ünnepre hát csak kiáltok egy hujját,
És ha eltemetnek — boldog allelújját !

Jelige

a «Szépliteraturai Ajándék»-hoz.

A kezdő mindent jónak tart, könnyen elégszik ;
A bölcs tudja minő fáradozásba kerül.
A művészi tökély gőgszemmel nem szok itélni :
Keskeny hézagokat csak szoros elme vadász.

Dalforrás.

Minden öröm hangot szűl, a bú s fájdalom ismét:
A kikelet zöldjén zeng philomela panaszt.
Ott hol erő s szerelem párúl, nincs messze az ének:
A nyelv dalra fakad, hogyha vezérli szived.

Az élet korai.

Gyöngén ringatva jó anyánk ölében
Vigan kezdjük létünk szép hajnalát:
A játszi gyermekség bájos körében
Csókoljuk a jelenlét angyalát;
A kétes távolnak sötét ürében
Hiú fényt ködbe vont szemünk nem lát;
S könnyű habok között lebegve létünk,
Minden bájképnek oltárt díszesítünk.

Minden kelő nap üdvezlő sugára
Akkor vidám örömre integet,
S ártatlan lépteink minden nyomára
Édes megnyugvás rózsát hinteget;
A játékhely fő vágyaink határa,
Csalárdul egy remény se' hiteget:
Mély sírok halmain mosolygva állunk,
S legkisebb tárgyban nyílt eget találunk.

***

A bimbó fejledez, s reményvirága
Egy új élet meleg karjába dűl,
A zsenge kornak tiszta boldogsága
Szép álmok özönébe szenderűl,
Szorúlt melyünknek ébredő világa
Fenlángol, s új világokat kerűl;
A hős hajdankor telt szivünk felé leng,
S a nagy- s dicsőre lelkesűlten éleng.

Szűk már az ősi ház, tovább repűlni
Vágytan vágy a fellengző ífju tűz,
Kiesb virány látszik felénk derűlni,
Hol majd egy szép tündér jobbjára fűz,
Kivel dühös vihar közé merűlni
Feszűl keblünk, a gerjedő, a szűz;
Mienk a föld, mienk egész teremtmény,
S tettekre szólít egy hizelkedő fény.

Künn a zavarban küzdő szenvedélyek
Gyújtják szivünk magas czélokra már.
Bizonytalan tárgyért hevűl a lélek,
A forró képzelet csapongva jár,
S míg szúnyadoznak a nemesb tökélyek,
S a lángerő tisztább formára vár,
A föld határin túl szállong az elme,
S ábrándvilágba kél öröm- s gyötrelme.

S bibor felhőkön mint a szép Auróra,
Jön egy istenné, s kéjmalasztjait
Lehelve a szorúlt ábrándozóra,
Intézi a vad tűznek árjait,

Nem földi kényeket nyújt minden óra,
S egy bájalakra fűzi álmait;
És Pharusként a vándor éjjelében
Szelíden fénylik hullámzó melyében.

Ott áll az ífju! s tiszta hódolatja
Szerelmet vall s érzésre olvadoz,
A viszonláng őt istenné avatja,
Midőn a hív karjába' ringadoz;
Egy pontra gyűlt az élet foglalatja,
Az ösztönzaj csak élvre lobbadoz;
Míg összeforrt lényök Hymen szavára
Egész édengyönyört egy perczbe zára.

***

Kedves lánczokra fűzve a siriglan
Korunk repűl s a szív magába tér,
Az ífjuság szeszélyes álma illan,
S a gondpályán lassúdan hűl a vér;
Férfjúlt erőnk valót ölel busítlan,
S a hulladó virág gyümölcsöt ér;
Szent tartozások tenni kényszerítnek,
S a férjnek szűk, de szebb határt kerítnek.

Midőn hazáját rabbilincs fenyíti,
Bőszűlt érzéssel harczmezőre száll;
A szép szabadság hőslánggal hevíti,
Körűldörögje bár ezer halál.
Nem csügged s honvéd tisztét teljesíti
Míg győz, vagy testhalmok közt sírt talál;
A jobb utókortól reménylve bérét,
A nyert borostyánon kiontja vérét.

Mint a szirt, megviván a vész dühével
Elzúzza óceán dagályait,
A férfi érczpajzsként erős melyével
Enyelgi a sors csapdozásait.
Épít, munkál, gyűjt, koczkáz életével,
S a közjóért áldozza napjait;
Szép hölgyén, magzatin, s baráti szíven
Függ boldogsága s léti czélja híven.

Most a lángész teremtő íhletése
Ösvényt lobbant sötét homályokon;
Min eddig jós lelkünk csak sejtve kése,
Fénynyé villant a büszke homlokon;
Mindenható elménk istenkedése
Eg- s földbe hat, mint az, kivel rokon,
S buvárnyilai e lét titkába vágnak,
Vezér szövétnekűl az ész- s világnak.

***

E pályán lep meg éltünk alkonyatja,
Halántékunk télszínbe öltözik,
A gyors idő tüzünket oltogatja,
Világunk bús homályba költözik;
Kiélt keblünk a múlt hamvát mutatja,
Komoly szemünk csak sírba ütközik,
S mit egykor a szív oly imádva kére,
Most dísztelen hull a való jegére.

Kivál az elme bolygó képzetéből,
S a fáradtnak magány nyújt gyámkezet,
Mely a világnak zajló tengeréből
A béke csendes partjához vezet;

S szelíd malaszttal a távol ködéből
Sugárzik át a szép emlékezet:
S mint hold csillámai a folyón remegnek,
Lelkén úgy reszket a borúlt öregnek.

Csendes hajléka árnyékos körében
Elandalog, mint élte reggelén;
Szebb lét reménye hitté vál szivében,
Győz a mulandóság vad éjjelén,
És megnyugodva sorsa végzetében
Elalszik békén a szerelm ölén;
Kidől; s más vándor lép üres nyomára,
S az esti szellő játszva leng porára.

Lantos szerelme.

Nem földi ösztön, mely magát emészti,
S czélnál is kétkedő homályba dől,
A szívet birtok közt új vágyra készti,
S mérget ráz ön virági kelyhiből,
A bút komordan akkor is tenyészti,
Ha rég kivált kisértő fényiből,
S nem hű karral, mit egykor fenn igére,
Mirígy tűzzel sujt a küzdő sebére;

Nem játszi kény, mely a port vonzogatja
S hiú gőzön vakon csügg a közlét:
A szép- s nagynak felséges hódolatja
Érinti a lantos meleg keblét;

Dicsőn mereng jós lelke villanatja,
S áttörve a jelen ködéjjelét,
Az égi szűz bájtegzét nyújtja néki,
S tavaszt lihegnek lelkesült vidéki.

Mosolygva tűn fel kedves ideálja,
S érzelmi lágy körében szentesül;
Szelíd néztén az ég nyiltát csodálja,
S édes titkának jegyzi frigyesűl,
Tisztább tetőkre nyúl a rózsapálya,
S ezer vidám alakkal népesűl.
S imádtan a hivet, kiért hevűle,
Kiesb virányokon lebdes körűle.

Örömhitté vált gyermek bizodalma
Szívét örök malaszttal élteti.
Szeret: habár a sors kemény tilalma
A drága lényt kerűlni kényteti.
Önáldozása lesz csendes jutalma,
Melyet forrón ahítva képzeti
Minden kis tárgyra tündérszínt fuvalnak,
S dicsét vallják a lelki diadalnak.

S mit a kebel mély rejtekébe zára,
Reszketve kél a lantnak húrjain;
Szent lángban tévedez reménysugára
Az érzemény titkos hullámain.
Andalgva néz fel távol csillagára
S felleng a dal kéjelgő szárnyain,
S míg erdőt berket tölt zengése bája,
Édes megnyugvás ömledez reája.

Egy kép körűl édelg a biztos ének,
S rokon szívhez simúlva hangjai
Szerény tanúit gyöngéd érzetének
Viszonzva lengetik honpartjai !
S felette bár sötét felhők gyülének,
Lezúgnak a vad kor viharjai.
Merészen áll a fergeteg dühében :
Kezébe' lant, szerelme lángmelyében.

S a mit teremtve-áradó hevére
Kegyajkin a képzés lehelt vala,
Merész iránya érdemczélhoz ére,
S vigan dereng a szépnek hajnala :
Nem vágy azért fénykoszorút fejére ;
Nem ő, a kedves éljen általa,
Mint istennéje a késő időnek :
Felejtett sírján bár moh s tüske nőnek.

Az élet.

Míg tavaszunk zöldell, ezer indulat edzi fulánkját ;
Megbékít az idő : akkor az élet iramt.

Életöröm.

Ilyen az életöröm : míg sejtjük, eget mosolyog le ;
Bírni alig kezdjük, bája enyészten enyész.

Irói tanács.

Már ha tudós lettél, illik tudnod mi különzi
  Őt a köz néptől s hírre mi fűzi nevét:
Lassu menés, halavány szín, terjengő kar, izetlen
  Kedv, rejtélyes szó, nyugtalan elmefutás,
Félénk nyíltszivüség, szánó, mély titku mosolygás,
  Gőgös alázottság, jégmelyü andalodás,
Sokra törő unalom, leverő kegy, könnyü itélet,
  S édes hűledezés puszta dicséret után.
Ez még mind nem elég; házadra is illik ügyelned,
  Hogy mindenki hamar lássa csodálva ki vagy?
Barna szobád falait pókháló lepje, s halálfő
  Sárgúljon komoran nőtelen ágyad előtt;
Régi szakállos urak koszorúzott szobrai mellett
  Szörnyü irószerszám asztalod éke legyen;
Ritka-sikállt padlón elszórva heverjen irásod,
  S minden szöglet ürén szú egye könyveidet;
S hogy bölcs mondását Salamonnak igazlani tessél:
  «Csak hiuság s álom mindened a nap alatt»
Büszke lemondással tűrd e lét annyi hiányit —
  És üres erszénykét nyersz czimeredbe, dicső!

Tollagi.

1822.

Kiballagék andalgva, gyöngyalak!
De ah, irígy felhők zúgtak felettem,
S örömczélom bús áldozatja lettem:
Megáztam jól, de nem láthattalak.

Most, vad sors! elzárnak hideg falak;
Repüljön hát ez édes dal helyettem
Hozzád, kit első perczben már szerettem:
Lásd innen, mily buzgón ohajtalak!

Beteg vagyok; de szívem indulatja
Vigasztalásomúl azt mondogatja:
Hogy tán azon hódító játszi szem,

Mely nem rég oly sok szép reményt igére,
Egy-két könnyet gördít sirom kövére
Ha meghalok — de azt alig hiszem.

Epigrammák.

1.

A ki müvészpályát óhajt, tövisit ne tekintse,
Bátran törjön elő s tűnnek az éji ködök.
Síkos az út s meredek, szük az élet: szökni tanúlj, mert
Gyors az idő, megelőz, s hasztalan áldozatod.

13.

Ámor számkivetett, még is szabadonta tilosban
Édes kínos adót lopva szed és mosolyog.

14.

Pislog az éjjeli mécs, eszmélve tünődik az ember,
Partra miként szálljon, mint alapítsa ügyét;
Hajnalt vágy, s örvend a sejtett békesugárnak:
Feltünt az ah! s hidegen néma porára ragyog.

15.

Büszke vitéz hamvát márvány fedi tetti jutalmúl:
A hív sírja felett dalt rebeg a szerelem,
S messze időkön míg gyöngéd érzelme elárad,
Hány szobrot letipor vak diadalmi erő!

16.

Múltra jövőre tekints, ha magas bért nyerni törekszel:
A jelen áldásit lágy kebel érzi maga.

17.

Törpe! nagyot nem lépsz! ne erőlködj! kár az időért:
Fenn csügg a koszorú: nagyra nagy elme mehet.

18.

Hány ezer évek előtt írtak már a szerelemről,
S mindenik annyi gyönyört bájola s hinte reá;
Én nem! sőt makacsúl tagadom jótéte malasztit:
Mert tüze lángjától reszket az életerő.

19.

Küzd az erős, de halad; gyöngébb őt lesve nyomozza,
És ha nem érheti el, régi szokásra kevély.
Az, ki akar s nem tud, kész mindig gúnynyal itélni;
A tehetős hallgat; tette mutassa mit ér.

20.

Álmod az ífju meleg karjával ölelve világát,
S a szent lelkesülés szárnyain égbe röpűl;
Tiszti bilincsben utóbb csalfénye nem önti sugárit,
Élte szükén küzdell a hideg élet után.

21.

Messze halad ki tanul, messzébb jut mézes ajakkal,
Legmesszébb, ki örök görnyedezésre szokott.

22.

A ki sokat kíván, az többnyire csak keveset nyer,
Játszi szerencse vakon szokta eladni javát.
Oh ne esengj kincsért, fényes gond annak az ára;
Hogyha szegény vagy is, élsz, s szebb örömekre találsz
A szerelem kelyhén s őszinte baráti kebelben,
Mint a dús, ki penész-lepte aranynak örűl.
Hogyha hivem karomon csügg s szép szeme rám lövi lángját
És dagadó keblén szívem is újra hevűl,
Oh te szegény gazdag, számlálgasd pénzedet akkor:
Édes öröm közt én édeni bérre jutok.

23.

Nincs sors, nincs hatalom, ha erőd van küzdni magaddal:
Légy szabad, állhatatos, s mennyei pálma tiéd.

Epistola.

Töredék.

Nézd csak, barátom, a fejér mezőn
Hazát kiáltva hány vitéz tünik fel!
Agg s ífju kor, sőt a szelíd nem is,
Külön zászló s paizs mellé szegődve,
Harczforrón állnak s gőgösen pörög
Kezökben a lud-hordta dárda. Nagy
Árpád s dicsőség! jelszavok. Mi lesz
Ebből? kevés ugyan, de épen
Elég a czélt bagolyének között
Elásni. — Nem, nem! ez kaján itélet.
Hősvérökhöz hívek maradtak ők:
Egymásra törnek, és mily lelkesen
Tudják a hajdant a mostannal összeszőni:
Nem szembe küzdnek, szív szív ellenébe,
Hanem csak messziről, mosolygva sőt
Dicsérve egymást holtig csipdezik.
Kivül nevetnek — benn busan zokog
Az árva nyelv: védőktől tipratik.

Boldog végzés! mikint előmenénk!
Pedig rosz lábbal mesterség haladni.

Nézz szerte, vak barátom; mennyi szép
Virág tenyész! s alig kél koszorú
Még rajta; légyen bár minden levél
Más országból, annál szebb s tetszetősb.
Hamar csodás mű lesz, ha ismerik
A kertészt; szinte úgy, ha sejtik
Hogy egy választott izzadott felette.
Sonetteket láthatsz csigás tagokkal,
Érzést ne várj: elég ha láthatod;
Stanczák röcsögnek, és ódák sziszegnek,
Drámák kelnek, hol a magyart dicsérik
De nem festik. «*Ne vádold; jó az, a mi*
Tetszik.» Hát még az ének árjai
Hány andalgó szivet rettentnek el!
Szép a müvészi pálya, mindenütt
Rokon szivet talál, csak egy szelíd
Hang süljön el, már ezreket hevít,
S érzésre, mint utánozásra vonz.
Ha kérdezem: mutassatok müvészt?
«Honáruló! fuss iskolába» — szólnak —
«S tanúlj addálni; már ha egy megye
Hatvant ád, egy ország mennyit nevel!
Néhány emberkét látánk a görög
Földön, nálunk minden *Tekintetes* tudós.»
A nagy Horáczot hányan tisztelik,
Tudván hogy a farkas sem ette meg,
Mikor — nem volt ehes. Latánt, latánt
Kövesd; dicsőbb a régi, légy majom!
Igy zúg egyik rend, s nem hiába;
Tudják miért: a leczke régi,

Uj a világ. — De hála tisztuló
Korunknak, vannak emberink, a kik
— — minden halmon müvészt
Látnak, s azért is annyi tömjént
Hintnek fejökre, hogy már szédelegni
Kezdnek, s jaj a szegény fülnek, ki minden
Hideg könyvben nem hall kész fülmilét.
Fellép a dictator s azzal ledörgi:
«Mért nincs füled?» körülnéz, s toll-ragadva
Egyet vonít — s utána számtalan
Torok kiált: be szép! vagy: Mily gonosz!
Ő mondja, nem kell ok —

Vád és tett.

Míg más érdemit a köz lélek alázni törekszik,
  Fényre deríteni azt a nemes elme buzog.
Míglen epés vádat nyomoz a tehetetlen irígység,
  Nyújtani szebb példát a nemes elme buzog.

Titoktartás.

Mondják: asszonyaink csevegők; pedig él-e csak egy, ki
  Férje előtt titkot sírba ne vinne vele?

Pontyi szerelme.

Parodia «Lantos szerelmé»-re.

Csak földi kény, mely az időt emészti,
Tükörben él, s a hold szarvára ül,
Hős Pontyi nagy szivét gyors lángra készti,
Ha jót hörpent a kancsó öblibül;
De a késő bút csak akkor tenyészti,
Ha lelke fogyni kezd erszényibül,
S a szép, ki oly sokat, szépet igére,
Hitetlen símul gazdagabb melyére.

Furcsa kény az, mely Pontyit húzza vonja,
S gőzzel hizlalja sovány életét;
Minduntalan más szépnek pillanatja
Vágyakra költi kitömött keblét.
Mi szépet tud, sebten elmondogatja,
Bár annak maga sem hiszi felét;
S ha erre a kedves csókot ád néki,
Meghallják azt Pestnek minden vidéki.

Minden utczában jár egy ideálja,
De vágyása mindenütt el nem sül,
Azért ő azt csak messziről csodálja,
S pápaszemmel módissan frígyesül.
A szép házáig nyúl akkor a pálya,
S ha elfárad, egy szegletkőre ül,
S mint a kis macska tejfeles fazéknál,
Ólálkodik a szépnek ablakánál.

Édes-magához tartott bízodalma,
Szivét csapongó gőggel élteti,
Szeret, ha bár atya vagy férj tilalma,
Kakastüzzel odábbra döngeti.
E bús emléknek az marad jutalma
Ha sorsát bús rimekbe öntheti,
S a recensensek bár miként lármáznak,
Versében a szív s az indúlat fáznak.

Így sok kosárt, melyet buzgón elzára,
Dallá farag kobozza húrjain.
Sohajtva néz a kedves birtokára,
Mosolygja bár az másnak karjain.
Nem csügged ő, sőt írt lel fájdalmára
Olcsó nyelvek magasztalásain,
S míg a fület sérti zengése bája,
Bús hitelezők morognak reája.

S imé! segédet hoz alkalmi ének,
Mert sok erkölcsöt hintnek hangjai,
S mint annyi pillangóit érdemének
Tovább adják a gyávák szavai.
Tágasabb útat nyit már szerelmének,
Ha nőttön nőnek földi javai.
Hizelkedve lép nagyok küszöbére,
S büszkén magának repkényt csap fejére.

S a mit teremtve mások munkáiból
Nagy készséggel összelopott vala,
Valóság lészen részeg álmaiból,
S megnyílt neki a hírnek hajnala;

Előlép mint denevér lyukaiból,
Hogy más érdem sülyedjen általa,
És választott kedvese a dicsőnek
Lenne siralma minden ismerősnek.

Xeniák.

1. Tudom. Gyűjtemény, 1817. III. 88.

Sok nálunk az iró, örvendj haza! mennyire törtél!
Egy megye hatvant ád: mennyi tud írni, csodáld!
A ki tekintetes úr méltán az bölcs nevet óhajt:
Tudja, mi a szép s jó: ló, pipa, puska, l . . . ó.

2. «Tatárok Magyarországban.»

Sok haza-puffogatás, ok semmi, de szörnyü magyarság,
Bundás indulatok: oh be *tatári* müv ez!

3. «Ilka.»

Jambus-e, próza-e, vagy micsodás mű? — Dráma pedig szép!
Szép? — Hm! Győz a magyar: s tapsra az ottfen elég.

4. «Szécsi Mária.»

Szécsi Marinka dörög s hőst szöktet az özvegyi várba,
Ablakból kapu lesz: szép dolog, és nem is új.
Hogy sereg is mene át a lyukon, már kell ide sok hit:
Több mint Thalia kér, bár leleménye szegény.

5. Osianisták.

Nagy feszesen neki áll a majomsereg, és a vak ősnek
Vészben uszó leplét lopva nyakába veti,

S nem birván kobzát, prózában pengeti hőseit
Míg orrára bukik nagy buzogánya alatt.

6. Alkalmi versek.

Megholt: Músa, zokogj! — De külömb jön utána: mosolygj már!
Tűzre koboz! van már kis hivatalra remény.

7. «Márévára.»

Oh Máré, Máré! tetemes bűn, szörnye korunknak!
Gőg szüle, ámbátor életed árva, sovány.
Mátra nem oly sziklás, mint stílusod. És mi szövésed?
Mostani kor pityereg hajdani pletyka miatt.

8. «Hősregék.»

Sallangos machinák hősid. Sors-csípve kidőlnek,
S hamvaikon czifrán pöffedez a szerelem.

9. «Zsebtükör.»

Pusztáról jövök én ízlést terjeszteni köztünk:
Tükröt adok: Músám nála zsirozta haját.

10. Magyar Müllner.

A tüzelő sorsot nyakon öntéd prózavizeddel:
Még te a sorsot is így mostoha sorsra hozád.

11. A Haramiák fordítójához.

Messze *menelt* Músád; magyarúl is németet írtál:
Ach tán szellemi lágy *flőte kerengni csinált?*

12. M. Szegeden.

Vígjátékot irál, s szomorú a Músa felette:
Mást ütnél, s botorúl, kába, velődet ütöd.

13. Sz . . . .

Kezdve hatál, mi sokat váránk, de te vissza felé szállsz:
Így «Pillangódban» szinte ten élted irád.

14. Egy nyomorúlt, de tolakodó poetához.

Szólj, mit akarsz? «Nagy hírt.» Igenis, lészsz példa bizonynyal,
Mely csunya s émelygős képzet hiával a vers.

15. Érzékeny drámairó.

Drámád érzelgős, ha vig; és ha komoly, csupa könnyár:
Víz, mely ürge gyanánt végre kiönti hired.

16. Szabadelmű, de csak magának.

A rostát kitüzéd, s magad ájulsz a kritikától:
Új oldalt mutogatsz — kár hogy a színe kopott.

17. Intés.

Sajnállak, te szegény! a sok tömjén neked átok!
Füstét szívod csak s összezavarja fejed'.

18. Egy hiúhoz.

Képedet annyi helyen láthatni. Talán igen olcsó?
Balga dicsőség ez: kótyavetyére vezet.

19. Terméketlen Músa.

Kotlik bár eleget, zajt ütne, de költeni nem tud.

20. Egy tehetetlen poetához.

Akarni s nem tudni írni
Egek, minő gyötrelem!
Izzadni, s képet nem lelni
Ó kába szenvedelem!
De ha nem tudsz, mért kapsz bele:
Véled, hogy hazádnak élsz?
Ó ne hidd, bár gőggel tele
Dolgozol, még is henyélsz.
Kiben versgyártás szomja ég,
És lelkében nincs ügyesség,
Annak élte szomorú,
Bére töviskoszorú.

21. Náray és Himfy.

«Állj meg, Himfy, szemlélgessük
Kedves «Márévár»-omnak
Kellemeit, s fejtegessük
Érdemét románomnak.»
A tetemes románszerző
Himfyhez ily kérést tett.
Himfy megsajnálva szegényt,
Neki imígy versezett:

««Munkád oly bő kellemekben,
S gazdag a szép erkölcsben,
Mint a zordon tél füvekben,
S a száraz fa gyümölcsben.
Bája elűz mindeneket,
Könnyüsége húz, von, ránt,
Ha lelni is benn köveket,
Másoké a szép gyémánt.

A munkának intézete,
A tárgyak felfogása,
A stílusnak gördülete,
Tartása és folyása,
A néhány vers lebegése,
Mely verseng a prózával,
A személyek bélyegzése:
Minden jobb izlést megcsal.

Mily zokogó érzeménye,
Indulati hidegek,
Régi újság leleménye,
Rendelési hidegek.
Hőse csupa sympathia,
Vakon ugrik érzése;
Szava csupa melodia —
Ittas bakter zengése.

A sok panasz pityergéssel
Ölelkezik képében,
A betyárság gyöngédséggel
Egymást váltja e mívben.

Ó szép román, kedves román,
  Szegény elme sugára!
Ennél felebb nem is megy tán
  A rosz költés határa.

Készülete hideglelős
  Músának az ihlése;
Tanulsága egy érzelgős
  Vén dada csevegése.
Bajnokinak leirása
  Parókás váz festése;
A beszédnek lágy folyása
  Társzekérnek pörgése.

Olvasása ásitozást
  És unalmat osztogat,
Minden kedvet és andalgást
  A szívben elfojtogat.
A mit a szem a munkán lát,
  S a mit benne az ész lel:
Ily rémítő, ily vad csodát
  Más bajjal tüntetne fel.

Mély álomba varázslaná
  A legvígabb szíveket,
Jéggé fagygyá változtatná
  Az ifjúi heveket;
A recensenst engesztelné,
  Ha gőgös előszava
Fenhéjázva nem hirdetné
  Milyen dicsőt alkota — —»»

«Megállj, Himfy, fejtegetném
  Porba ejtett ügyemet —
De nem, inkább megtérek én,
  S elégetem könyvemet.»
Monda s szivén ül a nagy gond!
  Himfy fennen tapsola:
««Így kell, ezt akarám»» úgy mond
  Felkaczag s elnémula.

22. Egy jó rímelőhöz.

Ha úgy nézed költésedet,
  Rímkovács! mint fő javad,
Szánlak, gyarló, én tégedet,
  Mert megcsalod magadat.
Hidd el kevés ez magában:
  Törött fazék zörgzete,
Üres, feszes tartalmában.
  Azért nincsen kelete.
Gondolj szívvel és lélekkel
Többet, mint a jó rímekkel,
  Mert rímed bár minő ép,
  Hidd el, versed még sem szép.

23. Egy rosz versiróhoz.

Metrum és rím külön kalauz
  A poeta versében:
Boldog, a kit egyfelé húz
  Mind a kettő röptében.

De tenálad ellenkeznek:
Ez jobbra, az balra megy;
S ha néha meg is egyeznek,
Olvasódnak már mindegy.
A mit a recensens óhajt,
Arra füled nem igen hajt,
Sőt tudós haragra gyúlsz,
Pedig nem árt, ha tanúlsz.

24. Egy majmolóhoz.

Miket, szíved ömledezvén
Mást utánolt hangokban
Énekeltél — szánlak szegény!
Nem nagy ész szól azokban.
Pillongásnak szüleményi
Versbe nyomott szavaid,
Vevőnek rosz szerzeményi
Álomhozó dalaid.
Ha tehetség nincs eredben,
A lant doromb lesz kezedben,
S élelmed a nap alatt
Csak agyagból sült falat.

25. Egy hiú tehetetlenhez.

Ha dicső név hallatára
A szív benned habot vet,
Ne hajts sokat kis habjára,
Ne marczangold eszedet.

O mert a vágy nem tehetség,
Csak csalóka érzemény,
Bére többször csak nevetség,
S habként eltünő remény.
A dicsőség fényutjára,
Költői név nagyságára
Hat sonetke nem elég,
Egy kötet kell ehez még.

Emléksorok.

(Lóversenydíjakra.)

1. Pest város bilikomán.

Mely szép nemzet előtt érdemleni pályaborostyánt!

2. Károlyi-Széchenyi bilikomon.

Félve a gyönge kiáll: Versenyt fut sorssal a bátor.

3. Kiadatlan.

Emlékűl ragyogok: mint küzd s győz a nemesebb vér.

4. Kiadatlan.

Tettre-nemes verseny nagyot alkot, s edzi erőnket.

5. Sándor-bilikomon.

Hol nincs versenezés, nincs küzdhelye bátor erőnek.

6. Kiadatlan.

Küzdve nyerél, s nevedet diadalban visszasugárzom.

7. Vagy:

Értem küzdni kelél: s diadalmadat hirdetem én most.

8. Széchenyi-kardon.

Engem erő szüle, nyer, s egyedűl az birhat. Azért győzz!

9. Női díj. Kiadatlan.

Pálya futása után szépség nyújt díjt az erőnek.

10. Más.

Győztes lenni dicső: s lehet-é szebb czélja magyarnak?

11. Más.

Verseny pályáján tűnik fel a férfias érdem.

12. Más.

Küzdve haladva nyeré az erős e szép diadalmat.

13. Károlyi-Széchenyi-bilikomon.

Nemzeti dísznek ürítsd e diadalmi pohárt.

14. Kiadatlan.

Bármi nehéz pályát sem retteg a tiszta nemes vér.

15. Pest város serlegén.

Lóra magyar! Szép pálya ragyog, ha előre törekszel.

16. Kiadatlan.

Messze időbe ragyog emléke a nyert diadalnak.

17. Kiadatlan.

Lóra, magyar! versengve közeleg nagy pályai czélod.

18. Nők bilikomán.

Küzdve lehet nagygyá az erő és férfi tehetség.

19. Kiadatlan.

Bennem szép diadal s nem díj emléke sajátod.

20. Széchenyi-bilikomon.

A kétes pályán nemesen megvíni dicsőség.

A két hajós.

Allegoriai költemény.

Vörösmartynak.

Kék lepelbe nyugszik a föld.
Csendre szállt a léti zaj;
És az estnek langy öléből,
Mint az álmak szép világa,
A hold rezgő fénye tűn fel
A felhők ezüstje közt.
Válva most szelíd alakká,
Köd borúl a szirtoromra:
Mint a csillapítlan érzet,
Mely lebelgő fátyolában
A sirok közt éjjelez.

Sziklaparton áll az ífju
S a sötét tengerbe néz,
Mely végetlen, mint a lélek,
Elterűl hullámival.
«Víg habok! ti merre szálltok
Lágy fuvalmak szárnyain?
Mily országon visz keresztűl
A szabad kéj szelleme?
Véletek mi szép röpűlni
Egy szelídebb hon felé!
S ott élhetni képzetének,
Mint az elmúlt szép időnek
Fentebb lelkü emberi!
Szebb életnek kell virúlni:
Sejti keblem, bár valója
Még homályban rejtezik.»
Így az ífju; s kis madárként,
Mely kinézve messze térre,
S meg-megrázva szárnyait
Fészkéből kiszállni vágy;
A nem-ismertet kivánva
Ő is szebb körért eped.

S míglen így áll elmerűlten
Álma édes titkain,
Bájos ének hat feléje;
S mindég édesb ömledéssel,
És mind jobban teljesűlve
A viszonzó partra zeng.
Hall az ífjú, keble tágul

A varázsló zengzeten:
Ily hangokban olvadozni
Vágyna minden érzete!
S ím, lebegve mint a hattyu
Jő keletről egy hajó,
S könnyüded habcsókdozás közt
Víg futtában ringadoz.
A hajónak ormozatján
Áll egy férfi, lant kezében;
És a hangok hullámárja
Most szerelmi suttogással
Mint a csermely violák közt,
Majd az indulat hevével
Mint az orkán vad zugása;
És a nagy kor hősalakja,
S a jelennek nyájas arcza,
Fellengő képekbe öntve,
Tőle harsog, tőle zeng.

«Állj meg, állj meg, boldog útas,
Bizton vár e nyílt öböl;
Jer pihenni, jer lakomba:
Hol barátság karja ápol,
S földi jókat osztva véled,
Kéri díjul éneked!»

Mond a férfi: «Életemnek
Távolabb hat czélja még;
Szebb tökélyre vágyva, lelkem
Nem szenved leköttetést.

Forrást nékem ád a szikla:
Lánczot a magas fedél;
És a lant és a szabadság,
Egy dicső mag két virága,
Együtt kelhet nagyra csak.»

Mond az ífju: «Merre, útas,
A czél, mely után epedsz?
Mily hatalmas ösztön izgat,
Mely édes remény vezet?»

Mond a férfi: «Hosszas útam,
S azt elszánva folytatom.
Még éltemnek hajnalában,
Mint az ég vidám sugára
A szegény vak éjjelére,
Tünt elém egy fényalak:
Bájszínnel körülövezve,
Fenség ülte homlokát,
S messze minden földiségtől,
Szép, kegyes, menynyel rokon.
És gyöngéded íhletére
Álmaim holt képei
Látható valók gyanánt,
Életet szint nyertenek.
Még nem érzett lángozattal
Üdvezlém az égi lényt,
És az első hálaszó
Énekké vált ajkimon.
««Pályatársul s hű vezérül

Engem küldtek istenid,
De szerelmem koszorúja
Csak tövis között virúl,
Szállj hő szivvel s bízva bennem
E világ zajtengerére;
S egy virágos partfokon,
Szebb dicsőség birtokában
Föllelsz majd nyugot felé!»»
Így az égi s rám hajolva,
Érzém szellemajkait
Égni homlokom felett.
Telt szívvel dőlék elébe,
De a tünemény helyett
Nyílt karom felhőt ölelt.
Ám miként a szerelemnek
Első édes villanása,
Leng körűlem képe még.
Így evezve, küzdök, élek.
Birtokom remény s a lant.»

Mond az ífju: «Boldog sors!
Keblem titka nyitva áll:
Hattyuélted bájszövése
Volt a m'ért epedt szivem.
Túlemelve szolgaléten,
Önszabott nemes határ közt
Bátran elfellengeni,
Minden felmuló gyönyör!
Hadd kövessem nyomdokod!»

Mond a férfi: «Élj körödnek,
Szedve a jelen gyümölcsét,
Mely önkényt kebledbe hull.
Fellegszárnya képzetidnek
Mennyi szirtbe ütközik!
S törve, már a föld sem kegyli
Tőle pártolt gyermekit.»

De az ífju ingerében
Szép reményektől ölelve,
Indul a hajós után.

A kelő nap lángsugári
Szétlebbentik a homályt,
S hölgye, melynek kelt öléből,
Tűzre lobbanó szemekkel
Néz fel a dicső után.
A hajósok már haladnak;
S míg az ífju büszke szemmel
A nagy téren andalog,
S minden fénytől elkapatva,
A nagy hullámtorlatokkal
Versenyt habzik kebele:
Egy irányon csügg a férfi,
És egy pontra gyűlt erővel
Biztosan továbbra hat.

Mond az ífju: «Nézd hajós,
A szép partot dél felől!

Melyre a tavasz mosolygva
Vonta rózsaszőnyegét.
Mely vidám szinekbe' játszik,
Egy tündér világ gyanánt,
Hol csak kéj és öröm mulat!»

Mond a férfi: «Csak muló fény,
A mi téged arra vonz.
Ott kopár szirtről viz omlik,
S napsugár annak porára
Vet szivárványszíneket.
Bármi játszi lengetegre,
Délibáb tündérzetekként
Lebben szét a habvirág;
S minden bájos himzetével
Hiú gőzzé változik.»
Most az ífju arra fordúl,
És csodálva látja tűnni
A vidám part kellemit;
S égő arczczal és borúltan
Visszatér a férfihoz.
De hevült érzéki játszva,
Győztek lelki erején:
S így tündöklő czélt nyomozva,
Lepkeszárnyakon csapongva,
A pillantat rabja lőn.
És éjszak felé tekintve,
Szól megint a férfihoz:
«Nézd, minő magas fok áll ott
Felségében egyszerűn,

Mintha megvetné a földnek
Minden külső csillogásit,
Oly komoly, mégis dicső.
Arra fordulj; ott az élet
Nemesebben rajzik el,
És közelb a tiszta éghez
Szebb valókkal párosúl.»

Mond a férfi: «Állj meg, ífju!
Köd csak az, mely tornyosúlva
Örvények felett mereng.
És csalárd dagálylyal rejti
A kerengő éjutat.
Onnan ösvény nincs a fényre,
Ott örök homály borong.»

De az ífju őt nem hallja,
És a part felé evez;
Mindég kisebb lesz hajója —
Végre köd borítja el.

«Eltünél, forró kebel!
S vágyaidnak édes honja
Egy betegnek álma volt,
Létre nem virúlható.
Fényre törtél, s tenn erőd
Lőn legelső pártosod.»
Így a férfi, s egyedűl csak
Küzdel ő a messze pályán.
Mint az ember sorsa, váltva

Kelnek tűnnek a napok,
És a kornak rémalakja,
Majd hódolva, majd fenyítve
Őt leszáll kisérteni.
Vész üvölt, s zúgtán hajóját
Környezik hullámhegyek,
Villám csattog, és vad szelek
Árboczát recsegtetik;
Mérges fúlánkot lövelve
Száz torok tátog megette:
De miként hős a veszélyben,
Rendületlen és merészen,
Szent tüz égve kebelében,
A hideg kor ellenére,
A nagy czél felé halad.

S ím a távolnak ködéből
Vál ki egy part, esti fényben:
Csendes, mint a békehon.
És az égi Tűnemény,
Mely ifjonti életével
Már jegyesként frigyesűlt:
Csillag-koszorúzta fővel
A virágos halmon áll.
A hajós néz szív-dobogva,
És ifjúlva nyúl a lanthoz,
A magast üdvezleni.
A mit szép- s dicsőnek tarta,
Létesűlve itt lelé!

„Jer, te hiv küzdő! keblemre,
Pályabéred itt virul:
Széphez adván a nagyot,
Fényben élni fog neved."
Így az Égi, s napsugárként
Langoló karjába inti.
Hű lantját mellére zárva
A hajós borul elébe:
Egyszer még tekint reája,
S elhuny szeme, szive áll.

„Földbe száll, mi tőle sarjadt,
De az *érdem* szép jutalma
Innen szebb malaszttal ébred;
S a jelen megőszül bár
Itt megifjul a világ."
Így zeng fellegek között:
És az égi Tünemény,
Ragyogó csillaggá válva,
A hajós sirjára száll,
És örök sugárral onnan
Leng a késő kor felé.

NEGYEDIK KÖNYV.

BALLADÁK. KÖLTŐI BESZÉLYEK.

Éjjeli menyekző.

»Megállj, fiam, megállj! légyen elég
Mai utunk, úgy is barnúl az ég,
S mindenfelől felhő tornyosodik;
Itt egy hajlék! ide szállhatunk,
S míg a kelő vihar mordonkodik,
Mi addig békében nyughatunk:
Mert a sötétségben,
E nagy sürüségben
Könnyen elbódulhatunk.»

»»Mit nekem itt? nem mulatok, atyám!
Édes öröm vár az éjjel még rám
Egy kegyes szépnek forró kebelén,
Kinek lángot gyújték szívében:
Hozzá, a kedveshez sietek én,
Vígan kéjelgni bájkörében,
S új lángra hevülni,
Váltig elmerülni
Kényei özönében.»»

11*

«Hallod, fiam, a szél ordítását,
A tolongó zivatar zúgását?
Mindjárt reánk szakad! még van idő,
Térj vissza! vad bátorságodat
Bú fogja érni; oltsd el emésztő
Zabolátlan indúlatodat!
Végy erőt szíveden,
Buja szerelmeden,
Hadd el bűnös czélodat!»

««Nem, atyám! míg bennem a lélek él,
Nem rettent el semmiféle veszély;
Megyek, habár a vihar eltemet,
Habár enmagam károsítom;
Ez éjjel még gyönyörű hívemet
Dagadó szívemhez szorítom.
Zúgjanak a szelek,
Nem gondolok velek,
Szándékom nem másítom.»»

«Hallod, fiam, a sziklák ropognak,
A zápor hullámi mint locsognak;
Elhúnyt az égi fény, a villám nyújt
Csak világot sárga tüzével,
Csattogva hull, s hegyekbe, fákba sújt,
Földrázó rettentő dölyfével!
Oh mért nem mulattál,
Vesztedbe indúltál:
Higy nekem, ez nem jó jel.»

««S habár eged még inkább morogna,
Villámival körülem harczolna,
Nem hagynám el édesded czélomat;
Ezen szív nem ismer félelmet.
Vígan, atyám! fogadd el karomat,
Jer s ne oltsd e tűzszenvedelmet!
Nem messze vagyon már
Azon ohajtott vár,
Hol adnak s vesznek szerelmet.»»

«Mi az, fiam, mi ott oly magosan
A hegytetőn áll, s oly magányosan
Fenyűk közűl az ég felé mereng?
Mély borzanást tenyészt látása,
Vég enyészetet hirdetve körűlzeng
A halálmadár kiáltása!
Fiam, igen félek,
Hogy az nem jó lélek
Hanem gonosz lakása!»

««Félénk öreg! légy egyszer nyugodtan,
Csak egy puszta kápolna áll ottan,
Hol szép hívem reám várni szokott,
Midőn őt látogatni jöttem.
Nekem drága és jeles hely, mert ott
Sok édes perczeket töltöttem,
Midőn elvonúlva
Szív szívhez hajúlva
Kedvesem ölelgettem.»»

«Az óra éjfélt üt! Fiam, állj meg:
Nézd csak minő fejér árnyék lebeg
A bérczeken! szememmel játszik —
El-eltünik s megint közelget;
Hol inteni, hol fenyegetni látszik,
S égő szövétneket emelget.
Az egész kápolna,
Mintha tűzben volna,
Reánk halvány sugárt vet.»

««Hah, atyám! ő az, a rég szeretett!
Ím mely híven elémbe sietett,
És elhagyá puha nyoszolyáját!
Érettem a szabadban mulat;
Ítt virrasztja a lelkek óráját,
Felkölté a belső szorulat.
Atyám! maradj magad,
Engem hozzá ragad
Egy hatalmas indulat!»»

«Fiam! ne menj, hallgasd bús atyádat,
Még lesz idő ölelni mátkádat.
Oh ne szaladj bizonyos vesztedbe,
Mert ama csalóka kisértet
Örök kárt tesz ártatlan szivedbe',
S letöri virágzó létedet.
Maradj, fiam, maradj!
Kétségben itt ne hagyj!
Szabadítsd meg lelkedet.»

De az ífju tüzes indulatját
Követvén, elhagyja kérő atyját;
Egyedül csak váró mátkájához
Száguldva lépésit sietteti;
És mentől közelebb jön czéljához,
Erejét annál jobban készteti.
Végre vad mozgással
S örömkiáltással
Magát karjába veti.

És háborgó szívének hevében
Bűnös kivánat égvén mellében,
Kénybe elmerülve, tüzesen
Üdvezli s öleli mátkáját,
S tele kivánattal, édesen
Csókokkal födözi arczáját.
A mátka hallgatva
Magát odaadva
Még neveli vad lángját.

És hogy egyszer meghűlt meleg vére,
Minekután' kedvesét kényére
Ölelte — kifejtőzik karjából;
S felmegy a puszta kápolnába,
Mely ékesen sok ezer fáklyától
Tündöklik ünnepi pompába';
S énekzaj, dobzódás,
Táncz, lárma s riadás
Hallék romladékába'.

««Szép mátkám, szólj! minő mulatságra
Jövünk oda a magányosságra?»»
«««Ott vannak a hívatalosok
Egy holt s élő menyekzőjére:
Ott vigadnak a lakodalmasok
E ritka párnak örömére.
Szép ifju! siessünk
Hogy oda érhessünk
A boldogok helyére.»»

«««Rajta, vendégeim! múlassatok,
Jelen nagymesterünk, vígadjatok!
Míg a végzés sírunkat bezárja
S visszahajt a kakas szólása,
Addig kiki holti tánczát járja,
S az éjnek rezgő harsogása,
A földet rengesse,
S az eget keresse:
Úgy a lelkek szokása.»»»

***

A lelkek éneke.

«Mély gödörben eltemetve
Por fedi csontjainkat,
Míg az éjfél új életre
Feloldja lánczainkat;
S míg az élő álomba dől,
Kizudúlva üreginkből

A föld színén tévelygünk;
S homályos dalt zengve,
Sírok körül lengve
A sötétben enyelgünk.

Temetőkben forgó szélként
Tartjuk víg tánczainkat;
Fél az útas, midőn hallja
Recsegő tagjainkat,
S beterítve lepedőkkel
Völgyeken le s hegyeken fel
Szirtről szirtre lépdezünk;
S a tenger habjain,
Felhők hullámain
Zajogva örvendezünk.

Nevetve a föld fiait
Kik ébren tépelődnek,
S hiú gőggel, ezer bajjal
A világgal vesződnek;
Az eszmélőt kis mécsétől,
A fösvényt rejtett kincsétől
Elrezzenti játékunk;
Az öröm szépére,
Szerelem ölére
Halálszínt von árnyékunk.

***

Így zeng a menyekzősök rémdalja,
Az ífju azt borzadozva hallja;
De a mátka őtet karon fogva
A vendégek sorjába vezeti,
És a csodálkozót mosolyogva
Nyájasan a tánczhoz készteti;
És vele sebesen
Csak ketten, kedvesen,
A rendeket követi.

És hogy az ífju már elfáradott,
S rég bedőlt oltáron nyúgodott,
Egyszerre a kápolna körében
Halotti csendesség támadott.
Csak a mátka, egy pohár kezében,
Az ifjúhoz fordúl, s így szólott:
«««Kedves! igyál ebből
Az élet kelyhéből,
A melyet sorsod adott.»»»

És ő a kelyhet kezébe veszi,
Már irtózva ajakához teszi —
Már-már iszik — hogy kivűlről atyja
Kérő szava: «Fiam, ne igyál!»
Az ífjúnak füleit meghatja.
Megdermedve s kétségben ott áll,
Nem tudván, mit tégyen,
Hogy kimentve légyen
A megbántott atyjánál.

Hasztalan! a szép hizelkedése
Többet nyoma, mint atyja kérése,
S az ífju a kelyhet kiüríti
A vendégek egészségére:
De a tűzital őt megszédíti,
S oda dől az oltár szélére;
Mátkáját kiáltja,
És gyürűjét váltja
A menyekző jelére.

És azonnal az óra egyet üt,
És mindjárt sötétség lesz mindenütt;
A táncz zaja s dobzódás megszűnik,
Az egész kápolna megrendűl,
A társaság egyszerre eltűnik,
S csörögve egy csonthalomba dűl;
Végtére békesség,
Halotti csendesség
Uralkodik egyedűl.

Ott az ífju szörnyü ijedtségben
Maga lévén a nagy sötétségben;
Búbánat szorúlván keblébe,
Lappangva keresi mátkáját,
Végre lelke kínos kétségében
Átkozza léténok óráját.
Élve eltemetve,
Keresi reszketve
A kápolna ajtaját.

S a csontpályán egy gödörbe lépe —
S előtte áll kedvesének képe:
««Te vagy, drága? oh mint kerestelek
Itt a gonoszok lakásába';
Jőj, hogy többé el ne veszesselek,
Csak gyorsan férjed hű karjába!
Szép mátka! siessünk,
Hogy innen mehessünk
Fel atyádnak várába.»»

De a mátka hosszan sóhajtozva,
És előtte csontvázzá változva
Az ífjúhoz így szól fel sírjából:
«««Ífju! kit keresél, hamuvá vált.
Szülői átkával a sírba szállt;
Megfosztva a lelkek nyugalmától,
Erőszakos halált szenvedett.
Számkivetve a jóknak sorából
Eldúlva tovább nem élhetett,
S szilaj kétségébe'
Tőrt ütvén mellébe
Önnön gyilkosává lett.

S te, ki hűtelenűl feláldoztad,
S indúlatoddal vesztét okoztad,
Itt mátkád menyekzős nyoszolyája,
Minden kivánatja szívednek!
Itt végződik létednek pályája:
Szép ífju! vége életednek!

Az úr, a hatalmas
Legyen hát irgalmas
Szegény bűnös lelkednek.» » »

A kisértet.

Vendég.

Ott a kertben, a mint látom,
Egy szoba vagyon még:
Oda szállni, jó barátom,
Már ohajtottam rég.

Gazda.

Nem, nem! azt nem tehetem
Kedves vendégem!
Mert lelkiösméretem
Megtiltja nékem.
S mi okból kivánnám
Veszedelmedet?
Sőt felette bánnám
Ífju éltedet:
Mert aban a szobában,
M'óta épült már,
Az éjféli órában
Egy kisértet jár.

Vendég.

És hogy' támadhatott
Az a gondolat,
Hogy éjfelenként ott
Egy lélek mulat?

Gazda.

Midőn a szoba épűlt,
A gerenda összedűlt,
S egy szegény munkásra esett,
Ki benn dolgozott vala,
Úgy, hogy mindjárt meghala
De tudja! mit cselekedett,
Hogy az isten őt bünteti,
És elkövetett vétkéért,
Valami nagy titkos bűnért
Sírjából ki-kikergeti!
Hányszor láttam őtet már,
Ha a kakas kiált,
Szép estvéken kivált,
Hogy a szoba körűl jár!

Vendég.

Engedj hát oda szállnom
Házadnak a hasznára,
És ma éjjel ott hálnom
Tán a lélek javára;
Mert vagy őtet megmenthetem,
Vagy a titkot fölfedhetem.

Gazda.

Mentsen isten! jó ifjú!
Hogy utóbb is késő bú
Téged ne találjon,
S hogy szörnyű kivánságod
És bűnös bátorságod
Károdra ne váljon;
Mert ily halottakkal,
Kivált kárhoztakkal
Nem tanácsos tréfálni:
Sőt, hidd el, félelmes,
Nagyon veszedelmes
Övelök szembe szállni.
Ennen magamról tudom én,
Mely kelepczébe estem,
Hogy lelkemre nem ügyelvén
Őtet egyszer meglestem,
S véle szólni kerestem.

Vendég.

Kérlek tehát, beszéld el,
Mint voltál a lélekkel?

Gazda.

A gonosz szegény lelkemet
Mind addig kerülgette,
Míglen csalárdúl szívemet
Arra is reá vette,

Hogy a lelket lessem meg;
Huh most is még rettegek
Ha csak eszembe jut.
Gondold nem rég hogy járok.

Egy szép estve, holdvilágnál
Éjfelig fen maradok,
És a kertben egy agg fánál
Magamat elröjtöttem.
Senkivel sem közlöttem
Vétkes föltételemet;
S ámbár a titkos félelem
Meg-megrázta szívemet,
Még is az a hiedelem,
Hogy a lelket megláthatom,
Vagy talán meg is válthatom,
Bátoríta engemet.

Az óra éjfélt üt,
S a lélek csendesen
A kertben megjelent,
És csak egyenesen
A szoba felé ment.
Én lassan mindenütt
A lélek nyomában;
Minden már elhallgatott;
Még ben a szobában
Sem hallék semmi neszt:
Csak a bagoly huhogott
A templom tornyában.

De egyszerre elkezd
A kisértet odaben
A szoba sötétiben
Titkosan susogni
S magában morogni;
Némelykor nevetett,
Hol megint elhallgatott,
S mintha nem maga lett
Volna a magányban ott
Nékem többször úgy látszott,
Majd oly mélyen sóhajtott
Az a szegény kárhozott!

Én félre elvonúlva,
Egy szögletbe szorúlva
Mozdulatlan állottam,
S csak félve vizsgálódtam!
De ő még észre vett,
S komor helyhezetben,
Holti öltözetben
Az ajtóból kilépett:
Már-már utánam nyúla,
Hogy szívem meglágyúla;
Mert valóban láttam
Halovány képét,
De ki nem állhattam
Kinos tekintetét.

Öszveborzadtam,
S tettemet megbánva,
Kereszteket hányva
Visszaszaladtam.

Vendég.

Már ha annyira jöhettél,
Vissza ugyan mért siettél?

Gazda.

Én is úgy vélekedtem;
De betekintvén szemébe,
Haragos sárga képébe,
Bátortalan lettem!

Vendég.

Hiszem károdra vál,
Hogy abban a szép szobában
Soha senki nem hál,
Ámbár házad tájékában
Legszebb helyen áll.

Gazda.

Az még mind tűrhető kár;
De az nagy ínségem,
Hogy szegény feleségem
Az időtől fogva már,

M'óta a lélek visszatér,
Oly nyughatatlan,
S maradhatatlan,
Hogy a házban hálni sem mér.
Ő szinte megérzi
A lélek jövetelét,
És úgy szívéhez vészi,
Hogy mihelyt csak közelít,
Egyedül hágy magamat,
A szomszédba szalad,
S bárhogy ejtem szavamat,
Mellettem nem marad.
Megjön ugyan hajnaltájba',
De egyenest be az ágyba;
Mert többnyire oly fáradt,
És annyira elbágyadt,
Hogy míg magát kinyugoszsza,
Messze föld a naptúl;
S néha úgy is fordúl
Hogy a délt is elaluszsza.
A jó asszonyt sajnálom!
Mert igen igen fél,
Ámbár tudja, hogy nálom
A lélek — nem jár s kél.

Vendég.

Már ez nehéz dolog,
Siralomra méltó ok.
De szólj! hogy lehetsz nyugodtan
Míg feleséged máshol van,
S ha a kisértet csatáz?

Gazda.

Én azalatt imádkozom
Es velem az egész ház,
Az ég urának áldozom,
Hogy rajtunk könyörűljön,
És amasz ijesztő váz
Bennünket elkerűljön.
Míg az óra egyet üt,
S elhallgatnak mindenütt;
A kisértet eltünik,
Félelmem is megszünik.

Vendég.

A lélekkel megjáratnád,
Ha a szobát lerontatnád!
Gazda, mit gondolsz?

Gazda.

Ifjú, a mit szólsz,
Azt már rég meggondoltam,
Sőt meg is parancsoltam
Hogy a szobát rontsák el.
De igaz szívességgel,
Deákunk, egy tudós ember,
Fejemből kibeszélte,
S hogy az által semmit sem nyer
Házam, ő azt itélte:
Csak hogy épen vendéget
Oda ne szállítsak,

S minden nemű ijedtséget
Mástól elhárítsak:
Az volt neki bölcs szólása.
S barátságos javaslása.

***

Míg imígy vetélkedtek
A kerti szálláson,
De nem egyesűlhettek
A kivánt háláson ;
A háziasszony belép,
Egy mosolygó vidám kép.
Nyájas kellemei,
És fekete szemének
Szikrázó tüzei
Szerelmet igérének,
Nyílt s bátor tekintete,
Szeszélyes viselete
A szerelem kedvelőjét
És tapasztalt mesternéjét
Nyilván elárulta.

A tűzre pattant vendég
Könnyen kitanulta,
Hogy dönthetetlen hűség
E fürge menyecskében
Alig talált lakhelyet,
S hogy öreg ura mellett
A szerelem kertében

Még más is ültethet,
S gyümölcsöket szedhet.
Azért, mihelyt kifordítá
A gazda lépésit,
Az ifjú tüstént ujítá
Előbbi kérésit.

A menyecske tűz-szemekkel
Az ífjut jól megméri,
S sokat igérő jelekkel
Várakozásra kéri:
S azzal tőle elfordulván,
Egy rejteket felzára,
S kezében egy ruhát tartván
Közelget nem sokára.
Piros arczczal egy lepedőt
Vet az ífju nyakára,
S melyéhez szorítván őt
Egy csókot nyom ajkára:
«Légy te ma a kisértet:
Hiszem, ífju, elérted.»

A magányos sír.

Keskeny völgye rejtekében,
Egy magányos sír tövében
Ül s andalg a remete;
Barna felhők tornyosúlnak,
S halk morajjal felvonúlnak;
A nap búcsufényt vete.

Távolt mérő lángszemekkel
Egy utas jő gyors léptekkel;
«Merre útas?» ««Messze még!
A sötétlő fenyvesen túl
Útam a kék hegyfokig nyúl,
Azt elérni szivem ég.»»

«Útas! útas! fergeteg kél;
Hallod mint zúg s ordít a szél,
Szállj meg kis hajlékomban;
Vészre gyűlt a földi pára,
Elhúnyt már a nap sugára;
Nyúgodj édes álomban.»

««Boldogé az édes álom,
Én e völgyben nem találom;
Messzebb vágy hű kebelem!
Túl az erdőn, túl a berken
Lelkem új életre serken,
Hivemet ha föllelem.»»

«Borzasztó az éji pálya,
Vészt lappangtat bús homálya,
S fendöbörgő fellegek
Tűzözönben vívnak immár,
Sujt a villám, végveszély vár:
Útas! útas! rettegek.»

««A veszélytől csak boldog tart:
Reszket s néz hol a biztos part;
Jámbor ősz! nem félek én.
Rendületlen hiedelmem,
Küzdve győzök, s lángszerelmem
Megjutalmaz lágy ölén.»»

«Útas! útas! nézd ezen sírt:
Bennalvó is lángszivet bírt,
Kéjre termett lyányka bár;
Ő is hű kebelre vágya;
Most kemény föld szűzi ágya,
Nem szeret, nem érez már.

Hány rabot tőn szép alakja!
Dús kérőktől forra lakja,
S ő csak egyben egynek élt;
S bár az messze harczba tére
Honja hősi védletére,
Hív maradt, várt és remélt.

Hajnalfényben és napeste
Kedvesét könyezve leste
Állva e szirtek felett:
Egykor igy — vész dúl körűle.
Reng, szédűl s a mélybe dűle —
Színe áldozatja lett.

S a mint a vadonba' jártam,
Föllelém s e sírba zártam;
Orma zöld! itt hamvad ő!
S az kit oly sohajtva vára,
Nem sohajt hideg porára!
Gyula, Gyula még se' jő.»

««Ő az! ő az! Húnyj el éltem!
A mit vágytam és reméltem,
E szűk hant már elnyelé;
Szórd villámid, rettentő ég!
Ordíts szélvész, mit vehetsz még?
Létem a buéjjelé.

Vissza hát a harczba! vissza!
Majd a föld ha vérem iszsza,
Lelkem ottfenn nála lesz.
Isten hozzád, jó öreg te! —
Tördelt hangon ezt rebegte —
Gyula tőled búcsut vesz.»»

S ment. A felhők szétvonúlnak,
Víg tavaszszínben virúlnak
Erdők, berkek mindenütt:
Benne zajlik, s nem sokára
A nap feltünő sugára
Néma sírhalmára süt.

A jövevény.

«Röpülj vigan, kis csolnakom,
A part nem messze már!
Amott fejérlik hűs lakom,
Hol édes béke vár;
S ott egy hajlék, ott él a hív,
Kiért lángol tisztán e szív.

Kincset hozok, gyöngyöt hozok,
Küzdésim díjait,
Mind ezzel néki áldozok,
Emelni bájait.»
Így a hajós; evez s örül;
Vidám képek lengik körül.

Örül, evez, s a parthoz ér:
Hő keble mint dagad!
Erében forr, szökell a vér,
Szemébe' köny fakad.
Kiszáll és néz mindenfelé,
Honnan röpül a hív elé.

De nem röpül a hív elé,
S a jámbor érkező
Andalgva tér a ház felé
Vélvén, ott rejtez ő!
Ott rejtez ő hüs árnyain —
De más boldognak karjain.

Néz a hajós, mélyen sohajt,
Keblét bú tépdeli;
Kiért megvívott annyi bajt,
Elpártoltnak leli.
Elszörnyed, bús haragra kél.
S kezén villog halál-aczél.

Boszút lövell tekintete,
A míg egy gondolat,
Nagy és erős, mint érzete,
Elszánt keblére hat:
Vészpályán nyert kincsét veszi,
S a szépnek lábához teszi.

«Fogadd ezt vég emlékjelűl
Új mátkádnak melyén;
Frigyünk örök homályba dűl —
Légy boldogabb mint én!»
Kezet nyújt és eltávozik,
A kedves bár siránkozik.

Sír a kedves, de hasztalan,
Késő bánatja már;
A parton áll minduntalan,
S a hív jöttére vár,
Ott áll, remény kecsegteti:
De már azt hullámsír fedi.

Eprészleány.

Halld édes anyám, melegen süt a nap,
Forr szinte a vér az erekben;
Meghűteni kis kosaramba megint
Epret szedek ott a berekben.
Így szól deli Ilma s a völgybe röpűl,
Kis lába nyomának a fű is örűl.

S ott a mogyorós sűrű lombja között
Eprét szedi gyönge kezekkel;
Hollóhaja hattyunyakára omol
Habkönnyü lebegtin alá fel.
A csintalan ág le-lehajtva magát,
Fölleplezi gömbölyü keble havát.

Majd állva a tó sima tűkre felett,
Andalg: mi tüz ég fel a vízből?
Bár ön szeme lángja belőle ragyog,
Mint égi sugár a sötétből.
S míg karcsu alakja virágra borúl,
Csillagtalan a víz is elkomorúl.

Most víg dalolással a gyepre pihen,
És illatozó koszorút fűz.
Egyszerre kopó riad, ing a bokor,
Döbbenve szökik fel a szép szűz,
S míglen hüledezve a zajra vigyáz,
Elébe kizörren egy ífju vadász.

Néz Ilma, s zavartan iramni akar;
Oly édesen esdik az ífju;
Ó lyányka! szemed nyila szívbe talált,
Kéj rengeti habjait és bú!
Adj bút, de maradj! nyerek azzal is én,
A bút is ölelve körödnek egén.

Szép Ilma pirúl, de iramni felejt,
Leszögzi a feldagadó szív;
Oly nyájas az ífju, alakja nemes,
Tekintete oly meleg, oly hív.
S mint két tüzi lángozat egybe vegyűl,
A két rokon érzet is összehevűl.

S hűs árnyon a fülmile lágy dala közt
Oly édes-enyelgve bolyongnak,
Míg a hegyeken remeg alkonyi fény,
S a vártorony érczi lekongnak.
Elválnak epedve s a vég bucsuszó
Csókvillanat, mélyen a létbe ható.

Felrajzik az élet az ífju felé
S kéjt űzget a lyányka hevével.
Mily rózsavilágba nem álmodozék,
Eltelve a múlt gyönyörével!
Őt látja szünetlen, az ő szeme int,
Ha bizton a csillagos égre tekint.

Ködszárnyakon illan a rémletes éj,
Bájszínben özönlik az új fény;
Berkébe repűl deli Ilma viszont
Hol megjelen a szeretett lény,
Úgy képzi: s ha lomb zörög, őzfi szalad,
Oly szűk leszen oly teli, keble alatt.

Ott várja lesengve, sohajtva nevét,
Elhangzik az illati lebbel.
S mint kémli habozva, lel öblös edényt
Megtöltve aranynyal ezüsttel:
Ó csalfa szerencse! kegyednek ölén
Csak néma keservre szegényülök én.

Így búsan a lyányka; de anyja örűl,
S fenhirdeti magzata sorsát:
A hír repes, és gyalog és lovakon
Agg és fiatal lepi házát.
Pór és nemes hódolatára kele,
Vágyók frigyesűlni örökre vele.

Szép lyányka! mi báj lebeg arczaidon?
Nem földi az: égi lehellet;
A szegfü szagatlan, a rózsa komor
Valód magas ékei mellett!
A líliom éjszin, a viola vad:
Tőled csak a kellemek árja fakad!

Így zengi sok ifju a lyányka diszét,
Zengtébe lihegve szerelmet.
De Ilma szivében a berki vadász
Nem tünteti másra figyelmét.
S bár nem leli, érte, csak öneki él,
Kínjára mosolygva hiv érzetinél.

Egy tél halad így; kiesülve megint
Zöldelnek a barna virányok,
Eprészve sürögnek a lenge hüsön
Súgár tagu fürge leányok,
S mint a tavasz angyala tűnve elé,
Száll Ilma is édeni völgye felé.

S ím harsog a kürt, a kopó riadoz,
Több férfi tün sürün által,
S egy termetes ősz, a vidéknek ura
Lép Ilma felé komoly arczczal,
S szemlélve sokáig az elpirulót,
Így ejti a büszke határzatu szót:

Berkembe te kincset emelni szökél,
Ím mostan el-ére hatalmam,
Ismérd uradat; de szelíd leszek én,
S inkább megelőz bizodalmam,
Sors kincseket, én deli férjet adok,
Kit szíved is áldva elégleni fog.

Önvérem az ősi nevére dicső,
Szédelghet-e álmad ezen túl?
Nézd ott a tetőn ama büszke falat,
Az jut neked hölgyi lakásúl!
Azt mondva egy ifjat elébe vezet,
Új frígyre hogy annak igérne kezet.

Vedd tőlem a kincset, a bánatadót!
Gyöngygyel fizet érte szemem csak;
Véredhez emeld fel a névre dicsőt,
Hagyj engem a berki vadásznak.
Így ömlik a szűz nemes érzetiből,
S elillan az agg s köre nézti elől.

Szép völgy! te kinom- s örömimbe szövött,
Ah! tőled is elszakadok már!
Bút zeng a madár, s kies árnyaidon
Önkény s nem a hű szerelem vár,
Zöldellj vigan! elhal az égi remény,
Hűs fáid alá soha nem megyek én.

Míg küzdve imígy a leányka borong,
Ellepve az út lovagokkal;
Mint ünnepi czélra, közelgnek azok
Szép nászi selyemlobogókkal.
S egy karcsu vitéz aranyos paripán
Lejt kejre derűlten a nászok után.

A vár ura jő, s gyürüt, ékes övet,
S több nagy becsü mátkaruhát hoz.
Néz Ilma, csodálja himes javait,
S így válaszol a kegyes agghoz:
Fénylő ugyan, ah! de hideg jutalom:
Pártám csak a hű szerelemnek adom.

Annak jut az, Ilma! viszonz az öreg,
Ím kedvesed atyja ölel meg.
Gondom vete cselt, kitanúlni szived:
Győztél hiven élve hivednek.
Int, s míg deli Ilma varázslata múl,
Szép berki vadásza szivére simúl.

Budai harczjáték.

Olomlábon jár az ellen,
Bús a bajnok élete,
Harczmoraj kell a magyarnak,
Hogy vidúljon érzete.
Így szól Mátyás, és Budára
Összegyűjti híveit,
Játszi hadban feltünetni
A csatának képeit.

S a borostyán édes álma
Győzni a király előtt,
Sok vitéznek lángszivében
Olthatatlan vágyra nőtt;

S versenytűzre lobbadozva
Gyűlnek a várpiaczon,
Melyre a nap gazdag fénye
Számtalan nézőket von.

Ekkor Mátyás udvarába
Béköszönt cseh Holubár,
Nagy hatalmu a vivásban,
Hír-emelte bajnok már.
Mint egy árbocz úgy magaslik,
Izmos, vállas és kemény,
Néki lándsa, kard, parittya
Legvidámabb élemény.

Gőgje — oly nagy mint alakja —
Disznyerésnek itt örűl
S fityma dölyffel hánykolódva
Jár a bajnokok körűl.
Itt aczélom, küzdni szomjas,
Szembe most a ki vitéz;
Esküszöm! ma porba fürdik,
És az égre háttal néz.

És Kinizsi, a nagy lejtő
Rátekint, és fölrobog,
Vállán párducz, és kezében
Mázsás buzogány forog.

Mint védtornya ősi hírnek,
Szótlan áll ki a vezér,
Bár feszülten ég erében
A hadrontó szittya vér.

Már a négyszeg pályatéren
A cseh nagy dárdát ragad,
A vezér is pörget egyet
Melyet el nem bírna hat.
Mintha két vasbércz inogna
És hegyettök ülne sas,
Szárny-legyintve dördültökre —
Rémalakjok oly magas.

S ím a fekete seregből
Egy szép dalia kivál,
S szél-nevelte karcsu ménen
A sorompón átalszáll;
Ez nem szálas termetére
De hajlékony és sugár,
S még felette ifjukor leng,
Vassal fedve arcza bár.

Bízd reám e bajt, vezérem!
Ne csevegje a kevély,
Hogy több férfit, küzdni bátort,
Nem talált Kinízsinél.

Hadd erődet szunnyadozva,
Marni míg kel új agyar,
Rábélyegzem én is erre,
Mint ví s érez a magyar.

Így a bajnok, és Kinízsi
Őt szemlélve kéjre gyúl,
S megzörrentve szörnyü pajzsát
Bizton enged s elvonúl.
Délczeg hőske! — méri a cseh —
Gyönge vagy, hozz társakat!
Tett után szólj! — a magyar mond —
Könnyü a nyíl s még is hat.

Harsog a jel, s Gúthi nádor
Mint biró helyére ül;
Minden ajkon elhal a szó,
Minden élet szembe gyűl.
És körösleg a fövényen
Nyargal most a két vitéz;
Hosszú dárda markaikban,
Mindenik lökésre kész.

Trombiták rivalnak ismét,
Összezúg a versenypár;
Pajzsa széthull a magyarnak
Úgy rácsattant Holubár.

Nem rendűl az, s új erővel
A kevély ellen robog,
S érzbuzgánynyal büszke mellén
Szinte fölcseng úgy koczog.

Három ízben egybetörnek,
Habzik a cseh vaslován,
Míg körűle csak szökesve
A magyar néz rés után;
S egyet lelve, mint a villám
A habzó ellen feszűl,
S úgy döf rája: hogy lovastúl
Az hanyatt a porba dűl.

Diadalmat ünnepelni
Jönnek most a magyarok,
Őt emelni pajzsaikra
Nyíladoznak száz karok.
Jő Országh is, s kegygyel inti
Szellőztetni sisakát,
Hadd ismerje és becsülje
A király s hon bajnokát.

«Mint elsője szép hazámnak
Első védje is vagyok,
S kétszer élek nagy hirében,
Ha nevem tettel ragyog.»

Ekként szól önérzetében
S fordul a gyűlt nép felé,
És a föltüzött sisakból
Mátyás képe tűn elé.

Meghökkenve érti a cseh
S szégyen-telve lábra kel;
S mily rátartva jött Budára,
Oly leverten illan el.
De örömzaj harsog itten,
S buzgón így az égbe száll:
Éljen Hunyad vére Mátyás,
A vitéz, a nagy király!

Leánybú.

Szép lyányka! az estve leszállt, s egyedül
Jársz itt epekedve s örömtelenül?
Nincs szebb honod, mint e komor sivatag,
Hol zúgva szakad le a szirti patak?
S a fülmile zengzeti bája helyett,
Búsan huhog a bagoly odva felett?
Nem hallod az éjszaki durva szelet,
Mint szórja utadra a hárslevelet?
Borzadva keres menedéket a vad,
S csörtetve a bokrot ürébe szalad.

Míg csendül az óra s a föld pora kél,
Megnyílnak a sírok, az élet alél.
Jer lyányka, lakomba vezetlek el én,
Nem messze fejérlik a sík közepén!

«Hadd zúgni az éjszaki durva szelet,
Jámbor fiu, nem megyek én teveled!
Búm képe a fergeteg, a sivatag,
Könnyim sürü árja e szirti patak.
Hadd folyni, zokogni, ha szívem eláll
Szebb fényre kel a komor éji homály.
Nem messze a völgyi sötét temető:
Ott hamvadoz a deli hív szerető;
S bár szép szeme zártan előmbe nem ég,
Él bánatom és szivem érzete még.
Hadd zúgni üvöltni a durva szelet.
Elhallgat a hív kora sírja felett.»

Szép lyányka! nem hallod, a hárs csikorog
Vész dörg le s a szikla utána morog?
Felkárog a varju, röpös denevér,
S a lég hideg szellentin elfagy a vér!
Jer! jer deli lyányka, lakomba velem,
Árt kellemeidnek e késedelem;
Majd hókebeledre a lég hüve hat,
Megvérzi tövis liliomkarodat;
Villáma szemidnek homályba borúl,
Szép arczaid éke, virága lehull.
Rózsás nyoszolyára vezetlek el én;
S szebb létre virúlsz fel az álom ölén.

Így esdik az ífju, a lyányka zokog:
Haj a tövis, a hideg ártani fog!
Rettegve az ífju szivére simúl,
És útnak eredve lakába vonúl.
A felleg eloszlik, a hold letekint,
A vig lebel illatit hordja megint,
S a vad zivatar rivadalmi után
Bájkellemü dalt rebeg a csalogány;
S a nap mire hajnali fényre kigyúlt,
Szép lyányka felejti hogy este busúlt.

Karácsonéj.

«Nosza hajdu! jer vadászni,
Hajtsd ki a jobbágyokat,
S vendégimnek hozz estére
Tánczra víg leányokat!»
««Úrfi, úrfi, a harang szól,
Szent karácson napja int,
A jó lélek térdre hullva
Most az istenhez tekint.»»
«Szent nap ide, szent nap oda,
Tedd parancsom gyáva szolga.»

Hajdu elmegy, hajtók jönnek,
Bús szemökben köny remeg.
«Rajta, rajta!» s száz hahótúl
Harsog zúg a rengeteg.

A sas víjog, farkas ordít,
Vad kan röffen s csattogat,
Szarvas dobban és ropogva
Szaggat, tördel ágokat;
De üres zaj, vad nem tűn ki,
És haragban ég az úrfi.

«Rosz hajtás ez, kezdjük újra,
Rajta, rajta! lomha nép!
Lesre hajdu, börtön annak
A ki csügged s hátra lép!»
S át hegy völgyön, bokron árkon
Zajlik a hajtó sereg.
Nincs oly rejtek, nincs oly sűrű,
A melyet ne szállna meg.
De hiában, vad nem tűn ki,
S dühben ég, dúl, fúl az úrfi.

És a mint zúg, és a mint néz,
Völgyben majd patakra lel,
Partján hajlék és előtte
Biztosan egy őz legel,
S angyalképü kisded lyányka
Úgy simítja, úgy örűl,
Életet hoz s oly vigan lejt
A szelíd állat körűl.
A ki látja mind megindúl,
De az úrfi fegyverhez nyúl.

Térdin esdik a kis angyal:
««Oh ne bántsd jó őzemet!
Téjjel tartja bús anyámat,
Ölj meg inkább engemet.
Nincs apám, megölte ura,
Hadd anyámat élni még!»»
Így a lyánka, s kék szemében
Ártatlan szép lelke ég,
És mint rózsagyöngy a szirthez.
Reng fel könnye a vad szivhez.

De fölötte villan a cső,
S a hív állat porba dűl:
«Kis galamb te! végy anyádnak
Téj helyett most véribül!»
Így az úrfi, és kaczagva
Martalékján elrobog,
És utána vérlángokban
A hajlék is fellobog;
Borzasztón süt rémutjára,
S a rezgő fák sudarára.

Ködbe sűlyed a nap fénye,
Egy szép csillag sem tekint,
S vissza-vissza téren halmon
Száguld a vadász megint.
Fel-felröppen a sok varju
S őt károgva követi;
Fél a pásztor s nyáját haza
Más uton terelgeti;

Majd egy puszta templom alján
Ily gúnyszó kel szitkos ajkán :

«Oly fejéren mi kacsingat
Ott felém a fű között?»
««Úrfi, úrfi, a halálfő,
Ember egykor s üldözött;
Tömlöczödbül itt tettük le,
Éve lesz mint öngyilkost.»»
«Haha! így nem félti hölgyét,
S itt hevét lefázza most, —
S hetykén rúg a koponyához, —
Nosza csont, jer vacsorámhoz.»

Megy, s utána a gödörbül
Tompa, hosszu jaj mordúl,
És a mint megy, a kereszt is
Tőle búsan elfordúl.
S mint közelget dús lakához,
A kopó mind úgy vonít,
Lova rugdal s vas kakassa
Háromszor lekukorit,
De pezseg benn a vendég már,
S a vidám kedv csak reá vár.

«Föl barátim! csókra, tánczra,
Hadd perdűljön a leány;
Víg dalunk az égig hasson,
Van borunk! húzd rá czigány!»

««Úrfi, úrfi! szent misére
Csendül ismét a harang!»»
«Hadd konogjon, sokkal édesb
A pohár- s szerelmi hang.»
S a ház sarki szinte rengnek,
Nyalka tánczban úgy kerengnek.

Majd leülnek vacsorához,
Bujdosik a tölt pohár,
És szilaj kedv- s tombolásban
Nincs sem mérték, sem határ.
S ím! éjfélt üt, szörnyet csattan
A szobának ajtaján,
S a halálfő hempelyeg be,
Még sírföld meredt haján;
Kígyó ül sötét szemében,
S a vendég fut rémültében.

««Még a sírban sincs nyugalmam
A hová kétség vetett!
Gyilkosom te! fölriasztál,
Halld tőlem hát végzeted!
Durva ösztön- s kénynek éltél,
Térj magadba!»» «Nem, nem én!»
««Istent, embert megvetettél,
Térj magadba!»» «Nem, nem én!»
««Jer tehát, int a vég óra,
Sírbul e csók foglalóra.»»

S undok szörnynyé duzzadozva
Kénköves lángot lövel,
Egy-egy mennykő csontütése
S igy tátogva rálehel;
A bűn fia összeomlik,
Száz forgó szél csap bele,
És üvöltve szórja hamvát,
Baglyoké lesz lakhelye;
S ott huhogják minden éjjel,
A mi történt a vad szívvel.

A választás.

Utközben ül egy szép leány
Pihenve a fa árnyékán,
Olyan szelíd kökény szeme,
S rózsánál is több kelleme.
Hová, hová te szép leány?
«Ah én szegény, jobb sors után!»

Az úrfi mond: jer énhozzám,
Van énnekem selyempárnám;
Pihenj vigan kertem hüsén,
Szellőtől is megóvlak én.
De a leány hallgat, hallgat,
Az édes szó reá nem hat.

A gróf így szól: jer énhozzám,
Van énnekem nagy palotám,
Vannak benn száz tükrös szobák,
Számodra száz aranyruhák.
De a leány hallgat, hallgat,
A büszke szó reá nem hat.

A herczeg mond: jer énhozzám,
Van énnekem ezer szolgám,
Főhajtva mind neked hódol,
S rubintszéken kezet csókol.
De a leány hallgat, hallgat,
A méltóság reá nem hat.

Mond a legény: édes rózsám!
Nincs aranyom, sem palotám,
De van szívem, mely tégedet
Minden sorsban híven szeret.
Útközben nincs már a leány,
Hanem a szép legény karján.

Bandi.

Útnak indul szőke Bandi,
Bunda vállán, s bús fején
Pántlikás új báránysapka,
Piros rózsa tetején;
Süvegét jó anyja vette,
Rá a rózsát Örzsi tüzte,
Ott virita kebelén.

Szőke Bandi meg-megállva
A hajlék felé tekint,
Tán szép Örzsi a padlásrúl
Lopva még utána int.
Tegnap volt hogy őt megkérte,
De csak ezt a választ nyerte :
Jőj, ha gazdag lészsz, megint.

Bandi a Dunaparton,
Mély sohajtás csak szava,
És tünődik, küzd magával,
Szomorúan néz tétova,
Zúg a szél, a Duna habzik,
Bandi szíve szintúgy zajlik ;
Menne, menne — nincs hova.

Így találja őt az este,
Így találja őt a vész,
És előtte és utána
A vidék homályba vész.
Menne, menne, de alig lát,
Megfordítja hát a bundát.
S fűz mögé leheverész.

A vész csattog, Bandit rázza,
S rajta tölti vad dühét,
Néki sujt egy forgószél is,
S elragadja süvegét ;
Ezzel annyit nem gondolna,
Csak rózsája mentve volna,
Ez furdalja csak szivét.

S ím a hajnal szebb időt hoz,
S szőke Bandi talpra kél,
Széttekinget hol süvegje,
Merre vitte azt a szél?
S mint lenéz a víz tükrébe,
Szint egy rózsa tün szemébe;
Kis homokhant szélinél.

«Szép virág te! árva mint én,
Elszakadva itt virúlsz,
Csók után mint Örzsim arcza,
Oly szépen felém pirúlsz!
Jer bujdosni, légy te párom,
Míg a földet összejárom,
Míg velem majd sírba hullsz.»

Így szól Bandi a rózsának,
Mely víg hab közt ringadoz;
Érte is megy, érte is nyúl,
S keble mint feldagadoz:
Süvegét is ottan leli,
Szép aranyfövénynyel teli:
Vésztül mosva a parthoz.

«Nékem a szél is barátom,
Jól kifújt, de jót mivelt,
S a szép rózsa, Örzsim képe,
Adta rá az édes jelt.
Majd én szerzek házat kertet,
Pár lovat kis szántóföldet
S ehhez még egy hű kebelt.»

Így örülve csak szivatja
A szerencse-süveget,
Harmadik nap megrakodva
Bizton Örzsihez siet.
«Rózsám! rózsád tön gazdaggá,
Tégy te engem most boldoggá!
Vedd pártádért kezemet.»

Örzsi képe fölhajnallik,
S hű melyéhez zárja őt,
Atyja is megáldja Bandit,
Mostan már a gazdag vőt,
És a nászok és vendégek
Víg robajjal összegyűlnek,
Üllni a nagy menyekzőt.

Így lett boldog szőke Bandi,
És hol ő kincshez jutott,
Kies partján a Dunának
Majdan falu támadott;
Most is Aranyosnak hívják,
S szép menyecskék, fürge lyánykák
Még aranyport mosnak ott.

Zuárd.

Nyargal Zuárd az éjben,
Tajtékzó paripán,
S szelíd érzet szemében
Reng a vitéz ölében
Egy karcsu szép leány.
Szél kapkod szög hajába,
Ág és szirt fátyolába.

Vitéz! mi zaj mögöttünk?
Bú tépi keblemet.
«Bátyád zudúl mögöttünk
Gátolni hű szerelmünk,
S hí küzdni engemet.»
Ah mély börtön lesz sorsom!
«Ne félj! segít jó kardom.»

S fölcseng a kard, s nyugszik majd.
A lyány zokog s fülel:
Vitéz, legyőzted a bajt?
A fák között ki sóhajt?
«Bátyád, jer hagyjuk el!»
S tovább-tovább vad kéjben
Nyargal Zuárd az éjben.

Vitéz! mi zúg mögöttünk?
Fagy rázza keblemet.
«Atyád zudúl mögöttünk,
Átkozza hű szerelmünk,
S hí küzdni engemet.»
Ah, most halál a sorsom!
«Ne félj! segít jó kardom.»

S fölcseng a kard, s nyugszik majd.
A lyányt kétség üzi:
Vitéz, vitéz! ne vívj bajt,
Atyám a sírba sóhajt,
S ott lelkem üldözi.
S hóként a barna sziklán
Csügg szótlan hőse karján.

«A nap kel, mátka, nézz föl!
Megnyílt az ősi vár!»
De a sötét szemekből
Zuárdra nem ragyog föl
Szerelmi bájsugár.
Hideg s holt a szép mátka:
Lesujtá atyja átka.

Az álmatlan király.

Sötét az éj, sötét a vár,
Szép álmok közt a lét enyhül;
Aranyszékén gonddal tele
Csak a király álmatlan ül.

Előtte a nyert korona,
Melyért eladta álmait,
S véres tetőn feleskűvé
Az éj undok hatalmait.

Komor mint a sír szelleme,
Gyorsítaná a rest időt;
Erőn bizik, veszélyt gunyol,
S víg leblek is rettentik őt.

S tünődve míg a zord király
Belső vésztől így hányatik.
Szelíd hangon s mindég közelb
Föl a kertből szó hallatik.

Irígy sorsként néz a király!
Jelenni ott ki merhete?
Vigyáz, sötét gyanún eped,
S haragra gyúl vad érzete.

S mint éjjel hűs csermelyt keres
Az őz, a nappal üldözött,
Oly bizton egy szerelmes párt
Andalgni lát virág között.

«Hah! minden kény csak a poré,
S az én párnám gyémánttövis?
A legszebb álmot élik ott,
Ha engem fut, szünjék az is.»

Mond, ívet és nyilat ragad.
A nyíl suhan, szűz melybe hat,
Végsőt nyög az s a gyepre dűl,
Halványon mint a hófuvat.

De a kedves fölötte áll.
Merőn, némán a gyász cserén;
Emléke nincs, csak kínja ég,
S enyészet dúl lázadt erén.

S karjára fűzve szép hivét
Eltér, nyomán vért hagyva csak,
S a vár fölött a csend közé
Baglyok varjúk sívitanak.

***

Éjfélt üt, és tört hangokon
Dal reszket így jajjal vegyest:
«Alugy, alugy jó kedvesem,
Ne könnyezz vért, pirosra fest!

Oh szép kebel, fejér kebel!
Hol bájoló hullámaid?
Karom ringat s te most pihensz,
S nekem hagyád fájdalmaid!»

Vérszomjusan kel a király,
Midőn hozzá egy őr rohan:
«Uram segíts! vad rém kisért,
Átok, halál szemlángiban.»

S alig mondá, halkan belép,
Holttestet hozva karjain,
Egy ífju, szép, de őrülés
Borong szétdúlt vonásain.

«Szelíd lantom szivet nyere:
Nézd csak mi szép, minő hideg!
Rejtsd a nyilat titkon hamar:
Sír a Halál, nem sérti meg.»

Az ífju így, de a király
Reng, fölriad; fagy, láng teli:
Ön lyánya a kedves halott,
S lelkét ezer kín tépdeli.

A két hü szív rég hamvad már,
De él a zord király buja:
Ínsége új, bár fürte ősz:
S ez a nagy ég nagy bosszuja.

Bajnokdíj.

Három ifju bajnok ége
Egy szép szűzért hajdanán,
Már is érte kardra kelnek,
De imígy szól a leány:

Ily küzdés csak búra kisztet,
Más adót kíván e szív;
Künn az ellen, kardot annak,
Hon a szabadság arra hív!

S a ki nékem onnan hozza
Majd a legszebb hősi jelt,
Még ha keble értem érez,
Bírja ezt a hű kebelt.

És az ifjak vészbe szállnak
Nyerni kettős koszorút,
S vívnak, míg a tört ellenhad
Futva végez háborút.

Büszke Tódor jő először,
Lova szinte roskadoz,
Annyi boglár csillog rajta,
Annyi gyöngyöt. kincset hoz.

A vad Ákos jő nyomában,
Bús rabok kisérik őt,
Hoz fegyvert, hoz paripákat,
És egy izmos basafőt.

Későn érkezik jó Béda
Nyájas arcza halovány,
S mint hó közt a rózsa kelyhe,
Ég seb mellén, homlokán.

Halvány bajnok! érzetemnek
Titkos vágya ím betelt,
Mély sebet hozsz, hősvirágot,
Tettben dús szerelmi jelt.

Így a szűz; de büszke Tódor
Porba sujtva kincseit.
A seb, szól, még nem elég jel,
Mondja kiki tetteit.

Én az ellenvárba dúlva,
Vérpatakhoz ontva vért,
A vezértől küzdve nyertem
Ezt a kedves csalfa bért.

Én magát ölém, mond Ákos,
Bár hires volt ereje,
S minthogy népe véle dőlt le,
Kincsinél nagyobb feje.

Én törék mind erre útat,
Én első a vár falán:
Így levétek győztesekké
Elszánt tettem vérnyomán.

Így szól Béda, s nem vitatja
Senki már a hősi jelt,
És ő nyerte és ölelte
A kéjhabzó szűz kebelt.

A szeretők sírja.

A Bakonyban hűs patak foly,
Kis halom virít partján;
S a kis halmon andalg egy szűz
Oly szelid, oly halovány.

Egy vadász jön a patakhoz,
Képe vidám és tüzes,
S még szivén is új tüz lobban,
A midőn enyhet keres.

Édes vágygyal csügg a szűzön
S bizton andalog vele;
Nyugszik a vad, nyugszik a nyíl,
A patak lesz kéjhelye.

S bár a földön túllebegni
Látszik a mély titku lény,
Keble kiszti, el nem válhat
Annyi csendes báj körén.

Így remény közt s lelki frígyben
Sok kedves nap, este múl
Múl tavasz, nyár, hervad a szűz,
Mint halmán a rózsa hull.

S őszi völgyben menyekzőre
Fűz magának koszorút:
«Isten hozzád, jó vadászom!
Int az ég!» így vesz bucsút.

Nem sokára bús harang szól,
Száz szövétnek tűn elé;
S le a várból gyászkiséret
Indul a patak felé.

Őtet hozzák, a kegyes jót,
Minden arczon néma bú;
A koporsón rengedez még
A menyekzős koszorú.

«Édes álmat a hív mellett,
A ki oly vitéz vala,
S vad pogánynyal küzdve, győzve,
Érted, értünk itt hala.

«Édes álmat! áldott lélek!
Már ez élet nem rendít!»
Így sohajt a nép, s hamvára
Földet és könnyet gördít.

Két kis halmot egy kereszttel
Lát a vándor és remeg,
Rémet képez, mely felette
A viharban szendereg:

A vadász az, ott mereng ő
Elhúnyt élte csillagán;
Zúg az erdő, keble zajlik,
Képe zordon s halovány.

A lantos.

«Lantos, lantos! mi baj talált,
Miért hallgat éneked?
Jer énhozzám, majd én adok
Sok szép aranyt neked.»
Kevélyen így szól a király,
De a lantos csak szótlan áll.

«Vagy tán magasb fény ösztönöz?
Vedd hősi kardomat.
Te lészsz első vitézim közt,
Bird legszebb váromat.»

De a lantos csak szótlan áll,
S haragban így zúg a király:

«Hah! szolgavér, csekély kegyem?
Börtönbe hát veled;
Hol éj s inség ölelkezik,
Ott légyen lakhelyed!
Ha ennyi díj reád nem hat,
Rettegd, érezd hatalmamat.»

S Zenő esd, a királyi szűz:
«Ne fűzd vad lánczra őt,
Hideg díj nem hevítheti
A forró éneklőt;
Adj érzetet, s gyúl kebele,
Így zeng, így él a fülmile.»

De nem hall a sötét király,
S dölyfös boszút dörög,
A szép Zenő eped, könnyez,
S a zár midőn zörög
Sohajt Zenő, szűz arcza vér:
«Szegény lantos, szivem kisér!»

Halálcsend a lantos körűl
S komor dohos falak;
De szép csillag dereng felé
S egy kedves fényalak,
S míg érzetén a dal hevűl,
A bú, a sors elszenderűl.

Zenő, Zenő hangzik mindég,
Éltének színt ez ad;
Szerelmet, könnyet énekel,
Míg szíve megszakad:
De lantja él s kiért hevűlt,
A vad király mély ködbe dűlt.

Tabán.

Hová, hová, te szép leány,
Ily későn, ily magányosan?
«Hol Vezekény, addig megyek,
A kedves ott temetve van.»

Itt Vezekény, itt a halom,
Mely sok nemes hamvát fedi;
De hagyd e helyt, a holtakat,
Sem köny, sem bú nem költheti.

«Vitéz, vitéz! az eskü szent,
Hiába küzd a zord halál:
Ha majd éjfélt üt a harang
Ébred Tabán s karomba száll.

S hervadjak bár hűs ajkain,
Hős mellett szép álom lebeg,
S hűségem e szelíd hitét
A zordon éj sem rázza meg.»

Nem úgy, nem úgy, te szép leány,
Hűségednek szebb sors virúl,
Majd a kedves meleg karján
Szíved megint új létre gyúl.

Tabán még él s esküje szent,
Habár vesztett sok vért, időt;
Hajdan szivén, hajdan szaván,
A hol győzött, ismerd meg őt.

Tabán vagyok s uton feléd,
Ébredj lelked merültiből. —
S egy pillanat s kéjrezzenés,
A két hű szív egymásra dől.

Az álom.

Búsan zeng egy ifju dalnok,
És fölnéz a sziklavárra,
Mely szép Eldát fogva rejti
Hű szerelmök gátlatára.

Hasztalan zeng, őt nem látja;
Angyalképe nem mosolyg le.
Búsan tér el a ligetbe,
nyög a fülmile.

Majd leszáll az est homálya,
Hárs alá dől a ligetben,
Ez tanúja szebb időnek,
És elandalg képzeletben.

És sötét lesz és sötétebb,
Csak a vári csarnok fénylik.
Nyugszik minden, csak a várban
Bús harang, bús ének zajlik.

«Mi fejérlik a nyiláson,
Mint a holdnak bájsugára?
Mily homályos ének reszket?
Olvad a szív hallatára.

Elda, Elda! — hol rózsáid,
Hol villáma szép szemednek?
Fázol, kedves? oly hideg vagy,
Csókja még is öl hevednek.»

««Édes dalnok! a kakas szól,
Hívja nőjét a fülmile,
Zengzetére esküm ébred,
Sírból szállok én hozzád le.

Nincs atyámnak már hatalma,
Villi lettem, vágyam telve,
Lejtsd el vélem a menyekzőt,
S húnyj el itt forrón ölelve.»»

És a dalnok keble rendűl,
Jéggé vál az éj fölötte —
Míg egy hő csók létre gyújtja,
Fölnéz, s Elda áll mögötte.

«Édes zengő, mint kereslek!
Álmodám hát s nem vagy lélek?»
««Megkérlelve már atyámat
Élek, és mint hölgyed élek.»»

S mint a nászok serge gyérűl,
S kit jó bor, kit fáradság nyom;
Hölgye keblén esd a dalnok:
«Hagyj, ég! holtig így álmodnom.»

A sastoll.

A királyi palotában
Már elhagyva, ősz fürtökkel
Áll hős Toldi. Ifjak körzik
S egy közőlök gúnyra is kel,
Egy új sarkantyús vitéz,
Ki hegykén mindent lenéz.

«Ej, te vén sas, de kopott vagy!
Volt erőd be rút hamvvá lett!
Nyom ruhád is, hadd e fénykört,
Már neked jobb kályha mellett,
Ott forgasd az olvasót,
Hadd nekünk a földi jót.»

Toldi méri: ««Úgy van, úrfi,
A vén sasnak tolla is súly;
Érzem azt, azért segíts te,
Köntösöm vedd, s keblem tágul.
Azt ne bánd hogy éktelen,
Sok csatán volt már jelen.»»

A király jön, hall, s parancsol,
És az úrfi bár mint szörnyed,
Köntösét rá adja Toldi;
De alatta már is görnyed,
S addig nyomja kétfelől
Míglen hamvként összedől.

«Ez varázs!» zúg, s a király int;
De nyugtan mosolyg hős Toldi,
És ujjából köntösének
Vastekéket s buzgányt huz ki:
«Ősz van, itt hűs szél legyint,
Megbéleltem egy kicsint.»

A bánkodó férj.

Szatmárban egy kis csárda van.
Trézsi asszony lakott ottan.
Éjfél haján, bogárszemű,
Kerek tagú, őz termetű;
De jaj, mi szép oly csintalan,
Rózsás ajkain pör úntalan.

Most kezde csak honn kis vitát,
Csöröl, pöröl, ver a mit lát.
Férjén a sor, ki szugban ül,
Midőn ily szó harsog kivül:
«Jön a tatár!»
Réműl, sír, fut, bujkál a nép;
De szép Trézsi hegykén kilép:
Ő férfitól hamar nem fél,
Kivált az ügy ha nyelvre kél.
Még harcztól lángzók arczai,
Lejtnek hókeble halmai,
Midőn jön egy zömök tatár,
Szivén zsákmány, szemén tüzár
A szép Trézsi kényére hat,
Nem kér soká, felé ugrat,
Derékban őt átöleli,
Magához lóra emeli,
Eltér s öröm-lobbantában
Rá-rá pislog nyargaltában.
Búsúl a férj szép asszonyán,
Utána néz — mint vész után;
S a mint eltűn, köny könyet hajt,
Sajnálná őt, és felsohajt:
«Szegény tatár!»

Élte.

Romános költemény első énekéből.

1.

A sötétlő véres kard
Síkra inti a magyart,
S a királynak jelszavára
Száguld honja oltalmára.
Mindenütt már fegyver csillog,
Pánczél, dárda, láncsa villog;
A nemesség lóra pattan,
S bátran a törökre csattan,
A ki, dúlva telkeit,
Lánczra fűzi híveit.

Hol Moravnak szőke árja
Nissza téreit bejárja,
Ott tanyáz az ellenhad;
Onnan csap be népzsarolva,
Szűzet ifjat elrabolva —
Arra robban el Hunyad.

2.

Büszkén fénylik már a félhold
A magyar sereg felé,
Mely a tarral vívni lángolt,
S bosszuczélját föllelé;

Készen áll az vak dühében
Elbizottan erejében,
S mint közelgő vész morajja,
Mindég rettentőbb robajja.

Néz Hunyad, s komoly tüzében
Harczra inti táborát.
S végig futva ércz sorát,
Győzelem kél nagy lelkében.
Nem rettenti őt a nagy szám :
Kürtöt harsant, pajzsa dörren,
Harcz jelére kardja zörren,
S elzudúlva mint a villám,
Tör Murat rab nemzetére,
S dől, kit egyszer karja ére.
Hősnyomán röpűl magyarja
S a pogány rendét zavarja.
Mint terhes két fellegek
A forgó széltől zaklatva,
Vívnak most a seregek,
Bús haraggal, vért izzadva.
Elbarnúl a nap sugára
A fakón kelő portúl,
S a csatázók vad zajára
Minden szikla elmordúl.
Száz irányban forganak,
Fel s alá hullámzanak,
Láncsa pattog, nyílözön hull,
A ló horkant, ember jajdul;

Száz alakban sújt a vész,
Itt fő pördül ottan kéz,
Vág, öl, ront, tör mindenik.
Testhalommá nő a sík,
S az enyészet zordon váza
Sorsokat gunyolva rázza.
Forrton forr a harcz dühében,
Messze csöng az éles vas,
S elbámulva fellengtében
Néz alá a büszke sas.

3.

Hév dultán a két bajhadnak
Hat nehéz órák haladnak,
S még vitézség és erő
Nem lön egymáson nyerő.
Elborúl Hunyadnak arcza,
Ily soká hogy kétes harcza
Lángszeméből bosszuszikra
Szétlövell a csatasíkra.
«Győzni kiszt hazánk reménye,
Itt ne húnyjon hősi fénye!
Fel, vitézek, új vivásra,
Most utánam vég csapásra!»
Így dörög, s zászló kezébe'
Vágtat a tar sűrüjébe.
Elszánt népe lelkesítve
Új erőre s tűzre gyúl,
S kard-suhintva, nyíl-röpítve
A vezér után zudúl.

S elbőszülve, sort szakasztva,
Vérit ontva, vért fakasztva,
Testhantokra testet hány,
Míg nem tágul a pogány!
Ez gyéren fut nem sokára,
Éltét bízva gyors lovára,
Merre csak nyilást talál;
S zászlóit fenlobogtatva,
S diadalmat harsogtatva,
A győző utána száll.

Elfoglalva Nissza vára,
Lángözönben mindenütt,
S a pogányok vérútjára
Borzasztó világgal süt.

4.

Mindég távol- s távolabb hat
A futamló és üző had,
S mint nyáresti villanások
Hévség-szülte kék felhőkön,
Játszadoznak a tetőkön
Szerte fegyvercsillogások.
Elhangzott a had dörgése,
A bajtéren csendesség,
Csak a haldoklók nyögése
Kél remegve néha még,
Kik az édes léttül válnak,
Jégkeblén a zord halálnak.

Kora váltát szülejétül,
Váltát édes kedvesétül
Itten sínli egy vitéz;
Még utólsó pillanattal
Ama drága földre néz,
Hol szerelmes indulattal
Rengve hű karok között
Kéjrül kéjre röpdözött.
Hasztalan vív ífjusága,
Megragadja a halál,
És emléke s boldogsága
Nem mulandó éjbe száll.

Ott egy bajnok a fövényen,
És magát sebzett agyában
Vélve még a büszke ménen.
Levegőt vág, s elhúnytában
Tág kebellel, szív-feszűlten,
Vérkedvébe elmerűlten
Felszökik, s örömkaczajjal
«Győztünk! győztünk!» harsog, s meghal.

Itt egy durva harcz-magzatja
Hörgő ellenét szaggatja,
Vég erővel kardot kap,
S még annak szivéhez csap;
Most imádság, majd szitok dűl
Sebtől tátogó melyébül,
Míg elhúny lélekzete,
S vérbe fúlad élete.

Honja bátor védletében,
Vég perczén ott áll egy hős;
De a hit szelíd ölében
Lelke most is még erős:
Tetteit keresztülfutja,
Tisztét teljesítve tudja,
S így nyugott szent végzetén;
S mint a szálló nap sugára,
Lebben szét a földi pára
A dicsőnek életén.

Mély porágyon elterűlve
Látni így a hőseket.
Üldözések lángja hűlve,
Most örökre békesűlve
Egy föld iszsza véreket.

5.

Merre Hæmusz kék ormával
S köd-leplezte homlokával
A magas felhőkbe nyúl,
S néztit messze földre hányja,
Arra száll a harcz iránya
S mindég távolabb vonúl.
S most az erdők sűrüjébe,
A barlangok éjjelébe
Rejtezett bolgári nép
Ismét a szabadba lép;
S részint visszatér lakába,

Melyet épen hagya el,
S most pusztán s hamvadva lel:
Sok tódúl a had nyomába,
Hol piroslik még a vér,
S földet vagy segédet kér;
Kit szelídebb érezet
S embertársa szenvedése,
Kit méltatlan díj nyerése;
Zsákmány s martalék vezet.

6.

Közepén a bús piarcznak,
Legdühösb helyén a harcznak,
Hintve annyi hűlt tetemmel,
Tarkán egy halom tünik fel,
Hol a nap sorsát intézve,
Harczistenként szertenézve,
Félvilágot tartva válla,
Nagy Hunyad nem régen álla;
Most felűl a holtakon,
Kikre mérge csattogott,
Egy szép ífju fekszik ott,
Mint vitézi hamvakon
A leroskadt emlékkő,
Még dőltében is dicső.
Nyílt sebén patakzik vére,
Köd borúlt vidám szemére,
Elzsibbadt érzéke már
Ífju lelke késik bár;

Még liheg mélyen, halkan,
Még erében élet van.
Torda ez, kit a dicsőség
S halhatatlan hősi tett,
Melyért a nagy szív s erős ég,
Harczveszélybe kisztetett;
S mint zászlósa a vezérnek
Megfelelt a bajnokvérnek,
Melyből fényre származott,
Melyre új diszt bokrozott.
Ott a halmon hű melyével
A hegyes tőrt ő fogá fel,
Melyet orzó gyilkos kéz
Oldalast Hunyadra sujta,
A midőn az ostromvész
Mindent vég csapásra gyújta,
S Ízsabég dölyfös tüzének,
Vad rohantu fegyverének
Győzni a szerencse ott
Csak muló reményt adott.
A roppant Egész, szemében,
Elmerülve nagy tisztében,
A vezér nem látja őt,
A miatta vérezőt;
S néma bár, de szép tettével
Torda holt gyanánt maradt el.

Messze téren tétova
Száll s nyerít délczeg lova,

Majd megáll s néz fül-hegyezve,
Kedves terhit kémledezve,
S őt nem hallva szózatán
Száguld a küzdők után.

7.

Esti bíbortűzben égnek
Erdős bérczi a vidéknek,
S a nap válva nagy körétől
Csendes felségben leszáll,
S hegy völgy fosztva lángszinétől
Kékellő homályban áll.
Édes illattal tele
Kél az alkony hűs szele
És enyhítő lengzetében
Reszket a lomb és zörög,
S a patak sebes lejttében
Most vidámabban csörög.
Harmatgyöngyök fényledeznek
Rengő zöld fűszálokon ;
Csüggedt bimbók éledeznek
A kisült virányokon.
Most a rekkenő melegtől
Eltikkadt virágkebel
Csókolgatva langy szelektől
Kelyhét szebben nyitja fel:
Mint a szem, mely könnyüjében
Érző szív után tekint,
És a részvét lágy ölében
Édes nyugtot lel megint.

8.

Holttestek mellől kivéve,
Ékes nyoszolyára téve,
Egy magányos lak hüsében
Hol csendes nyugalma lön,
Torda eszméletre jön;
S mindjárt első érzetében
Kardhoz kap — de hő kezet fog,
Mely gyöngén ápolva hajlog
Vasterhét feloldani,
S nyílt erét elfojtani.
S ím a bágyadt lámpafénynél,
Áll egy szép alak fejénél,
Egy alak mely bájvonzattal,
Egyszer látva mint az ég,
Képzetünkben él mindég,
És derengő arczulattal
Lesve mozdulásait,
Szívja bé vonásait.

Barna fürtje omladozva
Lengedez hóvállain,
S leple félig bontakozva
Reng a szív hullámain
Egy fejér sugárnak látszik
Deli, karcsu termete,
Melyen kéj-lehellve játszik
A tavasz víg szellete.

S a teremnek ajtajánál
Egy komor de tisztes ősz áll,
S hárfát tartva karjain:
E dal reszket ajkain:

***

«Kies gyöpön ki fekszik ott,
Homályba tört szemekkel?
Te vagy bajnok? már elzugott
A harcz, s te még se kelsz fel?
Nincs koszorúd szép tettekért?
Tőlem ne várj szerelmi bért;
Nyugodj' akkor vitézem!
Inkább halálod nézem;
S hullámként, melyet hajt a vész;
Te is majd úgy felejtve lészsz.»

««Van koszorúm szép tettekért,
Mely fényt övez fejemre;
De tőled várok *édes* bért,
És írt égő sebemre.
Szép szűz, ne félj: a bajnokvér,
Földet mos bár, de égig ér;
A szerelem e színben
Lobog a hősi szívben,
S habár felejtett sírba kél,
Szerelme mint szép tette él.»»

9.

Mintha álom lepte volna,
Hosszu álom és nehéz,
S most az ég reá hajolna,
Torda a szép szűzre néz;
S a csatának mord dühében
Fendörgött tüzes kebel
A kegyesnek bájkörében
Most lekötve szót nem lel.
Néz — de mint a lét reménye
Benne újra éledez,
Akként minden érzeménye
Szent hálára gerjedez;
S bár utóbbi sorsa kétes,
Mert kevés bolgári szív
Volt itt a magyarhoz hív,
Sebje még is kétszer édes:
Él Hunyad még, s általa!
S mint a földet-ébresztette
Hajnalcsillag áll felette
A vidék szép angyala.

NÉHÁNY VERSTÖREDÉK.

1.

Dobozi.

Első ének kezdete.

Múzsa! te kit többször fellengző lelkem imádva
Sejte; jer isteni! ó hagyd el fény-lepte tetődet,
S hirdesd egy bajnok tettét, mint szálla ki harczra,
Mint nyere ő diadalt, mint lelte vitézi halálát.
Lengj íhletve körűl, s buzdúlt elmémet erősítsd!

«Rajta magyar! nyergeld paripádat! előre vitézek!
A törökök jőnek, Szolimán rabigába akarja
Vetni nyakunkat! Fel, fel védeni drága hazánkat!»
Ily szózat harsog mindenhol Hunnia földén,
És a véres kard fegyverre kiáltja lakóit.
És tódulva nemes seregek mindjárt gyülekeznek
Ifju királyhoz, hogy az őket, szittya szokásként,
Ellenségök elé a vér piaczára vezesse.

Dobozi is fegyvert ragad, Árpád hív unokája,
És szeretett hölgyét dagadó keblére szorítván
Kész elválni: «Magyar vagyok én is, szent kötelesség
Harczra kiált ismét, és elragad édes öledből.

Hallod a tárogatót? legutolsó Dobozi nem lesz
A ki szabadságért kész mindig ontani vérét,
És ha hazája kiált, nem hibáz a bajnoki sorból.»
Így szólott, s éles kardját, rezgő buzogányát
A falról leszedé, s próbálva sulyát, felövedzi;
Aztán domború pánczélját mellére csatolván,
Ércz sisakot lobogó tollakkal nyomva fejére,
S mint hadi isten elöjő s hitvese színe előtt áll,
A ki nyugott s bátor lélekkel nézi hivének
Készületét, elszánt érzéssel kész vala tűrni,
Hogy férjének erős szive ne gyengűljön idétlen
Fájdalom által, s némán őt a vár kapujához
Kíséré, hol már szép rendbe' lovagjai álltak,
És vídám kedvvel várták az urok jelenését.
«Menj, úgy mond, bajnok férjem, menj merre dicsőség
Lángösvénye vezet; híven lelsz minden időben.
Czélod nagyságát lelkem méltánylani tudja.»
Dobozi arra nemes hölgyét még egyszer ölébe
Zárja: «Te jó lélek, légy boldog, kedvesem! úgy mond,
És ha ezen harczban létemnek vége szakadna,
S e szív, mely híven szeretett, vérfagyba hever, légy
Ó légy akkor erős, enyhítsen ama nemes érzés,
Drága bizonyság, hogy férjed mint bajnok esett el
Ősi szabadságért, Érted, s a drága hazáért.»
Dobozi ezt mondván, erdélyi lovára felugrik,
Mely hortyogva kapar földet, hogy kénytetik állni;
S zászlót kapva erős jobbjába, kiszöktet az útra,
Elszáguld, s egyenest a nagy táborba iramlik.

Lina csodálva soká ott áll a vár kapujánál,
Fellengző szemmel néz bajnok férje után, míg
Elrejté őt a távollét szürke homálya.
Annakután' felment csendes várába s magányos
Helyre vonúlva szorúlt kebelét enyhíti könyével.

2.

Szirmay Klára.

Kit zokognak lekanyargó
Barna Tisza' habjai,
Kit siratnak Ugocsának
S Szatmár nemes ífjai!

Bús folyam! hol partjaidnak
Messze fénylő világa,*
Annyi szív titkos reménye,
Ugocsa szép virága.

Ott hol néma gyász borong most
Szirma régi termében,
A napok mi szebben folytak
Az öröm nyílt ölében.

Vígan jöttek a vendégek
Csöngtek a telt poharak,
S szíves honi dalok közé
Durrogtak a mozsarak.

* Varians: Elhúnyt, Tisza, csillagodnak
Benned égő világa.

Köztök édes kellemében
  Klára, a szép hajadon,
S nyájas arcza lágy figyelme
  Mindent közelébe von.

Benne tűnt fel égi színben
  A szép s jónak fensége,
Tőle rajzott, hozzá símúlt
  A nap gyönyörűsége.

Félre bajnok, fegyvereddel,
  Melyet bízva forgatál:
Most csőjében éltet lesve
  Rejtezik a zord halál.

De hiában! felvillámlik —
  S Klára hókeblére vág,
S így véletlen, de keserves
  Torrá lőn a mulatság.

3.

Ifjonti szárnyakon
Őszült alakban
Röpűl a gyors idő
E porvilág felett;
Hol alkot, hol temet,
Emel s alá tipor,
Igér, ad és veszen
Titkos hatalma.

Sötét távol felé
Siet szünetlen,
S a végtelenség
Homályain remeg,
Mint éji rémzetek
Az eszmélő körül.

A tiszta hajnal
Aranysugáriban
Ég arcza jöttekor,
S körüllebegve
Édes remények
Mosolygó sergitől —

4.

Távol a fényüző hideg világtól,
Hol csalfa játék minden érzemény;
Hol lánczra fűzve annyi vak szokástól
Bánattá válik minden élemény:
Raboktul messze, kik jőnek s enyésznek,
Mosolyg egy szép hon a szabad müvésznek.

5.

Andalogva ernyős hanton
Ül szép Emmi s koszorút fon
Kedvesének homlokára.
A ki messze hadban jára,

S most a béke szent jelére
Visszavárja kebelére.
A kerengő útra néze
Nem jön-e még szép vitéze,
Minden zajra szíve dobban
S arcza édes lángra lobban,
Fel-felszökdös por ha látszik,
S lombok közt a szellő játszik.

Harsog a kürt, fegyver csillog,
Pánczél, dárda, lándzsa villog;
Több vitéz jő s bú-feledve
Újra kél az élet kedve.
Boldog néptül forr hegy és völgy,
Ott hű mátka, itt vidám hölgy
Bajnokát remegve várja,
S a jövőt karjába zárja;
Víg daloktul hangzik a táj —
Csak szép Emmi szíve még fáj:
Félve kérdi hol maradt el
Karcsu Zolta fegyverével,
Sok halált osztott-e karja,
Vagy már őt is sír takarja?
Szánakodva mond a kérdett:
Légy erős — s avval bucsút vett
Több hős vágtat el mellette,
Ámde köztök nincs szerette — —

6.

Vészes éjben nyargal Toldi
 A Bakonyban egyedűl,
Lova fáradt, nyughely nincsen,
 Víz alatt, villám felűl,
S mindég útlanabb az erdő,
Míg átküzd, s egy barlanghoz jő.

A barlangban izzó tűznél
 Ül egy férfi komoran,
Mély vonásin elszánt lelke
 Rémjelekkel írva van,
És mögötte nyugszik egy lyány,
Szög fejével izmos vállán.

A TATÁROK MAGYARORSZÁGBAN.

EGY EREDETI HAZAI KÖLTEMÉNY ÖT FELVONÁSBAN.

(Először adatott Székesfehérvárt, 1819, április 18.)

(1811.)

SZEMÉLYEK.

KAJUK, tatárok fővezére.
ZELMÍRA, leánya.
BEBEK ZSIGMOND, Szádvárnak ura.
EMELKA, a leánya.
HIMFI ELEK, Zsigmond nevelt fia.
BÁLINT, várhadnagy.
ORBÁN, zászlós.
ORANGZEB, egy tatár osztályvezető.
BALÁZS, Zsigmond szolgája.
KOBUT } kúnok.
BATU }

Tatár népek, szádvári katonaság.

PROLOG.

Azon alkalmatossággal mondatott, mikor a pesti városi theatrumban a Székesfejér vármegyei színjátszó társaság ezen darabot először adta. (Május 3. 1819.)

A múlt századoknak komor geniusa a magyart is egyedül Bellona véres pályáján vezette, és így elfordulván az életnek annyi csendes örömétől, szittyai szíve egyedül csak harczokat kedvelle; s eltökélve ott halt, tudván: hogy épen marad jól védett hazájában nemzete s királya dicső méltósága.

De bármely erős vala a vérengző csatában lelki tehetsége: még is alattan marada; a szép és szelid érzések, melyek az életet kedveltetik, a lelket elragadják és a mennyei rokonságot oly nyilván hirdetik, ezek az ég legszentebb adományi be nem hathattak pánczélos mellébe.

Most, midőn a köz világosodás csendes íhletése a régi vadságot lefosztá szívünkről, és a szelíd Múzsáknak már tündöklő oltárt emelhetünk; most, midőn a tudományok kedvellése, a magyar nyelv tenyésző érdeme Hunniának szerencsés lakosit egy boldog nemzetséggé teremti, most érezzük a józanabb élet boldogító malasztját.

Itt, Thalia pompás templomában, hol a múlt idő újra megjelenik; itt, hol eldődinknek nemes tetteik a halandóság örök éjjeléből kiragadtatván, a jövendőnek elevenítve általadatnak; itt, és ma legelőször mi is, bár gyenge erővel, Melpomene oltárán áldozunk, és a hallgatóknak, kiket egy nemes tárgy e helyre vezetett, drága hazánkat leggyászosabb állapotjában mutatjuk; midőn, megrázatva gyökerében, alig hogy örök romlásba nem dőle. Ily veszélyes időben a költés egy férfiút rajzolt, ki királyához és kedves hazájához hív, mint bajnok életét végzi. Az erkölcsöt látjuk ma szenvedni, végre önmaga hamvából fölemelkedni, és édes jutalmat nyerni.

És ha csekély mesterségünk fel nem éri a külföldnek régibb remekeit, engedelmet várunk, mert az igaz igyekezet legelső kezdete a szebb tökéletesedésnek.

De ha azt, a mit mindegyikünk szív-emelkedve óhajt, hogy honi Múzsánk a hazafit újra felébreszti és fentebb érzésre birhatja; ha azt érhetjük, hogy minden jó magyar ezen képekben magát feltalálja, akkor ez a tárgy, mely bennünket lelkesít, elérte végső czélját, érdemét, jutalmát.

ELSŐ FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Szádvárban.

Emelka az ablaknál.

EMELKA. Mely szépen nyugszik ott le a nap! mely gyönyörű kilátás az annak, kit még szép remények táplálnak! Engem nem kecsegtet; a természet édes képe kihalt már mellemből; üres és komor minden körülöttem, és minden tekintet felborzasztja szivemet.

MÁSODIK JELENÉS.

Zsigmond és az előbbi.

ZSIGMOND. Ismét csak könnyeket látok. Emelka, mondd, hová vezet végre téged nagy szomorúságod?

EMELKA (*megilletődve*). Kedves atyám!

ZSIGMOND. Nem, Emelka! kedves nem lehetek, mert síveden egy tünemény árnyék több erőt vehet, mint szerető atyád. Vérzik szívem, ha látlak életed legszebb tavaszában hervadni, és hogy ősz atyádnak nincs annyi tehetsége téged vigasztalni. Emelka! a vélt holton az élőt elfelejted, és bút szerzesz végső napjaimnak.

EMELKA *(lágyan)*. Oh drága atyám! messze legyen tőlem oly szándék, inkább repedjen meg ezen szív, mint neked bút szerezzen; bocsáss meg, ha a fájdalom erőt vett jobb tehetségemen, s ha szemeim nem akarva ez elmúlt idő örömit siratják; bocsáss meg, mert azon tárgy, mely engem keserít, neked is kedves vala.

ZSIGMOND. Megvallom igaz lelkemből, szerettem Eleket úgy, mint saját fiamat. Emelka! tiszta szerelmetek engem boldogított: de a végezet úgy rendelte, melylyel a halandó hasztalan küszködik; azon felűl, még minden remény el nem hagyott; talán megtartá őt az igazat védlő ég; még visszajöhet mind a kettőnk vigasztalására.

EMELKA. Nem hallottad, atyám! hogy a pogányok foglyaikat mind öszvegyilkolták?

ZSIGMOND. Nem következés, hogy Elek is áldozatjok lett; valamely szerencsés környülállás könnyen megmenthette.

EMELKA. Mely édesen folynak szavaid mellembe és utat nyitnak enyhítő reményeknek. Drága atyám! többé könnyeket ne láss, csendes békével elvárom sorsomat.

ZSIGMOND. Hányszor fogadtad! de elhallgatom; csak azt tartsd szívedben, hogy a bizodalom ritkán csalatkozik, s a méltó gyötrelmet boldogság követi; a kétség fellege nagy fergeteggel jár, fel ne vedd szívedbe, bízzál a mindenhatóban, légy erős; lelked önnön magát vigasztalja, melyet, reménylem, a bal sors letörhet ugyan: de meg nem szédíthet.

EMELKA. Örökös vonásokkal beásom szavaidat mellembe, és, ha lehet, magas lelkedet követem; de ne felejtsd el, hogy az erős férfiú tud így gondolkodni; bátor mint egy kőszál a veszélyek között, midőn csendes könnyek, nemem tulajdona s egyetlen fegyvere.

ZSIGMOND. Mit látok! nem Bálint az, a ki itt közelget?

EMELKA. Szokatlan háborgást mutat komor képe, én rettegek új veszedelmektől.

ZSIGMOND. Légy békén, Emelka, mi oly időben élünk, melyben egy óra sem szabad a rosz hírektől, azért a nevelkedő veszedelem józan észt, bátor szívet kíván.

HARMADIK JELENÉS.

Bálint, Balázs és az előbbiek.

ZSIGMOND. Köszöntlek, barátom! nem jó híreket olvasok szemedben.

BÁLINT (*tűzzel*). Rakd be a sírba régi csontjaidat, nincs már neked hazád! Oda Hunnia! oda a király! bah! és mi még élünk!

ZSIGMOND. Mit szólasz itt?

BÁLINT. Hallgasd csak, már a Dunán túl is a tatár parancsol.

ZSIGMOND. Oh haza! — Ki hozta megint ezen szerencsétlen hírt?

BÁLINT. Mindjárt elbeszélem, csak széket adass előbb, vén lábaim alig tartanak. (*Balázs széket ad neki, Bálint leül.*) Úgy, barátom, de bort, bort is adj, hadd

olvadjon föl öregségem jege; a torkom oly száraz, szívem oly tele, hogy élni se kivánok. *(Balázs elmegy borért.)*

Zsigmond. Senkit sem találtál?

Bálint. Öszvejártam a ligeti hegynek tulsó völgyeit, mert tudod, a váraljai erdőt csak minap kerestem ki; már vissza akarék térni, midőn egy szikla öblében sohajtozni hallottam, nézek: s hát egy ember tűnik szemembe, ruhája magyarnak mutatta, megszólítom, s felel hogy ő is magyar nemes a Duna túlsó vidékéről; ott is, úgy mond, Kádán mongol vezér tűzzel-vassal mindent lerontott, és Béla királyunk országát elhagyni és idegen tartományban segédet keresni kényteleníttetett.

Zsigmond. Hát ennyire jöhetett a magyarok sorsa! — Tovább! tovább!

Bálint. Még több kell? Nem elég ez is már a szívet felgyulasztani, és a szendergő haragot sírjából felordítni? Ördög pokol! Több kell-e még? Add fogaim közé a világot, és addig zúzom, töröm, rágom, míg olyan leszen mint fájdalmam. Hah! gyilkos gondolat, a magyar egy pogány rabja! Oda veszett minden, Hunnia egy tátott sír, mi hibázunk még, és örökre bezáródik.

Zsigmond *(tűzzel)*. Nem, barátom! Hunnia oly mélyen nem eshetik, még vagynak hazafiak, még él Béla, és vele reményünk. De hol maradott szomorú hírmondód?

Bálint. Odalenn hagytam a várkapu alatt, mert tovább menni nem tudott, az éhségtől annyira elbágyadt. *(Balázs bort hoz és elejökbe teszi.)*

Zsigmond (*Emelkához*). Menj, kedves leányom, legyen gondod reája. (*Emelka és Balázs el.*)

Bálint. Ha felerősödik, tudom többeket is beszél, különben az egész ember nekem nem tetszik: képe oly idegen, minden szivesség s kinyíltság nélkül, egy csepp nemesi vért sem tapasztaltam benne; mely szolgai alázatossággal köszönte meg fáradságomat, holott arra mindegyikünket az emberiség kötelez. Ki tudja micsoda keveret!

Zsigmond. Talán csak a félelem, vagy bágyadtság —

Bálint. Mit? félelem! Melyik magyar tudna ily szomorú állapotban a haláltól félni? Ezer életet adnék egy dicső halálért, ha vele hazámnak használnék.

Zsigmond. A vér mezein halni, éles kardját a vitéz markába szorítva, hah! barátom, ily halál kívánatos! De midőn az éhség mérges fogaival lassanként rágódik az életen, és kék ajakával cseppenként szíja a vért az erekből, midőn a lelket csak úgy csalogatja keskeny csontházából; nem, Bálint! te nem értettél; oly halál rettenetes, és az ember méltán retteg tőle.

Bálint. Inkább úgy halok, mint tatárt szolgáljak. (*Iszik.*) Ah! új erő tenyészik mellemben, az öregség múlik —

Zsigmond. Bálint! rosz újságot hoztál, de míg Szádvár fenn áll, még szabadok vagyunk, és esküszöm a magyarok istenére, hogy ezen szabadság csak éltemmel múlik el.

BÁLINT. Éljen a szabadság!

ZSIGMOND (*poharát felemeli*). Éljen, míg egy magyar lehel.

BÁLINT. Ha a múlt időkre visszagondolkodom, Zsigmond! az egekkel pörölnék, hogy eddig nyújtották éltemet; valahányszor a ligeti hegyre megyek, annyiszor égő könnyek állanak szememben a nagy változásnál! A szép táj, mely csendes, mely komor most, a mező sárga és disztelen, megfosztva gyönyörű ékétől. Ott, hol előbb a munkás gazda danolva ekéit vezette, ott most néha egy farkas lappang és magyar csonton rágódik. A legelő nyáj vidám kolompolását holti csendesség váltá fel, és a lakosok örömet zengő dalait a setét sír nyeli el. A népes faluk, a csinos tanyák eltüntenek, a szőke gulyák, a büszke ménesek az ellenség prédái, a magyarnak minden értéke elenyészett, haza nélkül a külföldet futja; csak a megölettek lelkei látszanak az erdők setét homályában bujdosni, és boszuért esedezni. Zsigmond! ily pillanatban a vér forr ereimben, és kezem nem akarva ököllé válik; ekkor egész táborral harczolnék, és szinte óhajtom őket még egyszer Szádvár falaihoz.

ZSIGMOND. Én nem, sőt retteg szívem ezen gondolatnál, nem magamért, mert érett vagyok a halálra, de Emelka! Széles e világon nincs menedékhelye, hová vonulhatna az ellenség dühétől, és kezeik között — hah! ezen gondolat maga a pokollal határos.

BÁLINT. Boldog, a kit a jótét atyja férfinak alkotott, mert bátran néz ő a jövendőbe; dicsőséges véget mindenhol találhat.

Zsigmond. És a kit a természet ily veszélyek között örök kötelekkel más szívhez nem kapcsola, könnyen viseli az az élet terheit; de én érzem kedves leányom fájdalmát és az ő szerencséltetése bájolva a világhoz vonszon ; te boldogabb vagy, mert fiad megelőzött.

Bálint. Mire emlékeztetsz ! *(Gondolatba merül, egyszerre föltüzesül.)* Nemde derék vitéz vala? most is látom mint harczolt, és mennyi pogány hullott súlyos katja által. Zsigmond! ha te láttad volna, örömkönnyeket sírnál kora halálának. *(Fellengezve.)* Minden felől már vesztenek társai, de ő állott; egy mérges nyil akadt mellébe, ő állott; és végre mire a segéddel oda érkeztem, azt a tatárt, ki először a falra hágott, látván bizonyos vesztét, utolsó erejével megragadá, s magával együtt a mélységbe rántá. *(Szomorúan.)* Oda van ő! az ifju: én öreg még élek.

Zsigmond. Csendes nyúgodalom neki, ő már elvégzé pályáját. De Elek, ki szívemet Emelkával oly híven felosztá, ki tudja mely nehéz rabságban sanyarog? véle egy szép reményem eltünt. Tudod azt, hogy Elek atyja nekem hív barátom vala?

Bálint. És oly vitéz, melyhez hasonlót nem egy könnyen szül a letiprott Hunnia.

Zsigmond. Himfi László, az a magyar bajnok, végső órájában nekem általadta Eleket: neveld, úgy mond, a haza dicsőségére, mint saját fiadat! s ezek után kimúlt. Elek megfelelt vitéz atyja vérének, igaz és deli vitéz vált belőle, titkos örömmel láttam Emelkának iránta való hajlandóságát, ártatlan sze-

relmük szinte felifjított; — oda van ő, és véle erősebb gyámola éltemnek.

BÁLINT. Hadd nyúgodni a holtakat! ha igaz, a mit szívem érez, szebb tökéletességben őket feltaláljuk.

NEGYEDIK JELENÉS.

Zászlós, az előbbiek.

ZÁSZLÓS *(sietséggel).* Uram! készülj a csatához. Az őrálló jelenti, hogy a váraljai erdőben tüzet és népeket lát! úgy látszik, hogy a tatárok ismét felénk fordúltak.

ZSIGMOND. Váratlan támadás! de a vár jó állapotban vagyon.

BÁLINT *(vad örömmel).* Ez kell nekem! szinte tánczol a szív kebelemben, hogy a tatárral még egyszer szembe szállhatok.

ZSIGMOND *(a zászlóshoz).* Te Orbán! járd sorra a bástyákat, és a legények mind talpon legyenek.

(Zászlós el.)

BÁLINT. En is a kapuhoz sietek öszveszedni a vitézeket. Zsigmond! közelget öldöklő angyalom. *(El.)*

ZSIGMOND *(leveszi kardját).* Jer tehát oldalomhoz, végső segélyem! talán utolsó szolgálatot tészsz most uradnak, s ha most ki nem segítesz, eleget éltem. Fekete kétségek, kínos aggodalmak és nehéz sohajtások tolongnak mellembe. Emelka! a sors vesztünket eltökéli! *(Magával küszködni látszik, végre bátor eltökéltséggel.)* Félre csalárd érzemény, a haza kiált, karomat kivánja, ez a gondolat megnyugtat. *(El.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.

(Tatár tábor.)

Kajuk, Kobut, Orangzeb és több tatárok.

KAJUK. Ez az utolsó harcz, melybe vezetlek benneteket. Tatárok! még csak ehhez, kölcsönözzétek erős karjaitokat. Holnap, mire a nap első sugárit a földre terjeszti, a vár felé indúlunk, és azt ostromoljuk; esküszöm az istenekre, hogy mire lenyugszik, egy kő sem marad helyén; az egész várat nektek prédára bocsátom, legyen minden kincse tiétek, nekem elég a rajta vett boszú.

ORANGZEB. Szabad hív szolgádnak az okát kérdeni, hogy miért lövelnek szemeid oly emésztő tüzet? mi ingerel haragra? Sok nagyobb helyeket láttalak megvenni, de ily indulatot még benned soha nem tapasztaltam.

KAJUK. E várnak látása gyulasztja újra fel boszúmat, ez az oka, barátom! hogy e várt még egyszer felkerestem. Már több esztendeje, hogy falait víttam, de lakói kétséges védelme győzni nem engedett; hasztalan újítottam háromszor a csatát, be nem vehettem; negyedszer bajnok fiam vezérlése alatt már közel volt estéhez, hogy egyszerre, midőn már a győzedelem kezében vala, már zászlóink a falakon lebegtek, ő elesett. Ott nyugszik teteme. A környülállás azonban nem sokára elhúzott e vártól, és a hadi állapotok jelenlétemet másfelé kivánták, de mellemben hordoztam forró boszúmat, melynek

mindaddig böjtölni kellett. Most az idő, és azt mondom: hogy a ki leggyilkosabban öl, az tőlem királyi jutalmat várhat. Hah! mely szégyen volna, tatárok, ha ez a maroknyi nép győzhetetlen maradna, midőn az egész országot fegyverem meghódítá. Nem, a dicső napnál! vérökkel fizessék meg hajdani káromat. Most menjetek, készítsétek el a népet a holnapi viadalra, mely addig magát az erdőben tartsa, hogy a magyarok ittlétünket oly hamar ne sejdítsék. *(Int s a tatárok elmennek.)*

HATODIK JELENÉS.

Kajuk, Kobut.

KAJUK. Így, barátom! holnap váratlan reájok ütök, és forró boszúmat vérökben enyhítem.

KOBUT. Méltán bünteti haragod e büszke nemzetet: de engedd, hogy meggondolt tanácsomat veled közöljem.

KAJUK. Szólj; csak azt az öldöklő érzeményt ne kívánd kioltani mellemből; egyetlen egy fiam halála áldozatot kiván.

KOBUT. Mely neki meglegyen, de az én szívem más gondokat táplál, melyek egyedül dicsőségedre czéloznak.

KAJUK. Hadd halljam.

KOBUT. Tudod, győzedelmes vezér, hogy nemzeted honába készül, és már több része népednek haza takarodott. Ez a puszta ország neked többé eledelt nem adhat — mit is ott egy bajnoknak, hol a dicsőség kelyhét úgy is már fogytig kiüríté —

KAJUK. Értem, de mire czéloz beszéded?

KOBUT. A szerencse neked szebb pályát készített; itt tovább nincs maradásod. *(Fontosan.)* Oktaj fejedelem halála a trónust üresen hagyá; vajjon ki ülhet méltóbban belé? ki teheti több igazsággal a mongol koronát fejére mint te? kiben az egész nemzet egy hatalmas vezért tisztel! egy szó tőled, és a nép lábaidhoz borúl. De vannak, mint magadtól hallám, ellenségeid is, kik hátráltatni fogják igaz vágyódásod; azért hatalom szükséges, mely őket tiszteletben tartsa; vitéz katonáid imádnak, soha el nem hagynak. Vezesd haza őket, és ki azután szeretni nem tud, az rettegjen tőled.

KAJUK. Sok igazat látok szavadban, de még nem látom, mi hátráltatna a vár ostromától.

KOBUT *(félre)*. Rövidlátó! *(Kajukhoz.)* Én nem javaslom az ostromot, mert mutatok egy útat, melyen egy csepp vér nélkül eléred szándékodat; de különben is, ha valaha, most van okod népedet kímélni; mert láttad több ízben mint harczol a magyar. Igaz, ők sokáig számos seregnek ellent nem állhatnak, de kétséges erővel harczolnak, és életöket drágán adják fel, oda vész, hidd el, népednek fele, kipótolhatatlan károdra. Ismerem én azt a magyar nemest: vele mértekezni nem mindennapi dolog, sőt neked veszteség, mert mindegyik bátor férfiú, ki itt elhull, egy elvesztett drágakő koronádból, és visszataszít fényes reményedtől.

KAJUK. Mit szűle csalárd elméd? ha lehet —

KOBUT. Én mint követ felmegyek a várba neved-

ben, és ama nemesnek békességet, kegyelmet viszek; neki igérem az ország kormányát, ha hozzád lejön és meghódol. Ily nagy igéretek, reménylem, szívét meghódítják; s ha egyszer táborodban lesz, tégy vele a mi tetszik. Hogy pedig több hitelt adjon szavamnak, felviszem magammal azon foglyot, kit már jó ideje körülötted tartasz; bízd reám, és ha követségemnek más haszna nem lenne, legalább kikémlelem a vár állapotját.

KAJUK. De mit gondol felőlem ama magyar nemes, ha a tatár vezért oly számos sereggel csalárdsághoz látja folyamodni; méltán dicsekedhetnék ő, hogy Kajukot egyedül csak maga győzte meg. Nem! dicsőségem azt nem engedi. Ily diadalmat rajtam ő ne vegyen, én harczolok s győzök: ez legyen Magyarországban végső diadalmam, és minden magyar rettegve emlegesse Kajukot, a nagy tatár vezért. *(El.)*

KOBUT *(maga)*. Menj csak a dicsőség szép gondolataival, te vak eszköze fontos végzésimnek! Mely gyarló az ember, a halhatatlanságról álmadoz, s rövid szeme nem látja a lelket, mely általa dolgozik. Álmodjál békén, tápláljon a nagy név, engem csak aranyod kecsegtet. *(Gondolkodva.)* A holnapi ostromot hátráltatnom kell; bár mibe kerüljön, mindent reá fordítok, hogy előbb a várba mehessek. Emelka! a sebes emlékezet újra felgyulasztja szívemet, és felszakasztja a régi seb hártyáját. Már három nyár múlt el, hogy nem láttam, mely angyali szépség lehet ő most! És te büszke Bebek! Neked is közelít

mérges ellenséged! egykor a Rákoson csak csendes átkokkal feleltem mérges szavaidra, most már itt van a boszú véres napja, és nyilván elnyel tehetős haragom. El van végezve, előbb a várba megyek, elvégzem a nagy remeket, mely nekem szép jövendőt igér. Most Kajukhoz.

(A kárpit lefordul.)

MÁSODIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

A sátor előtt Elek hosszú lánczon.

ELEK. Hát még láthatlak, kedvelt Szádvárom! s téged felséges tájék! az ifjuság gyönyörű képei kápráznak előttem, és szívemet édes felejtésbe merítik. *(Fellengezve.)* Itt, hol most vérző szívvel állok, hányszor itt ültem Emelka mellett, ki nekem koszorút font víg homlokomra! Az azon erdő, melynek sűrűiben vadakat nyomoztam nevelő atyámmal, elfáradván egy vén tölgy alá dölve kezdé akkor ama buzgó hazafi harczait beszélni, őseimnek s a hajdani vitézek tetteit leírni. Minden árnyékban látám olyankor Scipio és Hannibal lelkeit felém mosolyogni, s égő szívem dicsőség után vágyott! minden térség Arbelának tetszett, és szívemet elragadá a régi görögök honjába. Hiú remények, arany feltételek! a hideg valóság kiszakasztá a képzelet csendes köréből, és ide vetett a fájdalom sanyarú markába. Itt állok mint rab, ma-

gammal tehetetlen, vadaktól környülvéve! sorsomat vádolom, s bágyadt kezekkel lánczomat emelgetem. Hah! ez az élet nehezebb ezer halálnál, és ki nékem e szívet átszúrja, legyen ő angyal vagy ördög, én őtet áldani fogom.

MÁSODIK JELENÉS.

Zelmíra, az előbbi.

Zelmíra. Megbocsáss Elek! hogy háborgatlak, de az atyám ma oly komor és haragos, hogy jelenlétét szinte kerülnöm kelletik. A te látásod újra felvidít, de mely szomorúság fekszik képeden! Szólj Elek! talán segíthetek; vagy legalább veled osztom fájdalmadat, ha az enyhűlést egy sebes szívnek adhat.

Elek. Áldott lélek!

Zelmíra. Nem illik a visszatartás irántam; a szavak által, a mint mondád, megkönnyűl a szív nehéz terhe, azért —

Elek. Nem, jó teremtés! nem terhelem ártatlan melledet nehéz panaszimmal; bár soha ne érezd azt, a mi most szaggatja haldokló szívemet. Hagyj el, Zelmíra! A magányosság erőt ad, mely nekem oly szükséges.

Zelmíra *(mély érzéssel)*. Miért tanítottál érzeni, ha ily kegyetlen visszataszítasz. *(Szomorúan el akar menni.)* Légy boldog!

Elek. Ne itélj balúl barátod felől! Ha szívem titkait előtted takartam, ezt a visszatartást igaz barátságom szülte; ismerem érző szívedet, azért kímélem. De te voltál pártfogóm, te enyhíted rabságomat,

azért neked bizodalommal tartozom; ülj le mellém, és hallgasd okát méltó fájdalmimnak.

ZELMÍRA. Én akarom hallani, legyen bármely rettenetes *(leül)*, és ha nehéz sorsodon könnyeim hullanak, ne ügyelj reájok, mert éretted folynak, és nekem édesek.

ELEK. Látod-e azt a várat napnyugat felé a hegytetőn?

ZELMÍRA. Látom, és a mint hallám, azt atyám ostromoltatni akarja, szörnyű boszút esküdött lakosinak, mert már egyszer hiába vítta meg, és falai alatt egyetlen testvérem elesett.

ELEK. Ez a hír hasítja szívemet! Oh Zelmíra! ha tudnád — az a vár születésem helye.

ZELMÍRA *(ijedve)*. Szerencsétlen! most értelek.

ELEK. Midőn atyád vérszomjuhozó népével Hunniát ellepte —

ZELMÍRA *(képét eltakarja)*. Ne nézz reám, Elek, én is tatár vagyok.

ELEK. És éltem védangyala! de hallgass tovább. Alig hallám hazám veszedelmét, felkészűltem annak védelmére. Akkor itt hagytam egy jó atyát, és egy leányt — egy leányt, oly szépet s jót mint te —

ZELMÍRA. Tovább! tovább! öntsd keblembe szíved gyötrelmeit, van erőm hordozni.

ELEK. Nem kérődzöm vissza régi örömimet, csak azt vallom, hogy szerencsés voltam. Jelen voltál ama véres harczban, melyben atyád népe győzött, melyben a sokaság a vitézséget lenyomta, és oda veszett Hunnia virága; Sajó habjait magyar vér festette, és

a szittya szabadságért sok ezer bele dőlt a halál karjába.

ZELMÍRA. Született vadságomban akkor annak örültem, mitől most irtózom.

ELEK. A keresett halál engemet elkerülvén, bal sorsom kezetekbe vetett; te tartád fel éltemet, midőn egy tatár mérges nyilát már mellemnek szegezte: egy életet, megbocsáss Zelmíra, melyet lelkem átkoz, nem hogy rabláncz terheli kezemet, hanem hogy bizonyságává kelle lennem hazám romlásának, és most, hah fene sors! kedveseim ily szomorú végének.

ZELMÍRA *(felkel, magában)*. Drága ifjú! sorsodat könnyebbíteni igyekszem. *(Elekhez.)* Ha boldogíthat egy remény sugára, légy békén s bízzál Zelmírában. Az atyám kegyetlen ugyan, de nincs minden emberiség nélkül, és engem szeret; még ma lábához borúlok, neked szabadságot és a vár lakosinak kegyelmet kérek.

ELEK. Míg az atyám harczolni tud, kegyelemért nem esdeklik; békességet hasztalan remélsz, mert atyád kemény szive boszú után lángol.

ZELMÍRA. Első kérésem éltemben, ő meg fogja hallgatni. Mely üdvösség! mely gyönyörű gondolat! ha én lehetnék a te szabadítód, és feloldozhatnám rabláncozodat. Oh te felséges nap! ki szent tüzet gyújtasz az élők keblében, légy hatalmas segédem, és titkos szószólóm; segítsd azt végeznem, a mire az emberiség s a szerelem késztet. *(Nagy indulattal.)* Elek! Elek! te azután szabad lészsz es boldog, szerettebbed

karjában. *(Könnyes szemmel.)* Én elhagylak. *(Karjába dől.)* Légy boldog! *(Elszalad.)*

ELEK *(maga)*. Mely isteni szív! kár ott neked érzeni, hol mását soha fel nem találod. Mit akar a sors, hogy ezt az ártatlan lelket életem tövises útjára veti? Ő volna kiválasztva engem megmenteni a kétség vas karjából; ha Kajuk — nem nem! bár merre fordítom elmémet, reményt nem találok, tornyozva áll előttem a lehetetlenség hideg óriása, és gyilkos fájdalom emészti életemet.

HARMADIK JELENÉS.

Kobut egy tatárral, Elek.

KOBUT *(Elekhez)*. A tatár vezér veled szólni akar, sátorában várakozik reád.

ELEK *(megvetéssel)*. Mit kivánhat tőlem, hogy téged küld hozzám?

KOBUT. Meg fogod hallani; használd a szerencsés órát, melyet készíték, s magadra vess, ha hiába elillant. *(Tatárhoz.)* Te oda fogod őtet kisérni.

ELEK. Megyek, hogy gyűlölt jelenlétedtől magam elhúzhassam.

KOBUT. Ügyedet megszántam! barátoddá lettem.

ELEK. Te az én barátom? inkább a mérges hyænát szorítom mellemhez; a te kezedben az öröm is méreggé válik. Gonosz fejedet e lánczczal töröm be, ha még egyszer nyelved e szent nevet említi.

(El a tatárral.)

KOBUT *(maga)*. Nevetem tüzedet, nem soká dühödöl. Örülj Kobut, munkád jól kezdődik. *(Gondolkodva.)* De mégis veszedelmes játékba kaptam, Kajuk büszke feltételét egy igért leányért feláldozta, de ha én nem teljesítem? akkor könnyen általlátja titkomat, és én leszek az áldozat. Kobut! Kobut! itt egy örvény, mely hogy engem el ne nyeljen, Kajukot kell bele taszítnom. Ki jön itt? Orangzeb! épen jókor; most egíts, képmutatás!

NEGYEDIK JELENÉS.

Kobut, Orangzeb.

KOBUT. Hová oly sietséggel, barátom?

ORANGZEB. A vezér parancsolatját hirdetem ki a népnek! ezen pillanatban monda le az ostromról.

KOBUT. Mit tartasz ezek felől?

ORANGZEB. Csodálom a vezér oly sebes változását, különben állandóbb feltételeiben.

KOBUT. Ez az én munkám! láthatod, hogy nem kevés tehetségem.

ORANGZEB. Valóban? így hát te messze vitted!

KOBUT. Reménylem, hogy ezek után nagyobbakat hallasz. De elég erről, mást akarok neked kinyilatkoztatni. *(Enyelegve.)* Gondold csodálkozásom; most hogy ide jöttem, Zelmirát a magyar ifjú karjai közt láttam. *(Orangzeb haragját hiában akarja titkolni.)* Ez a nyughatatlanság, ez a bizonytalan tekintet különös érzésre mutat! Valld meg, Orangzeb, te szereted Zelmirát.

ORANGZEB (*tűzzel*). A dicső napnál! ez olvas a szívekben. Kobut! ezen hírért meg tudnálak ölni. Szólj, ki fedezte fel előtted titkomat?

KOBUT (*édesen*). A barátság! (*Átöleli.*) De vigasztalódjál beteg szív! bizzál bennem, én leszek orvosod.

ORANGZEB. Most világos előttem Zelmírának irántam való bánása, de boszút állok magamért.

KOBUT. A magyar foglyot szereti.

ORANGZEB. Ezer átok reá! én őt porrá töröm.

KOBUT. Légy nyugott; azt a magyart Zelmíra ma utolszor látta, én örökre elrejtem elöle. De minekelőtte titkomba beiktatlak, szólj: vannak-e a nép között hív barátid?

ORANGZEB. Egy egész osztály kész szolgálatomra.

KOBUT (*titkos örömmel*). Több mint elegendő; engedd, hadd öleljelek, barátom! A vezérhez sietek, azután felkereslek, és még az éjjel kinyilatkoztatom, mit készített csendes iparkodásom barátom javára.

ORANGZEB. Elvárlak. (*Jobbra balra elmennek.*)

ÖTÖDIK JELENÉS.

(Kajuk sátora.)

Kajuk, Zelmíra.

ZELMÍRA (*Kajuk lábai előtt*). Még egyszer, kedves atyám! ne tagadd meg gyermeked legelső kérését; tekintsd könnyeimet; én boldogtalan leszek, ha ő oda vész. Oh drága atyám! a dicső napra kérlek, hallgasd meg esedezésemet.

KAJUK. Állj el kérésedtől Zelmíra, kérj akármit, csak azt ne kivánjad.

ZELMÍRA. Add nekem az egész világ kincsét: Elek nélkül nincs érdeme előttem.

KAJUK (*keményen*). Nem reménylem, hogy őt hiú reménynyel biztattad, melyet én soha nem teljesítek.

ZELMÍRA. Csak arra biztatám, a mire az emberiség tanít.

KAJUK. Elég, tudod mit végeztem. Én mint egy félénk e várat elhagyjam? ezt a tájt, mely fiam hamvait elzárja: Nem, ha e várat úgy által nem adják, ostrommal veszem be; dicsőségem és fiam kiontott vére azt kivánja, és ezeket egy leány könnyeiért fel nem áldozom. Menj. (*Zelmíra el.*)

KAJUK (*maga*). Az ifjú éljen és legyen szabad.

HATODIK JELENÉS.

Elek s több tatárok, az előbbi.

ELEK (*bátran Kajuk elébe áll*). Miért hivatál?

KAJUK (*a tatárokhoz*). Szabad férfiúval akarok szólani. Vegyétek le lánczait. (*Lánczait leveszik és el.*)

ELEK. Add vissza fegyvereimet is, akkor leszen szabadságom teljes.

KAJUK. Az is megleszen, de viszont-szolgálatot kívánok tőled. Minekelőtte győzedelmes seregemet honomba vezetném, akarom ezt az országot, melyet karom meghódított, egy érdemesnek adni, ki mint helytartó itt országolna.

ELEK. Él Béla királyunk, néki helytartó nem szükséges.

KAJUK. Bélát lenyomta fegyverem ereje; ő elhagyá trónusát és országát.

ELEK. El nem hagyja a magyar jó fejedelmét, bármely sors találja. Győztél ugyan eddig, vezér, de ne kérkedjél vele, mert a hadi szerencse változó és az igazat védlő ég a magyar fegyvert újra fölemeli.

KAJUK. Hiú reménység! ezen várnak csekély népe áll egyedül seregeim előtt, ha akarom, az is széjjel oszlik; nincs oly része országtoknak, mely ne rettegne nevemtől, de elég a diadalom, már több vért ontani nem akarok. Menj azért a várba és mondd annak a nemesnek: hogy Kajuk tatár vezér becsülni tudja az igaz vitézséget és őtet tiszteli mint elsőt nemzete közt; mondd neki, hogy nyissa meg kapuit és vegye által barátságban azt a nagy hivatalt, melyért nékem csak esztendőnként adózik.

ELEK. Csalatol, vezér! midőn ily ajánlást teszsz a magyarnak s országot osztogatsz, melynek birásától sok éles kard visszatartóztat. Hogy általam ama ritka vitézt hitszegésre mered bírni, azt csak fegyvertelen fogságom engedi.

KAJUK. Hogy a magyar fegyver nekem nem árthat, azt megmutattam: hogy te nemzeted sorsát takarni akarod, azt szeretem; bátor szívre mutat és tüzedet dicsérem. Gondold meg ifjú, hogy kegyelmem éltedet fentartá s alkalmatosságot nyújta hazádnak szolgálni.

ELEK (*eltökélve*). Add vissza lánczomat.

KAJUK. Menj fel a várba, és ha ama nemes lábaimhoz borúl, elfelejtem neki, a mit itt vesztettem.

ELEK. Egy magyar a te lábaidhoz? — de ezekre haláloddal felelnék.

KAJUK Vígy néki békességet.

ELEK. Hogy az által könnyebben lest készíthess neki.

KAJUK. Ifjú, tudd meg, hogy csak a gyenge csal, az erős parancsol.

ELEK. Mely igazsággal?

KAJUK. Győzedelmen által.

ELEK. A magyarok titeket soha meg nem sértettek, itt nektek semmi igaz keresménytek nem volt; nem rendes harczczal, hanem vad rablással öntéd el hazám szép környékét és éhezve a prédára estetek; dicsőséget attól soha ne várj.

KAJUK. Mérsékeld tüzedet s kegyelmemet haragra ne gerjeszd! tudod kivel beszélsz; kit illet ez a merész bátorság? Rettegj ifjú: egy tekintet tőlem és a porban heversz.

ELEK *(érdemmel)*. Látom véres kezeid közt az erőszak vas kormányát, de halni tudok, megvetem hatalmad.

KAJUK *(félre)*. Így szeretem az ifjút, akaratom ellen tiszteletre buzdít. *(Elekhez.)* Most még jóakaród vagyok, menj fel a várba és mondd ama vitéznek, hogy érdemes arra, hogy Kajukot megismérje s engedjen a szükségnek és önnön hasznának.

HETEDIK JELENÉS.

Orangzeb, Kobut, az előbbiek.

ORANGZEB. Győzedelmes vezér! véghez vittem a mit parancsoltál, a nép örűl, hogy holnap nyughatik.

KAJUK. Ím hallod, ifjú, hogy az ostromot halasztom és a békességet valóban kívánom; azért holnap követemmel felmégy a várba, a kelendő nap már ott találjon, különben örökös rabság leszen makacsságod bére. *(Kobuthoz.)* Te vedd követségem jeleit s parancsolatomban eljársz. *(Kajuk a többiekkel el a sátor jobb felén.)*

ELEK *(maga).* Oh mennyei igazság, világítsd elmémet! Két út van előttem, melyre ez a pogány késztet, és mindegyik kedves szívemnek: Emelka áll az egyikén angyali képével és örök egyesülést igér; a másikán a haza gyámolangyala áll és borostyánkoszorút tart kezében, de csak a síron túl adja meg jutalmát. *(Nagy érzeménynyel.)* Emelka! téged látni, e szívhez szorítni — nem, azt a boldogságot magamtól meg nem tagadhatom. Felmegyek és elkészitem arra a nagy s örökös útra: lássa ő, hogy híve maradtam mind halálig hazámnak és szerelmemnek; lássa Zsigmond, hogy érdemes voltam fiának hivatni. *(Felháborodva.)* Félre gyászos képek! ti ijesztő kétségek! által ne lépjétek éltem keskeny körét, melyben egy új Éden tenyészik; ne keserítsd, gyilkos fájdalom, a jelenlét örömét és vond ki mérgedet üdvösségem kelyhéből; egészen hadd érezzem még egy-

szer azt a boldogságot, melyet a szerelem édes bája keblemben gerjesztett, azután — azután engedj meghalni.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Kajuk, Kobut, Orangzeb, több tatárok és az előbbi. Zelmíra egy más sátornál hallgatódzik.

KAJUK *(Kobuthoz a sátorból kijövén).* Ezen arany leszen jutalmad, ha azt végbe viszed, a mit fogadtál. *(Elekhez fordul.)* És te mit végeztél?

ELEK. Felmegyek a várba, de ha azt véled, vezér, hogy a haláltól való félelmem hazaárulóvá tehet, inkább öless meg azonnal.

KAJUK. Hazád hasznát akarom, különben nekem mindegy — de minden esetre visszavárlak; ezer szemekkel vigyáztatok reád, és kínos sors fog követni, ha vissza nem térnél.

ELEK *(érdemmel).* Kíméld szavadat. Hogy visszatérek, azt hitemmel bizonyítom; de hogy a várnak ura utolsó csepp vérig harczolni fog, azt is fogadom; légyen ez elég. *(Elmegy, Kobut utána.)*

KAJUK. Büszke magyar! Ha az ország romladékai ittlétemed s győzedelmimet nem hirdetnék, azt vélném, hogy győzhetetlen. A dicső napnál! az emberek számát mind eddig gyűlöltem; ezen ifjú kényszerít az erkölcs érdemét tisztelni. *(El.)*

KILENCZEDIK JELENÉS.

Zelmíra (más felől előjön).

ZELMÍRA. Elek visszatér, őt még látom, ez már elegendő vígasztalásomra. *(Gondolkodva.)* Minden körülöttem nyugodalomnak készül, maga a természet szendergésnek ered, csak engem kerül a nyugodalom. Lelkem fellengez és hasonlítást keres mostani s régi életem közt. Illendőbb ugyan mostani életem, és az emberhez jobban vagyon alkalmaztatva, de csendes könnyek folynak még is régi vadságomért és sokszor azt kívánom — megbocsáss Elek — hogy bár soha ne láttalak volna. *(Indulattal.)* Szelídebb érzésekre birta ő szívemet és sokért, a mi voltam, nem lennék, de az egész világ kincsét oda adnám, ha, a mi most vagyok, nem lettem volna. *(Lágyan.)* Egykor csak örömek tölték óráimat, a kelő nap látása, az atyám mosolygása már boldoggá tehetett; rózsaszínben állott előttem a világ, s minden tárgy vidám kedvre ingerle s felém örömet lehelle, az egész teremtményben legboldogabb valék — most, számtalan tűzkívánatok terhelik mellemet, a lehetség határit elhaladja elmém, ámbár tudom, hogy vagyon határa; a szerencsés kábaság elhagyott, világos lőn keblemben, de szívem szüntelen susogja, hogy nem vagyok szerencsés. Elek! Elek! nem vádollak, de tanításid elragadták nyugodalmát éltemnek.

TIZEDIK JELENÉS.

Orangzeb, az előbbi.

ORANGZEB. Ily magányosan és búba merülve?

ZELMÍRA. Nyugodjál meg rajta, megvallom, te nem vagy az oka.

ORANGZEB. Nem is volt szándékom néked bút szerezni.

ZELMÍRA. Valóban Orangzeb? annyi érzeményt nálad nem kerestem.

ORANGZEB. Mit nem tehet a hatalmas szerelem! Zelmíra, tovább nem titkolom, hogy a te bírásod éltem legszebb kívánsága; az atyád, reménylem, nem fogja hátráltatni, minthogy nemzetségem a tiedhez hasonló, és értékem is annyi, hogy bőségben táplálhat; mihelyt elérjük a hazai földet, felosztom véled csendes hajlékomat.

ZELMÍRA. Ne oly hirtelen, Orangzeb; én érzésedet sajnálom, mert nem viszontagolhatom.

ORANGZEB. Nem lészsz szerencsétlen! Emlékezzél vissza, hogy már mint gyermekek egymáshoz köttettünk, s hogy még a honi földön legszebb prédámat neked igértem. *(Kihúz egy gyűrűt.)* Nézd ezt a drágakövet.

ZELMÍRA. Mint gyermek örültem volna neki, most nem kecsegtet; tartsd meg ajándékod.

ORANGZEB. Vedd igéretem s tiszta szerelmem jeléül.

ZELMÍRA. Hagyj el! őrizd vezéred drága életét és engem ily ajánlással ezután megkímélj.

ORANGZEB. Élesek szavaid — hiszem, nem jönnek szívedből.

ZELMÍRA (*félre*). Nem, a dicső napnál! te őt el nem törlöd. (*Orangzebhez.*) Hagyj el.

ORANGZEB. Nem, Zelmíra, szavaid el nem ijesztenek, tőled el nem állok, bár mibe kerüljön — jön az idő s tőlem rettegsz.

ZELMÍRA. Idétlen dorgálás! Légy férfi, Orangzeb, és ne tedd nevetségessé magad egy gyenge leány előtt.

ORANGZEB (*felháborodva*). Hah, nékem ezt!

ZELMÍRA. Elfelejtem a mit tőled hallottam, oltsd el szíved lángját és tedd tovább is érdemessé magad az atyám kegyelmére. (*El akar menni.*)

ORANGZEB (*visszatartja*). Maradj, Zelmíra! Szólj, mely reményt vihetek magammal?

ZELMÍRA. Légyen elég a mit szóltam.

ORANGZEB (*titkolt méreggel*). A szerencse többé így öszve nem vezet, mit reménylhetek?

ZELMÍRA (*megvetve*). Hogy atyámat kérni fogom, mentsen meg utóbbi üldözésedtől. (*El.*)

ORANGZEB (*maga*). Elég, Zelmíra! a mit a szerelem nem eszközlött, végezze az erő, de soha el nem felejtem, hogy egy alacsony rabnak áldoztál fel. Kobut! most téged követlek.

(*A kárpit lefordúl.*)

HARMADIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Szádvárban.

Kobut, Batu.

KOBUT. Mely szerencse, barátom! Téged ezen a földön látni nem reményltem.

BATU. Változó csillagom sokfelé hányt vetett s végre tegnap e várba hozott, a mint látod, nem a legjobb állapotban. Veled, mint látom, a szerencse jobban gazdálkodott.

KOBUT. A mint veszed; én ugyan magam koholtam sorsom talpkövét, ama vak istennére nem sokat bízok: a ki mint vet, úgy arat; nekem jól mennek dolgaim, kivált hogy reád akadtam. Beszéld el rövideden sorsodat, mert nem sokára a várt elhagyom; itt, gondolom, senki nem háborgat.

BATU. Mind oda lent vannak az ifjú körűl, kit magaddal hoztál; az úr neki a vár falait mutatja, én elhagytam őket.

KOBUT. És reám találtál. A mint látszik, ez ifjú itt nagyon ismeretes.

BATU. Mint hallám, a vár urának nevelt fia s Emelka jegyese.

KOBUT. Szerencsés követség! — Beszéld el éltedet.

BATU. Kúten királyunk halála után azon titkos

gyülekezetben, a mint emlékezem, te is jelen voltál, melyben véres boszút esküdtünk a magyarok ellen, hogy nagyobb részét nemzetünknek megölték. Akkor én elváltam és Tugut vezérhez adtam magamat, kit mindenfelé az országban vezettem és nékie rablani segíték; végre Frangepán őtet meggyőzte; seregét elszélereszté és kincseit elfoglalta; maga Tugut a csatában elveszett, egy része népének Kádán vezérhez szalada, de nagyobb részét a győző elfogta. Én elillanték, soká elhagyva tévelyegtem, ezen ruha mentett meg több ízben a haláltól; míg ezen tájra jutottam, hol az éhség s a bágyadtság annyira elértek, hogy már magamat a halálnak szántam; de véletlen tegnap egy magyar a kősziklák között előttem termett s földijének tartván, e várba hozott. Itt van egész életem s több esztendei vándorlások után nem maradt más, mint törődött testem s azon hiedelem, hogy esküvésemet híven megtartám.

KOBUT (*átöleli*). Kúten megbántott lelke! tekints le hív szolgáidra.

BATU. És te barátom?

KOBUT. Értelek, Batu. Bátran kezet foghatok veled, mert én is szorosan hitem után jártam. Eleintén Kádán vezérnél voltam útmutató s én voltam az, a ki az erdőkbe elrejtett magyarokat egy hamis levéllel ki tudtam csalni s a halálnak áldozni. Most Kajuk első titkosa vagyok, ki ide küldött mint követet; azonnal visszatérek és a várt ostromoltatom.

BATU (*megijedve*). És én?

KOBUT. Téged oly bátor férfiúnak ismerlek, ki

egy-két könnyön meg nem indul, hulljanak bár a legszebb szemekből.

BATU. Már azon túl vagyok, most már csak nyugodalmat és könnyű életet kívánok.

KOBUT. Mely teljes mértékkel meglegyen; de előbb én is egy csekély szolgálatot várok tőled.

BATU. Ha tehetségemben áll.

KOBUT. Láttad ama magyar nemesnek leányát?

BATU. Igen.

KOBUT. Én annak a magyarnak esküdt ellensége vagyok; halála elkerülhetetlen. Ő nemzetünknek mindig ellensége volt s azt velem az utolsó országgyűlésen mélyen éreztette, s gondolom, ő volt egyik Kúten király gyilkosai közül is; de leánya már akkor magához vonta szívemet, mostani látása szerelmemet újra felgerjeszté; ezt a kincset a tatároknak prédául nem adhatom.

BATU. Az pedig a várnak bevételével elkerülhetetlen.

KOBUT. Én találok benne módot, ha segéd kezeidet nékem nyújtod. A csatától gyenge egészséged miatt magadat könnyen elhúzhatod, az alatt tartsd szemmel Emelkát, s ha a vár közelít estéhez, akkor —

BATU. Hát ha ellenkező történik?

KOBUT. Ötszáz ember ötvenezernek!

BATU. Hát mit tegyek vele?

KOBUT. Ha már látod, hogy a félelem elfogta szívét, akkor könnyen birhatsz vele s bevezeted ama kőszikla alatt lévő barlang belső rejtekébe; én az

alatt elvégzem a több szükségeseket s utánad sietek a barlangba.

BATU. Arról bizonyos lehetsz.

KOBUT. Számot tarthatsz köszönetemre.

BATU. Itt kezem.

KOBUT. Kedves barátom! Ezután sorsod az enyémhez lészen kapcsolva. De most hagyj el, hogy valaki együtt ne találjon. Légy boldog s teljesítsd kérésem.

BATU. Bizonyosan. *(El.)*

MÁSODIK JELENÉS.

Kobut.

KOBUT *(maga).* Ez nekem bizonyos, nem hiszek ugyan szavaidnak, de a szükség kényszeríti nekem használni. Valóban úgy látszik, mintha valami hatalmas lélek lépett volna velem szövetségbe, ki láthatatlanúl körülöttem jár és mágusi erővel minden környülállást hasznomra fordít. Emelka! mely édes név, de még ezerszer édesebb s kívánatosabb bírása. Mely szép ő, arra alkotva, hogy szerelmet gyújtson az emberi szívekben. — Szerelmet? de akarja-e ő azt viszontagolni? nem hallám-e, hogy már választott? Együgyű okoskodás! melyre egy idétlen elme fakad; nem kell nékem szíve, én benne egyedűl nemét csodálom. *(Magát elfelejtve.)* Ha ezek a karok őtet általszorítják, ha gyönyörű ékei előttem állanak — mit akkor a szív, ha egész létem testesült öröme karjai között olvad el, s az ő könnyei, szűz vergődései, lassú elhalása ölelgetésimet éde-

sítik. Ezt az üdvösséget el kell érnem, bár mibe teljék is az.

HARMADIK JELENÉS.

Zsigmond, Elek, Bálint, Balázs, zászlós, több szádvári katonaság és az előbbi.

Zsigmond. És semmi módon sem lehetne visszatérésedet hátráltatni? Kedves fiam! minden értékemet oda adom váltságodért.

Elek. Noha az aranyat a pogány imádja, Kajuk mégis szavát annál nagyobbra becsüli. Dicsőség s nagyravágyás az, a mi vad szívét vezérli.

Zsigmond. Mely keserves fordulat! Te, ki után atyai szívvel sohajtoztam, végre megjősz, új erőt, új életet öntesz keblembe — és egy óráig tartó boldogság után készülsz örökre elválni! Emelka! szegény leányom! ez a hír letöri létedet.

Elek. Kit neveztél atyám! Mindent a világon el akarok szenvedni, szólj a leggyilkosabb kínokról, csak ezt a nevet többé ne említsd, ez a név aláveri lelkemnek erejét.

Balázs. Csendes szunnyadásban hagyám el őtet, melyre sok szívreható érzeményi késztették; szép álmok kápráznak előtte, azt angyali mosolygása mutatja, s édes sóhajtások között többször Eleket kiáltott.

Elek. Kíméld, oh kíméld szívemet! érzem, szakadozni kezd. Emelka! Emelka! az élet még is szép.

Bálint. Maradj nálunk, jőjön a pogány egész népével éretted, és mi győzünk.

Zsigmond. Ha pedig a sors úgy végezte —

Elek. Ne tovább atyám! Te voltál tanítóm, te vezettél az erkölcs útjára; nem érdemelném fiadnak hivatni, e szent nevet hordozni, ha valaha kitérnék fényes nyomdokából. Visszatérek hát s szavamat megtartom. Lássa Kajuk önnön kicsinységét s tanúljon emberséget, hűséget.

Zsigmond. Felséges ifjú! tündöklő szemeid erős lelket hirdetnek.

Zászlós. Könnyen elválsz te életedtől.

Bálint. Reménylem, még öszvetalálkozunk.

Elek. Ott, hol rózsaláncza szerelmünknek soha el nem szakad. Barátim! a halál nem félelmes és ily állapotban az élet remekje.

Kobut (*előlép*). Bebek Zsigmond! hallgasd általam mit izen Kajuk, a tatárok hatalmas vezére.

Zsigmond. Mit akarhat ő vélem? A mit hirdetni akarsz, azt előre láttam; mondd neki, hogy készen állok.

Kobut. Ne ítélj hirtelen; nem jött Kajuk e tájra ismét magyar vért ontani, sőt veled szövetségre lépni eltökélett szándéka. Ötvenezer győzni tanult népével áll Kajuk a falak alatt, és ha az ész szavára nem hajlasz, váradat lerontja; egy tekintet tőle és egy kő sem marad meg helyén; fontold meg hatalmát. Ő, ama dicsőséges vezér, néked békességet s kegyelmet igér; nyisd meg nékie váradat és minden károd nélkül honába visszatér.

Zsigmond. Végeztél?

Kobut. S minthogy ő reá a mongol korona vár,

neked átadja Magyarország kormányát, melyért te neki csak esztendőnként adózol.

ZSIGMOND. Mondd vezérednek, hogy Bebek még szabad s kegyelmére nem szorúlt; mondd neki, hogy hazám ellensége előtt váram zárva marad, és hogy csak holttestemen keresztűl jöhet bírásához. Hogy harczolni tudok, ő azt már érzette, és ha az ég úgy rendelte, hogy esnem kell, itt állnak védjeim! bizonyítást olvasok szemökben: ha esnünk kell, dicsőségben esünk. Hogy pedig hasztalan ne essék jöveteled, mondd vezérednek, hogy e magyar fogoly váltságáért kész vagyok.

ELEK. Atyám! esküvésem leköt, vissza kell térnem.

ZSIGMO D. Oh Elek! nem tűrhetem tovább, el nem ereszthetlek. (*Félre.*) Egy titkos út a föld alatt elvezet a várból, azon mentsd meg Emelkát, és habár a szerencse mostohán szolgálna, ti ketten mentek lennétek, és én könnyebben harczolok.

ELEK. Zsigmond, hová ragad az atyai szerelem! vissza kell térnem, ha mindjárt előttem a pokol megnyilik.

KOBUT. Így hát tovább itt nekem nincsen keresetem.

BÁLINT. Most adj erőt e karnak égi hatalom, s engedj végeznem!

ZSIGMOND. Nem tartalak. Elek! menj, én is követlek. (*Kobuthoz.*) Te pedig mondd meg vezérednek, mit láttál.

KOBUT. Még egyszer kérdem, nem kell békesség?

ZSIGMOND. Békességet kötni nincs hatalmamban.

Béla él, ha urad azt óhajt, hozzá folyamodjék. Barátja nem lehetek, mert nagy a seb, melyet hazámon ejtett; de ha igaz szándéka a további vérontást kerülni s velem értekezni akar, jőjjön fel a várba, néki magának megnyitom. Itt, fogadom, oly szabad lészen, mint maga népe között.

KOBUT (*félre*). Ezt elhallgatom. (*Zsigmondhoz.*) Tehozzád illik a megalázódás.

ZSIGMOND. Azt nem fogom.

KOBUT. Akkor sem, ha ennek az ifjúnak véres fejét zászlóúl előttünk hordozzuk?

ZSIGMOND (*fájdalommal*). Halj meg fiam! (*Szava eláll.*)

ELEK (*indulattal*). Drága atyám! a te áldásodat. (*Zsigmond kezét fejére teszi s nedves szemeit az égre mereszti.*) Légy boldog, vigasztald Emelkát!

EGY KATONA (*előáll*). Mi nem eresztünk Elek! együtt harczoljunk, de ez a vad pogány, míg mi élünk, oly könnyen véredben nem gázol.

ELEK. Mit tartana Kajuk felőlem, ha adott szavamat megszegném? Nem, barátom, ezt a diadalmat rajtam ne vegye. Két esztendeig hordozom e lánczot, ezer képekben láttam a halált körülöttem és ez a lélek soha nem csüggedett, most pályám véginél mint egy köz félénk éltemet sajnálnám? Nem! nem! elvégzem sorsom rendelését. (*Zugolódás a katonák között.*)

ZÁSZLÓS. Maradj közöttünk, s ha a sors úgy mérte, halj mint egy bajnok a csata vérengző piaczán.

ELEK. Ez a kar gyenge, fegyvert már alig emelhet; a rabság kiszítta cseppenként testemnek erejét;

vérem elszáradt, csak lelkem maradt épen; ez az árnyéktest egyedül a sírba tartozik. Váljunk tehát, vitéz társaim, békén el egymástól, a ti nemes lelketek végső órámat nem fogja keseríteni. Ott az örökség éjjelében, melyet erkölcsünk világít, feltaláljuk egymást.

KOBUT *(Zsigmondhoz)*. Követségemet elvégeztem, de minekelőtte elválnék, tudd meg Bebek Zsigmond! hogy Kobut, ama szabad szájú ügyész áll előtted, kit hajdan üldöztél — most már rajtam a sor.

ZSIGMOND. Hah!

BÁLINT. Elek, rossz kezekbe estél!

ELEK. Légy békén, ily alacson lélek, mint ez, nekem nem félelmes, nevetséges mérgét más karjába önti, félénk szíve egy tekintettől retteg.

KOBUT *(titkolt méreggel)*. Ezt nékem? reszkess fogoly.

ZÁSZLÓS. Köszönd, hogy itt talállak először.

ELEK. Ki jön itt? Oh égi irgalom, Emelka!

NEGYEDIK JELENÉS.

Emelka, az előbbiek.

EMELKA *(nagy háborodással Elek karjába szalad)*. Mely szomorú hír támad! Elek! nemde hazug költemény a mit hallottam? Újra elhagynál? Nem! nem! most midőn szerelem, öröm, boldogság reánk vár — nem! Elek azt nem teheti.

ELEK. És neked kellett jönni, ezt a szívet, mely bátran a sírba nézett, újra felkölteni? *(Indulattal öltöleli.)* Oh elvesztett üdvösségem! nálad hagyom az élet

érdemét; lelketlen s erőtlen szállok a mély sírba. Légy erős és tanúlj veszteni.

EMELKA. Az élet csak egy rövid perczenet, engedd karjaid közt elérnem múlását. Oh légy szánakozással; a kétség, érzem, öleli szívemet.

ELEK. Vigasztald magadat, rövid az elválás, szerelmünk örökös.

ZSIGMOND. Tűrni tanúltam, de ha ezt látom, lelkem akkor méltán a síron túl jutalmát keresi, mert ezt pótolni egy élet nem elég.

BÁLINT. Itt állok s nem tudom, sirassam vagy csodáljam-e őket? Szerencsétlen ifjú! kettős halállal halsz te meg.

KOBUT. Meddig várakozzam?

ELEK. Nincs mit tennem, a hideg kötelesség elragad szívedtől. Emelka! légy boldog.

EMELKA (*Elek karjába dől*). Ölj meg! elébb, míg éltem el nem hágy, el nem válok tőled.

ELEK. Szerencsétlen! ha tudnád mennyire szenvedek.

EMELKA. Szerencsétlennek mondasz s még is, még is elhagysz! oh mely kínos gyötrelem (*Nagy fájdalommal.*) Elek! Elek! soha sem szerettél. (*Atyja karjába dől.*)

ELEK. Légy boldog, drága lélek! ez a fájdalom vigyen örök üdvösségre. (*Nagy érzeménynyel.*) Atyám! a mit rajtam tettél — nem, szívem ellágyúl — (*Zsigmond nyakán*). Légy boldog atyám! Bálint! és ti! Nékem nem lehet. (*Kirohan az ajtón, utána Kobut és a többiek.*)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Zsigmond, Emelka.

ZSIGMOND (*Emelkát ápolgatja, csendes érzéssel*). Tekints le mennyei jóság! és ne hadd ez ártatlan szívet a kétség markában! és te reménység! te az élet legszebb virága s az ember hív barátnéja, térj vissza mellébe, hogy kiállhassa e rettenetes próbát. Szerencsétlen! csak rövid idő múlva mind elhagyunk, a kiket szerettél.

EMELKA (*szakadó szavakkal*). Atyám! Elek —

ZSIGMOND. Emelka!

EMELKA (*feléledez*). Láttam őt véresen elesni, végső pillantása még engem keresett.

ZSIGMOND. Ez csak a képzelet tünemény képe, vesd ki fejedből; nem így kell ezen erős ifjút tisztelni, hanem légy hasonló hozzá; én is elvesztem őt.

EMELKA. Ily sebes fordulat, így visszataszíttatni! ez az, atyám, a mi engem keserít.

ZSIGMOND. Légy erős és szenvedd eltökélve sorsodat, még más felleg is támadhat fejünkre. Emelka! meg kell vallanom: a tatárok bizonyára várunkat ostromolják; ha a sors könyvében éltem ki vagyon törölve —

EMELKA. Oh akkor, atyám, téged s Eleket követlek.

ZSIGMOND. Nem, kedves leányom! éltünknek urai nem vagyunk; és az ég keményen bünteti meg az erőszakos halált; hallgasd hát a mit mondok:

történhetik, hogy én elveszek — mert a dicső oltalomhoz életet kell kötni.

EMELKA. Veled éltem, engedj veled halnom.

ZSIGMOND. Fogadd meg atyád előtt, hogy éltedet kíméled.

EMELKA (*magával küszködik, végre atyjára borúlván, mély érzeménynyel*). Fogadom.

ZSIGMOND (*melléhez szorítja*). Jó lélek! mely szépen jutalmazod atyai gondviselésemet; új erőt adsz lelkemnek e fogadás által. Édes szorgalmimnak eddig adósa valál, ezzel lefizetted, a mivel tartoztál.

EMELKA (*indulattal*). Oh engedj örökös adósodnak maradni.

ZSIGMOND. Ha a tatárok győznének, és én — Te sírsz?

EMELKA. Hadd mossák könnyeim atyai melledet, égi vigasztalást tenyésztnek szívemben.

ZSIGMOND. Ha én nem leszek, Emelka, siess azután azon titkos úton, melyet csak neked mutattam, siess ki a várból és így megszabadúlsz a nehéz rabságtól; Balázs fog kisérni, áldásom s az ártatlanság védangyala tovább vezérelni.

HATODIK JELENÉS.

Bálint, az előbbiek.

BÁLINT. Eltünt már szemem elől, s ím visszatérek hallani, mit rendelsz.

ZSIGMOND. Bálint vitéz bajtársam! az óra közelget, mely minket vagy elválaszt, vagy szorosabban

öszveköt. Én megbékéltem a világgal s nyugodtan várom halálomat, azt pedig ezen áldott léleknek köszönöm.

BÁLINT. Azt vártam Emelkától; nagy lelke atyjának lakozik benne, és Hunnia szülte; a magyar szűz nem retteg az áldozattól, ha a haza s a dicsőség kivánják. Zsigmond! a katonaság együtt van, akarsz velök szólni?

ZSIGMOND. Vezesd fel őket. *(Bálint el. Emelkához.)* Te Emelka! menj szobádba s ott várakozzál reám. *(Emelka el.)*

HETEDIK JELENÉS.

Zsigmond, Balázs.

ZSIGMOND. Hív szolga, ki ifjúságodban velem osztád sorsomat, s kit szívem örömmel barátjának fogadott — még egy, talán utolsó, szolgálatot kér tőled nem urad, de egy aggott atya s barátod.

BALÁZS. A mit eddig tettem, arra a kötelesség vitt, kegyelmed legszebb bérem vala; de mutass útat, legyen bármely félelmes, legyen magában a hosszú örökségben, ha neked békét szerezhetek, bátran elkezdem. Az idő megfehéríti ugyan hajainkat, de ifjúságot érzek tagjaimban, ha neked szolgálok.

ZSIGMOND. Mondja bár valaki, hogy szerencsétlen vagyok! a ki ily emberektől környülvéve élhet, annak sorsa mindig örvendetes marad.

BALÁZS. Keskeny hajlék vala születésem helye, de mellem elég tágas azt megtartani, a mire tanítottál; és én mint a te szolgád senkit sem irígylek.

Zsigmond. Balázs! nekünk el kell válni; a tatárok holnap a várat ostromolják, a csata kimenetele bizonytalan, s ha én oda veszek, legyen legalább Emelka megmentve. Mely sors vár reája, ha őt a tatárok elfogják! Bús tekinteted, látom, megértett, téged választottalak, szabadítsd meg őtet.

Balázs. De már késő, mert a tatárok a várat körültáborozzák.

Zsigmond. Egy titkos út várامból a ligeti hegynek lábához és a sűrűség közt a nagy erdőbe vezet; addig Emelka az útat tudja, odáig vezesd és onnan a merre az ész, szerencse és az isteni sugárlás. A tatárok, ha mindjárt beveszik is a várat, elhagyják ezen vidéket, mely eledelt nekik nem adhat.

Balázs. Nehezen esik téged ily szükségben elhagyni! de Emelka gyermeked, az elég. De nem volna jobb Emelkát arra a jövevény magyarra bízni? ő bágyadt és a csatában keveset használhat.

Zsigmond. Egy idegenre?

Balázs. Elég, hogy magyar! Ő az útakat tudja s Emelkát Hollóvárig elvezetheti; a mint állítá, a tatárok honukba készűlnek; Béla királyunk is új sereggel közelít, a ki Bebek Zsigmond leányát pártul fogja.

Zsigmond. Vezesd hozzám utóbb őtet, de minden esetre te is készűlj az útra; nemsokára követlek.

(Balázs elmegy.)

NYOLCZADIK JELENÉS.

Zsigmond, Bálint, zászlós, a katonaság.

BÁLINT. Itt állnak Szádvárnak védjei, a haza buzgó szeretete lángol szívökben és általam régi hűségöket irántad ujítják.

ZSIGMOND. Köszöntlek bennetek vitézek! A haza és a szabadság újra erős karjaitokat kéri. Kajuk nagy táborával várunkat már körülvette és azt általadni kívánta. Én régi vitézségtekben bízván, követjét visszaküldém és eltökélém magamat inkább váram falai alá temettetni, mint rablánczot hordozni.

BÁLINT. Azt merem én is mondani magamról; míg csak élek, egy tatár sem szegezi zászlóját Szádvárnak falára.

ZSIGMOND. A csata, barátim, egyenetlen lesz, a sokaság ellen egyedül vitézségünket állíthatjuk, azért rend s okvetetlen szófogadás szükséges. Ha valaki volna köztetek, ki hazáját el tudná árulni és a viadal alatt a vár feladását említni, azt én önnön kezemmel kitörlöm az élők rendéből. Ha valaki életét oly igen szeretvén, inkább hordozza a szolgaság jármát, az álljon elő, hagyja el váramat és borúljon a pogány lábához! — Ti hallgattok? Jó, esküdjék kiki nékem hűséget mind halálig. *(Kardját kihúzza, közéjök megy.)*

(Az egész katonaság kardot húz s valamennyen kardjaikat Zsigmond kardjához értetik.)

Esküszünk!

ZSIGMOND. Köszönöm, vitézek, a haza s királyunk nevében.

Zászlós. Most már jöhet Kajuk, mi valamenynyen egyért! nem félünk dühétől.

Bálint. A szabadság legyen csatakiáltásunk; az a szó, mely eddig a magyart annyi győzedelemre vezette, annak legyen szentelve egy jó magyar élete s halála.

Zsigmond. És ha bár éltünkkel áldozunk e nagy czélnak, a történet, a világ legigazabb birája, nevünket fentartja és tartandó érdemoszlopot emelünk maradékink szívében. Ha a jövendő tetteinket csodálja és laurust ültet füves sírhalmunkra, akkor ez a vér, melyet most szívünk ont, rajta fog ragyogni és éleszti dicsőségünk halhatatlan virágát. Ha egy magyar hívtelen kezd lenni dicsőűlt véréhez, ha elfajúlva őseitől a szabadság már szívét nem emeli, ha oly magyar e romladék alatt elmegy, lelke felébred és talán visszatér elei dicső nyomdokába. Rajta tehát vitézek! harczoljunk a királyért és szeretett hazánkért. Most a vár falára.

(A kárpit lefordúl.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Sátor előtt.

Kajuk, Orangzeb, Zelmíra s több tatárok.

Zelmíra. Jó reggelt kedves atyám! a kelő nap új örömet készítsen szívednek.

KAJUK *(kegyesen).* Miért kerülöd atyádat, Zelmíra? tegnap csak alig láttalak. Különben tele arczád a hajnallal vetélkedett, most oly halovány és a fentöltött éjszakát nyilván hirdetik beesett szemeid. Zelmíra! mely sokat változtál, mióta a sajói ütközet után tőlem elmaradtál!

ZELMÍRA *(félre).* Rettegek, hogy titkomat tudja. *(Atyjához.)* Álomtalanság és a nyughatatlan élet, más semmi.

KAJUK. Orangzeb most vallá, hogy értékét veled osztani akarja.

ZELMÍRA *(Atyja mellére borúl).* Nem, csak most ne.

KAJUK. Értelek — és soha.

ORANGZEB *(félre).* A méreg megemészt; ezer átok reátok.

KAJUK. És erről, akarom, többé köztünk szó ne legyen. De hol marad Kobut; még tegnap estvére vártam, és egész éjjel oda marad, nem legjobb jel. *(A tatárokhoz.)* Minden esetre a nép készen legyen, mert az első kürtszóra a várt ostromoljuk. *(Egynehány tatár elmegy.)*

ORANGZEB. Talán a magyar nemes őt megfogva tartja, vagy amaz ifjú —

KAJUK. El nem hihetem; ama vitéz magyarban több erkölcsöt gondolok, mint hogy azt cselekedhetné, nem fér ily alacsonyság szívéhez; ő nekem tisztelt ellenségem, s ha őt nagynak nem tartanám, nem kívánnék vele mértekezni.

ZELMÍRA. Az ifjúban is nagy lélek lakik.

ORANGZEB *(fontosan).* Mely kész szószólója lett Zelmíra annak a fogolynak!

Zelmíra. És méltán. Tudod, kedves atyám, hogy kérésemre őt életben hagytad és velem visszaküldötted az ország szélire. Mely állhatatosnak s nagylelkűnek mutatta ő magát, mely csendes erővel hordozta lánczait és békén nézett nehéz rabságába; egy rab sem volt hozzá hasonló.

Kajuk. Megvallom, az én szivemet is meg tudta indítani.

Orangzeb. Kobut közelget.

MÁSODIK JELENÉS.

Kobut, az előbbiek.

Kobut *(Elek véres ruhájával)*. Győzedelmes vezér! ama nemes makacssága azt teljesíteni nem engedte, a mit fogadtam; nyúlj azért fegyveredhez és áldozd fel őket kemény haragodnak. Bebek Zsigmond nevetve fogadta követedet és azt izeni, hogy gondolkodjál vissza s ha még egy fiad volna, küldd az ostromhoz.

Kajuk. Hah! ezért véreddel adózol. Orangzeb! fúvasd meg a kürtöt! *(Orangzeb el.)* Magam vezetem az ostromot.

Kobut. Soká ellent nem áll, csak ötszázan őrzik Szádvárnak falait. *(Az egész táborban kürt harsog. Orangzeb vissza jő.)*

Kajuk. Harmad része tehát népemnek elég, sőt sok is. *(Orangzebhez.)* Te további parancsolatomig a táborban maradsz.

Kobut *(félre)*. A szerencse ismét részemre dolgo-

zik. *(Kajukhoz.)* Nem volt oly ocsmány név, melylyel nem illette felséges személyedet.

KAJUK. Elengedem további mesédet; hol a magyar ifjú?

KOBUT. Ő elesett az én karom által; itt véres ruhája szóló bizonyságom.

ZELMÍRA *(nagy indulattal)*. Setétedj el oh nap! húnyj el éltem csillaga! Oda Elek! oda nyugta éltemnek. *(Elmegy.)*

KOBUT. Megbocsáss hatalmas vezér! én őt megölni kénytelen valék. A falakon kívül engem megtámadott, egy elrejtett tőrrel akarta mellemet keresztűl szúrni, és csak a jó szerencse mentett meg a haláltól; látván vesztemet, kardot húztam s mivel már a várból segédje közelített, gonosz fejét ketté hasítottam.

KAJUK *(kihúz egy zacskó aranyat és megvetve neki veti)*. Annyi vitézséget nálad nem kerestem. *(Merőn szemébe néz.)* Kobut, keresztűllátom lelkedet; rettegj haragomtól, ha nem igaz, a miket szólottál. *(Elmegy, Orangzeb követi.)*

KOBUT *(maga)*. Valóban? tehát csak annyira vihettem, hogy ez a pogány is keresztűlláthat? De mely halandó tudja a történet kormányát vezetni; hibázni az ő sorsa, de az okosé a hibát helyre hozni. Egy véletlen gondolat ütött fejébe, mely szavaimat előtte ketségesekké tette, ez nem gátol semmit, sőt feltételem inkább erősödik, melyre maga Kajuk ösztönöz. Egy lépés van már téve; nagy lépés, mert Emelkát karjaim közé vezeti; a másikat Orangzeb

azt a magyar ifjút is a te segítségeddel rejtém el; mert tudd meg, hogy ama biztos társaidat arra fordítottam — én mindjárt —

Orangzeb (*felhevülve*). Megállj! (*Magával küszködve.*) A szerelem és a gyűlölség dobzódnak mellemben. (*Eltökélve.*) Kobut! ím eltökélve látsz: ő engem megbántott, a bosszúállás győzzön. De mint lehet végbevinni? a nép őt szereti és a legkisebb gyanú bennünket feláldoz.

Kobut. Bízd reám! a gyanút magunkról könnyen másra hárítom.

Orangzeb. Légy rövid; az ostrom kezdődik, nekem mennem kell.

Kobut. Hallgasd tehát; ha a nép Kajukkal együtt visszatér a táborba a harczot kinyugodni, mert nem könnyű munka leszen a vár bevétele; és ha Kajuk sátorában édesen aluszik, akkor te éjfél tájban add őtet által az örök álomnak. Légy férfiú, Orangzeb, egy bátor szívnek ez csak játék.

Orangzeb. De a játék kimenetele — Kobut! Kobut!

Kobut. Te mint első Kajuk után, ki sátorába szabadon ki s bejársz, kit a nép tisztel, ki merné benned keresni a vezér gyilkosát? Sőt halála után helyébe emelnek, és a hol most kértél, ott akkor parancsolhatsz! De hogy a népnek kétsége ne legyen, azt a magyar foglyot titkon ide hozom, ruháját Kajuk vérébe mártsuk, te arra lármát üss és a nép majd nem hallgatván az ifjú mentségére, úgy is mint gyűlölt ellenségét, mérgének áldozza.

ORANGZEB. A harcz, hiszem, nem soká tart, azután erről még többet beszélünk. *(Kezét nyújtja neki.)* Kobut! te győztél, a tied vagyok minden esetre.

KOBUT *(örömmel)*. Menj kedves barátom! és ne felejtsd el mint vezér, hogy én valék egyik eszköze fényes nagyságodnak.

ORANGZEB. Számot tarthatsz érdemes jutalomra. *(El.)*

NEGYEDIK JELENÉS.

Kobut maga.

KOBUT. Fáradozásaim gyümölcsei gyönyörűen érnek, már nem vagyok messze czélomtól. Kajuk! igazán mondád, hogy ez lészen Magyarországban utolsó harczod; jól jövendőltél, mert a kürt hangja többé fel nem ébreszt. Zelmíra éljen, ő nekem nem ártalmas. *(Hallgatódzik.)* Ott harczolnak és az ég visszahangzik dühös lármájoktól; az a szerencsés, a ki jobban gyilkolhat, és ha az ész világánál nézzük, egyik sem tudja, miért: ezt az a tünemény láng, a hazai szeretet, azt amaz emésztő fúria, a nagyravágyás és rablás ösztönözi. De nekem mindegy, sőt ily tekintet nevetségre csiklandoz. Közelebbről nézem ezen öldöklő játékot, hogy azután annál könynyebben a várban teremhessek. *(El.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.

Szádvár előtt. A csata közelget, a verekedők előre nyomúlnak, *Zsigmond* a magyarokkal hátra nyomattatik, azonban *Bálint* egy osztálylyal a tatárok derekára rohan, kik azután visszaszaladnak; a csata között *Zsigmond* megsebesedik, a *zászlós* őtet védelmezi, az ütközet eltávozik, csak a *zászlós* marad és *Zsigmondot* egy kőpadra segíti.

ZSIGMOND. Itt engedj nyugodni, Orbán! Sebeim égetnek; itt az árnyékban talán könnyebbűl fájdalmam; leginkább az szomorít, hogy oly hamar tehetetlen lettem. Menj Emelkához, mondd neki, hogy hagyja el sietve kísérőivel a várat, siess és vidd neki utolsó áldásomat. (*Zászlós el.*) Az a remény, hogy gyermekem megmenekedik a fogságtól, édesíti végső órámat. Nem soká még és visszaadom a földnek a lélek porruháját, elvégzem pályámat; ez a virág, melyet a haza leszakaszt, az örök tökéletességben újra feléled.

HATODIK JELENÉS.

Egy katona, az előbbi.

KATONA (*sietve*). Uram! Bálint az ostromot visszaverte, és minthogy téged nem talált, engem küldött állapotod iránt kérdeni.

ZSIGMOND. Mondd vitéz barátomnak, hogy még elek, de két nehéz seb erőmtől megfosztott; mondd neki, hogy Szádvárnak szabadságát, védelmét az ő kezére bízom; és ha a vár mentve marad, legyen ő Emelka atyja, ha én elköltözöm.

KATONA. Légy boldog, Zsigmond! én visszatérek a csatába; győzni, vagy halálba megyek. *(El.)*

ZSIGMOND *(maga)*. Vitéz Bálint! vissza nézek életem útjára és téged mindenütt híven mellettem látlak, jót és rosszat velem felosztani.

HETEDIK JELENÉS.

Zászlós, az előbbiek.

ZÁSZLÓS. Emelkával szóltam, átadtam Balázsnak, és amaz idegen magyarnak; csodáltam őt oly nyugodtan látni; nehéz sebeidet eltitkolám előtte, hogy még szép reményt vigyen el Szádvárról. — De minő zaj ez! Új támadás!

ZSIGMOND. Menj fel a falfokra, onnan kilátsz a szabadba.

ZÁSZLÓS *(felmegy)*. Valóban új ostrom, három csoporton rohannak a várra.

ZSIGMOND. Hol harczol Bálint?

ZÁSZLÓS. A várkapu felett; már a falaknál vannak, mint a felhő úgy repül a nyíl felfelé — vitéz népünk kiállá — most lajtorjákat tesznek a falakra; a mieink egyre harczolnak, Bálint legelől — a tatárok hullanak — már szaladnak — Bálint győz! győz! Oh Zsigmond! hogy ott nem lehetsz!

ZSIGMOND. Oh égi igazság!

ZÁSZLÓS. Kajuk új népeket küld, az egész hegyet belepi sokasága; új ostrom, — a kaput feszegetik — Bálint visszaveri őket — szörnyű vérontás — több-több tatár hull — ismét új osztály közelít, a mieink

ritkulnak — új ostrom a falakon — Bálint mindenfelől vitézeinket gerjeszti — a tatárok a holttetemeken a falakra másznak. Hah Zsigmond! Bálint elesik — fejét egy karóra függesztik, a tatár zászló — nem, nem, ez a tekintet megöl. *(Sebesen leszáll.)*

Zsigmond *(nagy maga-megerőltetésével kardot húz).* Hah! nagy isten! most adj még erőt! *(A várkapu felé megy.)* Szabadság vagy halál! *(Azon közben a tatárok berohannak. Orbán és Zsigmond egy ideig velök harczolnak, végre a zászlós levágatik és Zsigmond a gyengeségtől lenyomatván, megfogatik. A tatárok felül a falakra másznak. Szádvár ég, e lárma alatt lefordúl a kárpit.)*

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Sötét barlang.

Kobut több tatárokkal, fáklyákkal, Emelkát bevezeti.

Kobut. Itt e rejtek barlangban tanúld tehát megismerni, hogy Kobut arra kényszeríthet, a miért előbb esdeklett. Itt panaszold e kemény szikláknak sorsodat, hallgasd a szelek ordítását, önnön nyögésed viszhangzását, a kígyók sivítását és a halál lassú lépését, ha édes szavaim terhedre vannak. *(Egy ideig hallgat.)* Emelka! még szeretlek, még csak magadon áll — *(Lábához esik.)* Nézd, térdemen —

Emelka *(érdemmel).* Vissza szörnyeteg! te kit a természet vad haragjában szüle, hagyj el; jelenjen

bár meg előttem a legmérgesebb állat, nékem könynyebb leszen, mint gyűlölt képed előtt.

Kobut. Vedd hát jutalmadat. *(Elfordúl és egynéhány hátul álló tatároknak jelt ád. Magában.)* Előbb ismerje meg kedvesét; az a tekintet lefosztja a szív kemény kérgét és közelebb viszen az ő bírásához. Az a halaványság és az a bús tekintet gyönyörű képén, a félelem hagyományi neki még új kellemet adnak; én őtet nem szeretem, de annyi szépség mást ne boldogítson, inkább kebelemen hervadjon el. *(Elek bevezettetik kísérőivel, Kobut a fáklyásokkal elvonúl.)*

MÁSODIK JELENÉS.

Elek, Emelka.

Elek. Mire élek még, kegyetlen végezet! Oh engedd ezt utolsó órámnak lenni.

Emelka. Hála az egeknek! újra szabadon lehellek.

Elek. Egy fogoly társ?!

Emelka. Mely ismeretes szavak! mely mélyen behatnak szívembe.

Elek. Mely ömledező hang, akárki, én őtet megszólítom.

Emelka. Talán ő is szenved, vagy hasonló áldozatot és vigasztalást óhajt, én megkérdem.

Elek. Ki vagy? felelj! Mely bal történet hozott e helyre?

Emelka. Oh égi irgalom, mely szózat!

Elek. Mit hallok! ez Emelka szava! Emelka! Emelka!

EMELKA. Te vagy kedvesem? és eljöttél a síron túl is híven Emelkát vigasztalni. Oh áldott lélek! még visszatart a sors, nem követhetlek. Ne hagyj el, vigasztaló lélek, mint az életben elhagytál! járulj körülöttem és erősítsd lelkemet.

ELEK (*nagy indulattal*). Emelka itt, hah! mely rettenetes eset!

EMELKA. Vagy ha az égi igazság egy titkos bűnért kizárt az örök üdvösségből, szólj, mit tehetek váltságodért?

ELEK. Emelka! még élek, oh egy szerencsétlen életet.

EMELKA. Elek, Elek, te élsz! Oh egek! adjatok erőt ez örömet viselnem. De hol vagy? szemeim hasztalan keresnek.

ELEK. Oly közel hozzád; de szólj, hogy jöttél ide? rettegek, ha Kobut kezébe estél.

EMELKA. És méltán, hallgasd csak. Minekelőtte a várat elhagytam volna, az a földink, kit Bálint a várba hozott és az atyám kísérőmnek rendelt, Balázst, azt a hív szolgát, orozva megölte. Én az atyámhoz akartam folyamodni, de ő megragadott és kardját mellemnek szegezte — a többit nem tudom, de mire életbe jöttem, itt e barlang bemeneténél Kobutra találtam, ki czinkosának épen akkor egy tőrt döfe mellébe; vedd, így ordíta, szolgaságod bérét; és az ezer átkok között lábaimnál lelkét kiadta.

HARMADIK JELENÉS.

Kobut, tatárokkal, az előbbiek.

EMELKA. Elek, téged látlak! mely boldogság!

ELEK. Emelka!

KOBUT (*Elekhez*). Te magyar ifjú, te már a haláinak voltál szentelve, im én fentartottam éltedet.

ELEK. Félre! veled nincs szólásom.

KOBUT. Hogy is jöhetne gyilkoló gondolat fejembe, midőn egyedül a szerelem lelkesít. (*Emelkához.*) Ezt egyedül a te kedvedért cselekedtem — te elfordúlsz? Tudd meg tehát, hogy gyűlölni is tudok és hogy haragom oly nagy valamint szerelmem, azért nézd, itt szemed előtt haljon meg. (*Eleket megtámadja.*)

EMELKA. Megállj gyilkos! Én — nem, nem, vedd el éltemet.

ELEK. Engedd az én véremben dühödni. (*Kobut újra megtámadja.*)

EMELKA (*felháborodva*). Hadd el, nem birhatom tovább; itt, itt vagyok.

NEGYEDIK JELENÉS.

Orangzeb kívülről, az előbbiek.

ORANGZEB. Itt ezen barlangban kell nekiök elrejtve lenni, itt vigyázzatok. (*Bejön.*)

KOBUT. Hah! ez Orangzeb! Valjon mit akar ő.

ORANGZEB. Kobut, mit mivelsz?

KOBUT. Azt én kérdezhetem tőled, mi hozott téged ide?

ORANGZEB. Megvesztegetted ugyan szívemet, de a jobb erkölcs felébredt mellemben, és tudd meg, hogy vezéremnek igaz vallást tettem: e helyre pedig azért jöttem, hogy gonoszságod áldozatit tőled elragadhassam. *(Emelkát meglátván.)* Még egy fogoly?

EMELKA. Elek! közelget a szabadúlás órája!

KOBUT. Barátom! térj eszedre, most fő pontján czélunknak, és te — Orangzeb, mit fogadtál?

ORANGZEB. Félre minden megbizottsággal, szégyenlem, hogy veled valaha csak szóba is állottam.

KOBUT. Tudd meg tehát, hogy te is elveszesz velem együtt.

ORANGZEB *(a tatárokhoz)*. Ezt a két foglyot vezessétek a fővezérhez minden tisztelettel, és ezt *(Kobutra mutat)* kötözzétek meg.

KOBUT. Hah! nékem ezt? ismersz te engemet?

ORANGZEB. Vess számot a világgal, többet nem dühödöl.

KOBUT. Hah! menj tehát — *(Kardot ránt és Orangzebet megtámadja, a ki vele öszvecsap és levágja)*. Átkozott légy örökké! *(Meghal.)*

ORANGZEB. Vedd jutalmadat. *(A tatárokkoz.)* Ezt a testet vigyétek és vessétek a barlang gödrébe, hagyjátok temetetlen, és a vadállatok lakozzanak vele; aztat érdemlette. *(A tatárok elviszik Kobutot.)*

ÖTÖDIK JELENÉS.

Zelmíra, az előbbiek.

ZELMÍRA *(örömmel Elekhez szalad).* Elek! Elek! Te élsz? *(Emelkát meglátja.)* Ki vagy te? Elek! hogy jösz ily társaságba?

ELEK. Emelka, Bebek Zsigmond leánya, ő az, kiről oly sokszor szólottam.

EMELKA. Kobut ide e barlangba zára *(Orangzebre mutat),* míg ez az ifjú meg nem szabadított.

ZELMÍRA *(Orangzebhez).* Orangzeb! ez elfelejteti velem a múlt időt, te hibáztál, az atyám megbocsátott, *(kezét nyújtja neki)* légy nekem is barátom!

ORANGZEB. Zelmíra! mely szépen jutalmazol, én megyek és a fővezért mindenekről tudósítom; addig maradjanak a te oltalmadban. *(El.)*

ELEK. Zelmíra! mennyi köszönettel tartozom. *(Emelkához fordul.)* Emelka! ebben a jó teremtésben nézd éltem megmentőjét, biztatóját és angyalát.

ZELMÍRA. A te szerencséd legszebb jutalmam!

EMELKA. Ki vagy te, angyali jóság? vedd buzgó könynyeimet! Ezek áldanak téged, mást Emelka nem adhat — de te elfordúlsz, szemeid kerűlnek. *(Gondolkodva.)* Talán Eleket szereted? Hah! ki ne is szeresse. *(Oda vezeti Elekhez.)* Nagylelkű leány! légy te az övé, neked hozzá több igazságod vagyon, légy szerencsés.

ZELMÍRA *(ömledezve).* És te?

EMELKA. Én nálatok maradok és boldog bizonysága leszek szép szerencséteknek.

ZELMÍRA. Nem, a dicső napnál! e szent frigyet soha el nem szakasztom. *(Emelkához.)* Te meggyőzted utolsó kétségemet, ily nemes szív megérdemli Eleket. Legyetek boldogok.

ELEK *(nagy érzéssel)*. És Zelmíra?

ZELMÍRA. Én atyámat honába követem és téged először teljes igazsággal mellemhez szorítlak avval a szép hiedelemmel, hogy Zelmíra élni fog szívetekben.

ELEK és EMELKA *(öt általfogják)*. Míg porrá nem leszünk.

ZELMÍRA. Kedveseim! most siessünk az atyámhoz: és nektek szabadságot kérek; jertek. *(El.)*

HATODIK JELENÉS.

Szádváron udvar, *Kajuk* a tatár sereggel, mely őt pajzsokon előhozza.

KAJUK *(leszáll)*. Vitéz tatárok! segítségtek és erős karjaitok által elértem czélomat, a vár hatalmamban vagyon és kezem közt a várnak ura; most már diadalmasan hazánkba indúlhatunk. De azelőtt még elesett fiamnak áldozatot hozok és felszentelem ama büszke magyar életét, a ki népemben és önnön szívemben oly nagy károkat tett. Hozzátok elő Bebek Zsigmondot. *(Négy tatár el.)* Megvallom, nem kis munkánkba kerűlt a vár bevétele, méltó dicséret illik az igaz vitézséghez, ellenségeink emberűl harczoltak; magam is csak alig menekedtem fiamnak sorsától: mert egy ősz bajnok keresztűl vágván seregem derekán, nagy veszedelembe hozott, melyből Orangzeb vitézsége szabadított ki.

HETEDIK JELENÉS.

Orangzeb, az előbbiek.

Orangzeb. Győzedelmes vezér, elvégeztem híven a mit parancsoltál, a barlangban azt az ifjút feltaláltam és vele Bebek Zsigmondnak leányát.

Kajuk. Hah! Bebek! ez a hír szívedet érdekli.

Orangzeb. Kobut, midőn titkait felfedezve látta, ellenem kardot rántott, én vele összvecsaptam és kiontám gonosz vérét. A foglyokat Zelmira kíséri lábaidhoz, itt jön —

NYOLCZADIK JELENÉS.

Zelmira, Elek, Emelka, az előbbiek.

Zelmíra. Atyám! drága atyám! itt Elek —

Elek. Köszöntlek tatár vezér! Hogy a várból vissza nem tértem —

Kajuk. Mindent tudok, és hogy te is lásd, ifjú, hogy a tatár is tudja az erkölcsöt becsülni, tehát ez órától fogva szabad vagy, menj a hová tetszik.

Elek. Érzem ajándékod teljes érdemét, de még egy kérést teszek szívedhez: én ama nemesnek nevelt fia vagyok, itt áll egyetlen egy leánya, tarts meg engem foglyodnak, Emelka legyen szabad.

Emelka. Nem, tatár vezér! az atyám ellenséged vala, én rabod maradok.

Elek. A gyenge leány neked nem ártott, én a csata vérmezején elfogatván, igaz foglyod vagyok, áldozz fel engem, Emelkát tedd szabaddá.

KILENCZEDIK JELENÉS.

Tatárok bevezetik Zsigmondot, az előbbiek.

KAJUK. Hah! büszke magyar! erre, tudom, számot nem tartottál.

EGY TATÁR. Vezér! ez a magyar még most is makacskodik, mert sebkötőjét maga leszakasztván, ön halálát sietteti.

EMELKA. Atyám! atyám! hát így látlak meg megint?

ZELMÍRA *(Emelkához)*. Légy erős, ez az utolsó fájdalmad.

ZSIGMOND. Ti is, kedvesim, itt az ellenségnél? Oh ez sok!

KAJUK *(Zsigmondhoz)*. Bebek Zsigmond! tudod ki előtt állasz?

ZSIGMOND. Öless meg és áldani foglak. Gyermekim! nekem a halál int, viseljétek békén sanyarú sorsotokat. *(Leeresztik a földre.)*

ZELMÍRA. Atyám! te az erkölcsöt becsülöd, kegyelmed legyen hasonló lelkedhez: add gyermekit szabadon! ez legyen Magyarországban legszebb diadalmad.

KAJUK. Te győztél, vitéz Bebek, tekints fel megbékélt ellenségedre. Vitéz férfiú! az életben egymást gyűlöltük, vedd halálod óráján igaz tiszteletemet. A szívet csiklandó győzedelmi fény és a fiam haláláért való boszúállás váradba hozta számos seregemet; de ez a végső harcz: nyújtsd kezedet hosszas békességre.

EMELKA. Nagy Isten; szemei homályosodnak — atyám!

ELEK. Zsigmond! ne hadd el gyermekidet.

KAJUK. Es hogy példáját adjam barátságomnak, im halljad még, hogy szeretett gyermekidnek szabadságot adok.

ZELMÍRA *(az atyja mellén)*. Atyám! ezt vártam lelkedtől.

ZSIGMOND *(kezét nyújtja)*. Légy boldog, tatár! *(Elhaló szavakkal.)* Emelka! Elek! áldásom reátok. Dicsőség, békesség hazámnak. *(Meghal.)*

KAJUK. Tatárok! ide nézzetek, így hal a magyar, így hal meg az igaz bajnok.

EMELKA és ELEK *(Zsigmondra borúlva)*. Atyám! atyám!

KAJUK. Fedjétek be őtet a vitézség czímjével *(a tatárok zászlókat tartanak Zsigmond felett)*, azután temessétek el tulajdon várában; megérdemli ez a nemes, hogy azon a helyen nyugodjék teteme, a melyet oly vitézül védett. *(Hozzája áll kiterjesztett kezekkel, hangos szóval.)* Sírköve legyen: örök dicsősége.

(A kárpit lefordúl.)

ZÁCH KLÁRA.

EREDETI HAZAI DRÁMA ÖT FELVONÁSBAN.

(1812.)

SZEMÉLYEK.

KÁROLY ROBERT, magyar király.
ERZSÉBET, királyné.
LAJOS, magyar koronaherczeg.
KÁZMÉR, lengyel herczeg, Erzsébet testvére.
ZALOVSZKY, Kázmér nevelője.
FALLENSZKY, titoknok.
ZÁCH FELICIÁN.
KLÁRA } Zách gyermekei.
JÁNOS }
CSELÉN, egy udvari ifjú.
BABONICS, a királyné tiszttartója.
LANKA, ennek hitvese.
KESZI BERENDA, magyar nemes.
GYULA, Lajos herczeg nevelője.
UDVARI TISZT.
APÁCZA.
BÁLINT, Zách öreg szolgája.
EGY GYERMEK, mint genius.
Itélő bírák. Ország nagyjai. Udvari dámák.
Udvari szolgák. Őr. Népség.

A darab történik Budán és Visegrádon 1330.

ELSŐ FELVONÁS.

Budán királyi terem, a falakat a régi királyok képei ékesítik.

ELSŐ JELENÉS.

Keszi Berenda maga.

BERENDA. Mely idegen minden, mely nagy változás, csak ezeknek a nemes férfiaknak képei mutatják, hol vagyok. A szem vígan keresztülfutja az oszlopok rendeit, és a falak ékességre, új ízlésre mutatnak; de félve gondolom, talán új szívekre is. *(Árpád képe alatt megáll.)* Félre tehát szemfényvesztő árnyék — itt, itt egyedűl nekem a világom. *(Fellengezve.)* Dicső királyok! nemzetem szerzői! miért voltatok ti is halandók — tetteiteket híven fentartjuk, de a tehetség és a lélek visszaköltözött világos honába. Ez Árpád! mely erőt mutat képe, mintha magával az örökkévalósággal lépett volna szoros szövetségbe; mégis őtet is elérte a mulandóság karja, mint a magas dicsőséget. — De hol marad Zách? soká várakoztat.

MÁSODIK JELENÉS.

Egy udvari tiszt, az előbbi.

U. TISZT. Egy idegen? Valjon mit akar ő? Barátom, talán — —

BERENDA. Ismersz te engem, hogy barátodnak nevezsz? Valóban a barátság, mint látom, igen könnyű szó nálatok.

U. TISZT *(büszkén)*. Mi élni tudunk. Ha talán valakit keresnél, *(kevélyen)* én az udvart szolgálom, segíthetek.

BERENDA. Köszönöm.

U. TISZT. Vagy olykor egy jó tanács sem esik a porba, p. o., ha valami ügyed vagy valami kérésed lenne; egy kis eligazítás, útmutatás olykor sokat használ. Mi, kérkedés nélkül szólván, sokat tehetünk.

BERENDA. A tehetség nem legjobb kézben lenne.

U. TISZT *(megbántatva)*. Uram —

BERENDA. De ha épen nekem használni akarsz, szólj, én egy magyart keresek, ki hív királyához és hazájához, nekem minden kérdésemre igazságot felel.

U. TISZT. Ez a kérdés a régi időből való, én nem értem.

BERENDA. Gondoltam, azért sajnálom, barátságodat nem használhatom.

U. TISZT. De ha a királynál valamiért esedezel, akkor szükség némely tudósítás, t. i. ki bírja kegyelmét, kinek a közbenvetése legfoganatosabb — de ha nem akarod — *(el akar menni)*.

Berenda. Ha már erővel nekem szolgálni akarsz, mondd meg: azon sok között, kik a királyi kegyelem és méltóság körül lebegnek, kit különböztet a király legjobban?

U. tiszt. A szalerni Drugetek mellett kiváltképen Záchot, ki neki előbb mérges ellensége vala: de elhagyván Trencsényi Máté részét, kinél nádori hivatalt viselt, a király őtet kegyelmébe vette és nagyon szereti.

Berenda. És méltán, mert ő józan és bölcs férfiú.

U. Tiszt. Meglehet; de neki máskép az egész udvar ellensége, és köztünk szólván, magam is gyűlölöm, mert oly kemény —

Berenda *(rá sem hallgat).* Ott jön maga —

U. tiszt. Hát ismered őtet?

Berenda. Mint régi barátomat.

U. tiszt. Mely szerencsés történet, hogy oly nagy ember barátjával megismerkedhettem, valóban örülök. Mondd neki, mely tisztelettel viseltetem iránta. *(El.)*

HARMADIK JELENÉS.

Zách, az előbbi.

Zách. Még egyszer köszöntlek barátom és áldom azon órát, mely téged Budára vezetett. Mely öröm nekem, hogy egyszer még is sok kérésemnek és tulajdon jobb érzésednek engedvén, lemondasz minden pártosságról.

Berenda. Csalatkozol, ha nálam oly vándor elmét

és hűséget keressz. Tizennyolcz esztendeje ugyan, hogy Károly Rozgony térségein győzedelmeskedett és az országot elfoglalta; de vannak még hazafiak, kik őt csak hódítónak tartják, és elvonúlva jobb időre várván a tüzet nevelik.

ZÁCH (*sebesen*). És csalárd iparkodásuk jármot készít önnön hazájoknak. Titkos örömmel nézik ellenségeink, hogy Hunnia alighogy magát önnön fiaitól vágott sebében váltig el nem vérzette.

BERENDA. Úgy lehetne sorsa, ha minden magyar csak téged követne. Megbocsáss barátom, hogy most is, ámbár oly régen nem láttalak, ellenkezem veled; de azt tudod, hogy az igaz magyarnak hazája boldogsága legelső gondolatja.

ZÁCH. Nyisd meg bátran szívedet előttem, érzem teljes érdemét; és ámbár balul vádolsz, még is neked, hidd el egyedűl magadnak, elmondom mentségemet. Én Trencsényit elhagyám, mert nálánál hazámat jobban szerettem, melynek Károlytól több szerencséjét reméltem. Eltünvén buzgó csalódásom, nyilván láttam, hogy Máté nem ember egy kormányt vezetni; mert nem a közjó lelkesíti őtet, hanem egyedűl a személyes hatalomnak veszedelmes bírása, és így jobb tehetségem csakhamar fölébredt és világosodott elmém szebb czélhoz vezetett.

BERENDA. Tartandó tökélet a tárgyat nemesíti. Legyen úgy mint mondád; őtet szebb útra vezetni, nem pedig elárulni volt kötelességed, egy hibától irtózván, magadat egy idegen karjába vetetted. Ki tudja mit födöz az idő homálya!

ZÁCH. Elhagyám ugyan őtet, de el nem árultam, mert titkait, melyeket velem, mint barátjával közlött, most is híven elzárva mellemben hordozom; karomat vontam el egyedül tőle, és arra fordítom, a merre a kötelesség vezet; és áldom azon órát, melyben cselekedtem, mert tiszta tökéletem gyümölcsei érnek. Hogy alacsony vágyódás meg nem tántoríthat, azt megmutattam, mert nádorispán méltósága, melyet Máténál viseltem, nem vala elegendő hazámat elfelejtetni. Ismersz, ily tünemény jó rajtam erőt soha nem vehetett.

BERENDA. Az nem; de a régi szokások unalma és a külföldi életnek magához vonzó nyájas kelleme. Oh barátom, nekem épen az a félelmem, mert a mely kebelbe a puhaság beszáll, onnan a szabadság csakhamar elillan.

ZÁCH. Az igaz szabadság valóban az élet legdrágább értéke, de oda vész jótevő malasztja, ha csak fegyveres kar és halál mutatja bírását. A szelid természet szebben használja és az emberiség javára fordítja. Ily boldog pontra juttathat bennünket Károly országlása, ha nemes igyekezetét magunk nem hátráltatjuk. Mély fájdalommal látom Hunniában az egyenetlenség sötét fellegét tenyészni, és itt a szivesség, barátság honában, sem szívet, sem érzést már nem találni. A nemzeti társaság láncza elszakadva, semmi terhet nem birhat, és egyenként erőtlen tagjai csak könnyen a porba tipratnak. Valóban, ki azt szívére nem veszi, nemzete ellen vétkezik.

BERENDA. Ha az vétek, hogy sérelemmel nézem

Árpád utolsó vérét, ama királyi szűzet, András leányát, a külföldön egy klastrom magányában életét elnyögni; ha az vétek, hogy hazám híre és régi dicsősége szívemet betölti; akkor *(a képekre mutat)* akkor ezek itt hasztalan éltenek.

Zách. Azt ne engedje az ég ura! Törvényünk még ép, mely a királyt hozzánk, minket a királyhoz kötött. III. Andrással kihala Árpád dicső nemzetsége, és árva Hunnia fő nélkül erejét hullatá, és önnön fiai, kik nagy vágyódásukat gátolni nem tudták, majd hogy vég romlásba nem hozták, mert mindegyik királyságról álmodott; nem gondolván a nemzet ügyével, nem az ország boldogsága, csak a trónus fénye ragadá el őket. Ily veszélyes időben a római széktől Károly ajánltatik, kit a világ már bajnoknak ismert. Az egyházi rend s az ország egy része mindjárt hozzá álla. A sebes hír sok jót hozott felőle, és ámbár Máté azt titkolni akarta, még is elért mihozzánk is.

Berenda. És te mindjárt hittél csácsogó szavának!

Zách. Nem hirtelenkedtem, mert tudom jól, mely üres hang sokszor egy nagynak az erkölcse, és a hízelkedés hányszor méltatlan tömjénez. De keresztül láttam tiszta akaratát és szívem meghódolt. Míg Máté minden módon czélját erőltette, addig Károly hazánkat adósává tette, mert megalázta ama büszke Velenczét, mely most egész napkelet kincseit bírja. Az ország kincstára kiürülvén, maga viselte a háború terhét, mert tulajdon kincseit zsoldnak eresztė. Jól

tudja ő, hogy még sokan vesztére törekednek; de sajnálván a hazai vért, csöndes békén várja fiai megtérését és megnőtt hatalmát szebb czélra fordítja.

BERENDA. Volt egy idő, hogy máskép gondolkoztál.

ZÁCH. Míg a jobbról meg nem győződtem. *(Teljes szivességgel.)* Barátom, nem gyermeki öröm szól belőlem, de gyönyörű valóság; nézd körül magadat Budán és akaratod ellen örűlni fogsz királyunk szép rendeléseinek.

BERENDA. Az volt czélja utazásomnak.

ZÁCH *(sebesen)*. A király! Te menj —

BERENDA. Én maradok, akarom őt látni, ő is csak ember.

NEGYEDIK JELENÉS.

Király, Kázmér, Zalovszky, az előbbiek (magukat hátra huzzák).

KIRÁLY *(Kázmérhoz)*. Vedd tehát, kedves sógorom, jó szívvel a mit hív városom adhatott. Ha dolgaim engedik, mindjárt követlek és reménylem, hogy Visegrádon talállak; addig is Erzsébet gondja legyen ottlétedet kellemetessé tenni.

KÁZMÉR. Mely szépen tudod használni a nemzet erkölcsét és kegyelmeddel még azt nemesíteni. Itt töltött napjaim följegyzem szívembe, és ezután is híven emlékeztessenek kegyelmedre és a magyar barátságra.

KIRÁLY. Légy boldog és vidd köszöntésemet a királynénak. *(Kázmér, Zalovszky el. A király észrevevén Záchot és Keszi Berendát)* Zách!

Zách. Felséges király!

Király. Mi tartóztatott, hogy még ma csak alig láttalak?

Zách. Egy munka, mely ha teljesednék, nekem szerencsémre és királyomnak, hazámnak nagy hasznára válnék.

Király. Kicsoda az az öreg ott? idegen előttem.

Zách. Keszi Berenda, egy ősz bajnok, kinek számos napjait sok jeles tettek örökítik, Hunnia paizsa és az ellenség félelme.

Király. Sajnálom, hogy ily jeles férfiú oly ritka királyánál. *(Keszihez.)* Miért húztad el magadat szemem elől? ily hazafi nekem mindig kellemetes.

Berenda *(bátran)*. Király uram, én gyűlölöm a képmutatást és ámbár hatalmadban vagyok, megvallom, hogy ellenséged voltam; maradok-e, azt ez az óra választja el! De minden esetre előtted vétkes —

Király. A mely ellenség a te lelkeddel bír, az nekem tisztelt minden időben, és csak a köz ember retteg előtte. Mi a kérésed?

Berenda. Tőled semmi, király.

Király. És mi gerjeszti szívedet ellenem?

Berenda. Mint ember tisztellek mint valódi férfiút; a királyban egyedül az idegent gyűlölöm. Hallgasd igaz vallásomat, mert hazudni soha nem tanultam. *(Fontosan.)* Együtt nevelkedvén ezen barátommal, együtt nőtt szívünkben hazánk szeretete; de utóbb mindegyikünket más vélemény vezetett, én ellened, ő éretted harczolt; de az ifjuság szép hajlandósága

mellemben marada, és ámbár elhagyá frigyünket, őtet még is barátomnak neveztem.

KIRÁLY. Nemes érzés.

BERENDA. Hogy Trencsényi Mátét lenyomta hatalmad, elvonúltam a világtól, de mellemben egész házad ellen gyűlölséget tápláltam, melynek most új élelmet adni, vagy egészen elfojtani föltett czélom vala. Most tudod, király, mi hozott Budára.

KIRÁLY *(érdemmel)*. Nem nyúltam én erővel a kormányhoz, a nemzet akarata emelt a trónusra, és kezembe adá törvénye szentségét. Nápoly szült ugyan, de Hunnia fölvett gyermeki sorába, mert királyi vérem érette már folyt. Bal vélemény az és idétlen büszkeség szülöttje, mely egynehányat közületek ellenem fölgerjeszt. Karjaimban még erőt érzek és ezen mellben tehetséget, és míg az el nem hagy, fentartom igazságom. Felejtsd el a mi voltam és hol születtem, tekints arra a mi vagyok és úgy tégy itéletet.

BERENDA *(félre)*. Ily szózat egy királytól szívemet találja *(magával küzködni látszik)*.

KIRÁLY. És te ősz bajnok, menj haza szabadon, árulót nálam hasztalan keressz. Próbált emberséged elfelejti velem, hogy neked is királyod az, kit balgatagúl megvetsz.

BERENDA *(tűzzel)*. Igaz királyom vagy s maradsz, míg e szív ver. Király, te győztél. *(Lábához esik.)* Vedd ez órától fogva hív szolgálatomat.

KIRÁLY. Kelj fel és légy bizonyos, hogy a te hűséged egy szép reményt betöltött.

BERENDA. Én megyek igaz hűségem próbáját le-

tenni. Légy boldog, királyom! nem sokára, több igaz magyar társaságában újonan tisztellek.

KIRÁLY *(kegyesen)*. Itt királyi kezem igaz barátságra.

BERENDA *(érzéssel)*. Legdrágább értékem, király! Én neked ártani és teli gyűlölséggel jöttem Budára, de kegyelmed arra vitt, a mire a legkinosabb halál sem vihetett volna, megtértem és éltemet királyom javára szentelem. A jövendőség legyen bírája tettemnek. *(A király előtt magát meghajtja és Záchnak kezét nyújtja; el.)*

ZÁCH. Mely sokat adott ez a pillantat, azt a barátság érzi.

KIRÁLY. Szerencsés fordulat, az ég segéd keze buzgó ohajtásim mely szépen teljesíti, a gyűlölség mérges furiája elhagyja Hunniát, és a szivesség, emberség visszatér régi lakhelyébe.

ZÁCH. Vedd kegyesen új szolgádnak, kit eddig csalárd vélemény vezetett, vedd teljes bizodalommal a meggyőzöttnek igaz ajánlását, szorosan fog ő kegyelmedtől függni, mert a szép lelkek bizodalma a tisztelet szülöttje, és a hűség legmélyebb gyökere.

KIRÁLY. Te pedig, kit szép tulajdonságok nekem érdemessé tesznek, hordozd nyilván kegyelmem jelét *(egy aranylánczot levesz nyakából és Záchéba akasztja)*. Lássa egész világ, hogy a király szeret és méltán különböztet.

ZÁCH. Drága királyom!

KIRÁLY. Semmi köszönetet! Légy ennekutána is az, a mi eddig voltál, én is mindig kegyes királyod maradok.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Udvari szolga, az előbbiek.

U. SZOLGA. Felséges uram, a cseh követ tisztelni és bucsúzni akar, a trónus előtt várja felséges személyedet.

KIRÁLY. Meg fogok jelenni. *(U. szolga el. — Záchhoz fordúl.)* És te készíts el mindent az útra; ha a követtel végezek, Visegrádra sietek. Ott megint ember lehetek, elvonva a világ terhes dolgaitól, mint boldog férj, mint atya csak ott érzem az élet édességét, ott a házi boldogság csendes kebelében vígan megujúlnak az ifjúság álmai, mely tündérországban maga a hideg tapasztalás is örömmel mulatoz: ott könnyebben szenvedem két reménynyel telt fiam halálát a még élők körében. Atyai szíved tudom téged is oda von.

ZÁCH. Gyermekimet ott tartja kegyelmed.

KIRÁLY. Azután a tanácsban elvárlak. *(El.)*

ZÁCH. A mint parancsolod. *(Egyedül.)* A mit eddig remélni alig mertem, mit ez a szív oly régen ohajtott, igaz valósággal tenyészni látom. Hazámban egyesség, békesség és az a gyönyörű kilátás a jövendőbe, hogy még valaha a magyart a fél világ uralja.

MÁSODIK FELVONÁS.

Visegrádon Klára szobája.

ELSŐ JELENÉS.

Klára és Cselén.

KLÁRA. Hiába erősíted, hogy szerelmem boldogít, ez a bús tekintet más indulatra mutat.

CSELÉN. Ne itélj oly sebesen. Gondold meg, hogy többször a szív és az ész egymással keményen harczolnak. Megvallom, hogy vérzik szívem az ész hideg diadalmán, de nem békétlenkedem sorsomon, hamindjárt téged más karjában látlak is, csak te boldog lehess.

KLÁRA *(félre)*. Hát még is igaz, hogy őt nem ismertem egészen; ez a vad érzés rejtve maradt előttem. Nagy szíve, látom, félteni is tud! *(Cselénhez.)* Te érzéketlenségedet szép szavakba akarod takarni; ily gondolatokra hogy jöhetsz? ily hasonlatosságot hogy kereshetsz, ha a szerelem csak maga lelkesítne. Cselén, rettegve nézek sízvedbe, bizodalmat irántam nem találok benne.

CSELÉN. Nem, Klára! benned kételkednem messze volt lelkemtől, de érzem alacsonyságomat ellenére szívemnek. Menj és uralkodjál és ne hátráltasd magad fényes pályádon az én csöndes fájdalmam által. Kázmér szeret, tisztel és kegyelme szép jövendőt igér; könnyen fölemel ő érdemed szerint hatalmas

karjával; és én — én első leszek, ki tömjénez nagyságodnak. Engem csak felejts el, az a rövid boldogság legyen elég, melyet szerelmed adott. Szegény s árva nem mérhetem magam a herczeg ékes kellemével; egy trónust adhat ő, midőn nekem szerelmem öröksége minden értékem. Válaszd a herczeget; panaszt tőlem soha nem hallasz és szemem csendes könnyeit soha nem látod. Míg te boldog lészsz, szerencsétlen addig soha nem lehetek.

Klára. Szebb örömet reményltem; de látom, hogy szíved tőlem eláll és elfordúlva engemet vádol. Nekem nem marad más, mint az a hideg tapasztalás, hogy te oly érzékeny mint nagylelkű valál.

Cselén. Elevenen rajzolod sorsomat. Visszanézek éltemnek legszebb napjára, midőn szemeid először kezdék vallani kebled érzéseit — Klára! akkor be egészen más valál. De átlátom most, hogy szánakodás vala, melyet akkor irántam érzettél.

Klára. Kifejtődzvén a gyermekség gondatlan korából, te lettél életemnek tárgya, kivánatim, érzésim minden foglalatja; ez a szív a régi, és a mi előbb voltam, most is vagyok néked — de az udvar előtt — Cselén, te értesz! — kínosan elrejtem tüzes érzésimet, és mennyi könny, mely éretted hull, látatlan elszárad!

Cselén *(megilletődve)*. Nem, a nagy istenre! ezek a szemek csalni nem tanultak, világos tükrében tiszta szívedet látom. Drága lélek, megint megbántott kétségem.

Klára *(édesen)*. És ez a szív neked újra hűséget igér. De siess e mérget kivetni szívedből, mert ha

elgyökerez, nekem és neked nagy gyötrelmeket szülhet.

CSELÉN. Pirúlva nézek reád; érdemetlen vagyok ennyi szerencsére. Megvallom, hogy a herczeg tűztekintete és a mai összejövetel a kertben szívemet furdalták és elmémet ezer kínos gondolatokra vezették. Nem akarva kezdém tagozni az ő nagyságát és az én semmiségemet, minden képben magamat csalatva láttam.

KLÁRA. Szerelem egyedűl a szerelem bére, nagyság nem volt soha kivánatim tárgya; ez a szív nekem teljesen megfelel, nálad éltem java.

CSELÉN. Legszebb boldogságom! de miért hallgatod el Kázmér lépéseit?

KLÁRA. És minek azt? Ő nekem nem félelmes.

CSELÉN. Én rettegek nagy bizodalmadtól.

KLÁRA. Önnön képzeleted árnyékától.

CSELÉN. Nagy a szépség hatalma, Kázmér meghódolt. Klára! veszedelmes a fölébredt indulat! Kerűld őtet.

KLFRA. Ismered te jól, mely sikos úton kell járnom az erkölcs s az illendőség között. — Hogy Kázmér szüntelen üldöz, nem az én vétkem; de ellene sem tehetek, mert a királyné őt igen kedveli, és e zabolátlan indulat szemében az ifjuság ártatlan játékának látszik.

CSELÉN. Tudja a királyné a herczeg tetteit? Nem, Erzsébet tiszta erkölcse vad tüzét eloltaná. Klára, megbocsáss, hogy e szív, mely benned él, reszket éretted; nem elvesztésed vagy másulásod miatt, ha-

nem a gonoszság kivetett hálójától, melybe utóbb, bár hogy vergődöl, még is be kell esned. A csalárdság tekervényes útján az erős is meggyengül s nem tudva maga sietteti romlását. Nekem Budára a királyhoz kell mennem, te itt maradsz ellenségid között. Klára! ne vesd meg tanácsomat, kerüld azt az örvényt, mely elnyelni fenyeget, vesd magadat a királyné karjába, és keress nála menedékhelyet.

Klára. Félre minden kétséggel, légy békén; és míg az a szép óra üt, mely minket örökre öszveköt, engedd nekem azt a dicsőséget, magamat védeni. Új öröm tenyészik aztán félelmedből, és csodálkozva meg kell vallanod, hogy a szerelem a lelket nemesíti.

Cselén (*mély érzeménynyel*). Felséges teremtés! ki a nap alatt mondhatja, hogy ily szerencsés? — életem egy hajnali álom és szívednek isteni sugári világítják rózsás pályámat. (*Melléhez szorítja.*) Légy boldog kedvesem, én Buda felé sietek. (*El.*)

Klára. Jó ifjú! a ki téged szerethet, az egy koronát könnyen elfelejthet.

MÁSODIK JELENÉS.

Lanka bejön, az ajtónál megáll, látván Cselént, nagy háborgást mutat. Klára.

Lanka (*szinlett barátsággal*). A királyné a kertben sétálni akar, téged választott társul; és minthogy már úgy is rég nem voltam nálad, magam jöttem hirdetni parancsolatát. (*Fontosan.*) Sajnálom, hogy ily alkalmatlan és kellemetlen követséget hoztam.

KLÁRA. A királynét szolgálnom nekem dicsőség, és legszebb kötelességem, ezen pillantatban hozzája sietek. *(El a mellékszobába.)*

LANKA *(maga)*. Most hát bizonyos, hogy Cselén ezt a Klárát szereti — tagadni nem lehet, mert karjai közt láttam *(méreggel)* és nekem, ki oly hév szívvel eleibe jöttem, csak egy nyomorúlt tekintetet sem szánt! *(Növekedő indulattal.)* Hah! ezt nekem érezzétek — így megbántódni — így visszataszíttatni — Cselén! én most gyűlöllek. Félre szerelem — félre ti édes kivánatok, melyek egykor e szép ifjúhoz ragadtak — boszú! boszú most minden ohajtásom. Mely megelégedés, mely vidám kedv sugárzott ki szeméből: de fogadom nem lesznek tartósak. Ha engem megvetettél, boldog te sem leszesz. *(El.)*

HARMADIK JELENÉS.

Kert.

Fallenszky és Babonics karon fogva jönnek.

BABONICS. Légy rövid, barátom, a mi rajtam áll, azt örömmel végbe viszem. Én gyűlölöm Záchnak egész nemzetségét, és romlására mindig segédkezet nyújtok.

FALLENSZKY. Mennyit törekedtem, hogy Klárát megnyerhessem, hasztalan! Zalovszky ellenem dolgozik, a dolgot erőltetni pedig nem lehet, mert félek, hogy a várban zendülést teszen.

BABONICS. Azt nem, azt én hátráltatni tudom,

FALLENSZKY. Az asszonyi szem ily dologban mindig messzebb látó. Barátom, nem tudnál valakit —

BABONICS. Lanka, az Záchnak nagy ellensége. Várva — itt jön maga.

FALLENSZKY. Komor tekintete nem legjobb kedvre mutat.

NEGYEDIK JELENÉS.

Lanká, az előbbiek.

LANKA *(magában)*. Ha minden kivánatit már czélnál látja, ha legszebb gondolatát már elérni látszik, akkor csapjon reá boszúm. *(Gondolatba merül.)* De hogy? — így — nem — nem — ez — Hah, felséges gondolat!

BABONICS. Lanka!

FALLENSZKY. Barátom, nekünk épen egy jó gondolat hibázik, végbe vitelét magamra vállalom.

LANKA *(fájdalmasan)*. Hogy őt először láttam, erejében tüzében, hogy magyarlelküsége szívem elragadta, mely boldog, szerencsés valék, mert azt véltem, balgatag én, hogy én vagyok szíve bálványa! *(Mérgesen nevet.)* Haha! így megcsalattatni, mely gyermeki botlás, együgyű elvesztés! pedig mind azon szép gerjedelmek, annyi édes ömledezések, annyi sok lángtekintetek egyedül Klárát, csak Klárát illeték!

BABONICS. Mely fájdalom rágódik szíveden? Ez a bús tekintet nyilván elárulja, hogy férjed előtt egy titkot rejtegetsz.

LANKA. Nem titok már a mit a világ tud, hogy Babonics hitvese, előbb egy királyné barátnéja, most,

hacsak érdemmel akar az udvarnál élni, egy Źách leánytól kell nekie kegyelmet koldulni.

Babonics. Ez vala tárgya beszédünknek, őt megalázni legnagyobb szorgalmam: vagy én, vagy ő az udvart elhagyja, teljék bár éltembe.

Fallenszky. Tégedet, szép Lanka, vártunk frigyünkbe, bennem is Klára ellenségét nézd.

Lanka. Jól — én oly útra vezetlek benneteket, melyet ha követtek, Zách szomorú vesztét el nem kerülheti.

Fallenszky. Én kész vagyok mindenre.

Babonics. Szólj Lanka, engem eltökélve látsz.

Lanka. A mint észrevettem, Kázmér kedveli Klárát.

Fallenszky. Teljes indulattal, melyet én is nevelni el nem mulattam.

Lanka. Ő nekem szükséges, őt választám eszköznek.

Fallenszky. Érette felelek; nehéz volt ugyan Zalovszky szeme előtt őtet minden álmodott erkölcsökből kivetkőztetni, de már nyitva melle, és mindent képes elkövetni Klára bírásáért.

Lanka. Barátom, mi győztünk! Mely diadalom ama büszke Záchon, a kit ellenséges csillaga Károlyhoz vezetett! Látom, mint fog dühödni — így — ez a történet őt letiporja, ki minket letiprott és a porba veri egész nemzetségét. Most megyek mert a királyné a kertben sétálgat. Az alatt elrendelem és veletek közlöm. *(Babonicshoz.)* Te mindenek előtt nekem szerezd meg Klára szobakulcsát. *(El.)*

Fallenszky (*Babonicshoz*). A herczeg jön, egy-két szót vele és követlek. (*Babonics el.*)

ÖTÖDIK JELENÉS.

Kázmér, *Fallenszky*.

Kázmér (*sebesen jön*). Mindenhol kereslek, barátom! gondold meg, az atyám haza vár — lehetetlen hogy most engedelmeskedjem.

Fallenszky. Az legkevesebb; egy kis betegség halasztást szerezhet, de hallgasd az én újságomat: a királyt minden órában várják, vele jön Zách, gyönyörű játékunk alig tarthat tovább.

Kázmér (*hevesen*). Minden környülállás ellenzi szerencsémet, minden visszájára megy. Oh barátom! mely felséges teremtés az a Klára!

Fallenszky. Mikor szólottál vele?

Kázmér. Ma reggel, még most is forr a vérem.

Fallenszky. Használtad az alkalmatosságot? mert a reggel a szerelem barátja.

Kázmér. Hallgasd, hogy jártam. Égő szerelmem az álmot elűzvén szememből, a hajnal aranyfénye ébren tünekedve annyi édes fájdalmak közt talált; a gyönyörű reggel, a kelő nap élesztő sugára kicsala ágyamból, és nem tudva ide e helyre vezetett. Itt elmerülve a tavasz szépségében, a harmat gyöngyei közt némán s magánosan ültem; már a lágy szellő álomra gerjesztett, hogy egyszerre egy isteni szózat füleimbe hatván, mágusi erővel hangja után húzott. Klára volt, ki reggeli dalát az égbe küldé. Ékes testét

csak egy könnyű ruha födte, és vizsgáló szememnek legszebb élelmet nyújtott; angyali képe piros rózsáival a hajnal vetekedett, és barna haját a víg zephyrek ingatták. Ily szépnek még soha sem láttam, a képzelet maga szebbet nem alkothat; ott állék és szent félelem rázta meg szívemet, egy istennét a hajdani időből gondoltam ő benne; megdermedve, imádva állék ott e több mint földi szülöttnél, minden hang mélyen behatott mellembe, és lelkemet édes kényeк tengerébe meríté; úgy álltam ott egy ideig szerencsés kábaságban és egy lépést is tenni nem voltam képes —

FALLENSZKY. Oh boldog életkor!

KÁZMÉR. Nem sokára elhallgatott, az alatt közelíték hozzá, már karjaimat terjesztém utána, hogy ő újonnan szavát felemelvén, édesdeden és tündöklő szemekkel szerelmet éneklett, akkor elvesztém magamat, szerelmem fellobbant és őt erővel forró keblemhez szorítám — nem tudom mit szóltam, mert egész valóm karjai közt elenyészett. Magamhoz térvén nem láttam őt többé, de mellemben maradt a szerelem fulánkja!

FALLENSZKY. Engedd dobzódni míg egy szép óra kivánatidat czélhoz vezeti. Nagy harcz után több érdeme vagyon az elnyert prédának.

KÁZMÉR. Bár merre tekintek, vigasztalást nem látok. Klára hideg, midőn engem emésztő tűz éget; és itt, hol ezer szem vigyáz minden tettemre, hol vastag falak kizárnak előle, a királyné maga, az illendőség nem engedi vele érzésem közlését.

FALLENSZKY. Valld meg mit akarsz tenni?

KÁZMÉR. Tudom-e magam is? elmém tétováz, az idő rövid, mit tegyek? A király — az atyám — Hah, ő nekem el vagyon vesztve.

FALLENSZKY. Ha nekem szabad kezet engedsz, szép reményt igérek.

KÁZMÉR. Barátom, nálad teljes bizodalmam, mindent adok, kérj a mit akarsz, csak azt vidd végbe, hogy vele legalább szólhassak. *(Felhevülve.)* Klára! mely boldogító maga a reménység!

FALLENSZKY. Magamra vállalok mindent, de a titok közöttünk maradjon, senkit se, legkevésbbé pedig Zalovszkyt iktasd frigyünkbe. Későbben látlak. *(El.)*

KÁZMÉR. Kedves drága barátom! *(Egyedül.)* Lehetetlen Klárát elhagynom, most midőn szerelmem fő pontját elérte. *(Gondolkodva fel s alá jár.)*

HATODIK JELENÉS.

Zalovszky, az előbbi.

ZALOVSZKY. Oly magányosan herczeg? Valóban valami nagynak kellett történni, hogy ezt a vídám homlokot búfelleg borítja.

KÁZMÉR *(magában)*. Bár merre fordulok, üldöz kedves képe. Klára! tőled el nem válok.

ZALOVSZKY. Most értelek.

KÁZMÉR *(tüzesen)*. Nemde, te is csodálod őtet, oh hát tudom, el nem kárhoztatsz. Ha te is csodálod ékeit, mit tegyek én, kit már egészen elbájolt.

ZALOVSZKY. Kár, hogy a politika és nem a szerető szív teszen választást a trónuson.

KÁZMÉR. Engedd elfelejteni, hogy király fia vagyok: hadd enyhítse tüzes szerelmemet az az édes remény, hogy Klára legalább szívemet tiszteli.

ZALOVSZKY. Hiú remények!

KÁZMÉR. Hát én, kit boldognak hirdetnek, kit még a bölcsőben a sors annyira fölemelt, én magam érezzem, hogy szerencsétlen vagyok?

ZALOVSZKY. Mi a szerencsétlenség egy ifjú mellében, melyet mulandó szerelem okozhat? tünemény árnyék, mely hamar elillant, vékony felhő, melyet minden gyenge szél eloszlat. Te kiléptél a gyermekség korából és magasan állsz az élők sorában: hozzád illik a magad meggyőzése; a mit a sors megtilt, a minek birását az udvari szokás és a törvény nem engedi, azt nagylelküen vesd ki szívedből.

KÁZMÉR. Tartsd föl a gondolatot sebes röptében! ő hozzá siet, és a szív vígan követi. Parancsolj vérednek, hasztalan! a szív örökké fentartja igazságát.

ZALOVSZKY. Hol az ész és a lélek magokat visszahúzzák. Kázmér! győzd megmagadat. Mely szép erkölcsünk, mely nagy a diadalom, ha a vad indulat, mely csak rontani tud, ki nem állhatja az ész jótevő világát.

KÁZMÉR. Az idő, látom, meghidegített, nem érzed hatalmát —

ZALOVSZKY. Én is ifjú valék. Idegen érzés öleli szívedet. Kázmér! rettegek éretted — Mit jelent ez a vad láng szemedben, mit ez az epedő gerjedezés? Félek, igen félek, hogy oda hagytad szép ártatlanságod.

KÁZMÉR (*bizonytalan*). Miért vádolod szerelmemet, melyet egykor magad is az élet legszebb javának neveztél?

ZALOVSZKY. Kétféle a szerelem: az egyik mindennapi, de olykor erősebb, csak vérünkben lakozik, forrása egyedül ereinkben támad, a bujaság neki legjobb barátnéja; ha elárad, hatalmaskodik és a lelket letiporja. A másik az igaz tisztelet szülöttje, nem ismer vadságot, csak szelíd érzeményt: ez nem állati ösztön, sem az erek játéka; az erkölcsöt követi ez, és föltett czélja a tökéletesség. Égi örömet ad, szüntelen boldogít és legnagyobb fájdalmait vigasztalás éri, csendes békét osztogat, mely soha el nem múlik, sőt az öregségben is még nő isteni malasztja. Itélj: szerelmed melyikhez tartozik.

KÁZMÉR (*illetődve szemeit a földre mereszti*). Én? — nem, nem — mit gondolsz felőlem?

ZALOVSZKY. Hogy ez a gerjedelem az ifjúság mulandó játéka, mert megfontolt választást tesz a józan elme.

KÁZMÉR. Klára tökéletes, és méltán szeretem őtet.

ZALOVSZKY. Hogy az ifjú az indulat nagyot látó szemével mindenhol tökéletességet vél, az régi dolog. De valld meg! nemde Klára kellemei, ékes teste, bájos tekintete, egy szóval külső ékei tették őtet kivánatossá előtted? hagyott-e forró véred a hidegebb észszel tanácskozni? — Te elfordúlsz? hallgatsz? Nem, nem Kázmér! te őt nem szereted és utóbb is általlátod édes csalódásod. Fordítsd szemeidet jövendő országodra,

hol milliomok akarnak szívedből részesülni. *(Érzeménynyel.)* Kázmér, én valék tanítód és nevelőd, ne cselekedjél valamit hirtelen, hogy téged késő bánat, és engem bú ne találjon.

HETEDIK JELENÉS.

Királyné, Klára, az előbbiek.

KÁZMÉR. A királyné — hah és Klára!

KIRÁLYNÉ *(mentében Klárához).* A nyíltság, mint tapasztaltam, magyar erkölcs. Örülök szíves vallásodnak; ha királyi férjem elérkezik, igaz szerelmetek szószólója leszek.

KLÁRA *(megindulva).* Felséges asszonyom! anyai kegyelmed —

KIRÁLYNÉ. Én is szerencsés vagyok — téged is annak látni igazán ohajtlak. *(Észreveszi Kázmért; a beszéd között Klára és Zalorszky magokat hátra húzzák.)* Köszöntlek kedves öcsém! e szép tavaszi nap, mint látom, téged is kicsalt a téli falak közül és méltán, mert a természet lehellete, a fák fakadozó zöldje, a kies mezők, és a megujult földnek illatja a szivet vidámitják és az embert új életre gerjesztik.

KÁZMÉR. Nálad kivételt találok, mert a mely ember a te lelkeddel bir, annak szívében örök tavasz lakik.

KIRÁLYNÉ. Hizelkedő — azonban örülök, hogy meg vagy itt elégedve.

KÁZMÉR. Ki hagyta el valaha, Hunniát és buz-

gón ne emlékezuék vissza a magyar barátságra! Csak azt sajnálom, hogy tovább nem részesülhetek benne, mert épen egy kellemetlen újságot kell veled közlenem, mely elragad korábban, mintsem ohajtám, szeretett nénémtől. Csak előbb kapám atyánk parancsolatát, mely haza hív.

KIRÁLYNÉ. Az elsőség őtet illeti, azonbau reménylem, hogy legalább királyi férjemet bevárod.

KÁZMÉR. Mely ember siet onnan, hol a szív igaz örömmel mulat és a szívesség tartóztat?

KIRÁLYNÉ. Most ugyan még magad felől rendelkezhetel, most még táplál a viszont meglátás szép reménysége; de ha magas czélodra jutsz, akkor nemesebb érzések elvonnak karomtól.

KÁZMÉR. Hamindjárt tőled messze földek választnak is, szívem itten marad.

KIRÁLYNÉ. A nap éget; ha tetszik, Kázmér, kisérj föl a várba.

HARMADIK FELVONÁS.

Királyné szobája.

ELSŐ JELENÉS.

Királyné, Zalovszky, utóbb udvari dáma.

KIRÁLYNÉ. Most vetted tehát csak észre a herczegnek Klárához való szerelmét?

ZALOVSZKY. Már Budán, midőn felséged ottan mulatozott.

KIRÁLYNÉ. És én most hallom először?

ZALOVSZKY. Mert akkor még nem volt ellenemre.

KIRÁLYNÉ. Nem? Mit reménylettél oly eltévedt érzéstől, hogy eredetében azt el nem fojtottad?

ZALOVSZKY. Sokat és semmit.

KIRÁLYNÉ. Sokat? Mit vélsz azzal? Zalovszky, félek, hogy magadat megcsaltad.

ZALOVSZKY. Nem, felséges királyné! nekem az ég szép szerencsét készített, midőn királyom fiát, jövendő uramat, kezeimbe adá. A haza reám néz és szerencséjét teljes iparkodásomtól várja; és én minden tehetségemet arra intéztem, hogy az utóbbi király az embert soha el ne felejtse, mert e nélkül szomorú rabság a világi élet.

KIRÁLYNÉ. Nemes szándék; de minden szép, jó és nagy bizonyos formába van öntve, melyet elmel-

lékezni nem lehet, hacsak a társaság lánczát el nem akarod szakasztani.

Zalovszky. De a hideg és érzéketlen lélek letiporja a földi szerencsét. Láttam a herczeg szívében szerelmet tenyészni és titkos örömmel magam is felhevültem mennyei lángjától. Tiszta valója engem boldogított, mert minden valóját szívében képzeltem. Jaj annak az embernek, kinek üres melle a szép és jót be nem tudja fogadni, hosszú halál az oly ember élte, bú és kétség egyetlen barátja, fekete gyászban nézi a világot és komor tekintete egyedül a sírok közt múlat; nem mosolyog neki az öröm vidám képe és minden boldogság elszárad alatta. Láttam a herczeg szerelmét kezdetében, oltani nem mertem és nem is akartam, hogy a szelíd érzeményt vad lemondás ne kövesse, mert jövendő léte a szerelemnek legyen egyedül szentelve, csak a bujaságtól szívét megmenteni vala minden gondom.

Királyné. És menekedett?

Zalovszky. Nem, egy ellenséges dæmon szívét elfordítá és tiszta tüzébe mérget kevert. A mit előbb csak a lélek ismert, azt a bálványt lerontá forró vére, és a buzgó tiszteletet kivánat váltá fel.

Királyné. Szép álmokkal tele elfelejtetted a herczeg ifjuságát, mely mindig kiván és határt nem ismer. Zalovszky, nem lesz-e késő az ész vigyázata? az indulat dühösködő árja leront minden gátot.

Zalovszky. Félek ugyan Kázmér meleg vérétől, de nem szívétől; szíve még jó, hamindjárt vad háborgások azt olykor elárulják.

KIRÁLYNÉ. Én szeretem őtet és szíves örömmel a jobbat elhiszem.

ZALOVSZKY. De most én is úgy tartom, hogy veszedelmes Klára jelenléte, azért azt tanácsolom felséges királyné, hogy ők egymást többé ne láthassák. Az elválás által a kivánat meggyengűl, és az indulat elveszti élelmét. Vagy Kázmér, vagy Klára hagyja el az udvart.

KIRÁLYNÉ. Jól — de hogy? Kázmért el nem ereszthetem, mennyi ideje már, hogy testvéri szeretettel őt nem ölelhettem! engem kedveltet jelenléte. Azonban Klárát is nehezen küldöm el, mert értelmes társasága hozzája szoktatott; az atyját sem akarnám szomorítani, ki eljön férjemmel gyermekei látogatására.

ZALOVSZKY. Én őt bölcs férfiúnak tartom.

KIRÁLYNÉ. Igaz. Én tehát mindjárt is teszek rendelést, hogy Klára a klastromba vitessék. Azok a csöndes falak rejtsék őt el addig, míg Kázmér nálam tartózkodik. *(Csenget, az asztalhoz ül és ír.)*

ZALOVSZKY. Az idő lerontja mit az indulat épít, a herczeg elfelejti Klára szépségét, a képzelet megtompúl, és így a szívnek visszatér régi békessége.

KIRÁLYNÉ *(fölkel).* Nem sokára a király elérkezik, egy kis házi ünnepet rendeltem fogadására, ott meglátlak öcsémmel. *(Zalovszky el, egy udvari dáma megjelen.)* Ezt a levelet add Klárának és mondd neki, hogy további udvarlását elengedem, és szobáját el ne hagyja. Akármit kérdez, ne felelj. Babonics tüstént jöjön hozzám. *(Udvari dáma el.)* Kázmér! nem vádolom szerelmedet; de tanulj veszteni, nem a mi sorsunk a

szív által boldogúlni. *(Gondolkodva.)* Minden titkos nyomozásokat kivánnék elmellékezni, mert félek, hogy a munkálkodó nyelv a valónál mindég többet hirdet.

MÁSODIK JELENÉS.

Babonics, az előbbi.

BABONICS. Kegyelmes asszonyom!

KIRÁLYNÉ. Hívségedre számlálok. Menj Zách Klárához és minden halasztás nélkül vezesd őtet szent Margit klastromába, minden fellázítás nélkül; add őtet által a fejedelemasszonynak és mondd, hogy bizonyos okokból hozzá küldöm. Te mindjárt visszatérsz és igaz hírt hozasz küldetésed felől. Semmit se tudakozzál és kegyelmem elvesztése alatt e dolgot titkon tartsd. Még egyszer, reád számlálok.

BABONICS. Híven elvégzem. *(Magában.)* Ez segít rajtunk. *(El.)*

HARMADIK JELENÉS.

Egy rejtek hely.

Két beburkolt ember, utóbb Fallenszky, Kázmér.

AZ EGYIK EMBER. Itt megállj.

MÁSIK. Hol marad mesterünk?

ELSŐ. El nem marad ő.

MÁSIK. Inkább a halálba mennék; én borzadok cselekedetemtől.

ELSŐ. Együgyű! még sokhoz kell szoknod, ha melegedni akarsz a méltóság sugaránál.

MÁSIK. Mégis — én Klárát csak egyszer láttam —

ELSŐ. Hallgass nyomorúlt — tiéd a tisztelet, csodálat, másé az öröm. Hallod, jőnek már. *(Fallenszky és Kázmér jő.)*

FALLENSZKY *(az emberekhez).* Jó hogy itt talállak, már most tudja kiki mit cselekszik.

ELSŐ. Mindent tudunk.

FALLENSZKY. Menjen kiki rendelt helyére és a legelső jelre jelenjetek meg. *(A két ember el. Kázmérhoz.)* Kázmér, közelít az óra.

KÁZMÉR *(magában).* Még van idő, még visszatérhetek. Oh égi igazság, engedj erősnek maradnom!

FALLENSZKY. Légy férfi, Kázmér, az üdvösség kapuja nyitva előtted és te okoskodol? Most, vagy soha többé, mert tudd meg, hogy a királyné maga rejti el előled, Babonics most ada hírt.

KÁZMÉR. Nem, azt nem tehetem, inkább lemondok.

FALLENSZKY. A tüzes szerelem bátorságot kiván.

KÁZMÉR. Halálig harczolni Kláráért, de —

FALLENSZKY. Félre ily gyermeki félelemmel.

KÁZMÉR. Irtózás és kivánat tódulnak mellembe! Mit tegyek?

FALLENSZKY. Élj ott, a hol lehet.

KÁZMÉR. Mutass szebb lehetséget, és végső órámig adósod maradok.

FALLENSZKY. Legszebb örömet ad a tiltott szerelem.

KÁZMÉR. És hol találom azt?

FALLENSZKY. Egy tiszta forrás előtted, és te szomjuhozol!

Kázmér. De a következés — Mit itélne felőlem a király, mit Zách és az egész világ? Megvetve nézne tettemre és átkoznák emlékezetemet. Érdemel-e egy mulandó öröm annyi áldozatot?

Fallenszky. Mi köze a királynak csendes boldogságodhoz? Zách, az a büszke magyar, megelégedve nézi leányát egy herczeg karjában. De minek tagozni a szív kényeit? Ha egyszer hervadni kezd az élet virága, ha az idő ólma éltünket terheli, akkor ehez elég idő lesz még, addig érezzük gyönyörű malasztját.

Kázmér. Ily jó teremtés legyen a vad indulat prédája? Mily igazsággal vegyek egy örömet számtalan könnyeken?

Fallenszky. Könnyeken? *(Nevetve.)* Hahaha! mely rosszul ismered az asszonyi szívet. Tudd meg, hogy a bátor eltökéltség teszi kivánatossá a férfiút a szépek szemében — tiéd az elsőség, és Klára a többit vígan utánad intézi.

Kázmér. Romlott erkölcs tud így cselekedni.

Fallenszky. Az élet kelleme az élők legszebb java, és azt a bölcs fel nem cseréli egy tünemény erkölcsért, mely igér ugyan, de soha sem táplál.

Kázmér. Sőt jutalmaz belső békességgel. Nem, hiában késztetsz, azt nem cselekszem, ámbár boldognak nevezem aztat, kit a jobb szerencse kebelére vezet.

Fallenszky. Én leszek e jobb szerencse.

Kázmér. De úgy —

Fallenszky. A mint csak egy halandó kivánhatja. Hah! hova ragad elmém, mely öröm, mely boldogság,

maga a gondolat az éggel határos. Karjai közt úszni, látni mint örül és sír, kér és fenyeget, mint változik színe, szeme szakadoz, egész valója egy hosszú sohajtásban oszlik el —

KÁZMÉR. Hah, ember! mely ördög szült tégedet, mely örvénybe vezetsz!

FALLENSZKY. A melyből ki nem kivánkodol — Félre minden kétséggel, légy férfiú! egy idétlen elme retteg csak a jótól, ha nem mindennapi úton kell hozzá járulni.

KÁZMÉR. Tovább nem tűrhetem. Barátom, reád bízom ügyemet, talán ez az óra szívét önkényt az enyémhez kapcsolja.

FALLENSZKY. Legalább szólasz vele és nem tartasz hallgatók fülétől. És ha tettünk napvilágra jőne — azután, Kázmér, nézd mit tesz a barátság, azután hordozza nevemet és legyen sajátod.

KÁZMÉR. Mely jó angyal szól belőled! Klára! csak egyszer megnyerhesselek, mostani vétkemet mely szépen teszem jóvá.

FALLENSZKY. Elvárlak tehát.

KÁZMÉR. Minden esetre. *(Ábrándozva.)* Klára! Klára! hát ennyire vittél. *(Felháborodva.)* Vagy talán te jöttél fel a pokol mélyéből ez ártatlan szívet háborgatni — ember, rettegj!

FALLENSZKY. Klára az, a ki háborgat, enyhítsd őnála tüzes szerelmedet.

KÁZMÉR. Igaz, oh igaz! csak ő ellenségem; vagy úgy érezzen mint én, vagy velem együtt emészsze el őtet is szerelmemnek lángja. *(El.)*

Fallenszky *(maga).* Most tehát bizonyos, és czélomon vagyok. Ez a titkos vétek a herczeghez kötöz, és én mostani fáradozásaim hasznait aratom. *(Gondolkozik.)* De ha Klára megvetné kezemet, ha maga kiáltaná — nem — nem — de ha mégis letiporva magát megboszúlja — ha kemény atyjának tettünket megvallja, mit akkor? Én magam vesztek! — Nem, ő még tiszta — az indulat mérges lehellete nem érte még szívét és így a szemérem és kivánat szólni nem engedik, és enyém a jutalom. *(El.)*

NEGYEDIK JELENÉS.

Szabad hely a vár alatt.

Királyné, Lanka, több udvari dámák, Lajos, Gyula, föld népe, koszorús gyermekek.

Királyné. Már közelít királyi férjem az uralkodás nehéz terhétől e csendes helyen magát kinyugodni, és gyermeki körében az élet rózsakorát újonnan élni.

Lanka. És itt Visegrád gyönyörű tájékán, melyet a mesterség új díszbe öltöztetett, hivei között önnön maga teremtményében annyi fáradozás után népének szerencséjén nagy szívét kedveltetni.

Királyné. Ezen naptól annyit reményltem, de érzem, hogy a teljes örömtől valami visszatart. Hol Kázmér? ő is ide igérkezett.

Lanka. Talán ő felsége eleibe ment, a tüzes ifjúnak nehéz a várakozás. *(Trombitaszó hallik.)*

Királyné. Jön már a király, szívemnek sebesebb verése igaz bizonysága.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Több udvari tisztek: «Helyet a királynak'» A férfiak jobbra, az asszonyok balra állnak. — Mars.

HATODIK JELENÉS.

Király, Zách, Cselen, János, Bálint, több udvari népség. Az előbbiek.

NÉP. Éljen Károly! Éljen nagy királyunk!

A férfiak serege.

A ki rettenetes a véres csatában,
Mert a halál követi lépését,
De ember mégis szép diadalmában,
Mert kész hallgatni a jámbor kérését,
És javunkra szánja boldogító létét.

A szüzek serege.

Ott jön! és a békesség olajága
Szépen zöldellik királyi kezében,
Ő, kitől jő éltünk minden boldogsága,
Visszatér hívei körébe,
A szeretet édes kebelébe.

NÉP. Éljen! éljen!

KIRÁLY. Jó magyarok! többet érez szívem, mint mondani tudok, vegyétek köszönetemet.

Egy kis gyermek

(mint genius öltözve koszorút viszen a királyhoz).

Az igaz bajnok jutalma egyedül
Tetteinek halhatatlansága.
Midőn az fenn, a dicsőség szárnyán ül,
A jövendő akkor a világa,
És míg neve a levegőben hangzik
S körülfogja az érdem sugára,
Addig a szeretet csak könynyel áldozik
És koszorút fon drága homlokára.

(Letérdepel és a koszorút általadja.)

KIRÁLY *(megilletődve a közelítő királynéhoz).* Erzsébet! mely szépen jutalmazod férjednek hív szerelmét. *(A koszorút elvevén, a királynénak nyújtja.)* Ezen koszorú teljes érdemét általad nyerje el, és ím általadom, hogy tovább is zöldeljen élesztő kezedben, és míg a jövendő szebb virágot termend, függjön a szerelem oltárán. *(Öt általfogja.)* Erzsébet, ily pillantat többet ád, mint a világ minden dicsősége.

LAJOS. Királyi atyám, köszöntlek Visegrádon.

KIRÁLY *(karjába szorítja).* Te is kedves fiam? — valóban oly szerencsés vagyok — *(Megilletődve.)* Mi szebb a házi boldogságnál!

KIRÁLYNÉ. Veled szövetkezve földi üdvösség. — Most ha tetszik, indúljunk a várba! az útazás nyugodalmat kiván.

KIRÁLY. Az öröm nem ismer fáradságot, azonban, ha úgy akarod — *(A néphez fordúl.)* Még egyszer, vegyétek köszönetemet, kedves magyarjaim! és legyetek

meggyőződve, hogy míg csak élek, igaz királyotok és atyátok maradok. *(El valamennyien. Mars.)*

NÉP. Éljen! éljen magyar királyunk! *(El.)*

HETEDIK JELENÉS.

Zách, Cselén, János és Bálint.

CSELÉN. Hiába keresik szemeim Klárát az egész udvar jelen volt, csak ő maga hiányzott. Mi történt, meg nem foghatom.

ZÁCH. Talán a királyné találmányos szerelme fent a várban is férjének örömet készített — Vagy hah! Klára magát annyira el nem felejtette —

CSELÉN. Nem, nem atyám! Klára nem hibázott.

JÁNOS. Drága jó atyám, mely öröm nekem téged itt láthatni.

ZÁCH. Már esztendeje, hogy nem láttalak kedves fiam, hivatalom eltartóztatott. *(Nézésébe elmerül.)* Hogy megerősödtél— nem sokára abba a szolgálatba lépsz, melyet a királyi kegyelem számodra készített. *(Bálinthoz.)* Te is, régi barátom — örvendek egészségeden, de mit akar ez a bús tekintet? mit nézsz oly fájdalmasan reám?

BÁLINT. Hogy hív szolgádnak kell legelsőnek lenni, a ki tégedet szomorít és vídám kedvedet rontja; de szólnom kell, bár későn ne legyen.

CSELÉN. Rettegek — Klára!

ZÁCH. Mit fogok hallani?

JÁNOS. Én is féltettem Klárát, de téged látván elmúlik félelmem.

BÁLINT. Valami nagynak kellett történni a királyné és Klára között, mert nem rég a Dunaparton sétálván, láttam Klárát a Dunán átevezni; egészen aláverve, mint a testesült fájdalom ült ő Babonics mellett, a ki őtet kísérte. Engem megpillantván, betakarta szemeit, nem szóla ugyan, de nehéz sohajtási mutatták gyötrelmét; én erővel őt kérdezni akartam, de Babonics megtiltá a királyné nevében.

CSELÉN. Újra lehellek. Atyám, ha a királyné parancsolatjára vitték el őtet, minden jót reménylek.

ZÁCH. És merre, hová vezették?

BÁLINT. A szomszéd szent Margit klastromába.

ZÁCH. Mi lehet az? Jól — én egyenesen a királynéhoz megyek, őt megkérdem. Önnön érzéséből leányának fogadta, nekem mint atyának felelni tartozik. *(El.)*

JÁNOS. Mondottam, hogy atyámat felháborítod.

BÁLINT. Ő tudja mit mivel.

CSELÉN. És a lengyel herczeg?

BÁLINT. Azt sehol sem találják.

CSELÉN. Most világos előttem. A királyné rejté el őtet, bizonyára észrevette Kázmér szerelmét. *(Gondolkodik.)* De mit jelentnek Klárának könnyei? Ha talán — Hah! mely gondolat — ha őtet siratná — nem, nem — Klára azt nem tehette, félre csalárd érzemény! Klára, megint ellened vétkeztem. *(El.)*

BÁLINT. Mi az ember élte, ha balesetek a sorsot intézik; mi az öröm, ha ritka mosolygását fájdalom váltja fel. Szép reménynyel tele siet ez az ifjú kedvese karjába, égi üdvösségről álmodik, és könnyeket

talál. Nyugodt szívvel jön az atya gyermekei közé, megelégedve nézi szép szerencséjöket és azokat velök osztani kivánja; de nehéz jajgatások álmából fölserkentik. Zách, mi lesz belőled, ha igaz, a mit rettegve gondolok. Boldog Isten! ha igaz, a mit már az udvari nép susog. *(El.)*

JÁNOS *(Bálintot követvén).* Te sírsz öreg?

NEGYEDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Szoba a klastromban.

Klára, apácza.

KLÁRA. *(gyászruhában mély fájdalommal fejét karjába rejtve).*

APÁCZA. Szüntesd könnyeidet, viseld békén a mit a sors rád mért, mentsd meg legalább lelkedet.

KLÁRA. Bár egész létem egy könnynek eredne! Oh te azt meg nem foghatod, a mit én szenvedek! Minden boldogságtól, utóbbi életemtől oly rútúl megfosztatni! Oh az rettenetes! Megvetésnek és szégyennek prédául adatni! Mihez nyúljak, mit miveljek? sehol sincs mentség, sehol vigasztalás, talán még te is rosszul itélsz felőlem.

APÁCZA. Nem, kedves leányom, elszoktam én már a világi dolgoktól. E csendes falak között bal vélemény nem mulat. Ha bünös vagy, nagy a mennyei

irgalom, bocsánatot nyerhetsz — ha nem — légy békén, a méltatlan szenvedés a lelket felmagasztalja.

KLÁRA. Neked, drága néném, meg merem mondani, mely hallatlan gonoszság volt kínjaim szerzője —

APÁCZA. Hadd el, ne terheld mellemet földi titkokkal — tartsd szívedben a mit mondok: gondolkozzál az égre: onnan jön a legszebb vigasztalás, oda útasítlak — légy állhatatos és győzni fogsz a mulandóságon.

KLÁRA. Oh tiszta lélek, el ne kárhoztass —

APÁCZA. Végezz szíveddel, és a lélek szabadon fölemelkedik a porból, és csak fölfelé néz az örök világossághoz. *(Egy apácza bejő, és titkon vele beszél.)* Az atyád veled szólni akar, azonnal itt leszen, én addig elhagylak.

KLÁRA. Oh égi irgalom!

APÁCZA. Légy békén, kedves leányom, gondold meg, hogy a szerencsétlennek a halál az élete *(az égre mutat)* és ott minden reménye *(El.)*

KLÁRA *(maga)*. Rettegek ezen pillantattól. Oh nyílj meg föld, temess el örök éjjeledbe — Atyám, oh atyám! *(Ledől az asztalra, képét elrejti.)*

MÁSODIK JELENÉS.

Zách, előbbi.

ZÁCH *(bejön, az ajtónál megáll.)* Hah! *(Klára nézésében elmerül.)* Klára! tehát így látlak ismét! *(Növekedő indulattal.)* Vissza, atyai érzemény! vissza mellembe dühös-

ködő fájdalom, csak most — most az egyszer lehessek még nyugodt. Klára! egy szörnyű hír hozott ide engem — és én itt állok, nem tudom sajnáljalak-e vagy átkozzalak téged?

Klára *(elfordított képpel magát atyja lábaihoz veti)*. Atyám! Oh hidd el, én ártatlan vagyok!

Zách. És ez a virág útjokban vala, őt le kellett szakasztani! — Ördög és pokol! És tudták, hogy az én sajátom. De ha már le vagy szakasztva, hát vérben hervadj el! — Nekem ezt a szégyent! *(Magához tér, fájdalmasan)* Klára! szerencsétlen leányom! jőj atyai mellemhez — te nem lehetsz vétkes — nem, nem — te áldozat vagy — siratnom kell szomorú ügyedet *(mellére hajtja fejét)*.

Klára. Oh engedj sírni — meleg vérkönnyeket sírni, drága atyám, míg létem elenyészik, és itt atyai melleden enyészik el. Kázmér — oh ne fordulj el, mit tehettem én, egy gyönge leány —

Zách. Hah rettentő istenség, hol maradt villámod?

Klára. Itt a királyné levele, melyet nekem küldött —

Zách *(a levelet sebesen átolvassa, mérgesen nevet)*. Azért küldött ide, hogy alkalmatosság nekik ne hibázzon. Most világos előttem, haha! Ő férjével szerelemről szólott — Erzsébet! utolsó csepp véremet érted adtam volna *(fájdalmasan)* és te — te — nekem ezt cselekedted.

Klára. Csak egy pillantatot kértem tőle, hogy vele beszélhessek; — sem ő, sem szolgái még nem is feleltek.

ZÁCH. Ő tudott felőle, itt tartom igaz bizonyságát. Erzsébet! így tud cselekedni egy hatalmas királyné? — Világos mint a nap, előttem alacsony tette; de boszúm is nyilvánságos legyen. Érezzed azt, mit tehet egy megbántott ember. Azért hozatott e helyre, hogy a szentség takarja embertelen tettét. Mely erkölcsöt színlett, melyre legszebb értékemet bíztam, és még is mellében a pokol tüze égett — Klára! a világ örömétől a gonoszság megfosztott, de az én boszúm újra fölemeljen. Oh egy új halált engedj kigondolni, te a boszú rettentő istene! engedd végeznem és egyedül téged imádlak.

HARMADIK JELENÉS.

Cselén, előbbiek.

CSELÉN (*kívülről*). Hasztalan tartóztatsz, repedjen meg e szív, én akarom őt látni. (*Bejön.*)

KLÁRA. Cselén, hah! — Még most is szeretem őt — félre, félre, hagyj el — szemeid megölnek. Méltán féltem ezen szomorú órától.

CSELÉN (*lágyan*). Ez hát az az égi öröm, melyet én reméltem! De mit veszték? — nem, nem — Klára te élsz, én szerencsés vagyok.

KLÁRA (*elfordúlva*). Oh hagyj el, kérlek — hagyj el drága ifjú! megvetésed fáj úgy, mint további szerelmed.

CSELÉN. Úgy itélsz felőlem? Te az enyém voltál, vagy és maradsz, míg csak élek — egy aláváló cselekedetnél erősebb szerelmem. Míg szíved hozzám haj-

lik, addig tőlem senki el ne ragadjon. Vesd le e gyászruhát és kísérj az oltárhoz; és a ki az én szeretett hölgyemet megbántja, azt karom megbünteti. Mit veszt a líliom gyönyörű ékéből, mit a rózsa édes illatjából, ha egy csapodár lepke tiszta kebelére szálla? Klára, engedd nekem azt az üdvösséget, evvel szerelmedet megérdemleni.

KLÁRA. Nem, kedvesem, én méltán szenvedek. Gyenge valék, mert magamat erősnek tartottam; magam vagyok az oka. Oh ne nézz reám Cselén, megvetvén szíves tanácsodat, ily mélyen estem.

CSELÉN. Én fölemellek és veled magamat a boldogok sorába. Jer, hadd el e szomorú helyet, én kiviszlek a világ zajából; a föld egy szegletében mi is bátor maradást találunk; és ott a természet csöndes kebelében, messze minden irígységtől, magunknak elegek, egyedűl csak szerelmünknek élünk.

KLÁRA. Igaz, hát igaz, hogy nincs oly gyötrelem, mely ne enyhűlne a hív szerelem által? — Oh Cselén! *(karjába dől)* mely kín, mely gyilkos fájdalom — mely égi boldogság!

CSELÉN. Engedj buzgó kérésemnek, kövess engem, és karjaim közt téged a pokol ellen védlek.

KLÁRA *(Cselénre borúlva)*. Bár itt hagyná el lelkem szomorú fogházát.

CSELÉN. Jer atyádhoz! *(Klárát Záchhoz vezeti.)* Zách! a mit jobb időben fogadtál, tarsds meg fiadnak — itt állnak gyermekeid és végső áldásodra várnak.

ZÁCH *(ki mind eddig komor helyhezetben állott, közikbe lép)*. Elég! Te ifjú! nemes szívet hordozsz, szebb szeren-

csét érdemlesz! Te Klára! némúlj meg, míg méltó boszúm újra meg nem tisztít. *(Klárára egy fekete fátyolt vet.)* Addig maradj mély setétségben.

Klára *(nagy indulattal).* Cselén, kedvesem, légy boldog!

Zách. És gyilkos halált annak, a ki előbb ezen fátyolt fölemeli.

Cselén *(Záchhoz).* Atyám! Zách! mit mivelsz?

Zách. Hah, nézz ide és maradj férfiú! Ily szégyent érdemlett fáradságos éltem? *(Indulattal.)* Hah, égess, dühödj fene tűz mellemben, míg használni foglak. Nekem ezt! Kázmér, egy gyermek, mulatságot kivánt, és ő, egy királyné, eztet adá neki, ha mindjárt az atyjának szíve megreped is. De ezért az övé is vérezzen. Elszaladt a gyermek, de itt van mesternéje.

Cselén. Zách! az Istenért! ne hirtelenkedj! legyen ez már elég.

Zách *(felháborodva).* És minden magyar reám újjal mutasson: ez az, a kinek leányát megfertőztették — és hogy az egész udvar gúnyolva nevessen? nem — nem! boszút, boszút kiált legutolsó szavam. *(Letérdel.)* Hallgasd esküvésem, te rettentő Isten! így esküszöm hatalmas létedre, e szégyent, mely engemet talált, lemosni fejemről — valahány lélekzet, annyi átok találja lelkemet, maga az örök kárhozat legyen kevés büntetésem, ha gyermekem estét meg nem boszúlom. *(Fölkél.)* Itt állok, és a föld ne tartsa poromat, gyilkos fájdalom szíjja ki karomnak erejét, ha esküvésemet híven meg nem tartom; teljék bár életembe.

Vért kiált gyalázatom, vért e jó lélek szerencsétlensége. *(El.)*

Klára *(utána)*. Atyám! atyám — Nem hall, szégyen és harag dobzódnak mellében. Oh mint fog végződni e boldogtalan eset.

Cselén. Te szeretsz még?

Klára. Cselén!

Cselén. Életben és halálban?

Klára. Oh ne hadd el atyámat — vigyázz reá, hogy véres boszúja ártatlant ne találjon. Az ő legfőbb indulatját felkölté a királyné. Cselén! én rettegek új veszedelemtől — menj kérlek, siess azt hátráltatni és vidd magaddal szerelmem örökségét. Ha mindjárt egy ellenséges csillag kizár is karjaidból, ez a szív, míg csak ver, neked lesz szentelve. Menj kedvesem! ne engedd, hogy egy szerencsétlen óra az atyámat is elragadja tőlem.

Cselén. Klára, én elhagylak — az atyádat talán lecsillapítom; a fergeteg mentől nagyobb, annál hamarébb eloszlik, különben a király dolga a vétkest büntetni. *(Lágyan.)* Drága lélek, még fekete fátyol borítja szemedet, mely tisztán mint tavaszi nap sugárzik szívembe; de eljő az idő, hogy ezen könnyeket égi boldogság letörli. Légy hát boldog! nagy a próba, melyet a sors reád mért, de még örömet ád méltó fájdalmadért. *(El.)*

Klára *(maga)*. A rokon szív veszélyek közt mutatja érdemét. Drága ifjú! úgy akarta az örök rendelés, itt szerelem, és ott — *(az ég felé mutat)* ott — egyesülés. *(El.)*

NEGYEDIK JELENÉS.

Utcza.

Zách, János és Bálint.

ZÁCH. Itt magunk lehetünk, itt senki nem háborgat.

BÁLINT. Jó uram! mi a kivánságod? Oh győzd meg haragodat!

ZÁCH. Bálint, először hozzád fordulok, te, kinek hívségét ismerem. Itt áll fiam, talán egy óra múlva árva — még vezető nélkül ki nem talál a világ labyrinthusából. Az ifjuság botlékony, légy te azért támasztékja, vezetője, atyja, ha én már nem leszek.

JÁNOS. Atyám! mely halotti beszéd ez, mit vétett fiad, hogy őt eltaszítod?

ZÁCH. Szíved még gyönge e terhet viselni, ha lelked megérik, akkor általlátod és ha szabad férfiúnak születtél, tettemet köszönöd. Légy békén, mert minden pillantatom fel vagyon számlálva. *(Bálinthoz fordúl.)* Légy te istápja e gyönge virágnak, hogy időnek előtte a fergeteg őtet le ne törje.

BÁLINT. Reám bíztad a szerencsében, semmi bal eset többé tőle el nem választ, ősz fejem nem lesz árulóvá. De ha még találsz mentséget — Zách, fontold meg, térj vissza ha lehet és állj el gyilkos szándékodtól.

ZÁCH. Te is hát ellenem esküdtél? — de tornyozza bár az egész világ magát ellenem, egy szívet eltalál mégis kardomnak éle.

BÁLINT. Fejed ég, jó uram — az indulat maga tehet igazságtalanná.

ZÁCH *(megilletődve)*. Bocsáss meg barátom! érzem, hogy ez az élet már nem a földre való, mert kihalt már az emberekhez való hiedelem mellemben; teljesítsd kérésem.

BÁLINT. Szólj, parancsolj, én híven elvégzem.

ZÁCH. Lehet, hogy itt egy dolog történik, mely ezen ifjút is, ámbár ártatlan, károsan érdeklené, készülj azért az útra minden mulatás nélkül, menj Lévára és vidd ezt az ifjút Kopay vőmhöz és Séba leányomhoz; mondd nekik, hogy vele együtt rejtsék el magokat minden üldözéstől, mondd nekik, hogy az okát meg fogják hallani. Keresd fel azután régi barátimat és kérd őket nevemben, hogy minden kitelhető módon, teljes tehetséggel, férfiúi erővel oltalmazzák Hunniát a polgári háborútól. *(Egy erszény aranyat kihúz.)* A mit szorgalmam félre tehetett, itt vagyon, nem sok ugyan, de a szükségtől benneteket még is védelmez — aranyra többé nem leszen szükségem, éles vas egyedűl végső segedelmem. Többet nem tudok mondani. *(Fiát kezénél fogja, kifakad.)* Ez itt minden hagyományom.

BÁLINT. Te sírsz! oh hatalmas Isten, adj neki könnyeket, engeszteld fájdalmát, küldd régi békességét vissza e megsebzett szívnek.

JÁNOS. Oh atyám. ne hagyj el, csak alig láttalak és tőled örökre elválok.

ZÁCH. Tőled fiam csak egyet várok, csak ezt teljeítsd és tartsd híven eszedben; hallgasd a mit mondok. A nagyravágyás soha ki ne csaljon csendes haj-

lékodból, kerüld a csalfa világot minden méltóságával, vonulj vissza önnön magad szívébe; szerezz neki élelemre valót, a melyből híven költhess, mert hidd el nekem, hogy a nagy világ füsttel szokott táplálni, a szívet terheli, és arany láncza csakhamar békóvá változik. Ballagj békén ekédnek nyomában, és szerencsés leszesz, úgy is használhatsz nemzetednek. Az alacsony sors egyedűl állandó, mert a nagy világ annyi rab emberit, az indulat és történet forgandó változásit bátran nézi igaz szabadságból. Ezeket tartsd szívedben. Legyetek boldogok! — *(Bálintnak kezét nyújtja, sokáig hallgat.)* Bálint, sokat bíztam reád.

JÁNOS. Atyám, hát így kell neki lenni? *(Nyakára borúl.)*

ZÁCH *(kezeit áldásképen fiára teszi, nagy érzeménynyel)*. Légy oly szerencsés a mint megérdemled. Légy boldogabb atyádnál. *(El.)*

BÁLINT. Jer hát kedves fiam, itt neked tovább nincsen maradásod *(Elvezeti)*.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Kert, hátulról mulatóház, a melybe szabadon belátni.

Király, királyné, Lajos herczeg és Gyula.

KIRÁLYNÉ. Az idő ma oly vidám, a levegő oly tiszta, ide a mulatóházba parancsoltam az ebédet, ha tetszik.

KIRÁLY. Nekem mindegy; mindenhol fűszerezi azt jelenléted.

GYULA. Ez a hely, felséges király, hol Lajos har-

czolni szokott, fölállítván katonáit. A világ keskeny neki, ha Arbelát említem.

Király. Nemes tűz ragyog szemében, ez az ifjúi hajlandóság követe egy bajnoki léleknek. Kedves fiam, ha az ég úgy akarja, szép pályára vezetlek.

Lajos. De ez a gyermeki játék, atyám, többé nem kecsegtet, oly emberek után vágy szívem, milyeneket minap nálad Budán láttam; magam is azután vasba öltözöm; a sisak elrejti majd fiatal képemet és beállok vitézid rendébe, mert tudom én is már a fegyvert forgatni.

Király. Eljő az idő és fogod használni; többé el nem eresztelek. Nem sokára úgy is fölteszem a koronát fejedre és korán beiktatlak a nagy hivatalba, mely reád vár, ha én elköltözöm.

Királyné. Mely különös az anyai szív! én kedvet találok fiam bátor szívében és még is rettegek azon pillantattól, mely őt tőlem elragadja. *(A mulatóházban asztal teríttetik.)*

Király. Az ő élete egyedül az országé, annak díszére akarom nevelni, nyugtasd meg tehát anyai szívedet, a nagy czélnál szebb tökéletességben újonan feltalálod.

Királyné. Nem Zách az ott? *(Félre.)* Hasztalan kíméltem szívedet.

Király. Mely háborodást mutat képe, mi történt? bú és harag változnak szemében.

Királyné *(félre)*. Bizonyosan tud már mindent. Kázmér! mit miveltél!

HATODIK JELENÉS.

Zách, az előbbiek.

ZÁCH *(jön és a királyné előtt megáll, ki tekintetét kerülni látszik).* Félelmed vádol, királyné! te vagy a bűnös.

KIRÁLY. Mit jelent ez?

ZÁCH. A fölébredt lelkiismeret tettedet vádolja · – a pokol nevet, eljött végső órád.

U. SZOLGA. Ha tetszik felségteknek! *(Az alatt a szolgák az ételeket hordják.)*

KIRÁLY *(Záchhoz).* Délután elvárlak szobámba; nem kérem titkodat, de ha valaki illetlen megbántott, elégtételt tőlem remélhetsz *(be a mulatóházba).*

KIRÁLYNÉ. Szerencsétlen atya! méltó fájdalmad engem is talál, és szégyenlem Kázmér tettét, de nem támadott az ártatlan szivében, ördögi fáradságba került őt annyira vinni. A királynak elhallgatám, hogy ne rontsa kedvét ez az alacsony történet — légy férfi. *(Be a király után, és együtt Lajossal az asztalhoz ülnek, harmonia hallatik.)*

ZÁCH *(maga).* Szerencsétlennek híva, ördög, pokol! még sajnál engemet, most is még csalni akar és ártatlant játszani, még ő tanít arra, hogy férfi legyek. *(Mérgesen nevet.)* Egész boldogságomat oda adja férjének jó kedvéért! Porba hát veled átkozott kegyelem! *(az arany lánczot leszakasztja melléről és kardját kihúzza)* Óh te, te légy most mindenem. *(Egyszerre megáll.)* De a király őt szereti, csak őbenne él, és én őt meggyilkoljam? Ezt a jó királyt, hazámnak atyját, jótevőjét az által megkeserítsem? Nem! nem! inkább önnön mel-

lembe márton ezt a kardot, és elvégzem sanyarú pályámat *(fájdalmasan elhallgat).*

HETEDIK JELENÉS.

Babonics, az előbbi.

BABONICS *(látván Záchot, hozzá közelít látható megvetéssel).* Oly gondolkodva, és az arany láncz a földön? Valóban különös! Tudom azt az időt, hogy ezen kegyelemmel felette kérkedtél.

ZÁCH. Most már átengedem neked.

BABONICS. Jó — szívesen *(föl akarja venni).*

ZÁCH. Vissza! — igaz keresményem.

BABONICS. Tartsd meg — nem is reménylem *(nevetve megy).* Nekem nincsen szép leányom.

ZÁCH *(szörnyű háboroddással).* Mi volt ez? Hah! ily megvetés! ily szégyen! Királyné! ezt te okoztad *(Magán kívül.)* Dühösködj lélek! Vezesd karomat öldöklő angyalom! azután engem is gyilkolhatsz. *(Berohan a mulatóházba, a muzsika elhallgat.)*

NYOLCZADIK JELENÉS.

CSELÉN *(sebesen szaladva).* Zách! Zách! megállj, a királyné ártatlan. *(Utána rohan. A mint Zách dühösen berohan, a király felugrik és a királynét védelmezi, míg Zách a kardot kiüti kezéből, a királynét megvágja, ki sikoltással a földre esik. Az alatt elérkezik Cselén és Záchcsal küszködik, ki neki kardjába szalad, Zách elesik. Több udvari nép őtet a földön megöli.)*

KILENCZEDIK JELENÉS.

CSELÉN *(egyedül, kivont karddal, nagy indulattal).* Hah! a nagy megtörtént, szörnyeteg én! atyámat megöltem, *(kardjára tekint)* ez atyámnak vére. *(Fölháborodva.)* Klára! *(kardját elveti magától)* Klára! nem vagyok az oka. Szerencsétlen! *(szörnyű indulattal)* és én még élek!

ÖTÖDIK FELVONÁS.

ELSŐ JELENÉS.

Királyi szoba.

LANKA *(maga).* Megalázni Záchot, megboszúlni magamat Klárán, ki Cselént tőlem elragadta, ezt vad indulatom okozta — az Isten fölöttem van, ez volt csak szándékom; de ily következést, ily véget bizony nem reményltem. Még is, bárhogy szépítem tettemet, én magam vagyok vétkes.

MÁSODIK JELENÉS.

Babonics, az előbbi.

BABONICS *(sietve, örömmel).* Most tehát vége van — Lanka, a királytól jövök.

LANKA. Rettegek!

BABONICS. Az ország nagyjai végső itéletet hoztak.

LANKA. Szólj kérlek!

Babonics. Mindnyájan, kik Záchcsal a harmadik ízig atyafiságban voltak, minden testvérei, leányai, azoknak gyermeki a hóhér pallosa által, a többi rokoni pedig örökös számkivetéssel büntettessenek meg. Zách minden jószágait a király elfoglalja, és egész nemzetsége szolgaságba essék. Minden vármegyének öszve kell e fajnak minden tagjait fogdostatni, rablánczon Budára küldeni, hol hóhér által elvesztetnek.

Lanka *(megilletődve)*. Szörnyű! szörnyű! ez több mint kivántam, több mint boszúm reménylt.

Babonics. Már egy közűlök meg is adózott. Záchnak egyetlen egy fia, ki szolgájával el akara szökni, elfogattatván, lófarkon hurczoltatott és roncsolt testét ebek ették meg.

Lanka *(betakarja képét)*. Elég! elég! nem tűrhetem tovább. Nagy Isten! mely rettenetes az ember dühében — és mindezeknek én, én vagyok az oka. Átkozott legyen az óra, melyben azt cselekedtem! és átkozott légy te, ki dühös indulatomnak vak eszköze valál.

Babonics. Lanka, mi bajod? mely háborodás?

Lanka. Nem érzed azt hyaena szülöttje! üres melledben nincs helye már a jobb érzésnek. Örűlj gyönyörű munkádnak. Szegény ember! Zách már nem él, talán nagyobb polczra kaphatsz.

Babonics. Az öröm szól belőled, hogy gyűlölt ellenségünk el vagyon temetve, tiporva, megalázva.

Lanka. Eltaláltad bölcs ember! valóban úgy örűök, vígadok, *(mély fájdalommal)* hogy szívem majd megfakad. Zách! Zách! rajtam már meg vagy boszúlva.

Babonics. Mely sebes változás! csak nem rég

mérget, boszút forraltál kebledben és most czélodon keseregsz? Lanka! félre ily asszonyi gyengeséggel, mert nyitva áll most a méltóság útja.

LANKA. Jó szerencsét. Oda éltem szépe, lelkem békessége! *(Nagy érzeménynyel.)* Nagy Isten, mit miveltem! Klára! Klára!

BABONICS. Vígan — talán őt sajnálod? *(Lanka reá sem figyelmez.)*

LANKA. Így elveszteni magát, így kilépni az emberiség határiból! Vissza! vissza undok kisértet. Hah! a pokol int. Oh hagyj időt a bocsánatra! *(Magához tér.)* A fejem ég, mellem lángol, mit tegyek? Klára! hozzád, hozzád, a te lábaidhoz. *(El.)*

BABONICS. Ez a történet megrázza belsejét, erős is volt ugyan egy asszonyi szívnek, de az idő őt meggyógyítja és siránkozva örül utóbb Klára esetének. — A király —

HARMADIK JELENÉS.

Király, az előbbi.

KIRÁLY *(egy irást tart kezében).* Ha messze földről jött volna gyilkos szándékával, ha tele gyűlölséggel velem nyilván harczolt volna, úgy megbocsátanék; de így kicsalni az embernek szívét, csalárd erkölcsökkel hitetni és oly hív szolgálattal biztatni — az sok! büntetést érdemel. Ha az egész világ ellenem törekszik, ha minden szív irántam gyilkos mérget forral, békén tűröm, emberi sors! De ettől hűséget, háladatosságot érdemlék, mert igazán szerettem. Veszszen tehát egész

nemzetsége! *(Az asztalhoz megy, tollat vesz, gondolkodva megállapodik.)* Egy tollvonás, és sok embernek veszte, sok árvák könnyei — nem, nem — *(kivülről lárma hallatik).* Ki van itt?

Babonics. Felséges király!

Király. Jó hogy talállak. Az ország nagyjai ítélete alatt nevedet is olvastam, adj számot véleményedről.

Babonics. Ily hallatlan gonoszság ritka példát érdemel, Zách Felicián azon fölött eretnek és pártütő vala. Magyar törvényünk őtet kínos halálra itéli, s minthogy nemzetsége vele egyet értett, ők is a hóhér keze alá valók.

Király. Büntetni illik a királyhoz, és sokszor az ország java úgy hozza magával; de a kegyelem, oh a kegyelem szép és boldogító.

Babonics. Tekints a királyné fájdalmára, melyet ártatlanúl szenved. Ő a halállal küszködik, és felséged elméjében még kegyelmet forgat?

NEGYEDIK JELENÉS.

Keszi Berenda, előbbiek.

Berenda *(kivülről).* Ereszsz! adj helyt, ha éltedet szereted.

Király. Mely zaj! mely bátorság! ki mer itt erőszakoskodni? Nem parancsolám meg, hogy senkit elémbe ne ereszszenek?

Babonics. Mindjárt eszközlöm. *(Az ajtóba kinéz.)* Hah! vissza! *(Kimegy, kardot húz.)* Vissza! ne ereszd!

Vágjátok le! *(Bejön harczolva Keszi Berendával, az ajtónál levágatik általa. Haldokolva)* Hah átkom reád marad! *(Meghal.)*

KIRÁLY. Mit! ismered királyodat?

BERENDA. Megbocsáss királyom! itt fekszik szolgád általam megölve; de nem hív szolgád, se nem magyar, hanem korcs.

KIRÁLY. Mely merészség! *(kiált)* Strázsa! *(strázsák bejönnek, több udvari szolgákkal).*

BERENDA. Ne félj királyom! a jó magyarnak szent királya élete. Ím fegyveremet lábaidhoz teszem, igaz jeléül tiszteletemnek. Öless meg, de előbb hallgass szavaimra.

KIRÁLY. Menj, parancsolom, rettegj haragomtól.

BERENDA. Mentsd meg jó nevedet a történet könyvében, nem puszta szó az, hiszem, egy dicső királynál. Ne áldozz fel egy ártatlan nemzetséget, mert egy tagja oly vétket követett el, melytől az egész világ irtódzik.

KIRÁLY *(megbántva).* Nem kértem még tőled tanácsot dicsőségem, hírem, nevem fentartása végett. Látom, vele szövetkeztél, menj te is vesztedbe.

BERENDA. Király! király! a kapu felett függ Záchnak eldarabolt teste, rémítő példának, hogy minden magyar lássa, mely szent királyának élte. Ártatlan fiát a lovak szaggatták el. Király! legyen ez már elég, kíméld leányát, kíméld nemzetségét, mert ha azt cselekszed — *(nagy indulattal)* Király - -

KIRÁLY. Te dorgálsz! *(Felháborodva az itéletet aláírja és egy udvari szolgának adja.)* Ők meghalnak, és te velok.

BERENDA. Most látom, Kázmér tettet el akarod

takarni, hogy egy bizonysága se legyen az élők között sógorod alacsony tettének. *(Lábához esik.)* Légy irgalmas! higyj nekem, nem barátid azok, kik arra késztetnek, nem — csak az irígység és boszú vezeti nyelvöket.

KIRÁLY *(a strázsákhoz)*. Vezessétek el.

BERENDA. Még egyszer, király, légy irgalmas!

KIRÁLY *(keményen)*. Mit parancsoltam?

BEREDA *(nagy indulattal)*. Király te ezt cselekszed! Öless meg, király! meg akarok halni, mert nem jó itt már élni. *(Elvezetik.)*

KIRÁLY *(egy udvari szolgához)*. Itt az itélet aláírva, hajtassék végbe. Ezt *(Babonicsra mutat)* vigyétek az orvosokhoz, talán még életet találnak benne.

U. SZOLGA. Felséges uram, örvendetes hírt hozok, a királyné minden veszedelmen kívül van, sőt még a seb hidege is kezd tőle távozni.

KIRÁLY. Mindjárt megyek látogatására. Erzsébet! meg leszesz boszúlva.

ÖTÖDIK JELENÉS.

Cselén, király.

CSELÉN *(sebesen)*. Kegyelmes uram!

KIRÁLY. Mi a kérésed, bátor ifjú? Neked köszönöm éltemet, azért a pataki ispánságnak örököse leszesz, és Zách minden jószágait neked adom jutalom jeléűl.

CSELÉN. Ha igaz, hogy oly szerencsés voltam neked szolgálni, hallgasd meg esedezésemet: bocsáss meg Klárának.

Király. Állj el kérésedtől.

Cselén. Atyja véres igyekezete rejtve volt előtte.

Király. Már el van végezve.

Cselén. Király! én szeretem őtet és éltem legszebb boldogsága kezedben vagyon, mert életem is oda foly ártatlan vérével.

Király. Én is szeretem hitvesemet. *(El.)*

Cselén. Ő megy, szíve meghidegült, megnémúlt már a kegyelem szava. Halj meg tehát Klára! halj meg áldott lélek! Tövises volt élted pályája, és rútul koczkázott veled az álnok szerencse. *(Fájdalmasan.)* Menj hát békességben a nyugodalom ölébe, én is követlek. *(El.)*

HATODIK JELENÉS.

Tömlöcz.

Bírák fekete öltözetben fél kerékben állnak, közepében Klára.

Egy bíró. Nem találsz hát semmi mentséget? még egyszer kérdezlek, igaz vallás könnyebbíthet sorsodon.

Klára. Én ártatlan vagyok; az irígység és gonoszság szomorú áldozata. Én az atyámat nem gerjesztém fel soha a királyné ellen és a sír torkánál sem ismerem el őtet pártütőnek; többet nem tudok mondani.

Bíró. Rövid idő múlva elhagyod e világot; gondolkodjál lelkedről.

Klára. Kész vagyok az áldozatra.

Bíró. Makacsságod még jobban kárhoztat, hall-

gasd tehát a rendek végső itéletét. — *(Eláll, egy irást kivesz, [illegible].)* Zách Klára, Zách Feliczián ifjabbik leánya, ki részt vett atyja gonosz eselekedetében és mérges duhét a királyi ház ellen nevelte, veszszen el a hóhér pallosa által.

KLÁRA. Végy magadhoz örök Istenség! hozzád, hozzád emelkedik szemem!

BÍRÓ *(tovább olvas)*. De hogy a nép lássa, mint büntettetik a király gyilkosa, azért Klárának orra, ajaka, fülei és kezei elvágatnak, és csonkúlt teste egy lóra köttetvén a városon keresztűl hurczoltatik, és ezen szavakra: «így járjon az, a ki a királyt megtámadja» kínok között kényszeríttessék.

KLÁRA *(nagy indulattal)*. Ez sok, nagy Isten, ez sok! — több mint érdemlettem.

BÍRÓ. Végezz tehát az éggel és készűlj a halálra. Az úr Isten legyen irgalmas szegény bűnös lelkednek *(Az irást elszakasztja s lábához veti. A birák el.)*

KLÁRA. Ily rettenetes véget! Oh égi igazság! hát erre születtem? *(Tétováz.)* Így elhagyva csak egy szív sem ver részemre széles e világon! így feláldozva — *(Összerogy.)*

HETEDIK JELENÉS.

Cselén, az előbbi.

CSELÉN. Klára! *(meglátja őtet)* Klára! térj magadhoz, Cselén az, a ki hozzád szól. Oh nyisd ki szemeidet, tekints míg egyszer reám, áldott szerencsétlen lélek!

KLÁRA. Félre — segítség!

Cselén. Én vagyok, Klára! — szörnyű a mit hallottam! Király! ez nem jön a te jó szívedből. Kedvesem! ennyire jutottál! *(Nagy indulattal.)* Hah, rendülj meg föld, roskadj össze mennyei boltozat, zúzd porrá az élők szíveit, hogy ne nézhessék azt, a mi itt a nap alatt történik. *(Elhallgat.)* Nem, azt nem engedem míg élek — így *(kihúz egy tőrt)* te szabadítsd meg őtet — itt fekszik, egy gyönge taszítás, és ez a csepp élet elköltözik, mely annyi fájdalomra e mellben lakozott. *(Fölemeli karját, de nagy érzéstől elnyomattatva, kiejti a tőrt.)* Oda karomnak ereje. *(Reá borúl.)*

Klára. Cselén!

Cselén. Térj magadhoz.

Klára. Te vagy — és híven ide is eljöttél! Köszönöm jó ifjú, új erőt ád a te látásod. *(A tőrt meglátja.)* Hah! te mentesz meg a szégyenhaláltól! *(Felveszi.)* Cselén, ezt a gondolatot a szerelem adta.

Cselén. Ezt a tőrt én magamnak szántam. Klára, add nekem, nem menthetlek ugyan meg, de veled halni tudok.

Klára. Cselén, te élj, élj hazádnak. Nekem való ez, le van már törve éltemnek virága, ez az élet nem a földre való. Élj kedves, és ha a világ megvetve a szerencsétlen Zách nevet említi, légy te pártfogója az ártatlan nemzetségnek. Te ismerted Klárát, és ha valaha egy érző szív reám visszaemlékezik, áldozz te is egy könnyet szomorú végemnek és mondd, hogy Klára szebb sorsot érdemlett.

Cselén *(megilletődve.)* Oh Klára! így tőled elválni, így élni — nehezebb a halálnál.

KLÁRA. Élj magyar hazádnak, dicső nemzetednek!

CSELÉN. Nagy lelkű!

KLÁRA. Ezt az erőt a te lelked kölcsönözte. *(A tőrt elveti.)* Sorsom így akarta, elvégzem pályámat. Cselén, légy erős, és ha egykor a gonoszság vidám napjaidat keseríti, és elhagyva a világtól nem találsz nyugodalmat, folyamodjál síromhoz és ottan vigasztalást találsz.

CSELÉN. Mire késztetsz — Klára, én élek, de harczot, harczot adj te jó szerencse, hogy ottan dicsőséggel onthassam ki vérem.

NYOLCZADIK JELENÉS.

Lanka, az előbbiek.

LANKA *(félbódúlva)*. Itt talállak? Nemde tudja Lanka a koczkát forgatni? Szegény leány, ez a te menyekződ?

KLÁRA. Még ezt a kelyhet!

LANKA. Cselén — hah! ne nézz reám. Oh én is szenvedek.

KLÁRA. Lanka, te is eljősz még; látom, te nem vagy ellenségem.

LANKA. Nem — barátnéd, mint a pokol legmérgesebb ördöge a tiszta léleknek.

KLÁRA. Rövid még éltem. Lanka, légy boldog a mint lehetsz.

LANKA *(hosszú sóhajtással)*. Boldog — ki meri mondani, hogy szerencsétlen vagyok? Te itt hagyod Lankát — *(magához térve)* Klára, jó lélek! nem — nem —

szívemet szakadozni érzem, vissza fekete kétség, ijesztő képek — Klára! áldott lélek *(Lerogy lábaihoz.)* csak egy tekintetet! Cselén! ölj meg kedvesed lábánál, én vagyok gyilkosa. *(Nagy hallgatás.)* Még is el ne kárhoztass, mert hidd el nekem, oh hidd el, hogy a jobb embert is sokszor a meleg vér és indulat vezérli. *(Fájdalmasan)* Egy emberhez kapcsolva a kit sem szeretni, sem becsülni nem tudtam, hidegen folyt éltem, de Cselént meglátván fölébredt a szív, hazám levegője forralta véremet, és tűzindulatomnak te let'él áldozatja.

KLÁRA. Jer szívemhez — te őtet szeretted — szivemből megbocsátok.

CSELÉN. Jőnek már — Oh égi irgalom!

KILENCZEDIK JELENÉS.

Négy ember, kivont karddal, az előbbiek.

EGY EMBER. Klára, kövess bennünket.

KLÁRA *(Lankát és Cselént átöleli)*. Lefolyt már éltemnek órája — Lanka, Cselén, legyetek boldogok!

LANKA *(magán kívül)*. Ennek így kellett történni — tud ő — az örökös bűntetni. *(Szívéhez nyúl.)* Mely üres — Klára! Klára! *(Megdermedve áll)*.

KLÁRA *(Cselén nyakán)*. Cselén, utolszor tehát jőj hív karjaimra, légy boldog és ha egy szívre találsz, mely téged úgy szeret, emlékezz vissza Klárára — Isten hozzád!

CSELÉN. Klára nem tűrhetem! — *(Nyakára dől.)*

KLÁRA. Meg kell lenni, a hóhér int. *(Fájdalmasan.)*

Éltem így végződik. Légy tehát boldog! nekem nem lehetett. *(El az emberekkel.)*

CSELÉN *(megáll szomorú helyhezetben).* Klára! *(Utána siet.)*

LANKA *(maga; nagy hallgatás után).* El van hát végezve, ennek meg kell halni; két tűzindulat tolongó árjai öszvecsaptak ártatlan fejeden, és téged, jó teremtés, magukkal az örvénybe húzták — — egyik részét sorsodnak az atyád viselje *(fergeteg hallik — Lanka el akarván menni, Klára itéletét észre veszi).* Mit, mely hagyomány ez? — *(Olvassa és az értelmére az irásnak indulata is nő.)* Szörnyű — így — Klára, így kell hát elveszned? Hah! szaggasd mellemet átkozott fájdalom! *(nagy fájdalommal)* elég már — enyhítsd oh égi irgalom, enyhítsd szívemet, adj könnyeket, csak egyetlen egy könnyet. *(Lassan térdére ereszkedik, kezeit kiterjeszti az ég felé.)* Te a mennynek és földnek teremtője, te ki a csillagok felett a szegény halandók ügyeit intézed, adj erőt ama szerencsétlennek, hogy a kétség ne árthasson ártatlan szívének. *(Lassan el. A fergeteg nő.)*

TIZEDIK JELENÉS.

Visegrádi vidék, elül falusi hajlékok, hátulról hegy, melynek alját a Duna vize mossa.

Két paraszt férfi és egy asszony.

EGYIK FÉRFI. Tovább nem nézhetem, akármit vétett, bár mit mondjon az udvar ellene, én szegényt sajnálom.

MÁSIK FÉRFI. Nekem az atyja jóltevőm volt, mindenemet ő neki köszönöm.

ELSŐ FÉRFI. Akár mit tett a szerencsétlen, ily büntetés nem emberi!

AZ ASSZONY. Mely szörnyű fergeteg! úgy látszik, mint ha az ég maga haragudnék ily kegyetlenségért.

ELSŐ FÉRFI. Nézd csak, ki jön ott — mint a kétségbe esett?

AZ ASSZONY. Szinte félek tőle. Uram, ments meg a gonosztól.

TIZENEGYEDIK JELENÉS.

Lanka, az előbbiek.

LANKA (*elszórt hajjal, egészen magán kívül*). Zúgj! zúgj! ne kíméld villámodat — ordítsd fel a lelkiismeretet — — egy nagy sírhalommá fordítsd a világot, zúzd porrá e nyomorúlt emberek szíveit, hogy ne érezzen (*felmegy a hegyre, és a mit utóbb a parasztok beszélnek, indulatjával kimutatja*).

ELSŐ FÉRFI. Vigyázz — oda nézz a dombra —

MÁSIK FÉRFI. Már megállnak — mely zúgás — nézd — nézd, a szerencsétlent a lóról leemelik, székre ültetik — most — most a hóhér előlép — pallosát emeli nézd szegényt! feje elesik — —

LANKA (*a hegyen*). Klára! Klára! téged követlek. (*Leugrik a folyóba.*)

A HÁROM PARASZT (*letérdel, kezeiket az ég felé terjesztik, egyszerre:*) Úristen, vedd magadhoz lelkét!

(*A kárpit lefordúl.*)

PÓTLÉK A VERSEKHEZ.

Leo és Lina.

Nincs szebb virág mint a szerelem
Az élet kies kertjében,
Nincs annál szentebb gerjedelem
Az ember tehetségében.
De sokszor nagy átokká vál,
Ha viszont érzést nem talál
Ez indulat a szivekben
S poklot teremt a mellekben.

Leo jámbor s kedvelt atyjának
Egyetlen egy magzatja,
Jó ifjú ; tűz indulatjának
Korán lett áldozatja ;
Mert élete tavaszában,
Ifjusága virágában
Emésztő tűzzel szerete,
De szerelmet nem nyerhete.

Hasztalan vallották szemei
Erős s ritka szerelmét,
Hiába hirdették könnyei
Fájdalmát s nagy sérelmét ;
Csak hasztalan töprenkedett,
Esdeklett és reménykedett,
Lina őt nem szerette,
Áldozatit megvetette.

Remények közt és félelmében
Két tavasz már távozott,
De boldogtalan szerelmében
Sorsa még se változott.
Végre tartandó insége,
Lina makacs keménysége
Erejétől megfosztotta,
Bágyadt testét hervasztotta.

Csak még egyszer kivánta látni
Imádott ellenségét,
Szakadó melléhez szorítni
Elvesztett üdvösségét.
Eljött Lina — de az a szív,
Mely hozzá volt halálig hív,
Már kigyötrődött, már nem vert,
Csak hideg hamvában hevert.

Ott fekszik kegyetlen prédája
Lina álnok szivének,
A hűség oly ritka példája
Virágában éltének;
Mellette zokogó atyja
És ősz hajait szakgatja
Kétséggel tele szüntelen
Átkot kér gyilkosa ellen.

Ott áll Lina és borzadozva
Néz bús áldozatjára —
Vérző szívvel és sohajtozva
A szenvedő atyjára;

Érzeménye felgerjedett
S mit az élő nem nyerhetett,
A holtnak nem tagadhatá
És könnyét érte folyatá.

Mert a szerelem istenének
Büntető szilaj lángja,
A bánat emésztő mérgének
Boszuálló fulánkja,
Behatott Lina mellébe
S oly sebet ütött szivébe',
Mely az életen rágódott
S enyhülésre nem juthatott.

És így elvonva a világtól,
Számlálva fájdalmait,
Messze minden boldogságtól
Folytatá bús napjait,
Magát búnak felszentelte
Hív kedvesét így kérlelte,
Sirját virággal födözte
És könnyeivel öntözte.

Végre egy klastrom magányában
Nem sokára meghala,
Midőn még végső órájában
Leót említett vala.
Egy sírhalom födi őket,
Ama ritka szeretőket,
Kik élve nem egyesültek
És halva öszvekerültek.

Végső óhajtás.

Sok gondolatokat szül s futtat az emberi elme,
Az örökségbe kapkod s fent a levegőben,
Túl az emberiség határán keres örömöt
Szívének és száguldva képzelete édes
Szülöttjét nyomozza s az egeket ostromolja
Vad vágyódása. Bátran a jövendőnek indúl
És a halhatatlanság csillagkoszorúját
Homloka ívére kivánja elragadni.
De megjelen a sors! és egyszerre hiú álma
Tetszetős árnyékká s tündér képpé eloszlik.
Mélyen illetődve nézi fellengző reményét
A semmiség örök éjjelében enyészni.
Csendesen alászáll s visszatér a magasról,
De a föld többé nyugalmat néki nem adhat
S bánatos érzéssel szemlélgeti élte virágát —
Váltig elszáradva s a porba tiporva előtte;
Könnyei hasztalan folynak, fel soha nem éled.
Sokszor így az élet javát méltatlan elveszszük,
Nem ügyelvén a szív csendesebb ösztönére.
Magas czélokat hajhászva elveszszük magunktól
Legszebb adományit életünk rózsa-korának. —
Nem örök nevet, se nagy hírt kívánok a sorstól,
Csak eleget tenni engedjen a kor istenének,
Csak szívemet tisztán tarthassam, én megelégszem,
Nagyságot nem, nem hatalmat kérek a sorstól,
Melyek az érző szívet hidegen letapodják,
Nem mosolyog nékik a barátság isteni képe,

És fényök körül táboroz fekete felleg,
Mely örökös veszélyt hordoz keblében irántuk.
Ama maczedóni vitéz mit nyert a világgal?
Fáradságos élte hány valódi örömöt
Mutathat? Még élte virágában el kellett
Néki költözni s kora sírjába ezer átok
Követte. — A lenyomott népek könnyei voltak
Jelei nagy hatalmának s minden nyeresége.
Csendes magányban és elvonva a világtól,
Környülvéve résztvevő szívekkel akarok
Élni. A sors akármit ad, csak az az égi
Bizodalom el ne hagyjon s forró kebelemben
Lakozzék s játékát a forgandó szerencse
Bármint intézze, soha nem háborít engem!
Egy öszvehangzó szívnek bájoló körében
A barátság hív karjától által ölelve
Önmagában élni legszebb égi jutalom;
Boldog a ki érzi s használja mennyei javát.
Elmés munka között folyjanak éltem órái;
Az emlékezet szárnyán vizsgálni a régi
Elmult időnek erős embereit és nagy
Tetteket: mint ront és szül a repülő idő.
S lelkesedve legyen szabad szittyai lantom
Csendes húrjai által visszahangzani a szív
Titkos érzését és a szent lelkesedésnek
Legszebb óráit élnem. A szerelem egyedül
Törülje le a fáradság cseppjeit és báj-
Kebelén hervadjon életem! s az örökség
Adóját engedd végeznem csendes ölében.

A hazafi.

A ki tehetségét idegen földekre pazarlá,
  Méltóságra mehet, nyerhet aranyt, hireket.
Oh de muló fény az, minden balesetben eloszlik,
  Mély gyökeret nem hajt, véle enyész neve is.
A haza oltárán örökön ragyog a nemes élet,
  Mely szentelve magát, néki javára hevült;
És ha magas bért nem lelsz is mindjárt, ha korodnak
  Írigylő nyelvén érdemed alkonyodik,
Hátra ne lépj, inkább kettőztesd minden erődet,
  S egy buzgóbb maradék áldja hideg porodat.

A szegény útas.

Majláth János után németből.

Leszáll az éj. — Szegény gyalog
Vándor telt szívvel andalog;
Ballg s néz, hol lesz nyughelye,
De nyilt ajtóra nem lele.

«Ha szállást senki más nem ad,
Atyám örökje felfogad;
Hajléka nagy s kiterjedett,
Lakója sok ki szenvedett.

Ha nézed ősi házamat,
Szivedre csendes bája hat.
Türöd ha sorsod balja sért,
S nem érzed tűzforrtán a vért.

Kegy jobbja rá sátort vona,
Melyet vihar nem bont soha;
Kék csillogó boltszőnyege,
Láttán enyész búd fellege.

Egy kis szobája oh be szép!
Boldog ki hűs enyhébe lép!
Szűk ez, szelid nyugalma is,
Minden bú, gond ellen paizs.

Csendét nem dulja semmi nesz,
Bár künn özönvész dörgedez;
Fedi hó vagy virágpalást,
S mindennek nyujt vigasztalást.

Csókolja napfény s csillagok;
Felé örömmel ballagok.
Sír e kies hajlék neve:
Atyám! hívó szavad jön-e?

A vándor ily érzés között
Aranyálomba költözött,
S midőn a nap felvirradott,
Szegény! holtan találtatott.

Epigramm.

Öszvezavart hangok, nap, hold, láng, fergeteg, ég-föld,
Bú, panasz és új szók a költőt nem teszik ám még;
Benned hogy ha nem él a nagy s szép érzete, hagyj fel,
Sasnak szárnyaival, ha erőd nincs, szinte alant jársz.

Xéniák.

1. P. Vigyorihoz.

Egy drámát írtál, az is eldőlt, sírba fütyölték;
Így hala újságod; semmi! te fényre kapál.
Írtál æsthetikát, oly szép az mint a ködös nap;
Nincs lelked, sem erőd; semmi! te fényre kapál.
Bárhova néz a szem, téged lát, pletyka-titoknok,
Félszegű mindenben; semmi! te fényre kapál.
Fényre kapál! Hogy-hogy? Görnyedtél és vigyorogtál,
Lesz is fűzkoszorúd, melyre Hanakli segít.

2. Nadl.

Ipsilonossággal, pöffedten szellemet űztél.
Rajta csak! a szellem távoz a nagy fül előtt.
Nyelvről szólsz kocza hős s magyarúl írsz «kremniczi erkölcs»
Szél lelked, látom, s nyelved utána mekeg.

3. Házi jegyzetek.

Pali urambátyám gyűjté, neki hála nekem pénz!
Illyen poetával házi poéta lehetsz.

4. Péczeli Músa.

Kotlik bár eleget, zajt ütne, de költeni nem tud,
Könyvet irál mégis, sok szakaszokkal ürest.

5. Muzárion.

Bájba takart első szerződ, most foltokat árulsz,
S gyáva imádódat vízre, ricsetre hivod.

6. Szemeréhez.

Míg fejtörve feszűl más újakat adni, találni,
Új könyvben te szerény, régi sonetteket adsz.

7. Bátoriak.

Koczebue forgácsán épült kis Bátori, és most
Hárfával duda zeng, köztük az astrologus.

8. Élet és Litteratúra.

Sok füge köntös alatt, Júdás csók, csalfa dicséret,
Élet: vajmi pulya! Litteratúra: piha!

Töredékek.

1.

Dobozy.

Hogy Mohácsnak vérmezején
A magyar megütközött,
De minden vitézség mellett
Szolimán mégis győzött,
Hogy az ifjú magyar király
Nem a véres csatában,
De kínosan elveszett volt
A Csele patakjában:
Azon gyásznap Dobozy is
A csatában jelen volt,
Egy lelkes magyar, s vitézül
Az ellenséggel harczolt.

2.

Hogy a gyenge magyar sereg
Mohácsnál megütközött,
De minden vitézség mellett
Szolimán mégis győzött.
Hogy az elfoglalt hazában,
A letiprott Hunniában
Rend s törvény elenyészett,
S felbontván a társaságot,
S lakosok közt igazságot
Csak fegyver és erő tett.

Ama veszélyes időben
Két nemesek éltenek:
Balázs s Lénárd, kik már régen
Gyülölségbe estenek;
S ellenséges feltétellel,
Háború-igyekezettel
Egymást meg-megtámadták,
Ostromolták váraikat
S szomszédos jószágaikat
Kegyetlen pusztították.

Lénárdnak egy fia vala,
A kit igen szeretett.
Jó ifjú! ámbár fegyver közt
És harczban neveltetett,
Az is mindenkor jelen volt
És az atyja mellett harczolt
A vérengző csatában;
Vitézsége csudákat tett
S mint egy győző csillag fénylett
A csata zavarjában.

Egykor a viadal között
Elragadva tüzétől,
Az ifjú messze elvála
Atyja hiv seregétől,
És bajnokul verekedett,
Már éktelen károkat tett

Az ellenség rendében,
Mert kardja minden vágása
Egy embernek volt romlása,
Kit elejtett vérében.

Mérges dühre lobbant Balázs,
Hogy ő ezt megsajdítá,
Hozzá vágtat és vitézit
. . . . felbuzdítá.
Az ifjú bátran megálla
És Balázszsal kardra szálla.

3.

Lángzó csillag, égi szem te,
Törj fel éjjed mélyiből,
S telve édes illatokkal
A nyilt rózsa kelyhiből,
Állj meg szép aranysugárral
Elda kellem-édenén,
Hadd ébredjen és hevűljön
Hű szerelmem zengzetén.

Lángzó csillag, oh dicső fény,
Elda ég-osztó szeme —

4.

. . . . fagy lepi,
Ön lánya a kedves halott,
E földön ő szerette csak
S az egy rab ifjúhoz hajlott.

S bömböl vadul a fergeteg,
Tüzes kigyók csattonganak,
S mint végenyészet zsoldosi
Az elemek háborganak.

S zugó szélvész verseng dühvel,
A lázadás —

JEGYZÉSEK.

A legszebb gyöngy, 39. l. Megjelent a «Szépliteraturai Ajándék»-ban 1821-ről.

Hadi ének Olaszországban, 40. l. A költő legrégibb darabja azok közt, melyeket ismerünk, első háborúba-menetele idejéből. — «Vérszomjuhozó despotának zsoldosi» : Napoleon katonái.

A szerelem, 42. l. Töredékesen megjelent a «Szépliteraturai Ajándék»-ban 1821-ről, s később teljesben az 1829-iki «Urániá»-ban.

Eltökélet, 46. l. A negyedik versszakban «tökélet» eltökéltséget jelent. Így fordúl elő másutt is.

A Reményhez, 49. l. Része átment «Kemény Simon»-ba (l. a III. köt.). — Az utolsó versszakban: «tartandó» annyi mint: tartós. Másutt is így.

A vándor, 51. l. Később átment részenként a «Fejér köpenyeg»-be (l. az V. köt.).

A barátsághoz, 56. l. Átment részenként a «Barátság és Nagylelküség»-be (l. a III. köt.).

Honvágy, 65. l. Átdolgozása egy Zrínyi-versű elegiának, melyet a költő olaszországi bujdosásában írt.

Visegrád, 68. l. Töredék 1823. «Barna falad . . . Mintha kivágyna korunk mostoha terhe alól» czélzás az akkori történetekre . . .

Vigasztaló dal, 70. l. Impromtü egy elvesztett fogadás következtében.

Olaszországban, s a három követk. dal 78. 80. és 81. ll. a «Tihamér»-ból vétettek (V. köt.).

Erzsébet, 83. l. Erzsébet, III. András királynak, Árpád utolsó férfiivadékának leánya, kit a koronától, mely őt illeté,

pártdüh foszta meg. Úgy látszik, midőn I. Károly a rozgonyi ütközet után Rákos mezején a többségtől királynak választatott (1310), csak akkor vonúlt Helvetiába a tizennyolcz éves királyi szűz, hol is Diessenhofen melletti sz. Katalin völgyében királyi bíbor helyett szent Domonkos apáczai fátyolát öltötte fel. A költő, czéljaihoz képest, vele már elébb hagyatja el a hazát s egyátalában korosabbnak is sejteti.

Pipadal, 86. l. Az utolsó versszakhoz a költő az 1827-iki indigenákra való czélzás közönbítésére szükségesnek itélte az 1828-iki «Aurórá»-ban e jegyzést szúrni: «Ezen hazánkban bő termésű plántát 1496. Pane Román spanyol barát hozta be először Domingóból Európába; utána Nicot János franczia által még inkább ismeretessé lőn. Nálunk Bátoriak alatt kezdett honosodni».

Rákosi szántó «a török alatt», 94. l. Az idéző jelekkel jegyzett szavak a maguk idejében útilevélül szolgáltak a darabnak. Mert a szerzőnek csakugyan saját kora forgott elméjében.

Komám asszony . . . 119. l. «Tollagi» el nem készült III. részéből.

Minap a kertben jártam, 120. l. A «Hűség Próbájá»-ból (l. IV. köt.).

Rejtett szó, 122. l. Megoldása: Fürész, fű, fűr, rész, ész.

Az élet korai, 125. l. A harmadik versszakban «éleng» éled helyett áll.

Epistola, 138. l. Kifakadás azon gőg és öntúlbecslés ellen, mely akkor (s valljuk be, most is) igen napi renden volt, úgy a kritika ellenségei, dictátorkodás stb. ellen. — «Már egy megye . . .»: V. ö. e helyet a Xéniák elsejével, 143. l. — «A nagy Horáczot» szeszélyes czélzás Horácz e helyére: Namque me silva lupus in Sabina . . . Fugit inermem (Carm. I. 32.).

Pontyi szerelme, 141. l. Parodia «Lantos szerelmé»-re Pontyi alatt egy Kovacsóczy Mihály nevü irodalmi nyeglér élő képe festetett.

Xéniák, 143—151. l. egyrészt a «Kritikai Lapok»-ban jelen-

tek meg. Hozzájok magyarázatokat írni még most is korán volna. A magok idejében megértettek. 2—4. sz. maga ellen vannak intézve.

Emléksorok, 151. l. A pesti lóversenyek eszközlői felszólítására készültek, külön időkben.

Éjjeli menyekző, 163. l. A «Lelkek éneké»-ben «eszmélő» elmélkedő értelemben vétetik. Így másutt is.

A kísértet, 173. l. E dévaj játék költőnk első zsengéi közé tartozik, mit az ügyetlen nyelv mutat, de sok szeszélylyel levén elbeszélve, nem tartózkodtam azt újabb kiadásokba felvenni.

Budai harczjáték, 193. l. Történeti alappal.

A bánkodó férj, 225. l. Művészi vetélkedés Vörösmartyval. Ennek darabját l. a nemzeti kiadás (Pest 1847, 4rétb.) 80. l. «Szép asszony» czím alatt. T. F.

A legszebb gyöngy, 39. l. Az Akadémia birtokában levő Kisfaludy-kéziratcsomóban — melyet rövidség okáért *M. S.* czímen fogunk idézni — megvan K. K.-nak legrégibb verses füzete is, s ebben a czímbeli költeménynek következő változata:

Van egy gyöngye a világnak,
Földiek szép értéke,
A mennyei boldogságnak
Igaz töltő mértéke;
Mely az arany ékességét
Érdemmel megelőzi,
S a drágakő fényességét
Homálylyal béfödözi.
Melynek remegő tükrében
A szív magát képzeli
És enyhítő örömében
Fájdalmait öleli.
De a nagy világ zajában
Csak elvétve láttatik,
A közlélek birtokában
Oly ritkán találtatik.

5. v. 4. sor: Törvényes nagy gyilkosi
Utolsó sor: Tartandó dicsőségét.

Az említett (398. l.) verses füzet czímlapján a következő változat áll:

Az ellenség közelgni mer,
Ott lobognak zászlói.
Ne tovább, mert itt . . .
Itt állnak bajvivói
Dicső Hunniának,
A drága hazának.
Itt állnak Árpád népei
És bátran megütköznek,
A régi vérnek hívei
Vagy meghalnak vagy győznek
A szép szabadságért,
Haza váltságáért.
Mindent dúló s gyilkoló
Ágyui már morognak,
Csata kezdetjét koholó —

A szerelem, 42. l. A Szépl. Ajándékban (1821, 43. l.) a 9. versszaktól végig közöltetett e czímen: Tiszta szerelem.

A szövegbeli 11. versszak (Szent egységben stb.) után M. S.-ben még e két versszak áll:

A jó szívek honja s öröm nevelője
Néki megnyilik a természet kebele,
Ő sorsuknak szelid s kegyes intézője
S a szerencsétlennek víg menedékhelye.

Csendes nyugalom és tartandó békesség
Ez öröm lehelő drága érzés míve,
Égi bizodalom és földi üdvösség
Annak a jutalma, a ki néki híve.

A kézirattal összehasonlítva, egyébként is számos a változat.

1. v. 2. s. Kivánatink tárgya csak csalárd tünemény
2. « 1. « A bölcseség elüz annyi szép kényeket
2. « 3. « Hatalom elöli az érző szíveket
3. « 1. « A míglen a szív ver az ember mellében
3. « 2. « Aztat a valóság soha bé nem tölti
3. « 4. « És a lelket legszebb álmából felkölti
4. « 2. « Megnyerve csak könnyen végromlásnak ered
4. « 3. « Egy új gondolat is érdemét elveszti
5. « 3. « Hányszor küszködik az tulajdon sorsával
6. « 1. « A mit a földiek jót s édeset vevének
7. « 1. « A mi a földön él, malasztját isméri,
És buzgón örökös oltárához járul,
A lét örömeit csak ő tőle kéri,
S hymnusok zengenek égi jutalmárul.
9. « 2. « Az isteni láng a mellben fentebb lobog
9. « 3. « A lélek megtisztul s békítő ölében
10. « 1. « Az anyatermészet örök barátnéja
10. « 3. « A t kelyhéből a mérget kiszíja
14. « 2. « Birjá hatalommal, Dárius kincsével
14. « 4. « Meghalsz s felejtődöl új nap felköltével
15. « 2. « És egy oltárt emel hívének sírjából
16. « 2. « Ki balul megvetve a szerelem kényét.

Fontos, hogy az utolsó sorbeli változat: «kényét» a Szépl. Aj.-ban is így áll. Ezért egymagáért is igen valószínű, hogy a szövegbeli «kelyhét» (44. lap) állandósult sajtóhibánál nem egyéb. — Egyébként a Szépl. Aj.-hoz képest is van két érdekesebb változat:

9. v. 2. s. A mennyei láng keblünkben fentebb dobog
11. « 4. « S az éjszak s dél között egymáshoz vezeti.

Elválás. 45. l. Változat: 2. v. 2. s.: Itt a választó határ — utolsó sor: Illesd s ne felejts el.

Eltökélet, 46. l. Változatok:

1. v. 2. s. Öntsd bé mérgedet életem kelyhébe
1. « 4. « Még az ifjúság arany idejébe'

1. v. 5. s. Végy oda mindent, a mit csak szeretek
2. « 4. « S a lelket kemény sorsán felemeli
4. « 7. « Elismérve és már elfelejtve
4. « 8. « Magam egyedül a világban járok.

4. v. 7 s. lenn «elismérve» a német *verkannt* fordítása akar lenni. Még az 1826-ban írt «A fehér köpenyeg» cz. elbeszélésben is találkozunk e feltünő germanismussal: «*Elismert*, uracskám — mond hegykén egy huszárkáplár.» (L. e kiadás V. kötetét.)

A kedves sirjánál, 47. l. M. S.-ben czíme: Holti emlékezet. Az 1. versszak után itt ez áll:

Áldott lélek! míg szived vert
Valóságod létébe'
A sors mennyi mérget kevert
Életednek kelyhébe.
A lélek legszebb értéke
Az élet legdrágább éke
Rejtve maradt előtted,
És a ki híven szeretett,
Az — éretted áldozat lett,
Búban élt messze tőled.

Variansok:

1. v. 4. s. Ott a néma síron túl
2. « 6. « Füves sirhalmodhoz vezet
2. « 9. « És jövendő reményimet
3. « 3. « S kivánatos sóhajtással
3. « 9. « Se a világos honodból.

E költemény utolsó versszaka némi változtatással *Ilka* III. felv. végén.

A reményhez, 49. l. M. S.-ben czíme: A reménység.

A szövegbeli 7. versszak után (Akkor te stb.) M. S.-ben ez áll:

Általad megkisebbedik
Inségemnek nagysága,
Zöldellik és élemedik
Létem hervadt virága.

A 8-ik versszak után M. S.-ben ez következik:

Kecsegtető malasztokkal,
Minden különbség nélkül,
Csak te jársz a halandókkal,
Míg létök a sírba dül.

Változatok:

1. v. 2. s. Irtózva ölelődik
3. « 1. « Reménység csak biztatója
4. « 2. « Enyhülést, jobbulást vall
8. « 1. « Te maradsz hív az embernek.

A vándor, 51. l. A verses füzetben czime: «A jövevény».
1. és 2. versszak változatlan; a 3. a kéziratban ez:

Nem volt hová nem vittenek
A képzelet szárnyai,
Vígan mentek és jöttenek,
Gyönyörűségbe tűntenek
Eltem vidám napjai.

A szövegbeli 3. strófa után M. S.-ben ez a két versszak áll:

Mély és tüzes érzemények
Égtek vala keblemben,
Ezer édes vélemények,
Nagyra vágyó kelevények
Munkálkodtak fejemben.

Nem aggván a jövendőre,
Csak a képzelt leendőre
Balgatag én úgy éltem,
Minden öröm boldogsággá,
Minden álom valósággá
Nagy szóvá lett lőttem.

A többi egyezik a szöveggel. Variansok:

3. v. 3 s. Lépésim siettettem
3. « 6. « Mosolygva megvetettem.

4. v. 4. s. S a jótevő bölcseséget
4. « 6. « Mint élet legszebb javát
5. « 3. « Tündér ábrándozások
5. « 6. « Kivánó sóhajtások
7. « 1. « Mert csak hasztalan követtem
8. « 3. « Dicsőségben tündökleni
8. « 5. « Mellének baloldalán
10. « 5. « A melyet én képzeltem
11. « 6. « Magától a szívtől jön
12. « 4. « A szem oly magasnak lát
12. « 5. « Az ifjúság ívében
15. « 5. « Új sebeknek lett kezdete
17. « 4. « E szép táj erdős hegyeit
20. « 1. « És míg az élet adóját.

A költemény nagyobb része átment *Stiborba*, 5 felv. 6. jel. (nemcsak a Fehér köpenyegbe).

A barátsághoz, 56. l. M. S.-ben czíme: «A barátság». Változatok:

1. v. 2. s. Csak nagy lelkek érzeménye
4. « 2. « Örömét, javát s kellemét.

A nyugtató, 59. l. Első kiadásában (Aurora 1822, 255—257. l. M. T. aláírással) a 3. kikezdés 10—14. sora külön szakaszt képez.

Élet és Phantasia, 61. l. Először Aurora 1822, 217—21, a 7. kikezdés 9. sora (itt 64. l. utolsó sor) így hangzik: Nem jártalan tovább. A versmérték is ezt bizonyítja helyesnek.

Honvágy, 65. l. Az Aurorában (1823, 35—38. l.), hol először megjelent, két érdekesb változat: 5. v. 4. s. gazdag lét (két szó) — és 6. v. 5. s. e h.: Keletről, áll: Nyugotról.

Szem hatalma, 68. l. Az Aurorában (1823, 74. l.) a czím alatt áll még: Triolett, s a Toldy Handbuch-jában (II. 204. l.) ez és a 81. lapon közölt *Hűség* e czím alá foglalvák: Triolettek. — Javítandó egy állandósult sajtóhiba: a 4. sorban nem «kellem*ei*dre» olvasandó, hanem nyilván: kellem*id*re.

Visegrád, 68. l. Változat:

3—5. s. Lakja királyinknak, leomolt hajdanti virágod
Hamvad mégis eszesb nemzeti korra mutat.
Barna falad vázként mered a tisztább levegőnek
9. « Küzdél bár, de magas díszeidnek hajlani kelle
12. « S lengve vonúlnak az est sűrü homálya felé
Utolsó « Épületid sorait, hol lángolt házi barátság.

Oldalvást áll e sor:

Dőlj, dőlj; halni dicsőbb, mint élni mélyen alázva.

Tünő életkor. 74. l. Az Aurorában (1824, 252.), hol először jelent meg, czíme: Tünő életkorom.

Mohács, 75. l. Az Aurorában (1826, 81—84.), valamint Toldy Handbuch-jában (II. 209—12) és K. K. műveinek általa eszközölt régibb kiadásaiban is a czím alatt még ez áll: Elegia. — Érdekesebb variánsok: 22. sor: nem elmerevedtek, hanem: elmerevűltek; 39. s.: nem nyikogva, hanem: nyihogva (a szövegbeli alkalmasint állandósult sajtóhiba); 55. s. A csatasíkon helyett áll: *E* csatasíkon.

Olaszországban, 78—9. l. Az utolsóelőtti sor az Aurorában 1825, hol Tihamér először jelent meg, így hangzik: Arra szállnak, arra kelnek.

Erzsébet, 83. l. Először az Aurorában (1826, 221—24.), hol a czím alatt áll még: Elegia. Két variáns figyelmet érdemel: 45. s. áll nyilröptű helyett: nyilelőzte; és 70. s. borúlt h. ez áll: merűlt. — M. S.-ben meg van az Erzsébet első feldolgozása; íme:

Gyujtva Romától a pártosság vad tüze lángol,
Es magyar a magyaron edzi dühödve vasát.
S így az erős méreg, mely Andrást sírba taszítá,
Megrendítve sütö árva hazánkra sebét.
Árpádnak hős fája kidőlt, a szittya nemes vér
Elhervadt, mely négy századok óta virúlt,
Es ellenhadakat tapodó fensége diszében
Büszke hatalma jelét messze időkre füzé;
Mely rabutált szívvel hinté törvénye malasztit
S a szabados népnek nagyra emelte hírét.

Elhúnyt a hősvér; de miként a dűs döledék közt
Néha tenyész egy báj-illatozásu virág
S a sírok éjjéből vágyódva tekint fel az élet
Kénye felé, míg a fergeteg öszvetöri:
Úgy maradott egyedűl Erzsébet szörnyü magányban
Bosszús lelkü felek durva csapatja között,
S atyjának vesztén siratá a nemzet ügyét is,
Mely erejét idegenn úrra pazérlani kelt.
És a várában rabbá lett a fejedelmi
Szűz, kit előbb uraság fénye övedze körűl;
Mindenek elhagyták; egyedűl fájdalma maradt hív,
Nyujtva tövis koszorút bíbora éke helyett.
Menteni jöttek ugyan külföldiek, ah! de magyar nem —
Nem ragadott fegyvert védeni szent igazát.
Sőt hidegen nézé Árpád végső unokáját
Válni azon földtől, mely neki birtoka lőn.
Hunnia szép ország! te vitéz hon! tégedet áldlak,
Csak te lehess boldog, szép haza, szenvedek én!
Hű leszek én hozzád, ha te bár megvetve feledtél,
S távol földeken is szívem utánad eped!
Ezt rebegé a szűz atyjának .....
A koronázottak végnyugodalma helyén.
Érzé, mint szakad el bús élete minden örömtől
S könnyén népének lassu halála remeg.
Elvált! s kit nem rég ezerek tömjéne magasztalt,
Most távol klastrom néma homálya fedi.
Rettentő csere! mily türelem mulhatta fel e súlyt,
Mely zivatarként a szűz kebelére rohant.
Távol kedvesitől, részvétlenül élni temetve
Léte kies tavaszát zárja halotti magány.
Nem vidítja szemét harcz-képzetü bajnoki játék,
Harsány tárogatók víg riadási között,
Nem már a nyihogó paripáknak könnyű szökése
Párduczos ifjaknak pályafutások alatt.
Síkra kiszállani nem láthatja vitézei rendét
És fejedelmök után dörgeni a csatajelt.

Nem soha, nem többé, mind ennek vége szakad már,
  A gyönyörű létnek szépe virágja oda.
A diadal rezgő dalait most váltja karének,
  Mely remegő ajkán hosszu fohászba vegyül.
Nyugtalan árnyékként lépdelve sötét teremében
  Zordon küzdéssel napjai tüntek alá.
Rejtve maradt neki a viszonérzés égi sugára,
  Mely lágy vonzattal hű szerelemre fakaszt,
S a komor életnek bájlóbb tartalmu világát
  Élesztvén bennünk, édeni bérre vezet.
. . . örömit, de lemondás átka felette,
  Álma derültében képe alélva szaladt.
Így hervadt szomorún gyászfátyolt vetve magára,
  Így a forró szív a hideg élet alatt,
A gyöngéd anyanév, deli férjnek tiszta szerelme,
  Bár méltó vala rá, őt nem ölelte soha.
Mindenek elhagyták, egyedül fájdalma maradt hív
  És . . . hazánk egykori fénye iránt.

Kedves tájamhoz, 89. l. Utolsó sora az Aurorában (1828, 239—40.), hol először jelent meg, így hangzik: Boldog voltál s nem vagy már!

Késő bú. 93. l. Aurora 1831 (258. l.), czíme: Dal.

Népdalok, 94—120. l. (Aurora 1829, 210—34. l. és 1830, 124—30. l. F. M. Minerva 1830. II. 159—60.) *8. sz.* 100. l. utolsó versszak 2. sorában áll viszzadallok h.: visszadanlom; és 3. s. megdanlom a szövegbeli eldallom helyett. — *9. sz.* 100—101. l. az Aurorában hiányzik a dalló megjelölése: legény, leány. A szövegbeli szerepfelosztás helyességéhez különben is kétség fér. — *11. sz.* utolsóelőtti v. 2. s. száján helyett: ajkán. — Megjegyzendő, hogy a dalbeli Rózsa az első kiadásokban (Aurora 1830) mindenütt, helyesen *kis* betűvel van szedve.

Szerelem, 121. l. M. S.-ben czíme: Szerelem és bor — és 6-soros versszakokra van osztva. Változatok:

1. v. 5. s. Mi lesz az a hőn várt béred?
3. « 1. « A szerelem ily csalfa szer.

Epigrammák, 133—8. l. (Aurora 1823, 343—48.). *6. sz.*, 134. l. 5. s. gyenge h. áll: zsenge.

Epistola, 138. l. Változatok M. S.-ben:

12. sor. Magokra törnek és mily lelkesen
39. « Nevetve kérsz: mutassak egy müvészt
40. « Honáruló! fuss iskolába és
46. « Tudván, hogy őt farkas sem ette meg
55. « Vetnek fejökre, hogy már szédelegni
57. « Hideg tárgyban nem hall fülmilét.

Pontyi szerelme, 141. l. Változatok az 1. kiadás (Aurora 1829. 321—23. Szalay B.) szerint: 1. v. 3. s.: Hős Pontyi h. áll: Ez Pontyi; 2. v. utolsó sorban Pestnek h. áll: honja. 3. v. utolsó sor így áll: Úgy ólálkodik a szép ablakánál. 5. v. utolsóelőtti sor: zengése bája h. áll: zengési bája.

Xéniák, 143—151. l. M. S.-ben érdekesebb változatok:

1. sz. 4. s.: Tudja mi a szép s jó: ló, pipa, k—— ügyész.

5. sz. 3. s. áll hőseit h.: hősét; 4. s. orrára bukik helyett: ponyvára esik.

10. sz. Czíme itt: Vétek súlya fordítójához.

12. sz. Czíme: Maróthi. Varians: 2. s. kába helyett: gyönge, s a szó nincs vesszőkkel elválasztva.

13. sz. Czíme: Szentmiklóssyhoz.

14. sz. Czíme: Sebők.

17. sz. Czíme: Kazinczyhoz; utolsó szó itt nem fejed, hanem: eszed.

18. sz. Czíme: Ugyan ahhoz.

20. sz. Czíme: Himfy Sebőkhöz.

21. sz. Varians. 1. v. 7—8. s. Mindjárt is dorombhoz nyúlt S Himfy imígy versezett 6. v. 4. s.: Vén asszony csevegése; 9. v. 6. és 8. s.: S Himfy hangosan tapsolt... Felkaczag s elnémul volt.

22. sz. Czíme: Himfy Makáryhoz. Varians. 6. s. zörgzete helyett: zengzete.

23. sz. Czíme: Himfy Szentmiklóssyhoz.

24. sz. Czíme: Himfy Hubához. Varians: utolsó sor: Csak agyagból kelt falat.

25. sz. Czíme: Himfy Szemeréhez. Varians: 11—12. s. Hat kis sonett nem elég, Egy kötet kell ahhoz még.

Fölös kiemelni, hogy az itt közölt eredeti czímek menynyire tájékoztatnak a Xéniák tartalmi magyarázatát illetőleg. — Ide jegyzem végül, hogy a 7. számuhoz Toldy a Tartalom-jegyzékben ezt tette zárjelben: «Román Náraytól» — és a 12. számuhoz: «Maróti: Uj szellem».

Éjjeli menyekző, 163. l. M. S.-ben czíme: Az éjjeli menyegző. Változatok:

1. v. 3. és 4. s. Ott egy hajlék! oda szállhatunk
És míg a fergeteg dobzódik

A második versszak a kéziratban így hangzik:

««Nem! nem! nékem el kell mennem atyám!
Szép leány, mátkám várakozik rám,
S mire leszáll a hajnali sugár
S a földet tükrözi fényében,
Addig nála kell lennem, teljék bár
Véremnek utolsó csepjébe.
Úgy volt esküvésem,
Hogy sehol nem késem
S sietek meleg ölébe.»»

3. v. 2. s. S a tolongó felhőknek zugását?
3. « 4-5. « Térj vissza! hogy bátorságodat
Bú ne találja; oltsd el emésztő

3. v. 7-9. s. Győzd meg szerelmedet,
Lángoló szívedet
S halaszd utazásodat.

A 4. versszak ez:

««Drága atyám! az igazi szerelem
Mindent meggyőz s itt nincs veszedelem.
Én megyek s az éjjel még hívemet

E dagadó szívhez szorítom,
És holnap — boldog én! szép hölgyemet
Szemed eleibe állítom,
A szél hadd suhogjon
Az ég hadd morogjon
Szándékom nem másítom.»»

5. v. 3—6. s. Mely sötét az éj! csak a villám nyujt
Világot emésztő tüzével,
Csattogva hegyekbe s fákba sujt
Gyilkos s rettentő dölyfével.

5. v. 9. s. Mert fiam, ez nem jó jel.

A 6. v. 1—6. sora:

És ha a föld még jobban bünhődne,
S mérgesebben a villám dühödne,
Fel nem adnám gyönyörű czélomat;
Mert ez a szív nem ismer félelmet.
Vigan atyám, menjünk! vedd karomat
És felejts el minden veszedelmet.

6. v. 9. s. Mely bezárja kincsemet.
7. « 3—5. « A fenyők közűl felemelkedik?
Hajamat borzasztja látása;
Oly epesztő! s már harmadszor hallik.
7. « 9. « A gonoszok lakása.
8. « 1. « Atyám! kedves atyám, légy nyugodtan
8. « 3. « Hol szép mátkám reám várni szokott
9. « 2—3. « Nézd csak ott, mely fényes árnyék lebeg
A hegy oldalán! szememmel játszik
9. « 5—6. « Olykor felénk integetni látszik
S néha égő fáklyát emelget.
9. « 9. « Ránk halavány sugárt vet.
10. « 3. « Es elhagyja szűzi nyoszolyáját.
10. « 5—6. « Itt tölti a lelkek bús óráját
S szívemnek mely szép példát mutat
11. « 9. « Mert a bú megöl érted

16. « 2—3. « Es vígan lejtve forgolódjatok!
Míg az óránk sirunkat bézárja.

16. v. 6. s. Es az ének harsogása. — A kiadásokban (ebben is: 168. l.) így áll: «S az *éjnek* rezgő harsogása» — a mi nyilván állandósult sajtóhiba.

A most következő «A lelkek éneke» M. S.-ben — a hol a külön czím egyébiránt nincs meg — a következő:

Ha éjfélkor a csontok ropognak
Es a nehéz sirkövek mozognak,
Akkor mi felkelünk mély ágyunkból
S a földön szabadon mulatunk;
Hol fonnyadt ág omlott sírokra hull,
Ott mi legalább vigadunk:
A tenger habjain,
A szél gyors szárnyain
Mi boldogok járhatunk.

Midőn az élők édesen álmodnak
Es a nap terhétől kinyugodnak,
Akkor a föld minden szegletéről
Mi holtak öszve gyülekezünk,
S a temetők keresztei körül
Káprázva fel s alá szökdösünk,
Vígan enyelegve,
Felhőkön lebegve
Ide s tova költözünk.

Mint a levegő terhes fellege
Zúgva megy a halottak serege
S béterítve fehér lepedővel
A sírnál öszve szövetkeznek
S völgyeken le s magas hegyeken fel
Hosszan s csontzörgetve lépdeznek.
Elhagyott helyeken,
Puszta térségeken
Zajogva örvendeznek.

17. v. 1—2. s. Igy zeng a menyekzősök dala,
Az ifju borzad, hogy aztat hallja.
18. « 3. « Egyszerre az egész kápolnában
18. « 5. « Csak a mátka, egy pohár karjában
19. « 8. « Hogy kegyében légyen
20. « 8. « Hogy gyürűjét váltsa
21. « 3. « A táncz, lárma, dobzódás megszünik
21. « 7—8. « Azután békesség
És halotti csendesség
23. « 1—2. « És a mint egy gödörbe lépe,
Előtte áll kedvesének képe

A 24. v. ez: De a mátka hosszan sóhajtozik
És előtte csontvázzá változik,
Az ifjuhoz így szól fel sírjából:
««A kit kerestél, kiszenvedett,
Megfosztva szép ártatianságától
A földön tovább nem élhetett;
És vad kétségébe'
Tőrt ütvén mellébe,
Ön maga gyilkosa lett.»»

25. v. 1—2. s. És te! ki az ő halálát okoztad
S vad indulatodnak feláldoztad!

A kisértet, 173. l. Változatok: 101. sor (a hol a gazda negyedszer szól) után — «Nékem többször úgy látszott» 177. lap. — M. S.-ben e sorok következnek:

Az ágyat is a szobában
Elkezdé ropogtatni
S nagyon csikorogtatni;
Gondolom hogy fájdalmában,
Mert oly mélyen sóhajtott.

221. sor (a költemény utolsó-előtti versszaka legvégén: «Előbbi kérésit» 182. l.) után M. S.-ben áll még:

S édesdeden ölelgeti
A szép asszonyt karjával,
S enyelgve megismérteti
Szerelmes szándékával.

Kisebb eltérések ezen fölűl: 14. s. Multa épült már; — 63. s. Arra is reá vitte; végéről számítva 17. és 15. s. két rímelő szava: lépésé*t*, kérésé*t*.

A magányos sír, 182. l. Az Aurorában (1824, 117. l.) a czím alatt áll még: románcz; szintúgy a következő költemény: *A jövevény*, 186. l. (Aurora 1825, 55. l.) czíme alatt.

Eprészleány, 188. l. (Aurora 1829, 65—72.) 4. v. 3. s. és 15. v. 1. s. riad helyett áll: rivad. 15. v. 2. s.: Több férfi *tör* a sürűn által; — a szövegbeli «Több férfi *tün* a sürün által» minden valószinűség szerint állandósult sajtóhiba.

Budai harczjáték, 193. l. (Aurora 1829, 101—107.) 13. v. 1. s. diadalmat helyett: diadalm*át*. Nem állandósult sajtóhiba-e ez is?

Karácsonéj, 200. l. Az Aurorában (1830, 105. l.) ez és *A választás*, 205. l. (u. o. 103. l.) és *Bandi* 206. l. (u. o. 99. l.) «Népregék» közös elnevezés alatt (fordított sorrendben, mint az Aurorabeli lapszám is mutatja) közöltettek. — Ez utóbbiban 8. v. utolsó sor (208. l.) «vésztül» áll, e helyett: «viztül». Ez is nyilván állandósult sajtóhiba.

Bajnokdíj, 215. l. 2. v. 1. s. kisztet h. áll Aurora (1831, 57. l.) késztet — e két szót Toldy több helyütt s úgy látszik, elvből cserélte föl.

A szeretők sírja, 217. l. Az Aurorában (1831, 91—3. l.) a 2. v. 1. s.: *S* egy vadász.

A sastoll, 224. l. Első 2 versszakának változata M. S. szerint:

A király dísz teremében
Áll ősz fürttel a hős Toldi,
Míg hirének minden hódol
De gúnyolja őt egy urfi,
Egy új sarkantyus vitéz,
Ki hegykén mindent lenéz.

Ej te vén sas, be kopott vagy,
Volt erőd be hamuvá lett,
Mit csinálsz e fényes körben,
Neked jobb már kályha mellett,
Ott forgasd az olvasót,
Hagyd nekünk a földi jót.

Az utolsó v. 4. s. így hangzik: Vas tekét s vas buzgányt húz ki.

Elte, 227—238. l. (Aurora 1827, 115—128. l.) a 237. l. utolsó versszak 1. sorában tettekért helyett (már a Handbuch-ban II. 230. benn van e hiba) olvasandó: tett*em*ért.

Néhány verstöredék. A 3. számnak, 244. l., M. S.-ben czíme: Az idő.

Leo és Lina. 383. l. és *Végső óhajtás*, 386. l. zsengéi közül valók s benn vannak legrégibb fenmaradt verses füzetében, mely ezeket tartalmazza: A legszebb gyöngy, Szerelem, Leo és Lina, Themistokles, A jövevény, A reménység, A barátság, Eltökélet, Végső óhajtás, Éjjeli menyekző, Holti emlékezet; mind e versek részben más czímen ismeretesek és közölve vannak, a czímbeli kettőt kivéve.

A hazafi, 388. l. megjelent először: Hasznos Mulatságok 1821, I. 238. (l. Kisfaludy K. és munkái, I. 391. és 403. l.)

A szegény utas, 388. l. Megjelent: Aurora 1823, 169—70. l. — Hogy Kisfaludy Károly fordította, l. az előbb id. m. II. 319. és 387. l.

Epigramm, 390. l. M. S.-ből itt először közölve. Szerzése ideje (1823) abból világos, hogy ugyanazon papirlap üres hátfelére van irva, melyen az 1823-ban készült Vigasztaló dal áll.

Xéniák, 390. Kettejök már megjelent a *Kritikai Lapokban*, 1834, IV. f. 165. l., és pedig a 4. a «Péczeli Músa»› melynek második sora itt élesebben így hangzik, «könyvet irat mással s adja tulajdonaként»; — valamint a 6. sz. «Szeméréhez», melynek amott a czíme: «Élet s Literatúra II. 136—140.» Ama más sor s ez a más czím alig ered Kis-

faludytól, kinek e két xéniája *névtelenül* van a Kritikai L.-ban közölve s tényleg nem tudtuk idáig, hogy Kisfaludytól valók; tulajdonjogát a kézirat igazolja. (V. ö. még e kiadás Előszava . . . lapját.) — A *4. sz.* alatti egyébként e kötetben 19. sz. alatt (146. l.) is megvan s czíme: Terméketlen Músa; minthogy e közlés, tán az imént jelzett hozzávetésünk igazolásaként, csak az első sort adja, itt újra az egészet közlöm. — 5. sz. Muzárion, 2. sorának utolsó előtti szavát a kéziratban nem birtam elolvasni. A Kisfaludy győri szobrának leleplezése ünnepére (1892. okt. 2.) kiadott emléklapban a költő némely kiadatlan xéniáját közöltem nyomtatásban és kézirati hasonmásban, köztök az 5. számút is: S gyáva imádódat vizre . . . hivod. «Micsoda áll itt a kipontozott helyen? Ha valaki olvasóim közül ezt megmondhatná, Kisfaludynak egy teljes xéniáját nyerné vele irodalmunk.» Csakhamar vettem a felvilágosítást. *Szabó Iván* pannonhalmi benczés tanár elolvasta a «ricset» szót s közlését a következő magyarázattal kisérte: «Ricset = bab, árpakása és liszt keverékéből készült silány főzelék, melyet különösen böjti napokon szoktak adni.»

Töredékek. A *2. sz.* alatti, 392. l., a tartalom, az előadás menete s némely egyező kifejezések tanusága szerint is, azonos tárgyú a *Sándor és Gunda* cz. elbeszéléssel, melyet szintén e kiadás V. kötete közöl először. A 394. l. 8. sorának eleje olvashatatlan. — A *3. sz.* alatti, 394. l., «Álom és valóság» cz. tündéri drámából való, melynek fenmaradt töredékét l. e kiadás IV. kötetében. — A *4. sz.* alatt közlött töredék 395. l., kipontozott eleje olvashatatlan; a 7. sor utolsó szava: «zsoldosi» olvasásához kétség fér; az utolsó előtti sorban: szélvész, a kéziratban: vészél, a mi nyilván elvétés.

A *«Tatárok»* Toldy kiadásaiban «szomorújáték»-nak van mondva, a színlapokon «eredeti vitézi játék» vagy «dráma» volt rendesen a czíme. A kiadó visszaállította az elnevezést, melyet a költő ez első darabja czímlapján használt.

Zách Klára. M. S.-ben a censura számára készült szép fűzött másolat van, melynek végén ez áll: «Da das vorliegende Stück zur Aufführung in Ofen oder Pesth bestimmt; so ist dasselbe auch der dortigen Localcensurbehörde zur Amtshandlung vorzulegen. Von der k. k. Polizeihofstelle. Wien den 5 Juny 1819. — Aláirás olvashatatlan. — A külső kék czímlap jobb kézről való felső szélén: «Adassék Tek. Nemes Trattner Tamás érdemes könyvnyomtató Úrnak. Pesten.» — Erről irja Toldy (M. költők élete II. 160. jegyz.), hogy a költő halála után irásai közt nem találtatott, «mindazáltal egy figyelmes hazafi több évvel a Minden Munkák első kiadása után kezemhez juttatá s igy az a M. Munkák ujabb kiadásaiba már bemehetett.» Toldy, mint az Előszóban említve van, először 1843-ban adta ki. *B. J.*

TARTALOM.

Második könyv: Népdalok.

Harmadik könyv: Tan és gúnyor.

Negyedik könyv: Balladák, költői beszélyek.

Drámák.

Pótlék a versekhez.

